

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 00515

HIRSH LEKERT

J. S. Hertz

Permanent preservation of this book was made possible by

Nathan Fuhrman

in memory of

Charles & Dora Fuhrman

FUNDING FOR THE CORE COLLECTION OF YIDDISH LITERATURE
WAS MADE POSSIBLE IN PART BY A GRANT FROM THE
DAVID AND BARBARA B. HIRSCHHORN FOUNDATION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

הירש לעקערט

שער-בלאט געציינט דורך יי ש לאס

געדרוקט 2,000 עקוזעמלארן

י.ש.הערץ

לעקברט
הירש

ניר-יארכן, 1952

J. S. Hertz

HIRSH LEKERT

Copyright 1952
by
FARLAG UNSER TSAIT

Published by
FARLAG UNSER TSAIT
25 East 78th Street
New York 21, N. Y.

Printed in U. S. A.

GRENICH PRINTING CORPORATION
151 West 25th Street
New York, N. Y.

אַינָה אַלְטָן :

6	פֿוֹן פֿאַרְלָאָג
7	1. אַין באָגִינְעַן פֿוֹן דָּעֵר יִדִּישָׁעָר אַרְבָּעַטְעָרְדָּבָאָוּעָגָנוּג
16	2. אַ נִיְיעָר גּוּבָּעָרְנָאָטָאָר אַוְן שְׂמִיאַז
32	3. דָּעֵר וּזְעָגָ פֿוֹן אַ רְעֻזָּאַלְצִיאָנְגָעָן יִדִּישָׁן אַרְבָּעַטְעָר
43	4. הִירְשׁ לְעַקְעָרְטָס שָׁאָסָן אַוְן דִּי תְּלִיה
69	5. דָּעֵר רֹשֶׁם
92	6. לִיד אַוְן דְּרָאָמָע
106	מְקוּרִים אַוְן בְּאַמְּרָקְוּנְגָעָן
118	לְעַקְעָרְטָ-בִּיבְּלִיאָגְרָאָפִיעָ — פֿוֹן יַעֲפִים יְשָׂרִין
	בִּילְדָּעָר

וועגן הירש לעקערט האט מען א סך געשראיבן. די אלע ארטיקלען און אפילו גרעסערע ארבעטען טראגן אבער א פראגמונטארישן כארקטער. בין היינט איז נישט געווען קיין אויספֿרְלַעֲכָע ביאגראפע פון אים און א גענווי ביילד פון די געשענישן ארום אים. מיר האבן געהאלטן, אז איזט, א האלבער יארהונדערט פון דער נאכט, ווען דער ווילגער שוסטער איזו געאנגען צו דער תליה, איזו די פאסיקע — און העכטטע — צייט דעם פעלער צו פאריכטן.

דאס איזו נישט דער איבצ'יקער מאטיוו פארוואס מיר גיבן ארויס די שריפט וועגן יידישן ארבעטער-העלד. די קאנספֿרְאַטְיווּ באידיגונגגען פון דער רעוואָלֶזְיָאנֶרְעָרְבָּר באָוּגְּנוּגָן און בפרט די ספֿעַצְיָעָלָע אַנְשְׁטוּרָעָנִי גונגען צו פֿאָרְדְּעָקָן די שְׁפָרָוָן פון די, וועלכּע האבן דירעקט אַדְעָר אָוּמָּד דירעקט געהאט אַשייכּוֹת צו לעקערטס טاط, האבן פֿאָרְשְׁטָעָלָט און פֿאָרָה געפלט פֿיל וויכטיקע פרטימ. מיט יארן שפֿעַטְעָר האבן אַרי מענטשן געשראיבן זכרונות, פֿאָרְמָעָרְט אָנוּזָר וויסן וועגן די דעמאַלְטִיקָע ווילגער געשענישן, אַבער צוֹלִיב דער פֿאָרְפּֿרְעִירְשִׁקְיִיט פון זכרון גִּלְּיכְּצִיטִיק אויך פֿאָרְמָעָרְט די צָאָל פֿאָקְטִישׁ טוותים. אַחֲר די אָוְמְפּֿינְקְטָלְעָקִיטִין, וואָס זיינען געמאָלְט געווארן און שלעכטע כוונות, זיינען די לעצעט דריי צענדליך יאָר געווען שטארקע באַמְּיאָנוּגָן בכיוון פֿאָרְצְּוּשְׁטָעָלָן די מעשה לעקערט איז אַפְּאָלְשׁ לִיכְטָן.

די נויטיקיט צו שאָפָן אַגְּנָץ בְּילָד, וואָס זָאָל, אויף וויפֵל דאס איז מעגלעך, זיינ פֿרְיִי פון טוותים און פֿאָרְדְּרִי אַיְוּגָעָן, האט אָנוּ באָז וואָויגָן צו קומען מיט דער דָּזְוִיקָעָר שְׁרִיפְט צום ליינער. דאס אַיְינָן אַרְדְּעָנָעָן אַיְן נְיוּ-יְאָרָק דעם בוּנְדִישָׂן אַרְכִּיוֹו, וואָס פֿאָרְמָאָגָט אלע נויטיקע מאַטְעָרִיאָלְן פֿאָר דער געשיכטע פון דער יְדִיְשָׂעָר אַרְבְּעָטָעָר-בָּאוּגְּנוּגָן, האט באַדִּיטְנְדִיק לִיכְטָר געמאָכָט צו דערפֿיל אָנוּזָר געשטעלט אַוְיפְּגָאָבָע.

פארלאָג "אונזָעָר צִיּוֹן"

1. אין באניינען פון דער יידישער ארבעטער-באוועגונג

די יידישע ארבעטער-באוועגונג אין מורה-אייראפע, וואס אין אויפֿ-
געקומען אין די לעצטע יארן פון 1919ן יארהונדערט, איזו געווען פול מיט
שפאנונג און דראמאטישע געשענישן. העראיישער קאמפּ, מסירת-ינפּשׂ,
קרבנזה, גיסטיקע און מאראלישע דערהיובונג — דאס אלץ האט גע-
ביבלדעת אין גאנצקייט. יידן זייןען גוואוארן ארבעטער און קעמעפּער, האבן
זיך אroiיסגערטין פון זיינער גאטא-באגראונצעטקייט און זיך באהאפטן מיט
דער גרויסער אינטערנציינאלער סאציאלייסטישער באוועגונג, וואס
שטרבעט אפּצושאפן דעם גזעעלשאפאטעלען סדר, וואו אין מענטש עקסּ
פלואטרט דעם צוווייטן, וואו מלעבט איז אומאייפהערלעכדר אונטער-
דריקונג און מלחות. לוייטער אידיעאליזם האט באזעלט די קעמעפּער,
דעווואלוציאנער אימפעט האט זיי ווי אויף פלייגל גערטאגן, טריישאפט
אן א גרענץ האט זיי צעמענטירט אין א געללאסגענדר מהנה.
אן א שיינער זייןען די גרויסע טאגטן פון דער דאייקער מהנה. אבער
די צייט פאדרעקט און באהאלט. דאך זייןען פאראן מעשים, אויף וועלכע
צייט האט קיין שליטה נישט. זיי פאראשוינדן נישט פון געדעכעניש און
גיינן איבער פון דורך צו דורך. צו דעם מין געהערט אויך דער אקט פון
וילגער שוסטער הירש לעקערט.

דער יידישער ארבעטער פון דער רוסלאנדער אימפעיע האט גע-
שטעלט זייןע ערשות וואקלדייקע טרייט אויפּן פעלד פון ארגאניזאצייע.
זיין מוח האט זיך געעפּנט פאָר נײַע געדאנקען און באגריפּן. דער לעצּ-
טען פון די לעצטע, דער נידעריקסטער פון די נידעריקע, האט פאָר אים
אויפּגעלויכטן א גרויסער, אן אלזעטלעכדר אידיעאל.
ニישט פון אן איינהיתלען מענטשן-מאטעריאל איז באשטאנווען די

יידישע אַרבעטערטשאָפֿט. מ'אייז געקומען אַין ווערטשטאט אָון פֿאָבריך
אי פֿון דִּי קְרֻעָמֶרֶשׁ קְלִינְגְּבָּרְגָּעָרְלָעָכָּעָ הַיְמָעָן, אֵי פֿון דָּעָם רְוִיעָן,
עַמְּדָהָאָרְצִישָׁן הַיְגְּטָעָרְגָּעָסָל. אַיז אַיְנָעָר אַין זִיְנָעָ פְּרִיעָרְדִּיקָּעָ יָאָרָן גַּעַד
זַעַסְן אֹויְף דָּעָר בִּיתְ-הַמְּדָרְשָׁ-בָּאָנָק אָון נָאָך נִישְׁתָּאַבְּגָעָרְסִיסָּן אַלְעָ
פְּעָדִים מִיט אַיר, אַיז אַ צְוִיְּטָעָר גַּעַקְומָעָן פֿון שְׁעָנָק, וְאוֹזָאַמָּאָט אַים
אוֹיךְ אַיְצָט גַּעַטְרָאָפָּן אַין זַיְן רְוִיצִיָּט. אַיז דִּי פְּאָרְשִׁידְעָנָעָ פְּאָכָּן האָט
מַעַן בָּאָגָעָנָט פְּרוּמָע אָון צְעָשָׂרָאָקָעָנָע אַרבעטער, אָן שְׁוֹם הַשְּׁגָוֹת אָון
וּוְילָן פֿון קָאָמָף, אָזְוִי גּוֹט וּוּיְשְׁטָאָרְקָע אָון הַפְּקָרְדִּיקָּעָ, וּוּלְכָעָ האָבָן וּאוֹילָלָ
יַיְגְּעָרִישׁ זִיךְ גַּעֲרִיסָן מִיט קְרָאָפָּט צַו אַנְטְּשִׁידִין וּוּעָגָן זִיְעָרָעָ פְּאָרְלָאָנְגָּעָן.
נִישְׁתָּאַבְּגָעָנָע דִּי עַרְשָׁטָע אָון נִישְׁתָּאַבְּגָעָנָע דִּי צְוִיְּטָעָהָבָן גַּעַקְעָנָט זַיְן אַ מְוֹסְטָעָר
פָּאָר דָּעָר יַיְדִּישָׁעָר אַרבעטער-בָּאוּעָגָנוֹג, וְאָס האָט זִיךְ דָּעָמָלָט גַּעַנְוּמָעָן
אוֹיסְפִּיקָן. פֿון אָט דָּעָם מַעַנְטְּשָׁן-גַּעַמִּישׁ האָט גַּעַדְאָרְפָּט גַּעַשְׁאָפָּן וּוּעָרָן
עַפְּעָס נִיעָס אָון אַיְנָהִיטְלָעְבָּעָס. זַיְיךְ אַלְעָהָבָן גַּעַדְאָרְפָּט אוֹיסְבִּילְדָן
אַיז בָּאוּעָגָנוֹג אָון דִּי בָּאוּעָגָנוֹג האָט פֿון זַיְיךְ גַּעַדְאָרְפָּט שָׁאָפָּן אַיז מְחַנָּה,
וְאָס שְׁטָרָעָבָט צַוְּמָה זַעַלְבִּיקְן צַיל.

אָון ס'אייז גַּעַוְעָן נָאָך אַ צְעָטְיִילְוָנָג, וְאָס האָט גַּעַמוֹזָט בָּאַזְיִיטִיקָט
וּוּרָן. אַ רְיִי יָאָרָן הָבָן עַקְוִיסְטִירְט סָאַצְיָאַלִיסְטִישׁ בַּיְלְוָגְסָ-קְרִיוּזְלָעָד
פֿון אַיְנְטְּעַלְיְגָעָנָט אָון אַיְנְצָלָנָעָ אַגְּנְטוּקְלָטָע אַרבעטער. פֿון דָּעָר צְוִיִּיָּ
טָעָר וַיְיָתָהָבָן זִיךְ גַּעַשְׁאָפָּן אַיז דִּי פְּאָכָּן אַרבעטער-קָאָסָעָם. אַ מִין עַרְזָאָץ
פֿון פְּרָאָפָּעָמִיאָנוּלָעָ פְּאָרְאַיְנָעָן. דָּאָס אַלְיךְ האָט גַּעַדְאָרְפָּט וּוּעָרָן צְוֹזָאָ
מַעַגְעָנוֹמָעָן אָון צְוּנוֹפְּגָעָשְׁמָלָצָן אַיז אַ סָּאַצְיָאַלִיסְטִישָׁר אַרבעטער-
בָּאוּעָגָנוֹג.

אָון דָּאָס אַיז גַּעַשְׁעָן. פֿון דִּי בָּאוּנְדָעָרָעָ קְעַמְּעַרְלָעָד אַיז אַ רְיִי
שְׁטָעָט אַיז אַין יָאָרָן 1897 גַּעַשְׁאָפָּן גַּעַוְוָרָן דָּעָר אַלְגָּעָמִינָעָר יַיְדִּישָׁעָר
אַרבעטער-בּוֹנָד. פֿון דָּעָמָלָט אַן האָט דָּעָר יַיְדִּישָׁעָר אַרבעטער-כָּלָאָנְגָּעָ
הַוִּיבָּן פִּירָן אַ בָּאוּאָסְטִוִּינִיק לְעָבָן.

שְׁוִין דִּי עַרְשָׁטָע טָרִיטָהָבָן גַּעַמוֹזָט זַיְיךְ קְעַמְּפָעָרִישָׁע. כָּאַטְשָׁ דָעָר
אַנְפִּירְנְדִּיקָּעָר שִׁיכְטָ אַיז גַּעַוְעָן סָאַצְיָאַלִיסְטִישָׁ אַיז זַיְיךְ אַנְשְׁוִיָּאָונָג אָון
קְלָאָר גַּעַזְוָעָן דִּי נִיְּטוּעָנְדִּיקִיטָהָפָּן פְּאָלִיטִישָׁן קָאָמָף, האָט עַר אַבְּעָר
פְּאָרְשְׁטָאָגָעָן, אָזְזָוְעָן צַוְּדָע אַמְּדָעָרְפָּאָרְעָנָעָר אַרבעטער-מָאָסָע האָט נִישְׁתָּ
קְיִינְזָוְעָן צַוְּקָוְמָעָן מִיט גַּעַדְאָקָעָן אָון רְיִידָה, וְאָס זַיְיךְ קָעָן נִישְׁתָּאַבְּגָעָנָע.

ציען איר אויפמערקייזיט דארף מען דערוויל נישט צו די וווײַטע צילן,
זו וועלכע איר אויג קען נאך נישט גרייכן, נאך צו דעם, וואס איז איר
אייגן און נאנט. דורך אייגענער דערפֿאָרונג און אָונְשְׁטְּרֶעְגָּנוֹג ווועט דער
יידישער אָרְבָּעַטֵּר זיך אויפֿהוּבָּן הָעֶכֶר און הָעֶכֶר.

איין דער אָנְהָוִיב גַּעֲמָכְתִּים גַּעֲזָוָרִין מִיט אַרְוִיסְפִּירְן די יִדִּישָׁע אַרְדִּ
בעטער אין קאמפּ פָּאָר פָּאָרְבָּעַסְעָרְן זַיְעָר עַקְּאַנְאַמִּישָׁן מַצְבָּה. האט מען
געקעמאָפּט קעגן «לאָנג און מאָגָעָר» — קעגן לאָנגָעָן אָרְבָּעַטָּס-טָאג און
קלעגעלעכּוּ לויינְגָן ; האט מען די יִדִּישָׁע אָרְבָּעַטֵּר גַּעֲלָעָרְטָן די תורה
פּוֹן אַחֲדוֹת ; האט מען זַיְעָרְצָיוֹגָן צו קעגןָעָן שְׂטִינוֹ מַוְתִּיק אָוָן ווַיְרִדִּיק
אנטקעגן דעם באָלְעָבָּס.

איין די באָרְבָּאַרְישָׁע באָדִיגָּנוֹגָעָן פּוֹן צָאָרִישָׁן רַוְּסָלָאַנד זַיְנָעָן
אוּלְעָכָּבָּעָלְעַמְּנַטְּאָרָעָ פָּאָרְלָאַנְגָּעָן שְׂוִין פָּאָרְרָעְכָּנְט גַּעֲזָוָרִין פָּאָר אַחְתָּא.
דאָס אַרְוִיסְשְׁטָעָלָן רַיְיָעָ עַקְּאַנְאַמִּישָׁע פָּאָדְעָרְגָּעָן האט מען גַּעֲקָעָנְטָ פָּאָר
שְׁרִיְיָעָן פָּאָר אַ «בּוֹנוֹת». אַ שְׁמְרִירִיק האט שְׁוִין גַּעֲקָעָנְט שְׁמַעְקָן מִיט «רַעַיָּה
וּאַלְצִיעָה». די באָלְעָבָּאַטִּים האָבָּן בְּרִיְּתָ אַוְיסְגָּעָנְצָט די פָּאַנְיָשָׁע שְׁרָעָק
פּוֹן דער צָאָרִישָׁעָר רַעְגִּירָוֹנָג פָּאָר דער אוּפְּגָּעָקְוּמָעָנָעָר אָרְבָּעַטָּרְבָּאָ
וועונָג אָוָן גַּאנְצָ אָפְט זַיְק גַּעֲזָוָנְדָט נַאָך אַיר הַילָּה. אָוָן די גַּוְּבָּעָרְגָּאַטָּאָרָן
אוּנָה פָּאַלְצִימִיסְטָעָרָס האָבָּן מִיט זַיְעָר גַּאנְצָעָר בְּרוֹטָאַלִּיטָּעָט אָוָן ווַיְלִקְיָר
זַיְק גַּעֲשָׁטָעָלָט קעגן די אָרְבָּעַטָּר. שְׁלָאָגָן, אַרְעָסְטִירָן, פָּאַרְשִׁיקָן —
דאָס זַיְנָעָן גַּעֲזָוָן מִיטְלָעָן צו לִיְיָוָן סָאַצְיָאָל-עַקְּאַנְאַמִּישָׁע קָאנְפְּלִיקָטָן,
דאָס האט גַּזְזָלָט זַיְן די רְפָואָה צו באָרוֹאַיָּקָן די גַּעֲמִיטָעָר פּוֹן די
«צְעַבּוֹנְטוּעוּטָעָה» אָרְבָּעַטָּר. נַאָך עַקְּאַנְאַמִּישָׁע קָאנְפְּלִיקָטָן אָוָן שְׁטָרִיקָן
זַיְנָעָן גַּעֲזָוָן קְרָבָּנוֹת. די אָרְבָּעַטָּר האָבָּן אַגְּוָהָוּבָּן אָוָן עַקְּאַנְאַמִּישָׁע
סְכָסָוך מִיט זַיְעָרָע באָלְעָבָּאַטִּים אָוָן אַוְיסְגָּעָלָזָטָה האט עַס זַיְק מִיט אַ פָּאָ
ליַיְתִּישָׁן צְוֹאַמְּעַנְשְׁטוּסִים, מִיט אָן אַיְבָּעָרְפָּאָל מִצְדָּךְ דָּעָר רַעְגִּירָוָנָג-מַאְכָּטָן.
די עַנְגָּעָ פָּאָרְבִּינְדוֹנָג צוֹוִישָׁן אַ הָעֶכֶן לִיְיָן, אַ קִּירְצָעָרָן אָרְבָּעַטָּס-טָאג —
אוּנָה גַּעֲרָבָּעָט האט מען דָּעַמְּאָלָט בֵּין 16 שָׁעה אַ טָּאג — פּוֹן אַיְין זַיְטָ
אוּנָה דָּעָר גַּאנְצָעָר פָּאַלְיִיטִישָׁעָר אָרְדָּנוֹנָג אָין לְאָנְדָּ פּוֹן דָּעָר צְוֹוִיְּטָעָר זַיְטָ
הָאָט גַּעֲמוֹזָט וּוְעָן קָלָאָר אָוָן בּוֹלְטָ.

איין דָּעָר רַעְכְּטָלְאַזְּיִקִיט פּוֹן די 130 מִילְיָאָן אָונְטָעְרָטָאָנָעָן פּוֹן צָאָר
הָאָבָּן די יִדְזָן זַיְק גַּעֲפָנוֹגָן אוּפִין סָאָמָעָ דָּנָא, אוּפִין לְעַצְמָן טְרָעָפָל. די

בسدדייקע גוירות און נגישות האבן אנטווקלט און אומראאקייט און מורה און בי א טיל אפילו א שלדייקיט און גבראַכְּנִיקְּיט. ס'האט געמוֹז בעמָען צייט בייז די יידישע אַרבעטער וועלז זיך באָפְּרִיעֵין פֿוֹן אַזְּעַלְכָּעַ מִין גַּעֲפִילָן. ווערנדיק אַרְיִינְגְּעַצְּזִיגָן אַין קָאָמֶף, אַין ווַיְדַעַּשְׁפָּעָנִי קִיטִּיט קָעָגָן דָּעַר צָאָרִישָׁעָרָמָכָט, האָבָן זַיִן אַיבְּרָגְּעַבְּרָעָנָט אַין זיך אַסְךְ פֿוֹן די גַּעֲפִילָן, ווָאָס זַיְנָעָן דַּעַמְּאָלָט גַּעֲוָעָן אַיְגָן דָּעַם רָוב פֿוֹן דָּעַר יִדִּי שער באָפְּלָקְּעָרוֹנוֹג.

עטעלעכע יַאֲרֵן זַיְנָעָן אַוּוֹק זַיְנָת זַיִן אַנְטְּשָׁטִיאָנוֹג, אַון דָּעַר "בּוֹנְדִּי" האָט גַּעֲהָאָלָט, אַו סְאיַיְן שָׂוִין גַּעֲקוּמָעַן די צִיטָט, וועָן די יִדִּישָׁע אַרְבָּעַטְעָר דָּאָרְפָּן בְּרִיאַת פָּאנְגָּנְדָּעָרוֹוִיקְּלָעַן זַיְעָר פָּאָן פֿוֹן פָּאָלִיטִישָׁן קָאָמֶף. די פָּאָרְגָּאָנְגָּעָנָעַ יַאֲרֵן זַיְנָעָן גַּעֲוָעָן אַ גַּוְּטָע שָׁוֹל. די יִדִּישָׁע אַרְבָּעַטְעָר זַיְנָעָן גַּעֲוָעָן גַּוְּטָע תַּלְמִידִים. זַיִן זַיְנָעָן שָׂוִין בְּכוֹת אַון האָבָן שָׂוִין דָּעַם ווַיְלַז אַרְוִיסְצּוֹטְרָעָטָן אָפְּנָן קָעָגָן דָּעַר צָאָרִישָׁעָר זַעֲלַבְּסָתָה הָעָרָשָׁוֹנוֹ — פָּאָר זַיְעָרָע אַרְבָּעַטְעָר-פָּאָדָעָרוֹנוֹגָעַ, פָּאָר זַיְעָרָע רָעַכְּטָאלְסָבָר אַון אַפְּיָלוֹ פָּאָר זַיְעָרָע רָעַכְּטָאלְסָבָר אַון אַנְטְּעָרְדִּיקְּטָעָנָאָגָלָעַ מִינְדָּעָרְהִיאִיט.

דָּעַר קָאָמֶף פָּאָר אַרְבָּעַטְעָרָן דִּי עַקְּאָנְגָּמִישָׁעָ לְאַגְּעָן פֿוֹן די אַרְבָּעַטְעָר טָעַר דָּאָרָפְּ אַוְידְּ וַיְיִתְעַרְגָּעָר גַּעֲפִירָט ווּעָרָן. עַר טָאָר אַבְּעָר נִישְׁתָּאָוִיסְפִּילְן די גַּאנְצָע טָעַטְיקִיט פֿוֹן די אַרְטִיקָּעָ אַרְגָּאָנוֹזָאַצְּיָעָס, עַר טָאָר אַפְּיָלוֹ נִישְׁתָּאָוִיסְפִּילְן דָּעַם אַוְיבָּנָאָן. די וַיְיִתְגְּרַעַסְתָּאָן עַנְעַרְגָּעָן דָּאָרָפְּ אַפְּגָּגְעַבְּן ווּעָרָן דָּעַם פָּאָלִיטִישָׁן קָאָמֶף. אַון אַיְסָמָס נִשְׁתָּאָוִיסְפִּילְן בְּלוֹיוֹן אַ פְּרַאֲגָעָן פֿוֹן אַינְהָאָלָט, נָאָר אַוְיךְ פֿוֹן פָּאָרָם. אַין די צָאָרִישָׁעָבָאַדְּיָגָגָעָן הָאָט פָּאָר לִיטִישָׁעָר קָאָמֶף פֿוֹן אַרְבָּעַטְעָר גַּעֲמִינָט רַעֲוָאַלְזִיאָגְעַדְרָעָר קָאָמֶף, מִיטָּה דָּעַר אַומְפָּאַרְמִידְּלָעְקִיטָּשָׁ פֿוֹן גְּרוֹסָעָ קְרָבָוֹתָה.

בְּאַרְאַקְּטָעָרְיִזְּרָנְדִּיקְּ דִּי עַנְדָּעָרְגָּגָעָן אַון די נִוְיִיטִיקִיט פֿוֹן נִיעָע קָאָמֶף-מְעַטָּאָדוֹן, האָט דָּעַר אַנְטָעָרְדִּישָׁעָר אַרְגָּאָן פֿוֹן "בּוֹנְדִּי" גַּעֲשָׁרְבִּין: "אוֹנוֹעָרָעָ עַרְשָׁטָאָ פָּרָאָפְּאַגְּנִידִיסְטָן הָאָבָן גַּעֲהָאָט פָּאָר זיך אַ מְאָסָעָ, ווּלְכָעָ אַיְזָבָאָנָגָעָן בְּלוֹיוֹן פֿוֹן קְלִיְּנָעָ בְּעַלְיִ-מְלָאָכָות, צְעִיזִיטָעָ אַון צְעָדָשָׁרְפִּיטִּעָ צְוִוִּישָׁן טְוִיְּגָנְטָעָר פִּיצְיִנְקָעָ וּוּדְרָקְשָׁתָאָטָן; אַ מְאָסָעָ, ווּלְכָעָ אַיְזָבָאָנָגָעָן שְׁרַעַקְלָעָךְ פָּאָרוֹלְדָעָוָעָט אַון דָּעַרְשָׁלָאָגָן, אַון צְוִוִּישָׁן ווּלְכָעָ דָּעַר רַעְלִיגִיְעַזְרָעָ פָּאָגָאָטוֹם הָאָט גַּעֲהָרָשָׁט אַומְבָּאָגְרָעָנָעָצָט, בַּיִּ אַזְּעַלְכָּעָ כָּעָבָאַדְּיָגָגָעָן אַיְזָבָאָנָגָעָן לְוִיטָּה דָּעַר מִינְגָּגָעָ פֿוֹן די דַּעַמְּאָלָט.

טיקע פראפאנגדיסטן, אוממעגלעך אנהויבן צו פירן גלייך צוישן דער ברײיטער מאסע א ברײיט סאציאליסטייש טעמייט. מען האט דעריבער געמווט אוייסווכן מיטלען צו דערציען די ארבטער-מאסע, אריינציגען זי אין דער באוועגונג און צוגרייטן זי צו פארשטיין די סאציאליסטייש אידיען. אונז איז איז אונזערע האבן אונזערע ערשות. ס. ד. אינגעזען אין פראפאנגעלאַע (פאכאָווע) פֿאָרְאִינְגְּעַן אָוּן אַיְזַעְקָאנְגְּמִישָׁן קָאַמֶּףּ... "יאָרְן זַיְנְגַּן פֿאָרְבִּיְגְּעַלְּאָפּוֹן אָוּן דַּעַר יִדְּיִשְׂעַר פֿרְאַלְּעַטְּאָרִיאָט האָט אַיְזַעְקָאנְגְּעַן אַיְבָּרְגְּעַבְּיטְּן זַיְיַן אַיְסָזְעַן. דַּעַר יִדְּיִשְׂעַר אַרְבְּעַטְּעַר אַיְזַעְקָאנְגְּעַן גִּיסְטִיק אָוּן מַאֲדָאַלִּישָׁ... "אונזער נַאֲנְטְּסְטָע אַרְגָּאַנְיָאַצְּיָעָ-אוּפּּיְגָּן גַּאֲבָע דָּאָרְפּ דָּעַרְבָּעָר זַיְן — באָפְּרִיעַן אַונְזָעַר רַעֲזָאַלְּזִיאַנְדָּרַט אַיְינְ-דִּיכְטוֹנוּגָן פּוֹן זַיְעַר אַלְטָן פַּונְדָּמְנָעָט — פּוֹן דַּעַר פֿרְאַפְּנָסִיאַנְגָּלָר בְּאָ-וּוּגָּונְגּוֹן").

שווין אויפּן דרייטן צוֹזָאמָעָנְפָּאָר, וואס דער "בּוֹנְדָּ" האָט אַפְּגָּעָהָאַלְטָן אַיְן יַאֲנוֹאָר 1900, אַיְן באַשְּׁלָאָסְן גַּעֲוָאָרָן, אָוּ דַּעַר עַקְאַנְגְּמִישָׁר קָאַמֶּףּ אַיְן בְּלוּזִין אַיְנָעַר פּוֹן דַּי מִיטְלָעַן פֿאָר דַּעַר אַנְטוּקְלָוָגּ פּוֹן פָּאַלִּיטִישָׁן אַוְאָוְאַסְטָזִין פּוֹן דַּי אַרְבָּעַטְּעָר. אַ שָּׁאָרְפּעָ וּוּנְדָוָגָגּ האָט אַיְן דַּעַם פְּרַט גַּעֲמָאָכָט דַּעַר פֿעַרְטָעָר צוֹזָאמָעָנְפָּאָר, וואס אַיְזַעְקָאנְגְּמָעָן אַיְן אַפְּרִיל 1901. דַּעַר טְרָאָפּ פּוֹן דַּעַר טְעַמְּקִיְּתִי אַיְזַעְקָאנְגְּרָוקְט גַּעַיְ-וּוּרָן צָוֵם פָּאַלִּיטִישָׁן פְּעָלָד. די אַגְּגָנוּמוּנָעָ רַעֲזָאַלְּזִיאַנְדָּרַט, אָוּ דַּעַר בְּעַסְטָעָר מִיטְלָאָרְיִינְצִיגְעָן דַּי בְּרִיטִיעָ מַאֲסָן אָיְן דַּעַר באַוּוּגָּונְגּ אַיְזַעְקָאנְגְּמָעָן דַּעַר עַקְאַנְגְּמִישָׁר קָאַמֶּףּ, אוּפּּן באַדְן פּוֹן וּוּלְכָן מִדְאָרָפּ אַנְטוּקְלָוָגּ אַ פָּאַלִּיטִישָׁ אַגְּיָאָצִיעָ, אוּסְבִּירְעַטְּרָנְדִּיקּ זַיְמָחוֹץ דַּי רַאֲמָעָן פּוֹן עַקָּאָרְגָּן אַמְּשִׁין שְׁמִירִית, סָאיְן אַבְּעָר נִשְׁתָּוּקָה נִוְתִּיךְ פּוֹן סָאָמָעָ אַנְהָרִיבָּן צוּ פֿרְן פָּאַלִּיטִישָׁ אַגְּיָאָצִיעָ בְּלוּזִין אוּפּּן עַקְאַנְגְּמִישָׁן באַדְן. די מִיטְלָעַן פּוֹן פָּאַלִּיטִישָׁן קָאַמֶּףּ זַאֲלָן זַיְן : א) פָּאַלִּיטִישָׁ (מִינְדָּלָעָכָע אָוּן שְׁרִיפְּטָ-לְכָעָ) אַגְּיָאָצִיעָ, (2) פָּאַלִּיטִישָׁ דַּעַמְּאַנְסְטָרָאָצִיעָ, ג) וְטַעַמְּאַיְ-שְׁטָרִיקָן מִיטְ אַרוּסִישְׁטָעָלָן פָּאַלִּיטִישָׁ פְּאַדְעָרָנוּגָעָן אָוּן בְּכָל פֿאָרְשָׁטָאָרָקָן די אַרְבָּעַטְּ אַוּפּּן גַּעַבְּטָ פּוֹן פָּאַלִּיטִישָׁ אַקְצִיעָס.

די טַעַנְדָּעָנָע אַוְפְּצָהָיִבָּן די יִדְּיִשְׂעַר אַרְבָּעַטְּרָ-בְּאַוּגָּונְגּ אַוְיָףּ אַ הַכְּעָרָעָר שְׁטוּפָעָ האָט זַיְקָן שְׁווִין אַנְגָּעָמָעָרָקָט מִיטְ אַיְנִיקָע יַאֲרָרְפָּרְיעָר, אַבְּעָר עַרְשָׁטָ בִּים אַנְהָוִיבָן פּוֹן הַיְנִיטִיקָן יַאֲרָהָנוּנָדָרָט האָט מעַן דָּאָס

געקענט רעקאמענדירן ווי א קאנקרעטע באלאדיקע אויפגאנבע. אין שייכות
מייט דעם אייז געשטאנגען נאך אָ פראגע, וואס מ'האט געדאָרטט ליאזן —
באָפּרִיעַן זיך פון אָ לאָסְטֶעָנְדִּיקָעָר יְרוֹשָׁה : טערָאָר.

ווײַ אָ מִיטֵּל פֿוֹן פָּאַלִּיטִישָׁן קָאָמָּףּ, הָאָט דִּיְדִּישָׁע אַרְבָּעָטָעָר-בָּאוּעָד
גּוֹנָגּ, וואס הָאָט פֿוֹן דָּעָר עַרְשָׁטָעָר רָגָע אָן זִיך גַּעַהְאַלְטָן בֵּי סָאַצְּיָאלָן
דֻּעָמָקָרָאָטִישָׁע פְּרִינְגִּיצְּפָן, קִינְמָאָל מִיט טָעָרָאָר זִיך נִישְׁתָּבָאָנוּצָּט. יְדִישָׁע
אַרְבָּעָטָעָר הָאָבָּן אָבָּעָר אַין פָּאַרְשִׁידְּעָנָע פָּאָלָן גַּעַנוֹצָט טָעָרָאָר אַין עַקָּאָר
גַּאֲמִישָׁע קָאָנְפָּלִיקָטָן, אָנְבָּרָעָכָן דִּי בִּינְגָעָר אַמִּיסְטָעָר אָדָעָר אָשְׁרִיָּקָע
בְּרָעָכָעָר, אָנְטָאָן שָׁאָדָנס בְּעֵת קָאָנְפָּלִיקָטָן — דָּאָס אַיְזָנָה גַּעַוּעָן
קִיְּזָן זַעֲלָטָנִיקִיט. דָעָר שְׁטָרָאָם פֿוֹן רְוִיעָה עַלְעַמְּעַנְּטוֹן, וואס הָאָט זִיך אַרְיִינְ
גַּעַגָּאָסָן אַין דָעָר בָּאַזְוּגָּנוּגָּה, הָאָט גַּעַהְאַלְטָן פָּאָר פָּאָסִיק אָוּן וּוּרְקוֹזָם צָו
לִיאָזָן עַקָּאָמִישָׁע שְׁטָרִיטָן מִיט דָעָר פּוֹיסְטָן. אַיְזָנָה דִּי לְעַצְּטָעָה יָאָרָן אַיְזָנָה
נָאָךְ צַוְּגָּעָקָומָעָן דָּאָס בָּאָפָּאָלָן אָוּן מָאָכוּן פָּאָר אָקָלְקָעָה אָשְׁפִּיאָן אָדָעָר
אָוּן אָנְדָעָר «וּרְעָדָה», אַמִּיסְטָעָר, וואס הָאָט זִיך גַּעַוּנְדָט נָאָךְ פָּאַלִּיצִיאָה
שער הילף.

דָעָר «בּוֹנְדָה» הָאָט אוּפְּגָעָנוּמָעָן אָקָאָמָּףּ קָעָגָן דָעָם. שְׁוִין אַיְזָנָה 1899
הָאָט זִין אָוְנְטָעָרְעַדְּיִישָׁעָר אָרְגָּאָן גַּעַוְאָרָבָּט דָאָס נִשְׁתָּבָאָן צָו טָאָן, אַיְזָנָה אַיְזָנָה
אַרְטִיקָל «דִּי אַרְבָּעָטָעָר-בָּאוּגָּנוּגָּה אָוּן דָעָר טָעָרָאָר» אַיְזָנָה גַּעַוְאָרָן :
«סִיְּ דָעָר פָּאַלִּיטִישָׁעָר, סִיְּ דָעָר אַיְנְדוֹסְטְּרִילְעָדָר טָעָרָאָר אָלָס סִיסְטָעָם
אַיְזָנָה אַיְזָנָן קָעָגָן צָעָלָעָן צָו אָוְנוֹעָר טָקְטִיקָה, צָו דִּי וּוּיְטָנְשָׁאָפְּטָלְעָכָע
יְסָדוֹתָה, אַוְיףּ וּוּלְכָעָעָס רָוֵת אָוְנוֹעָר אוּפְּגָאָבָּעָ, אָוְנוֹעָרָעָ צִילְּן אַיְזָנָה דָעָר
קָעָגָנוֹאָרָט אָוּן צָוקְוָנְפָּטָה...» נִשְׁתָּבָאָט מִיט רְצִיחָה אָוּן גַּוְאָלָט קָעָנְנוֹן מִיר
זִיך דָעָרְשָׁלָאָגָּן פָּאַרְבָּעָסְעָדוֹגָּגָּן, נָאָךְ מִיט אַרְגָּאָנוֹזְיִוְרְטָעָר מָאָכָט פֿוֹן אַלְעָ
אַרְבָּעָטָעָר... «וּוָאָס וּוּיְטָעָר גִּיְעָן דִּי אַרְבָּעָטָעָר אַיְבָּעָר צָו רְוַאְקָעָ פְּרָאָ
טָעָסְטָן קָעָגָן זַיְעָר פָּאַלִּיטִישָׁן אָוְמָרָעָכָט, צָו מָאָסְן-מָאָנִיְפָּעָסְטָאָצְיָעָם, וּוּלְ
כָּעָ זַיְגָּעָן פָּאַרְגָּוּקָומָעָן דִּי לְעַצְּטָעָ צִיְּתָ אַיְנִיקָעָ עַרְטָעָר. אָנוּגָּנְדוֹן
גַּוְאָלָט הַיִּסְטָה פָּאַרְטּוֹנְקָלָעָן דָעָם קָלָאָסְן-בָּאוּאָסְטוֹיָין אָוּן דָאָס מִיטָּלָ
אָנְטָקָעָגָן צּוֹשְׁטָעָלָן דָעָר רַעְגִּירָוָגָן אָוּן דָעָם הַעֲרָשְׁנְדִּיקָן קָלָאָס קָאָפִיטָאָלִיסְטָן
דָעָם בָּאוּאָסְטוֹזִיָּיקָן אַרְגָּאָנוֹזְיִוְרָטָן אַרְבָּעָטָעָר-קָלָאָס ?).

דָעָר פָּעָרְטָעָר בּוֹנְדִּישָׁעָר צְוֹזָאָמָעָנְפָּאָר הָאָט וּוּגָן דָעָר פְּרָאָגָעָ דָעָר
קְלָעָרָט : «אָוּי וּוּי דָעָר עַקָּאָמִישָׁעָר טָעָרָאָר, סִיְּ קָעָגָן דִּי בָּאַלְעָבָאָטִים,

סי' קעגן שטרייך-ברעלער, פארטונקלט דעם סאציאל-דעם אקראטישן באַזָּו אָסְטוֹזִין פון די אַרְבָּעֶתֶר, דער נידעריקט זיעיר מאָרָאַלִישָׁן נֵיוֹא אָזָן דיסקְרָעְדִּיטִירֶט די אַרְבָּעֶתֶר-בָּאוּעָגָנוּג — זָגָט זִיךְ דָּעַר צוֹזָמָעָנְפָּאָר אֲרוֹיָס קָעָגָן אִים". ער האט גִּילִיכְצִיטִיק אַפְּגָעָוָאָרְפָּן דָּעַם טָעָרָאָר וְיָאָמַר מִיטָּלְפָּן פָּאַלִּיטִישָׁן קָאָמָף. ער האט אוּיךְ בָּאַשְׁלָאָסָן, אוּ די אַרְגָּאַנְיָאַצְּיעָזָל זִיךְ נִישְׁתְּ פָּאַרְנוּמָעָן מִיטָּ דָּעַם אָזְוִיְגָעְרוּפָעָנָעָם "פָּאַרְטִּידִיקְנוּגָס-טָעָרָאָר" אוּיף צָו בָּאוּיִיטִיקָן פְּרָאַוָּאַקָּטָאָרָן אָזָן בָּאַוְנְדָעָרָס שְׂעַדְלָעָכָע שְׁפִיאָגָעָן. דָּקָעָגָן האָט דָּעַר פָּעָרְטָעָר צוֹזָמָעָנְפָּאָר פָּן "בּוֹנְדָן" אַגְּגָעוּיָז אֲוּיפְּ דָּעַר נִוִּיטִיקִיט צָו שְׁטָעָלָן אַמְּטָן-זְוִידְעָרְשָׁטָאָנְד דָּעַר פָּאַלִּיצִיאִישָׁעָר בְּרוֹטָאַלִּיטָּעָט אָזָן הַפְּקָרוֹת. קָעָגָן די גְּרוֹזִיאַמְּקִיטָן אָזָן גּוֹאַלְדְּטָאָטָן מִצְּדָן דִּי צָרִישָׁע מַאֲכָתְּ-הַאֲבָעָר זָלָן אַגְּגָעוּנְדָט וּוּרְעָן פָּאַלִּיטִישָׁע מִיטָּלָעָן, צוֹיָשָׁן זַיְהָ פְּרָאַטָּעָסָט-דָּעַמָּאַנְסְּטָרָאַצְּיעָז, וּאָס זִינְעָן דָּעַמָּאַלָּט גּוּוֹעָן אַגְּיִיעָס אַיְן די יִדְיִישָׁע שְׁטָעָט אָזָן שְׁטָעָטְלָעָר.

דָּעַר דִּיכְטָעָר אַבְרָהָם רִיוּעָן האָט אַגְּנְטוּרְגָּעְכָּאָפָּט די נִיעָז שְׁטִימָוָנָג אָזָן אַיְן אַלְגִּיד גְּעַרְופָּן :

אַ, צִיְּזִיךְ, צִיְּזִיךְ, אַרְבָּעָטָס-פָּאָלָק,

אַ, צִיְּזִיךְ וּוּרְיִיט אָזָן גְּאָנָג !

וּוְעַקְ-אוּיפְּ אַיְן גָּאָס די טִיבָּעָן לִיְּתָ

מִיטָּ לִידְנָר אָזָן גְּנוֹזָנָג !

גִּיְדָּוָרָךְ די גָּאָס, גִּיְדָּוָרָךְ דָּעַם מָאָרָךְ —

בָּאוּרִיךְ וְיִגְּרוּסְדָּו בִּזְזָט אָזָן שְׁטָאָרָךְ !

צוֹיָשָׁן די שְׁטָעָט, וּאָס האָבָן פָּאַרְמָאָגָט אַרְעוֹאַלְזִיאָנְגָעָרָע יִדְיִישָׁע אַרְבָּעֶתֶר-בָּאוּעָגָנוּג, האָט וּוּלְנָנוּ פָּן דָּעַר עַרְשָׁטָעָר רָגָע אָזָן פָּאַרְנוּמָעָן אַכְבּוֹדִיקָן אָרְטָבִּי דָּעַר מְזֻרְחָיוֹאָגָט. אָזָן סְאיַזְנִישְׁטָאָקִין צְוֹפָאָל, וּאָס די דָּאַיְקָעָשְׁטָאָט אִיזְוָאָרָן "דָּאָס וּוּגְעָלָעָ" פָּן "בּוֹנְדָן". צָוָם אַינְטָרָנָאַצְּיאָרָן נָאָלָן סָאַצְּיאַלִיסְטִישָׁן קָאָנְגָרְעָס, וּאָס אִיזְוָאָרָן גּוּוֹוָאָרָן אִין סְעָפָעָט טָעַמְבָּעָר 1900 אִין פָּאָרִיךְ, אִיזְוָאָרָן בְּזָנְדִישָׁע בָּאוּעָגָנוּג פָּן דָּעַר שְׁטָאָט וּוּלְנָנוּ גַּעֲקוּמָעָן מִיטָּ 1400 אַרְגָּאַנְיִירָטָע אַרְבָּעֶתֶר פָּן 30 פָּאַרְשִׁידְעָנָעָפָּאָן. אִיזְוָאָרָן דָּעַר פָּאַרְטִּי וּזִינְעָן שְׁוִין גּוּוֹעָן פִּיל בָּאוּאַסְטּוּזִינִיקָעָסָאַצְּיאָרָן, פָּאַלִּיטִישָׁע גַּעֲשָׁלְטָעָמָעָנְשָׁן, אַרְבָּעֶתֶר-רְעוֹוָאַלְצִיאָנְעָרָן, וּוּלְכָעָ

זינגען געווין גרייט צו ברענגען שווערעד קרבנות פאר זיערט איבערצ'יזי
גונגען און פאר דער באָרוועגונג. נישט געקוּט אויף די שטארקע רעפרעַ
סיעס און אַרְעַסְטַן אָנוֹ אוּפְהָעָר, האָט דעםְאַלְטַן די בּוֹנְדִּישָׁע פֿאָרְטִּיִּ
אַרְגָּאָנוּזְאָצְּיַע אֵין ווַיְלָגַע גַּעֲצִילַט 500 מִיטְגְּלִידָעָר, אַחֲזָן אַ פִּילְגְּרִיסְעָרָעָר
צָאָל אֵין די אָוְמְלָעְגָּאַלְעָר פֿרְאַפְּעָסְאַנְגָּלָע פֿאָרָאַיְנָעָן. בְּיַי די דֻּעְמְאַלְטִּיקָע
בָּאָדִינְגְּוָנְגָּעָן אֵין צָאִירָשָׂן רָוְסְלָאַנד אָנוֹ בַּיִם שְׁלַעַכְּתָן מַצְבָּה פּוֹן דַּעַרְ רָוְסִיִּ
שְׁעַר אַרְבְּעַטְעַרְדִּיְ-בָּאָוּעָגָונָג אֵין דָּאָס גַּעֲוָעָן אַ קָּאַלְאָסְאַלְעָר צִיפְעָר. מַעְגָּלָעָד
איָ� דָּאָס גַּעֲוָעָן אַ דָּאַנְקָעָד דַּעַם גַּרְוִיסְן אַידְעָאַלְיָוָם אָנוֹ הוַיְכָן בָּאָוּסְטוּזִין,
מִיט וּוְעַלְכָּעָאָרָאָבָּאָדִינְגְּנִיךְעָר שִׁיכְתָּ פּוֹן דַּעַר יִדְיִישָׁר אַרְבְּעַטְעַרְדִּשְׁאָפָּט
הָאָט זִיךְ שְׁוִין דֻּעְמְאַלְטָן אַוִּיסְגַּעַצְיִיכְנֶט.

די אַרְטִּיקָע יִדְיִישָׁר אַרְבְּעַטְעַרְדִּיְ פּוֹן יַעֲנֵדְרָ צִיִּיטְ שְׁלַדְעָרָט זַיְעָר
צִיְּטוֹנָגָה, דַּעַר אַרְגָּאָן פּוֹן דַּעַר בּוֹנְדִּישָׁר אַרְגָּאָנוּזְאָצְּיַע אֵין ווַיְלָגַע, אָזְוִי:
“די אַרְבְּעַטְעַרְדִּי מַאְסָע אֵין ווַיְלָגַע, צְוֹזָאַמְעָן מִיט אִיר עַקְאַנְגָּאַמִּישָׁר
פָּאַרְקָנְעַכְטָוָגָג וּוְאַרְפָּט אָוִיךְ אַרְאָפְּ פּוֹן זִיךְ אִיר גִּיסְטָלַעַכְעָ פָּאַרְקָנְעַכְטָוָגָג
עַס זִינְגָּע שְׁוִין נִיטָּאָ דִּי יָאָרָן, וּוֹעֵן דַּעַר אַרְבְּעַטְעַרְדִּי נָאָכוֹן לְאָגָּנוֹן אַרְבְּעַטְסָ
טָאָגָג פְּלַעַגְט אַוּעָקְגִּיָּן אֵין חַבְרָה פּוֹעַלִים, ‘חַבְרָה עַיְן יַעֲקָבָ’, כְּדִי אָנָּ
צּוּקְלִיבָּן אַנְשְׁטָאָט עַולְמָה הָהָה כָּאַשְׁטָה עַולְמָה הָבָא. עַס גַּיְעַן אָוִיךְ אָוִים דִּי
יָאָרָן, וּוֹעֵן דַּעַר אַרְבְּעַטְעַרְדִּי פְּלַעַגְטָ קְלִיבָּן פָּאַרְגָּעַנְגָּוָס אֵין דִּי שְׁעַנְקָעָן
אָ. גָּל. בַּיִם אַרְבְּעַטְעַרְדִּי הָאָבָּן זִיךְ אַרְוִיְּגָעַרְפָּוָן אַנְדְּרָעָד בָּאַדְעַרְפָּעַנְיָשָׁן
— די בָּאַדְעַרְפָּעַנְיָשָׁן אֵין אַ בִּיכְלָן, אֵין אַ פָּאַרְשָׁטָעַנְדִּיקָּן וּוְאָרטָן. עַר וּוְילָ
פָּאַרְשָׁטִין וְאָס עַס קוּמְטָ פָּאָרְ אָרוֹם אִים. עַר וּוְילָ וּוְיסָן דַּעַם סּוֹדָ פּוֹן זִיךְ
טְרוּוַיְעַרְיקָעָר לְאָגָּע. עַר וּוְילָ וּוְיסָן פָּאַרְוּאָס שְׁטִיטָטָ דִּי דַּעַגְּרָזָגָג פִּינְדָלְעָךְ
קָעָגָן אִים”³).

דַּעַר אַוְאָנְגָּאָרְדִּי פּוֹן די יִדְיִישָׁר אַרְבְּעַטְעַרְדִּי אֵין שְׁוִין צּוֹגְעָוָאוִינְט גַּעַ
וּוֹאָרָן צּוֹ מַאְנִיפְעַסְטְּרִוָּן דַּעַם וּמַן מַאי אַיבָּעָר די גָּאָסָן, צּוֹ דֻּעְמְאַנְסְטְּרִוָּן
פָּאָר דַּעַר טְוָרְמָע אַדְעָר בַּיִם וּוְאַקְזָאָל, וּוֹעֵן מַיְפִּירְט פָּאַלְיִיטִישָׁ אַרְעַסְטִּירְטָעָ
אָרוֹיסָ פּוֹן שְׁטָאָט קִיְּין מַאְסְקָוּעָ אַדְעָר סִיבָּר. עַר הָאָט זִיךְ אַוִּיסְגָּלְעָרְגָּט
ニישט צּוֹ פָּאַלְגָּן דַּעַר פָּאַלְיִצְיִי, צּוֹ קַעְמָפָּן פָּאָר זִיךְ רַעַכְטָ פְּרִיְּ זִיךְ רַיְדִּין,
פָּרָאַטְעַסְטִּירָן אָנוֹ מַאְגִּינְפְּסְטִּירָן. בּוּנְיַ 1899 הָאָט מַעַן נַאֲךְ אַפְּגָהָהָאַלְטָן
וְטַעַמְּ פָּאַרְזָאָמְלוֹנָגָעָן אֵין וּוְאָלְדָ אַדְעָר אֵין גַּעַהִימָּעָ דִּירָות. אֵין דַּעַם

אין צענתר שטאטם.

פון יאר צו יאר איז בכל געוווארן שועערער דאס צוינו-פקומען זיך
איין די וועלדר, וויל פאלצ'יז און מיליטער פלעגן באציגטנס אהין
קומווען און אוממעגעלעך מאכין די פארזא-מלונגען. דאס האט במילא צוגע-
איילת דאס איבערגיין פון וואלד אין שטאטם. דאס ערשות מאל האבן זיך
די יידישע ארבטער צוינו-פגעקליבן אין שטאטישן גארטן דוקא פאַרָּן
הויין פון גענער-אל-גוברנטאָר. אַרום טויזנט מאן, מיט אַ פֿאנְגֶּנדָר-
געוויקלטער רווייטער פֿאן, מיט געזאגן און אויס-רוֹפָּן. "די פֿאלצ'יז, וויאָס
האט זיך געפונען אין גארטן בעת דער דעמאָנט-טראָצִיעַ, האט נישט
געדרירט די אַרבטער, מורה האַבְּנָדֵיק פֿאָר זַיִּי". ערשות אויף דער
ברײַטער גאָס האָבן זיך באַויזן גרעסערע פֿאלצ'יז-אַפְּטִילוֹנְגָּעַן, וועלכְּעַ
האָבן די דעמאָנט-טראָצִיעַ צְעַטְרִיבָּן.

ס'איו געקומען דער ערשותער מאי 1900 — און ווינדר דאס זעלבע,
אוויoid אין 1901. בי דיי יידישע ארבעטער פון ווילגא איז שווין געווואָר
א טראדיציע צו פיערן דעם אינטערנציינאלן ארבעטער-יומ-טוב מיט אַ
גאָסן-דעמאָנטראָצְיָה — מעוג די צָאָרִישׁע מאכט נישט לאָן, מעג זי שיקָן
פֿאָלִיצְיָי, קָזָאָקָן אָן מיליטער צו צָעֶדרְיבָּן, שלאנָן אָן אַרְעָסְטְּרִין.

2. א נייער גובערנאטאר אוון שמייז

אין הערבסטט 1901 האט די צארישע רעגירונג אראגונשיקט קיין ווילנע א נייעם גובערנאטאר. זיין נאמען איי געווען וויקטאר פאן וואל. דאס איי געווען א מאן פון איבער 60 יאָר און מיט אַ ר'יבער פֿאָרגאנגענְדַה הייט. זיין קאָרייערט אַין קאָמֶפּ קעגן דער רעוואָלוֹצִיאָנְגָּרְדַּר באָוועונגָגָה האט ער נאָך אָנגָעָהוּבָן אלָס יוֹנְגָּעָר אָפִיצְיָר פֿוֹן דער רָוִישָׁעָר אַרְמִי בְּיָמֵי דָּעֲרַשְׁטִיקָן דִּי פּוֹילִישָׁע «פֿאָוּסְטָאָנִיעָ» (אוֹיפְּשָׁטָאָנִיד) אַין יאָר 1863. שפְּעַטְעַר אַין ער געווען גובערנאטאר אַין אַ רְיִי גּוּבְּרוּנִיעָס : יַאֲרָאַסְלָאַז ווער, אַרְקָאָוּעָר, ווִיטָּעַבְּסָקָעָר, פֿאָדָאַלְעָר, וּאַלְגָּנָעָר אוון קוּרְסָקָעָר. אַין דִּי יַאָרָן 5-1892 האט ער פֿאָרְנוּמָעָן דֻּעָם אַמְּטָט פֿוֹן פֿעַטְעַרְבָּוּרְגָּעָר גְּרָאָז דָּאָנָאָטְשָׁאָלְנִיך.

גּוּנוּרְיָאל פֿאָן וואָל האט גַּעַשְׂטָאָמֶט פֿוֹן די דִּיְתְּשָׁע באָרָאָנוּן אַין באַלְטִישָׁעָר גָּעָנְגָּט. ער האט גַּעַהְעַרְטָט צָו יַעֲנָעָם שִׁיכְטָט דִּיְתְּשָׁע דִּינְגָּעָר פֿוֹן רָוִישָׁן רְעוּשִׁים, וּוּלְכָעָה האָבוֹן זִיךְרָאַיְתָּאָנְגָּרְנִיכְנָט מִיט זַיְעָר קְנָעָכְבָּר טִישָׁעָר הַכְּנָעָה לְגַבִּי דֻּעָם צָאָרִים אַוְן אַכְּוֹרִוְתָּדְקָעָר דַּעַסְפָּאָטָנִיעָ לְגַבִּי דַּעָּר בְּאַפְּעַלְקָעְרוּנָגָה. צָו די דָּאַיְקָע «מְעֻלָּותָה» פֿוֹן זַיְעָן שְׁטָאָנָד, האט ער נאָך פֿאָרְמָאָגָט אַיְגָעָנָע אַוְיךְ. ער אַין געווען אַ טִּירָאָן, אַ צִּינְקָעָר, אַ כָּאָבָּרְנִיךְ אַוְן אַן אַנְטִיסְעָמִיט דַּעַרְצָוָן. וּוּעָן ער אַין געווען ווִיטָּעַבְּסָקָעָר גּוּבְּרוּנָאָטָר, האט ער גַּעַהְיִיסְן אַוִּיסְפָּאָטָשָׁן אַיְינִיקָעָ שְׁלַעְרָ פֿוֹן דַּעָּר אַרְטִיקָעָר גִּימְנָזְיָעָ. בָּעַת ער אַין געווען כָּאַרְקָאָוּעָר גּוּבְּרוּנָאָטָר, זַיְיָ נְזָעָן אַוִּיסְגָּעַרְבָּאָכָן פּוּיְעַרְיִים-אָוּמְרוּעָן. ער האט באָפְּוִילְן צָו שְׁמִיסָּן. עַטְלָעָעָכְעָן כָּעַ פּוּיְעַרְיִים זַיְנָעָן דַּעַרְשָׁלָאָגָן גַּעַוָּאָרָן צָוָמָט. אלָס גְּרָאָדָאָטְשָׁאָלְנִיךְ אַין דַּעָּר רָוִישָׁעָר הַוִּיפְּטִ-שְׁטָאָט, האט ער גַּזְוָאָגָט צָו די אַרְבָּעַטְעַרְיִינָס פֿוֹן דַּעָּר טָאָבָּאָק-פֿאָבָּרִיךְ «לאָפְּעָרָם», וּוּלְכָעָה האָבוֹן פֿאָרְלָאָגָט אַ הוֹסְטָה : אוּבָּ

אייער לוין איז צו קליאן, קענט איר דאך אויך האבן א זיטיק פארדיינסTEL
אין גאָס... ער פֿלעגט מאָכָן אַפְּטָע אַבְּלָאוּס אויף יידן, וועלכע האבן
ニישט געהאט קיין וואוינְדרעכט אין פֿעטערברוג. בי ריבכע יידן האט ער
גענו מען אַפְּטָע מְטוּבָע אָוֹן זַי אַפְּגָעָלוֹס, אָוֹן דִּי אַרְעָמָע האט ער אָוֹן
רְחַמְנָה אַרְיִסְגַּעַשְׂקָת. אָוֹן דַּעַר הַוִּיפְּטַשְׁתָּאָט האט ער ברײַט אַנְגָּעָז
ווענדט אַדְמִינִיסְטְּרָאַטְיוּעָ רֻעְפְּרָעְסִיסְעָם — גַּעֲבָן שְׁטַרְאָפָּן אָוֹן אַגְּרִיכְטָט.
אִים האט די רַוִּישָׁע רַעֲגִירָוָג גַּעֲשִׁיקָּת קַיִן ווילנע. פַּאֲרוֹוָאָס עַפְּסָע
גראָד ווילנע?

4 יאָר האט שווין עַקוּיסְטִירָט דָעֵר «בּוֹנְדָה», וועלכער האט אָוֹן 1898
שְׁטַאָרָק צְוּגַּעַהְאָלְפָן צַוְּדָע אַנְטְּשִׁטְיָאָוָג פָּוָן דָעֵר רַוְסְלַעְנְדֶּעֶר סָאַצִּיאָלָּ
דַּעַמְּאַקְּרָאַטְּשִׁעָדָר אַרְבְּעַטְּמָרָ-פָּאָרָטִי. דִּי עַרְשְׁטָעָ פָּוָן דָעֵר רַוְסְלַעְנְדֶּעֶר סָאַצִּיאָלָּ
גַּעֲוֹעָן שְׁוֹאָךְ. דָעֵר אַיְנְצִיקָּעָר טִילָּ פָּוָן דָעֵר רַוְסְלַעְנְדֶּעֶר סָאַצִּיאָלָּ
דַּעַמְּאַקְּרָאַטְּשִׁעָדָר, ווֹאָס האט זַיְךְ אַנְטְּוּקִילָּט אָוֹן אָוֹן כִּסְדָּר גַּעֲוֹאָרָן שְׁטַאָרָקָעָר,
אָוֹן גַּעֲוֹעָן דָעֵר «בּוֹנְדָה». אָוֹן דָאָס אַלְיָוָן שְׁוֹיָן גַּעֲוֹעָן אַגְּנָוְנְדִּיקָּעָר
מַאְטִיוֹ פַּאֲרוֹוָאָס די צְאַרְיָשָׁע מַאְכָּט זַאְל אִים שְׁעַנְקָעָן אַסְׁדָּקָה
אַזְמְקִיתִים. אַבְּעָר נִישְׁתָּאָס אלְיָיָן. אָוֹן זַיְעָר אַנְטִיסְעָמִיטִישָׁעָר פָּאָרָטִי
בְּלַעְלָדְעָנִישָׁ האָבָן די זַיְילָן פָּוָן צְאַרְיָשָׁן רְעוּזִים זַיְךְ אַיְינְגְּרָעָדָט, אָוֹן דִּי
רְעוּאָלְזִיאָנְעָר-סָאַצִּיאָלִיסְטִישָׁע בְּאוּעוֹגָגָן אָוֹן בְּכָלְלָא יִדְיְשָׁעָר אַוְיפְּטוֹ.
אָוּמָעָטָם האָבָן זַיְךְ גַּעֲזָן דָעֵם יַיְדָה. זַיְהָאָט זַיְךְ גַּעֲדָאָטָם, אָוֹ מִתְּנַצְּעָ
קְלָאָפָּן דָעֵם «בּוֹנְדָה» וּוּלְעָן זַיְוָיָן פַּאֲרָאַיְנוּוָגָס דְּעַרְלָאָנְגָּעָן אַטְיְיטִ-קְלָאָפָּן
דָעֵר גַּאנְצָעָר רַוְסְלַעְנְדֶּעֶר סָאַצִּיאָלָּ-דַּעַמְּאַקְּרָאַטְּשִׁעָדָר.

דָעֵר פּוֹלָעָר אַונְטְּעַדְּרִיקְוָנְגָס-פָּאָרָטִאָט אָוֹן גַּעֲלָאָזָט גַּעֲוֹאָרָן אָוֹן
גַּאנְגָן. אַרְדָעָסְטָן, טּוֹמָעָס, סִיבְּרָד אָוֹן אַנְדְּרָעָר דַּעְפְּרָעָסְיוּזָע מִיטְלָעָן וַיְנָעָן
גַּעֲוֹאָרָן אַטְאָגְ-טְּעַלְלָעָכָע דְּעַרְשִׁינְגָּוָג. מִהָּאָט זַיְךְ נִישְׁתָּאָס פָּאָרָלָאָזָט בְּלִיּוֹן
אוֹיף דָעֵר אַרְטִיקָעָר אַכְּרָאָנוֹעָ (גַּעֲהִימִ-פָּאָלִיצִי). דָעֵר מַאְסְקָוָעָר אַכְּרָאָנוֹעָ
שַׁעַף זַוְּבָּאָטָאָוָה האָט אַרְאָפְּגָעָשִׁיקָט אָוֹן רַאְיָאָן פָּוָן «בּוֹנְדָה» סְפַּעַצְיְּעַלְלָע
גַּעֲנִיטָע אַגְּנָנְטָן. אָוֹן נִשְׁתָּאָס בְּלִיּוֹן מִיטְלָעָן אַלְיָיָן האָט
מַעַן גַּעֲוֹאָלָט שְׁלָאָגָן די רְעוּאָלְזִיאָנְעָר-יִדְיְשָׁע אַרְבְּעַטְּמָרָ-בְּאוּעוֹגָגָן. אָוֹן
יאָר 1901 האָט זַוְּבָּאָטָאָוָה אָוֹן מִינְסָק גַּעֲשָׁאָפָּן אַיְדִּישָׁע אַומְאָפְּהָעָנְגִּיקָע
אַרְבְּעַטְּמָרָ-פָּאָרָטִי, ווֹאָס האָט גַּעהְאָט די אוֹיפְּגָאָבָע אַוְעַקְצָוָנְעָמָעָן די
יִדְיְשָׁע אַרְבְּעַטְּמָרָ פָּוָן «בּוֹנְדָה». די «נִיעּזָּאָוִיסִיםְמִצְעָס» («אַומְאָפְּהָעָנְגִּיקָע»)

זינען געומען צום יידישן ארבנטס-מענטש און צו אים געתעהט: דו
ווילסט זיך פארבעסערן דיין עקאנאמישע לאגען, מיר וועלן דיר העלפן.
לאו דיר נישט פארדריינען דעם קאָפּ דורךן «בונד», וועלכער אין גאר
אויסן עפֿעַס אַנדערש — פֿאַלִיטֿיק, קאָמֶפּ קעגן דער רעגיזונג. פֿאַרְ
קערט, די רעגיזונג וועט דיך גאר אונטערשטיצן אין דיין גערעכטן קאָמֶפּ
קעגן די באַלעכטאים.

די איינציקע שטאמט, וואו די «זובאַטֿאָוּצֿעַס-נוּזָאָוִיסֿ-מִצְעַסּ» האָבן
געהאָט דערפֿאָלָג, אין געווען מינסק. (דאָס האָט געדיערט בעי זומער
1903, ווען די פֿאַרְטֿיֿה האָט אַנְעַרְקַעַנט אַיר דַּוְרְכְּפָּאָל אָוּן זיך לִיקְוִידִיטֿ).
דאָקעגן אין באָלָד קלָאָר געווארן, אָז זַיִן וועלן נישט קעגען אייניבֿיסֿן
וילנע. אָוּן די דַּאָזְיקָעָשׂ שְׁטָאָט אין געווען באַזְונְדָּרָס ווַיכְטֿיק,
ויליל דַּאָרְטֿוֹן האָט זיך דַּעְמָאָלָט גַּעֲפְּנוּן דַּי שְׁטָאָרְקַעְטֿוֹן אַרְגָּאַנְיוֹצֿיֿעַ פֿוֹן
«בּוֹנְדּ». אָוּן זַיִן האָבן טַאָקָעָא אין ווַילְנָעָ נִישְׁט גַּעֲקַעְנָט פֿאַרְזִיּֿעַן דַּאָס גִּיפּֿ
טַיְקָעָ גַּעֲוִיקָס פֿוֹן דַּעְרָ «זּוּבְּאַטֿאָוּשֿׁתֿשִׁיגּעָ». דַּעְרָ אַוְסְפִּיר אין גַּעֲוָעָן:
אוּבָּה מַקְעָן די בּוֹנְדִּישָׁעָ באַזְוּגָוָגָן אֵין הוֹיְפּֿטֿ-צְעַנְטֿרֿ נִישְׁט בְּרָעָכוֹן מִיטָּן
פֿינְגָּרָן אִינְסְטְּרוּמְעָנָט פֿוֹן די «נוּזָאָוִיסֿ-מִצְעַסּ», זַאָל מַעַן שְׁטָאָרְקָעָר
קלָאָפָּן מִיטָּן האָמָעָר פֿוֹן אַפְּגָעָנָר גּוֹאָלָט. אוּבָּה דַּי פֿוֹלִישָׁעָ אֵין לִיטְוּוֹישָׁעָ
סָאַצְּיָאַלִיסֿטֿיֿשָׁעָ אַרְגָּאַנְיוֹצֿיֿעָזָט אֵין די רַעְגִּירְנְדִּיקָעָ סְפָּעָרָן אֵין פֿעַטְעַרְבָּרָגָ. אֵין מַעַן
הָאָט אַוְנְטְּרָגְּוּזָאָגָט אֵין די רַעְגִּירְנְדִּיקָעָ סְפָּעָרָן אֵין פֿעַטְעַרְבָּרָגָ. די
דאָרָף האָבן אין ווַילְנָעָ אַפְּסִיקָהּ מַעַטּ אַשְׁטָאָרְקָעָר הָאנְטָ. די
צָאַרְיָשָׁעָ רַעְגִּיזָוָגָהּ פֿאָרָ יְעָדָן פֿרִיאַוּ גּוֹוָאָלָט אִינְגְּנָעָמָעָן די רַעְוָאָלוֹדָ
צִיאַנְדָּרָעָ פֿעַסְטוֹנָגָהּ פֿוֹן ווַילְנָעָ. זַיִן האָט אַהֲרָוֹן גַּעֲשִׁיקָט דַּעְמָ רַיְקִוְּכְּתָלָאָזָן
פָּאָן ווָאָלָ. אֵין ווַילְנָעָ האָט מַעַן גַּעַשְׁמוּסָטָ. אָז סְאָיַן גַּעַקְמָעָן אַ נִּיעָר
«מוֹרָאָוִיאָוּ דַּעְרָ תְּלִיּוֹןָ».

בְּאָלָד נָאָכָן אַנְקָוּמָעָן האָט דַּעְרָ נִיעָר גּוּבְּעָרְנָאָטָאָר גַּעַרְופּוֹן צַו זַיִך
פֿאַרְשְׁטִיעָרָ פֿוֹן דַּעְרָ גּוֹזְעַלְשָׁאָפָט אָוּן דַּעְרְקָלְעָרָט פֿאָר זַיִן «פֿרָאָגָרָםָ».
דַּעְרָ קּוֹרְצָעָר זַיִן פֿוֹן זַיִינָעָ וּוּרְטָעָר אֵין גַּעֲוָעָן: מִזְאָל זַיִך נִישְׁט מַאֲכָן
קִיְּין שָׁוָם אַילְזִיעָסָ, עָרָ וּוּעָטָ גּוּזְעַלְטִיקָן בַּידְ חֻזְקָה.
דַּעְרָ ווַילְנָעָרָ קָאָמִיטָעָט פֿוֹן «בּוֹנְדּ» האָט אַרְוִיסְגּוּלָאָזָט אֵין אוּפּֿ
רוֹףָ, וּוָאָס האָט קלָאָר גּוֹמָאָכָט, אָז די יְדִישָׁעָ אַרְבָּעָטָר שְׁרָעָקָן זַיִך נִישְׁט
פֿאָר די שְׁטָאָרְקָעָ רִידָהּ פֿוֹן פָּאָן ווָאָלָן. דַּעְרָ אוּפְּרוֹףָ, וּוָאָס אֵין אַרְוִיסָ אֵין

נאועומבערד 1901 און האט געטראגונג דעם נאמען "און געטפער דעם ווילענער גוביינאנטאָר", האט כארاكتעריזיט דעם צ'ארישן רעזוזים און ווי אונז עס וווערן באהאנדטל די נישט-רויסישע פעלקעדר אין די מערב-געבעטן. באזוננדערס איז אַנגעוועיזן געווארן אויף דער ספֿעצעילעלער באציאונג צו יידן. עס וווערט אַרומגעערעדט דער פֿאָקט ווּאָס פֿאן וואָל האט זיך ספֿעצעיל געווונענדט מיט אַוואָרט צו די יידישע קלֵי-קוֹדֶש און צו די פֿאָרטשייער פֿון דער יידישער בורזשאָזיע. און דער אויפֿרוף זאגט: "דעַם קאמַף מיט דער קראָמָאלָע און די דערצייאָנוֹג פֿון אָונטערוֹאַקְּסְּנְדִּיקָּן דָּוָר אַין גִּיסְט פֿון הַכְּנָעָה אָזֶן גַּעֲהָרְכָּאָמְקִיט — אַט ווּאָס עַס דָּאָרָה אַיְפְּשָׁרְיוֹן אויף זיַּן פֿאן דָּעַדְעַר לְאַיְלָעַר פֿאָרטשייער פֿון יידישָׁן פֿאָלק. אויב אַבעָר די יידישע בורזשאָזיע אָזֶן די רבִּים ווּלְזָן נִישְׁתְּ זִין בְּכוֹחַ מִיט הַיְמִישָׁע מִיטְלָעַן אוֹיסְרָאָטַן דַעַם בּוֹנְטָרִישָׁן גִּיסְט בֵּי די יידָן, ווּעַט גַּעַלְאוֹזָט ווּלְרָן אַין גָּאנְגָּן דער גַּאנְצָעָר פָּאַלְצִיְּאִישָׁ-אַדְמִינִיסְטְּרָאָטִיוּועָר אַפְּאָרָאָט אָזֶן דָּעַר מַאלָט ווּלְזָן שָׁוֵין די יידָן פֿילְזָן די פֿעַטְקִיט אָזֶן קְרָאָפְּט פֿון דָּעַר רַעְגִּידַן רַוְּגָּס מַאְכָּטַן..." פֿאן וואָל ווּיסְט אוֹיסְנַעְזִיכְּנָט מִיט ווּמְעָן עַר האָט צו טָאגָן. אַסְטָה אָזֶן זיך גַּעַבְּיטָן פֿון דער צִיִּיט. ווּעַן עַר אַיְזָן אַוּעָך פֿון די מַעֲרְבָּ-גַּעֲבִּיטָן; בְּלִינוֹן די יידישע בורזשאָזיע בְּכָל גַּעַנְוּמָעָן אַיז גַּעַבְּלִיבָּן גַּעֲטָרִיִּי אַירָע אַלְטָעַ קְנוּכְּטִישָׁע טַרְאַדְצִיעָם. זִי קָעָן נָאָק אַלְעַז נִישְׁתְּ אַדְעָר ווּילְנִישְׁט פֿאָרטשְׁטִין, אָזָא פֿאָלק, ווּאָס אַיז אַלְיִין נִישְׁתְּ פֿעָאָק אוֹיסְצָרוֹן קְעַמְפּוֹן די פרִיהִיִּים, אַיז קִיְּין פרִיהִיִּט נִישְׁתְּ ווּעַרטָּתָן...

קעומפן זי פון ווילישן אונ קראין פון ווילישן נישט זוועס ...
דאקעגן האט זיך דער יידיישער פראלעטאריאט שטאָרַק געבעיטן
פֿאָר דִּי לעצטָע-10—15 יאָר אָוֹן אִיז גָּאָרְנִישֶׁת צָוּ דָּעֵרְקָעָנְעָן. דָּעֵר שְׂטִיףִּי
לוּעָט, דָּעֵרְשָׁלָגְעָנְזָאָר, אַיְינְגְּעָקָרְטְּשָׁעְטָעָר אִין דָּרְיְיעָן יִידְלְפֿרָאַלְעָטְאָרְיָה,
וּאָס צִיטָעָרטְּפֿאָר יַעֲדָעָר קָאָקָאָרְדָּעָ, אִיז שְׂוִין הַיְמָנָת נִישְׁטָא. זִין אָרְטָ
הָאָט פָּאָרוּמָעָן דָּעֵר פֿרָאַלְעָטְאָרְיָעְרְ-קָעְפָּעָר, וּאָס האָט זיך אַוְיסְגָּעַלְעָרְטָנְט
צָוּ שְׁעָזָן זִין מַעֲנְטָשְׁלָעְבָּעָן וּוַיְרָדָע, וּאָס האָט זיך אַוְיסְגָּעַלְעָרְטָנְט קָעְמָפָן
פֿאָר וַיְנָעָן מַעֲנְטָשְׁלָעְבָּעָן רַעְכָּת. אָוֹן דָּעַם דָּזְוִיקָן אָוְמָדָעְרִימְדָּלְעָכָן קָאָמָף
פֿאָר דָּעֵר בְּאָפְּרִיאָנוֹג פָּוּן עַקְאָגָאָמִישָׁר שְׁקָלָאָפָּרְרִי אָוֹן פָּוּן פֿאָלִיטִישָׁר
אָוֹן בִּירְגָּעָלְעָבָעָר רַעְכְּטָלָאָזִיקִיטִי פִּירְט דָּעֵר יַיְדִּישָׁר פֿרָאַלְעָטְאָרְיאָט
הָאָנָט בֵּי הָאָנָט מִיטָּן רֹוסִישָׁן, פּוֹיְלִישָׁן, לִיטְוִוִּישָׁן אָוֹן לַעֲטִישָׁן פֿרָאַלְעָטְ
טָאָרְיאָאָט". דָּעֵר אוֹוְסְפִּיר אִיגָּן, אָז עַס וּוּעַט נִישְׁטָא אַוְוַעְקָגָעְלִיגָּט וּוּעָרְן דָּאָס

געווער ביז עס וועט נישט אראפגעוואָרפן ווערטן די>Rossishע זעלבסט-
הערשונג.

דעָר אויפֿרּוֹף (זײַן מַחְבָּר אִין גַּעֲוֹעַן מַאִיסִי גּוּרְעֻווִיטֵשׁ) האָט דעם
סַאַטְרָאָפּ פָּאָן וּוְאָל אַרְיִינְגְּעוֹוָאָרְפּּן אִין אַ וּוְילְדָן בְּעַם. עַר האָט אִים באָי
טרָאָכְטּ, וּוְיַאֲ הַעֲנְטְשָׁקָעּ, וּוְאָס אִין אִים גַּעֲשִׁמְיסָן גַּעֲוֹאָרְן גְּלִיכְיךָ אִין פְּנִים
אַרְיִין. אַוְיסְטָר דעם וּוְאָס עַר האָט גַּעֲהָאָט זִיְּן פָּאָרְטִּיקְוּן פְּלָאָן וּוְיַאֲ צַו
ברָעָכְן די רַעֲוָאַלְצִיאַגְּרָעָעּ בְּאוּוֹגְנוֹגּ, האָט עַר גַּעֲוָוָכְטּ מִיטּ עַפְּעָס נַקְמָה
צַו נַעֲמָעַן. עַר האָט גַּעֲלִיעָנְטּ, אַז דַּעַר יִדְיִישָׁעָר אַרְבָּעָטָעָר האָט זִיךְ
“אַוְיסְגַּעְלְעִירְנַטּ צַו שַׁעַצְנוּ זִיְּן מַעֲנְטְשְׁלָעְכּוּ וּוְירְדָעּ”. עַר האָט גַּעֲנוּמָעַן
זַוְּכוּן אַ גַּעֲלָגְנָהִיתּ אַ קְלָאָפּ צַו טָאָן אוּפּ דַּעַם פִּילְבָּאָרְן פּוֹנְקָטּ.

קוֹדֶם האָט עַר אַיְנְגַּעַפְּרִיטּ “פָּאָרְשְׁטָאַרְקְּטָעּ שְׁמִירָה” (“אַוְסְטְּלַעְגָּאִיאָ
אַכְּרָאָנָּא”). דַּאָּס האָט אִים גַּעֲגָבְן אַ מַעְגְּלָעְכִּיקְיָתּ אַיְנְזָעַצְּן אִין טָוְרָמָעּ
אוּפּ 3 חְדִשִּׁים אָוָן פָּאָרְשִׁיקְוּן אוּפּ 3 יָאָר אָנוּ מַשְׁפָּטּ. עַר האָט זִיךְ בָּאָמִיטּ
צַו בָּאַלְיִידְיקְּן יִדְיִישָׁעּ אַרְבָּעָטָעָר אָוָן דּוּרְבָּי וּזִיְּן אַגְּנִיטִיסְעִמְּטִישָׁן
פְּרָצּוֹף. וּוְעַן מִהְאָט גַּעֲרָבָנְגָטּ אָוָן סְמָאָרְגָּאָן, אִין פָּאָן וּוְאָל סְפָּעָצְיִילְעָלְצָוּ
שְׁטָרִיקְעָרְ-גַּאֲרָבָעָר פָּוּן אַשְׁמָעָנָעּ אָוָן סְמָאָרְגָּאָן, אִין פָּאָן וּוְאָל סְפָּעָצְיִילְעָלְצָוּ
זַיְּ אַוּוֹעָקּ. עַר אִין אַרְיִין אִין קָאָמָעָר אָוָן אַ גַּעֲשָׁרְיִי גַּעֲטָאָן: זַשְׁדָּעָסּ,
פָּאָרָאָוִסּ! קִיְּנְגָּעָר האָט זִיךְ פָּוּן אַרְטּ נִישְׁתָּעָגְדָּן. עַר האָט גַּעֲשִׁרְגָּן
נַאֲךְ הַעֲכָרָעָ, גַּעֲבִילְעָטּ דִּי פּוּיסְטָן, אַבְּעָרְדִּי יִדְיִישָׁעּ גַּאֲרָבָעָר הַאֲבָן מִיטּ
זַיְּיָעָר הַאַלְטוֹנוֹגּ פּוֹלְקָאָם בָּאַשְׁטְעִמִּיקְטּ דַּאָּס, וּוְאָס סְאָיָוּ גַּעֲזָאנָטּ גַּעֲוָאָרָן
אִין אוּפְּרָוֹף פָּוּן וּוְילְגָּעָר קָאָמִיטִיעָטּ פָּוּן “בּוֹנְדָּ”. דַּעַר גַּוְבְּרָנוֹאָטָאָר האָט
זִיךְ פְּשָׁוֹט גַּעֲוָאָרְפּּן פָּוּן בְּעַם. לְטוֹף אִין עַר גַּעֲוָאָרָן אַ בִּיסְלָן וּוְיכָעָר אָוָן
גַּעֲהָלָטוֹן אַ רְעָדָעָ. עַר האָט קוּיִם גַּעֲקָעָנָטּ בָּהָהָלָטוֹן זִיְּן אוּפְּרָעָגְנוֹגּ.
צַוְּיִשְׁן אַנְדָּעָרְן האָט עַר גַּעֲזָאנָטּ, אַז עַר אִין נִישְׁתָּעָגְדָּן קִיְּין אַנְטִיסְעִמִּיטּ. סְזִיְּיָ
גַּעַן אַבְּעָרְפָּאָרָאָן צַוְּיִיְּסָאָרְטָן יִדְיָן (עַר האָט עַס גַּעֲוָאָסָטּ פָּוּן זִיְּן פְּעַזְעָ
טָעָרְבָּוְרְגָּעָר פְּרָאַקְטִּיקְ...). פָּאָבְּרִיקָאָגָּטָן אָוָן סְוּהָרִים זַיְּנָעָן יְעוּדָעִיטָּס
די בָּוּנְטָאָוּשְׁטָשִׁיקָּעָסּ זַיְּנָעָן זַשְׁדָּעָסּ...

אַחֲזָעָצְמָן האָט פָּאָן וּוְאָל גַּעֲהָאָט אַ פְּעַרְזָעְנְלָעְכּוּן גְּרוֹנוֹט זִיךְ צַוְּ
סְטָאָרָעָן. עַר האָט גַּעֲטוֹרִימָטּ וּוְעַגְּנוֹן אַ הַעֲכָרָעָן פָּאָסָטּ אָוָן זִיךְ דּוּמָאָלְטִיקָּעָ
אַמְּבִיצְיָעָ אִין גַּעֲוָעָן צַוְּנוֹרָן וּוְילְגָּעָר גַּעֲנָעָרְאָלְ-גַּוְבְּרָנוֹאָטָאָר. צַוְּיִשְׁן די
פָּאָרְשִׁידָעָנוּ אַוְיפְּגָאָבָן, וּוְאָס די הַעֲכָרָעָ מַאֲכָתּ האָט אִים גַּעֲגָבְן, אִין

געווונע דיען צו מאכון די שטאט ווילגאָס פון אלע „שעדלעכע עלאמענטן“
ביז זומער 1902. פארוואָס עפֿעס ביז דעםאלט? ס'איין געווונע געלפלאנט.
אוֹ יונגעם זומער זאל אַין ווילגאָס אַפְּגעהדעקט ווערן אַ דענקמאל פון דער
קייסערין יעקאָטעריגען. דער רוסישער צאר אָון די צארין האָבן געדאָרט
קומוּן צו דער פִּיעָרֶגֶג. מוז מען באַזְיִיטִיכָן יעדע רַיִקְעַ.

פָאַן וְוָאלַּה האַט גַעֲטָאָן אלֵין, וְוָאסַּר עַר האַט גַעֲקָעַנְטַן, כַדִּי צֹ מַאֲכַן
שְׁוּעָרָרָר דָאַס לְעַבְנַן פָוַן דְעַר אָונְטְעָרְדִישְׁעָר דְעַוְאֶלְזִיכְיאָנְגְעָרָר בָאָוּעָ-
גּוֹנְגַן. עַר האַט אַגְעָוָאָרְפַן אַ שְׁרַעַק אוּרַף דִי וּוּרְטְסְלִיטַן אָוַן הַוִּיזְוּעָ-
טָעָר. סְאַיְן דְעַרְבִּעְרָר גַעֲוָאָרַן זַיְעַר שְׁוּעָר אַפְצָזְהָאָלְטַן דִי קָאנְסְפִירָאָ-
טִיוּעַ פָאָרָאָמְלוֹנְגָעַן. אָוְמָעָתָם האַבָּן גַעֲלְוִיעָרֶט שְׁפִינְגִישָׁע אַוְיגַן אָוַן
סִיְינְגַען גַעֲמָאָכַט גַעֲוָאָרַן שְׁוּעָרָר שְׁטַעְרוֹגָעַן.

פול מיט שנהה צו די יידישע ארבעטער אונז זיעיר רעוואַלציאָגעַרן
קאמפה, געדענקיינדייק גוט זיין אויפֿאָבע אַינְצּוֹשְׁטִילְן אָונז אַוִּיסְׁצּוֹ
ריינְיקְן דֵּשְׂטָם. האט ער זיך געהבען אַנדְר בִּישְׁט צו דערלאָזְן קִין
שומע עפָּנְטָלְעָכְעַ מאַנְיְּפָעְסְּטָאַצְּיעַ פּוֹן די אַרְבָּעְטָעָר אָונז מִיט דָעַר גְּרוּסְטָעָר
ריְקוּיְכְּטָלְאַזְּקִיטִין דָעְרְשְׁטִיקְן יְעַדְן פְּרוֹאוֹו פּוֹן פְּרָאַטְעָסְטָן. סְהָאָט זִיך
דָעְרְגְּנוּטְעָרְטָן די צִיְּיטָ פּוֹן אַינְמְעָרְנוֹאַצְּיָאנְאָלְן אַרְבָּעְטָעְרְ-יּוֹם-טוֹב. פָּאָן
וּוָאָל האט גַּהְאַלְטָן, אָז דָאָס אִיז אַ שְׁעַתְ-הַכּוֹשֶׁר צו שְׁטִילְן זִיךְ נְקָמָה-
דוֹרְשָׁת אָונז דָעְרְגְּדוּרִיךְן די רֻעוּאַלְצְיאָגעַרְעַז יְידִישָׁע אַרְבָּעְטָעָר. ער האט
גַּעֲלָזָות ווִיסְן אִין שְׁטָמָט, אָז ער ווּעַט נִישְׁט דָעְלָאָזְן דָעְמָאַנְסְּטְרִירְן
דָעַם וְזַן מָאי. אָונז אוּבִיךְ די אַרְבָּעְטָעָר ווּעַלְן נִישְׁט פָּאַלְגָּן, ווּעַט מַעַן
שְׁמַיְּסִין מִיט רִיטְעָר ...

ודר דיטשער באראן און צארישער דינער אייז געווען און אלטער
שמייסער. אייז דעריבער נישט קיין ואונדער וואס איז געדענק אייז אים
געקומען איין קאָפּ אַריִין. אין ווילגעה האט מען אַבער געשמושעט, אַן די
מחשבה פון שמייסן האט אים אונטערגערטראָגן שעפטל קליאָטשאָן, אַן
אלטער משכיל אַן אַפְּארְבִּיסְעָנָּעָר שונאָן פון דער רעוואָלְצִיאָנָּעָר
באָועונגָן. אַמְּאל אַין ער געווען קאיינער אַונְ אַיצְט אַן «אוֹ-
טשאנֵי יְעוֹרְעֵי» איין ווילגעה רעיגירונגס-קאנצְצָלָאָרִיעָס. אַ קָּאָרְיְּעִירִיסְט,
איין ער געקראָכוֹן פון דער הויט געפֿעלן צוֹ ווועָרָן די הויכָע באָאמְטָע. צִי
סִסְאיָן טאָקָע געווען קלאָטשאָס טַיוֹוָלָאָנִישָׁעָר פְּלָאן, צִי פָּאָן ווָאל האט

מייט אים בלוייז זיך דורךגעשמוועסט וועגן דעם — גענוג, איז אין שטאט האט מען גערעדט... דער אומלעגאלער בונדיישער ארגאון פון דער ווילנער ארגאניזאציע — «דער קלאסטער-קאמפף» — האט שוין אין דעצעמברער 1901 וועגן דעם געשרייבן און אויסגעלאכט פאן וואלז' מיט זיין «אוטשאани יעורהַיִ.» דער שמועס וווערט פאָרגעשטעלט אויף איז אופן: «אָדָוְנִי גובערנאָטָאָר! איך מיט מיינ נאָרְשִׁין שְׂכָל וּוֹאָלֶט אֲנְדָעֵר שְׂגָטָאָן, וּוֹעֵן אָיך וּוֹאָלֶט גּוֹעוֹעֵן אַ גּוֹבְּעָרְנָאָטָאָר. וְוָאֵס אִיז פָּאָר זַיִ טְוֻרְמָע אָן סִבְּיר? בְּלָאָטָע! אָיך וּוֹאָלֶט דִּי יִדִּישָׁ הַוְּלָטָאָיָס מְכַבֵּד גּוֹעוֹעֵן נָאֵר מִיט רִיטְעָר? וּוֹי דָּעַרְמָאָגָּט, האט מען גערעדט אָן אָפְּלִי גּוֹשְׁרִיבְּן, אָן קְלַיאָטְשִׁר קָאָה האט פָּאָן וּוֹאָלֶן אַרוֹפְּגָעְפִּרְט אָוִיפָּן נִישְׂטְּרִיטְעָלְעָן גַּעַדְאָגָּק פָּוּן באָקְעָמְפָּן דִּי «קְרָאָמָּאָלָעָה» מִיט רִיטְעָר. אָוִיב מִיר שְׂטָעָלְעָן דָּס אָוָנטָעָר אַ פְּרָאָגְעַ-צִיִּיכָּן, אִיז עַס דָּעַרְפָּאָר, וְוָאֵס אִין רְוּסְלָאָנד זַיְעָנוּ אִין יְעַנְעָר צִיְּתָגְעַגְעָגָּג (שְׁמַיִּיסְּן) אַיִת, וּוֹי עַס וּוֹיְזִיט אָוִיסִים, נִישְׂטָה פָּאָן וּוֹאָלֶס אַיְגָעְנָעָר אַוִיסְקָלָעָר: נִישְׂטָה לְאָנְגָּס פָּאָר סִיפְּרָאָגִינְס טּוֹוִיט האָבָן אַיְנִיקָּעָ וּשְׁאָנְדָּאָרָמִי סְקָעָ פָּאָלְקָאָוְנִיקָּעָס זַיִ בְּאָרְמִיט, אִיז זַיִ האָבָן באָקוּמוּן אַ דָּעַרְלִיְבָּנִיש אַנְצָוּאוּנְדָן לְיִבְּ-שְׁטָרָאָךְ צַוְּ דִּי, וְוָאֵס וּוֹעֵלְן זַיִ נָאֵר דָּעַרְוּוּגָן אַוִיסְדָּרִיקָן זַיְעָר פְּרָאָטָעָסְטָ קְעָגָן דָּעַרְ רְגִירָהָגָּגָה².

וּוֹעֵר סְיַזְּלָ נִישְׂטָה האָבָן גּוֹעוֹעֵן דָּעַרְ פָּאָטָעָר פָּוּן דָּעַם וּוֹילְדוֹן גַּעַדְאָגָּק צַוְּ גּוֹעַבְן רְעוּוֹאָלְצִיאָנָעָר אַרְבָּעָטָעָר לְיִבְּ-שְׁטָרָאָךְ, דִּי זַיִ האָט אַנְגָּעָה הַוִּיבָּן אַוִיסְצָוּעָן עַרְנָסְטָעָר וְוָאֵס מַעְרָמָהָאָט זַיִ דָּעַרְבָּעָנָטָעָר צִוְּמָ וּטָן מַאי 1902. דִּי יִדְּיָה, אִיז מַוּעָט שְׁמַיִּיסְּן, האָט גּוֹעוֹמָעָן שְׁטָאָרָקָעָר קוּרְרָ סִירָן אִין שְׁטָאטָה. מַעְנְטָשָׁן האָבָן אָפְּלִי דָּעַרְצִילָּט, אִיז מַהָּאָט גּוֹעוֹן פִּרְזָן אִין שְׁטָאטָה וּוֹאָגָּנָס מִיט רִיטְעָר...

אִין דָּעַר וּוֹילְנָעָר אַרְגָּאָנוּזָאָצִיעָ פָּוּן «בּוֹנְדָה» אִיז אַוִיפְּגָעָהוּבָּן גַּעַ...

וְוָאָרְן דִּי פְּרָאָגָע צִי בַּי אֹזָא לְאָגָע דָּאָרָף מַעְן אַיְנָאָרְדָּנָעָן אַ דָּעַמְאָנְסְטָרָאָצִיעָ. דִּי קְעָגָנָעָר פָּוּן אַ דָּעַמְאָנְסְטָרָאָצִיעָ האָבָן קְוּוּסְטִיאָנִירָט דִּי רַעַכְתָּ פָּוּן דָּעַר אַגְּאָנוּזָאָצִיעָ אַיְסְצָוּשָׁטָעָלָן אִירָעָ מִיטְגָּלִידָעָר אִין אַנְהָעָגָעָר אוֹיף דָּעַר גַּעַפְּאָר פָּוּן אֹזָא שְׁעַנְדָּלָעָכָר עַקְוּזְקָוְצִיעָ. דָּעַרְבִּעָר זַיִל מַעְן זַיִ בָּאָגָּנוּגָעָעָן מִיט אַ שְׁטָרִיִּיק. זַיִ האָבָן אַרוּסְגָּוּרְקָט נַאֲך אָן אַרְגּוּמָעָן: דִּי קְרִיסְטָן

לעכע ארבעטער קומען נישט, און בי דער געפערלעכער לאגע דארך מען נישט מאכן א דעםאנסטראציע פון בלויו יידישע ארבעטער. מיט א קלינער מערהייט שטימען איז באשלאסן געווארן די דעםאנסטראציע יא צו מאכן. דער וויכטיקסטער מאטיוו פון דער מערהייט איז געווען, איז אפזאגן זיך פון אroiיסגין אין גאס, וואלט געווען א קאיפיטולאציע איז קאמף און וואלט דערמוטיקט פאן וואלן וויטער צו גיין אויפן וועג פון אנווענדן די שענדיילעסטה מיטלען צו טעראייזן און דערניידעריקן די ווילנער ארבעטען.

די יידישע ארבעטער זיינען שיין געהאט אוווק פון דער פראקטיק אין די ניניצקיינער יארון (19 י"ה), וווען דער אינטערנאנטאלער ארבעטער יומטוב פלאגט געפיערט ווערדן דורך פארזאמלונגען איז געהימע דירות אדרער אין וואלד. שיין דריי יאר, ווי עס קומען פאר אפנען גאסן- דעםאנסטראציעס. די פאליצי מיט דער הילך פון מיליטער און קאזקן האט תאקע געשטערט, אבער די רעדוציאנער ארבטער האבן פארט מאירשרט און נישט געלאזט זיך פאנאנדערטרייבן. סאיין געווען א גע- ראנגל פאר די רעכט פון ארבטעס-מענטש פריי צו פראקלאמירן זיין און זיינען שיין געווארן א חזקה. דערשרעken זיך פארן גובערנאטארס דראאנונגען וואלט געווען א ריקציג מיט נישט קיין גוטע פאלגן.

מ'האט זיך גענומען גרייטן. ביידען צדדים האבן עס געתאן. ערבע דעם וטן מאי (לויטן>Rossiin קאלענדאָר דעם 18טן אפריל) זיינען אין שטאט פארשפֿרִיט געווארן אויפֿרּוֹן פון אלע סאציאליסטייש פֿאַרטִיּוֹן. אַסְפּֿצְיַעַלְעַטְ פֿרְאַקְלָאַמְאַצְיַע אַז געווען געווענדט צום מיליטער. מ'האט אויך געקלעפט אויף די ווענט. דערביי האט מען קיינעם נישט געכאנט. דאס האט נאָר מער צעריזט דעם גובערנאטאר. ער האט מאוביליזרט מיליטער, קאזקן און פאליצי. אין טאג פון וטן מאי האט ער אroiיסגע- שיקט שטארקע פֿאַטְרוֹלְן אין די גאסן. ושאנדארמן און קאזקן זיינען אַרְוּמְגַעֲרִיטִן אויף פֿערְד. די סטרוזושעס האט מען אַנְגַּעַזְגַּט 7 פֿאַרְבָּאַכְט צו פֿאַרְשְׁלִיטִן די טויערן און אַמְבָּאַקָּאנְטָעָה נישט אַרְיִינְלָאָזְן און נישט אַרְוִיסְלָאָזְן פון די הויפֿן. אויף אַסְטְּ גָּסְן זיינען שיין 4 אַזְיִיגְעַר די טויערן פֿאַרְמָאַכְט געווארן און די סטרוזושעס האבן זיך אַוּוּק גַּעַשְׁטָעַלְט

מייט שטעקנס אין האנט. כדי צווגעבן חשק, האט מען די סאלדאטן גע-
זאגט, איז די יידן און פאליאקן גרייטן צו א בונט.

די יידייש ארבגעטער האבן דעם טאג געשטריקט, דאכעגן האבן
די נישט-יידייש ארבגעטער געארבעט. די פויילישע און ליטוישע ארגאָ-
נויאציעס זינגען נישט געווען בעוכה אפזשטעלן די ארבעם, זיי האבן
אבער צוגעזאנט צו ברענגן זיעדרע מענטשן צו דער געלפלאנטער געמיין-
זאמער דעםאנטראציע. אוזי ווי די ניט-יידייש ארבגעטער האבן דעם
טאג געארבעט, איז באשלאָסן געווארן אנטזהויבן די דעםאנטראציע שפעט,
ארום האלב אכט פארנאָקט.

צו דער באשטיימטער צייט זינגען אויף די אַפְּגֶּעֶרְעֶדְטָע פונקטן —
אויף דער דיטשער, יידיישער, בריטער, יאטקעוווער, גלוועזר און שכביישע
גאָסן — געווען פארזאָמלט אַרְומָן אַטוֹנְטָט יידייש ארבגעטער. מיט
אַפְּאַרְשְׁפְּעַטְּיִקוֹנְג אַז אַוְיךְ גַּעֲמָעָן אַ קלִינְגָּע צָאָל נִישְׁטְּ-יִידְּיִישָׁע אַרְ-
בעטער. סְאיָן גַּעֲוָעָן שָׂוֹעֵד אַנְהָוִיבָן, ווַיְיַלְּדֵי גַּאנְצָע גַּעֲגָנְט אַז גַּעֲוָעָן
פּוֹל מִיט פָּאַלְיִיצִי אַז אַז גַּעֲוָיְסָע הַוִּיפָּן זִינְגָּע גַּעֲשְׁתָּאָגָן אַנְגְּגָרִיט
מִילִּיטָּעָר אַז קָאָזָקָן. אַיְנִיקָּע וִיטִּיקָּע גַּעֲלָעָךְ זִינְגָּע גַּעֲוָעָן אַפְּגָּעָצִימָט
אַז מִיהָאָט דַּעַם עֲולָם נִישְׁט גַּעֲלָאָזְטָט צָוּקָמָעָן צו דער דִּיטְשָׁעָר גָּאָסָ-
וּוֹאָו די דַּעַמְּאַנְסְּטְּרָאַצְּיָע האָט זִיךְ גַּעֲזָאָלָט אַנְהָוִיבָן. סְאיָן שָׁוֵין בְּכָל
גַּעֲוָעָן אַסְּפָּק צִי בַּי אַזְּוַלְבָּעָבָאָדִינְגָּוָעָן וּוּטָ גַּעֲלִינְגָּעָן אַנְהָוִיבָן דַּעַם
מַאֲרָשָׁה.

דאָר אַז דער אַנְהָוִיב גַּעֲמָאָכָט גַּעֲוָאָרָן. מִהְאָט פָּאַנְגָּדְעָרְגָּוּוּיְקָלְט
צְוּוֵי רְוִיטָע פֻּנְגָּר. דַּאָּס בָּאוֹיְזָן זִיךְ פּוֹן די פֻּנְגָּר האָט מען אוּפְּגָּעָנוּ-
מַעַן מִיט אַ הַילְּכִיקָּן הַרְאָא. דַּעַר גַּרְעַסְטָעָר טִילָּפָּן פּוֹן עֲולָם האָט אַפְּיָלוּ
נִישְׁט בָּאוֹיְזָן צָוּקָמָעָן אַז אַנְהָוִיבָן מַאְרִשִּׁירָן. אוּפְּיָדָר סְצָעָנָע זִינְגָּע
גַּלְיִיךְ דַּעַרְשִׁינְגָּע אַזְּלִיכִיאָנְטָן אַזְּסְּטְּרוֹזָשָׁעָם. בָּאַלְדָּזְגָּע אַזְּנִילָעָךְ
גַּעֲקָמָעָן צְוָפְּלִיעָן אוּפְּיָדָר סְטְּרָלְעָךְ קָאָזָקָן. זִיךְ האָט זִיךְ אַרְיִינְגָּעָשָׁנִיטָן
אַז עֲולָם אַז אַ טִּילְאָרְמוֹגָעָרִינְגָּלָט. אַזְּנִילָעָךְ זִיטִּיקָּע גַּעֲלָעָךְ
הָאָט מַעַן גַּעֲשָׁטָעָלָט אַז וִידְעַרְשָׁתָאָנד אַז אַפְּגָּעַשְׁלָאָגָן אַ טִּילְאָרְעַסְטִּירְטָעָ.
בָּעָתָן אַנְפָּאָל האָט מַעַן גַּעֲקָטָעוּט — סִי דַּעַמְּאַנְסְּטְּרָאַגְּנָטָן, סִי זִיטִּיקָּע
מענטשָׁן, צְוִישָׁן אַנְדָּרָע אַז שָׂוֹעֵר פָּאַרְוָאָונְדָעָט גַּעֲוָאָרָן דַּעַר-פָּאָרָן
טרָעַגְעָר הַרְשָׁל פִּינְגְּבָרָג (דַּעַר פְּרִיקָּאָזְטִּישִׁיק). לִיגְנְדִּיק אוּפְּיָדָר דַּעַר עֲרָד

א צעלטוטיקטער, האט ער נאך אלץ געשריגן אין פנים אריין די צארישע אונפאלער : «נידער מיט דער זעלבטההערשונג!». דער צוויתער אין געווען וועלול דער מאילער (פארמייליע-נאמען שאץ), וועלכער האט גע-טראגן א רווייטע פאן מיט דער אויפשריפט : «עס לעבע די רעוואלווץיע!» וועלולען האט מען אויך אַרעדטירט, מהאט אבער ניט דערקענען, או ער האט געטראגן די פאן. פארין צוויתן פאנ-טראגעדר האט פאליצי גאר אַנגענומען הירש באטוויניק, אין אַנטעליגענט, וועלכער אין געווען א טוער אין «ボנד». דערבי האט מען אים מורהדייך צעללאגן. בכלל האט מען דער מאלט אַרעדטירט עטליכע און דרייסיק מאן, צוישן זיין א צאל סתם פארביביגער. און ווערעס האט אויסגעטען קלעפּ בעהן אַרעדט, האט זיין באקומווען שפעטער אין דער פאליצי. אויף דער גאס האבן אויך אייניקע פאליציאנתן און קאוזאכן באקומווען קלעפּ פון די דעםאנסטראנטן. אין קאוזאק האט מען צעשפְּאלטן דעם קאָפּ אויף דער יידישער גאס. אויף דער וועלכער גאס האט מען אַפְּגַעַשְׁלָאָגָן אייניקע אַרעדטירט. דער הויפטּ קאָמָאנְדִּיר פון דער שלאָכָט איז געווען פאן וואָל אלין. אייניקע מאל אין ער אין אַפְּרַמָּאַכְּטָעָר קָאָרוּעָטָע דָּוְרְכְּגַעֲפָּרָן די דִּיטְּשָׁע גָּסָס, גַּעֲגַּבָּן באפעָן און אַפְּגַעַנְוָמָעָן בארכְּטָן.

דעם זעלבּיקן אונט האט דער «ボند» דורךגעפּירט א דעםאנסטראָץֿ ציע אין טעאטער, וואֹו מ'האט געשפּילט זודערמאָנס פִּיעָסָע «היימָאָט». צו דער פֿאַרְשְׁטַעְלָוָג איז געקווען די «סְמֻעְטָעָנָעָ» פון דער געזעלשאָפטֿ, מליטער-לייט און באָאמְטָע מיטן גובערנָאָטָר בראָש. אין מיטן דער פֿאַרְשְׁטַעְלָוָג האבן בּוּנְדִּיסְּטָן אַרְפְּגַעַוּוֹאָרְפּּן פון דער גַּלְעָרִיעָ בְּלַעַתְּלָעָר מיט באָגְּרִיסְּגָּלְאָזְּגָּגָן צומָן מאי און קעגן דער זעלבּטההערשונג. אין טעאטער איז געווארן אַטומָל. פֿאַלְיכִּיזְּיָ אַונְגָּעָנָטָן האבן פֿאַרְשְׁטַעְלָט די אַרְוִיסְּגָּעָגָּפּּן פון דער גַּלְעָרִיעָ אַונְאַרְעָטָרָט 18 מענטשָׁן. אַחַזְּ דעם האט מען פֿאַרְשְׁרִיבָּן די געמען פון 60 (4) פֿוּן די פֿאַרְהָאָלְטָעָנָעָ האט מען שפעטער פֿאַרְשִׁיקְּט אַין סִיבֵּרְ). כָּאַטְּשִׁ דִּי אַרְעָטְרָטָע אַנְטִילְגָּעָמָעָר פון דער גָּסְּן-דַּעְמָאָנָסְּטָרָאָצְּיָ זִינְגָּעָן זַיְדָאָךְ גַּעַוְאָרָן אַין אַרְעָט צַשְׁלָאָגָעָנָעָ, צַעְבִּילְטָע אַזְּ צַעְבּוּלְטִיקְטָע, זִינְגָּעָן זַיְדָאָךְ גַּעַוְעָן מַונְטָעָר אַזְּ קַאָמָעָר גַּעַוְנָגָעָן רַעְוָאָלְזִיאָנָגָעָר לִידְעָר. סִיאָזְ אַוּעָק אַשְׁטִיקְל צִיְּטָ אַזְּ דַּעַר בְּלַוְטְ-דַּוְרְשְׁטִיקְעָר גַּבְּעָרָנָאָטָר האט זַיְדָאָזְ אַרְוִוְזָן פֿאַר

דער קאמער מיט און אפטילונג קאזוֹקן. די קאזוֹקן האבן זיך אויסגעַט שטעלט איז צוּיִי רייַען איז קאָרְידֶּאָר איז דִּ אַרְעַסְטִירַטַּע זַיְנְגַּען אַיְנְצִיקְוִיַּן אַרְוִיסְגְּעַפִּירַט גַּעֲוָאָרָן. אָונְטָעַר דַּעַם רַוְּצְחִישׁן כּוֹאַשְׁתְּשָׁעַן פָּוּן דִּ נַאַהְאַקָּעַס זַיְנְגַּעַן דִּ אַרְעַסְטִירַטַּע אַדוּרְכְּגַּעַלְאָפָּן «סְקוֹאוֹזָסְטוֹרָאָיָה». מיטּ פַּרְיַע וְאוֹנוֹןְ האָטּ מַעַן זֵיכְרָאָהָרָן נַאֲכָתּ צְוִירָאָקְ אַרְיְינְגְּעַשְׁלִידְעַרְטָאָן אַיְן קָאָמָעָר.

פָּאָרְ פָּאָן וְזָאָלָן אִיּוֹן דַּאָס גַּעֲוָעַן צֹו וְוַיְיִנְיקָס. צְוָמָאָרְגָּנָס פְּרִי אִיּוֹן עַד צְוָגְעַטְרָעַטָּן אַיְסְפִּירָן דַּעַם צְוָיִיטָן אַקְטָ פָּוּן זַיְיכְּ פְּלָאָן — מַקְיִים זַיְיכְּ דִּ רְדָאָ�וָנָגָ פָּוּן שְׁמִיעָז. די אַרְעַסְטִירַטַּע האָטּ מַעַן אַרְוִיסְגְּעַפִּירַט אַיְן קָאָרְידֶּאָר. אַוְיְפָן אַרְטָ זַיְנְגַּעַן גַּעֲוָעַן דַּעַר גַּוְבְּעַרְנָאָטָאָר, דַּעַר פְּרָאָקְרוֹאָר, דַּעַר פָּאָלְצִימִיטְסָעָר נַאַזְמָאָה, דַּעַר שְׁתָאָטְדָּאָקְטָאָר מִיכְאַלְיאָאָוָ, אַלְעָלָ פְּרִיסְטָאָוָעָס, אַגְּרוֹפָן פָּאָלְצִימִינָּטָן, קָאָזָאָקָן אַוְן פִּיעַרְלָעַשְׂעָר, וּוּלְכָעָ פְּרִיסְטָאָוָעָס, אַגְּרוֹפָן פָּאָלְצִימִינָּטָן, קָאָזָאָקָן אַוְן פִּיעַרְלָעַשְׂעָר, וְאַלְעָלָ — אַגְּרוֹבָּרָאָר גַּעֲרָעָנְגָּטָ דִּ רִיטָּעָר. פָּאָן וְזָאָלָן — אַגְּרוֹבָּרָאָר גַּעֲרָעָנְגָּטָ דִּ רִיטָּעָר. עַר האָטּ אַגְּנָהָזָבָן מַעַט אַשְׁוִיָּה מַעַט אַרוּטָּפָנָ, אַיּוֹן שַׁוְּיִן גַּעֲוָעַן שִׁיכָּוָ. עַר האָטּ אַגְּנָהָזָבָן מַעַט אַשְׁוִיָּה דַּעַרְלָעָכָר זַיְדְלָעָרִי. דַּעַר פְּרָאָקְרוֹאָר האָטּ גַּעֲהָאָלָטָן אַגְּרוֹבָּרָאָר אַוְן דַּעַרְלָעָכָר זַיְדְלָעָרִי. אַזְמָאָטָלָעָךְ וְזָאָלָטָ מַעַן גַּעֲדָאָרָפָט דִּ דַּעַמְאַנְסְטָרָאָצִיעָ צְעָזָן, מַעַן האָטּ עַס נִיטָּגָּטָן בְּלוּזָּוָ דַּעַרְפָּאָר, וּוָאָסָּס מַעַן האָטּ נִישְׁטָּגָּטָן גַּעֲוָאָלָטָסְזָן פָּאָלָן קְרָבָנָוָתָ זַיְטִיקָּעָ מַעַנְטָשָׁן. מַיְוּזָטָ זֵיכְרָאָהָרָן מַעַט דִּ חַזְפָּהָ

דִּיקָעָ יַיְגָלָעָ אַפְּרָעָמְבָּעָן אַוְיָף אַן אַנְדָּעָרָן אַוְפָּן. די שְׁרַעְקָלָעָכָעָ שִׁינְדָּעָרִי האָטּ זֵיכְרָאָהָרָן. לוּיטָ דַּעַרְ רַיְיָ האָטּ מַעַן אַיְסְגָּעָרְוָפָן יַעֲדָן בַּיּוֹם נַאֲמָעָן אַוְן אַוְעָקָגְּעָלִיגָּט אַוְיָף דִּ פִּיסָּ. צְוּיָּיָ קָאָזָאָקָן האָטּ זֵיכְרָאָהָרָן אַוְיְפָן קָאָפָּ, אַגְּוִוִּיטָעָר אַוְיָף דִּ פִּיסָּ. צְוּיָּיָ קָאָזָאָקָן פָּוּן בִּידָעָ זַיְטָן האָבָן גַּעַשְׁמִיסָן אַוְיְפָן הוֹלִין לִיבָּ (לוּיטָ אַן אַנְדָּעָרָן נָוָסָחָה האָבָן גַּעַשְׁמִיסָן פִּיעַרְלָעַשְׂעָר — אַזְמָאָטָלָעָךְ זַיְנְגַּעַן בִּידָעָ גַּעֲוָעַן בָּאָרָטָילִיקָט אַיְן דַּעַם). גַּעֲגָבָן האָטּ מַעַן וּוּיְנִיקְסְּטָנָס 20 שְׁמִיעָז. דַּעַרְ רַובָּהָ האָטּ בַּאֲקָוּמָעָן מַעַרְ. עַטְלָעָכָעָ עַטְלָעָכָעָ אַפְּיָלוּ בַּאֲקָוּמָעָן צֹו 30 שְׁמִיעָז. דַּעַרְ דָּאָקְטָאָר מִיכְאַלְיאָאָוָה האָטּ פַּעַסְטַגְּעַשְׁטָעָלָט צִי דַּעַרְ קְרָבָן קָעָן פְּאָרְטָרָאָגָן נַאֲךָ מַעַרְ שְׁמִיעָז. אַיְנִיקָעָהָרָן גַּעַחְלָשָׁתָ, האָטּ מַעַן זֵיכְרָאָהָרָן גַּעֲגָבָן, אַזְמָאָטָלָעָךְ זֵיכְרָאָהָרָן. אַוְיָבָ סְאָיוּ גַּעֲוָעַן אַשְׁוָאָכָעָר קָלָאָפָּ, האָטּ עַר גַּעַהְיִיסָן אַיּוֹן נִישְׁטָגָעָן אַכְטָוָנָגָ גַּעַ

געבעה, או מיזאָל זיך נישט אַילְעַן. וועען די ריטער, וואָס זײַנְעַן פריערעד געוווען געוויקט אַין וואָסער, זײַנְעַן אַפְּגַעַנוֹצֶת געוואָרָה, האָט מעַן דער-לָאנְגַט פֿרִישָׁע. בֵּי יַעֲדָן האָט מעַן גַּעֲבִיטָן אַ פָּאָר מַאְלָה די רִיטָּעָר.

בְּכָל האָט מעַן גַּעֲשִׁמְיסָן 26 מַאְן — 20 יַיְדָן אַוְן 6 פֿאָלִיאָקָן. צוֹוִישָׁן זַיִ אַיְזָן גַּעֲוֹעַן אַ גַּרוֹיְסָעָר טַיִּיל אַגְּנָץ וַיְיִתְקַע מַעֲנְשָׁן, וַיְעַלְבֵּעַ האָבָן צַוְּדָעָר דַּעֲמָאָנְסְטוֹרָאַצִּיעַ קִיְּין שָׁוָם שִׁיכָּוֹת נִישְׁתַּחַת אַוְן זַיְנְעַן צַוְּפָעַלִיק פַּאֲרָהָאָלָטָן גַּעֲוֹאָרָן אַיְזָן גַּרוֹיְסָן טָוּמָל. זַיְעַרְעָ גַּעֲבָעָטָן אַוְן טָעָנוֹת, אַז זַיִ זַיְנְעַן אַוְשָׁולְדִּיק, האָבָן גַּאֲרִבִּישָׁט גַּעֲהָאָלָפָן. אַ פָּאָר פֿאָלִיאָקָן האָבָן פָּאָרָן לַיְגָן זַיִ אַוְיְפָן בְּרַעַט זַיִ אַיְבָּרְגָּעַצְלָמָט. אַיְזָן פֿאָלִיאָקָן נַאֲכָן באָ קְוּמָעָן זַיִן חָלָק שְׁמַיָּאִים, זַיִ אַוְיְפָגָעַשְׁטָעַלְטָן אַוְן גַּעֲזָאָגָט צֻוְם גַּוְבָּעָרָטָאָר: נָאָ, טְרִינְקָן מַיִּין בְּלוּטָן! מִ'הָּאָט אִים צְוָרִיקְגָּעַלִינְגָּט אַוְן אַ צְוִוִּיטָמָל גַּעֲשִׁמְיסָן זַיִן לַיְבָן. אַ יַּדְיִשְׁעָר אַרְבָּעַטָּעָר האָט נַאֲךְ די שְׁמַיִּץ אַ שְׁפִּי גַּעֲטָאָן פָּאָן וּוְאָלָן אַיְזָן פְּנִים אַרְיִין.

די עַקוּעַקְזִּיעַ האָט זַיִ גַּעֲצִינוּן לְאָגָן אַוְן וּוְאָל אַיִזְעַוְעַן וַיְיַעַר אַקְטִיוֹן. מִיט אַ סָּאַדִּיסְטִישָׁעָר הַנְּהָה האָט עַר בְּאַטְרִאָכֶט זַיְנְעַן קְרָבָנוֹת. נַאֲכָן אַרְאָפְגָּיִין פָּוָן בְּרַעַט האָט עַר יַעֲדָן אַיְנְיָעָם דַּעֲרָלָאָנְגָּט אַ צַּעַטְעָלָעָמִיט אַז אַוְיְשָׁרִיפָט: «מִיר באָגְרִיסְוָן אַיִיךְ צֻוְם וְטַנְמָאי, דַּעַם אַלְוָוָלְטָהָעָלָעָן אַרְבָּעַטָּעָרְ-יָוָם-טָוָב!». וּוְאַרְשִׁינְגָּלָעָן זַיְנְעַן דָּס גַּעֲוֹעַן צַעַטְעָלָעָן, וּוְאָס מִ'הָּאָט פָּאָרִיקָן אַוְונָתָן גַּעֲוֹאָרָפָן אַיְזָן טָעָאָטָעָר. וְעוֹן סַיְנְעַן גַּעֲפָלָן די שְׁמַיִּין האָט פָּאָן וּוְאָל גַּעַשְׁרִיגָן: «זְשִׁידָעָס, אַיִיךְ וּוְעַל אַיִיךְ אַלְעָמָעָן דַּעְרָשִׁין אַדְעָר אַרְוִיסְטְּרִיְּבָן פָּוָן לְאָנְדָן!».

פִּינְבָּעָרָגָן אַוְן בָּאַטוּוֹニִינְקָן, וּוּמְעַן מִ'הָּאָט באַשְׁוֹלְדִּיקָט אַיְזָן טְרָאָגָן די פְּעָנָעָר, האָט מעַן נִישְׁתַּחַת גַּעַשְׁמִיסָן. זַיִי האָבָן אַבְּעָר די גַּאנְצָעָ צִיְּטָגָמוֹזֶת שְׁטִין אַיְזָן קָאַרְדִּאָרָר פָּוָן פֿאָלִיצִיְּ-צִירָקָל, וּוְאַז די עַקוּקְזִּיעַ אַיִזְעָרְגָּעָקָמָעָן, אַזְעָקָזָקָן. מִ'הָּאָט זַיִי «גַּעַשְׁוִינְגָּט» צְוָלִיבָדָעָם, וּוְאָס זַיִי האָט מעַן גַּעַדְאָרָפָט אַיְבָּרְגָּעָבָן דַּעַם גַּעַרְיכָּט צַוְּאַ פְּרָאָצָעָס אַזְעָס אַזְעָס נִישְׁתַּחַת בָּאַקוּעָם אַוְיִף אַזְעָס וּוְעַגְבָּרְגָּעָעָן די סָאַדִּיסְטִישָׁעָ וּוְילְדִּיקִיטָן צַוְּאַ דַּעַר עַפְּגַּטְלָעְכָּקִים. נַאֲךְ דַּעַר עַקוּקְזִּיעַ אַיִיךְ דַּעַר גַּוְבָּרְגָּטָאָר צַוְּאַ גַּעַגְגָּעָן צַוְּדִי פְּאָגָעָן-טְרָעָגָר אַזְעָס צַוְּדִי גַּעַזְעָן? דָּס אַיִזְעַן דַּאֲךְ די אַרְבָּעָטָן פָּוָן אַיְעָרָעָן העָנָט. אַיִיךְ וּוְעַט מעַן נִישְׁתַּחַת שְׁלָאָגָן, וּוְיִיל אַיִיךְ וּוְעַט וַיְיִת אַוְעַקְגִּין». הִירְשָׁ בָּאַטוּוֹנִיק אַיִזְעַן נִישְׁתַּחַת גַּעַוְעַן דַּעַר

פאָן-טרעגער, נאָר דער וואָס האָט אַנגעהויבּן די דעם אַנטראָצְיַע דורך וואָרפן רעוואָלֶצְיַאָנערעַ לְאֹונְגָּעַן, דָּקָעָגַן דָּעַר צוֹיִיטָעַר פֿאָן-טרעגער, וועלול דָּעַר מְאַלְיָעַר, וועמָעַן די פֿאָלִיצְיַי האָט נִישְׁתְּ דָּעַר קָעָנַט, אֵין גַּעֲוָעַן צוֹיְשַׁן די גַּעֲלִיטָעַנְעַ פֿוֹן דָּעַר שִׁינְדָּעַרְיִי אָוּן מַעַן האָט אִים בְּאַלְדְּ אַרוּסְגָּעַלְאָזְט אַוִּיפּ אַדְרָעַר פֿרִי.

די פרטִים פֿוֹן דָּעַר עַקוּעַצְיַע זִינְגַּעַן שְׁפָעַטָּעַר אוּפְּגָעַנוּמָעַן גַּעַד וואָרָן בַּיְּ דִי קָרְבָּנוֹת. מִיר וועלְן דָּא אַיבָּעָגְבָּן אָן אוּסְצָוָג פֿוֹן אַברְיוֹן, וואָס עַס האָט גַּעַשְׂרִיבּּן אַיְינְגָּר פֿוֹן די אַרְעַסְטְּרַטְּעַ :

...סְוָעַן מַעַן האָט אָוּנוֹ אַרוּסְגָּעַפְּרִיט פֿוֹן קָאמְעָר אָוּן מִיר האַבָּן דָּעַרְזָעַן די בָּאנְקַ, האַבָּן מִיד גַּעַטְרָאַכְּטַ, אָז מִיר וועלְן די עַרְשְׁטַעְטַ דָּסַם האַבָּן אוּסְצָוָשְׁטִין. מִיר האַבָּן אַבְּעָר גַּעַחְצָט אַ טָּעוֹת. מַהָּאָט אָוּנוֹ אַוּעַקְטַּ גַּעַשְׁטָעַלְט אֵין אַ זִּיטַּ. זִיְּ שְׁטָעַלְן אֵין אַ זִּיטַּ, זָלָן זַיְּ מַעַן ווּנְטַ שְׁמִיסְטַן זִיְּרָעַן חֲבָרִים אָוּן נָאָר דָּעַם ווּעַט זַיְּן אַ בָּאָזְנְדָּעָרְעַר בָּאָפְּעָל ווּעַגְּן זַיְּיַ, האָט פָּאָן ווָאָל קָאמְנְדָּעְוּט. ווּעַן מַהָּאָט אָוּנוֹ אַוּעַקְשְׁטָעַלְט צוֹיְשַׁן די פֿאָלִיצְיַאָנְטַן, האָבָּן אַיךְ זַיְּ גַּעַנוּמָעַן אַרְדוֹמְקוֹן. גַּלְיִיד קָעָגַן אָוּנוֹ אַיְזַּ גַּעַשְׁטָאַנְעַן אַ בָּאנְקַ אָוּן דָּעַרְבִּי זִינְגַּעַן גַּעַלְעָגַן אַיְינְקָעַ רִיטְעַר, וואָס האַבָּן אוּסְגָּעַזְעַן ווִי אַ בעְזִים — שְׁטָעַגְלָעַץ מִיטַּ צְוִיגַּן. פֿוֹן דָּעַר אַנְדָּעָרְעַר זִיטַּ בָּאנְקַ, אַ בִּיסְלַ לִינְקָסַ, אַיְזַּ גַּעַשְׁטָאַנְעַן דָּעַר גַּובְּעָרָנָאַטָּאָר אָוּן דָּעַר פֿאָלִיצְמִיסְטַעְרַ, אַ בִּיסְלַ ווּיִטְעַר — אַלְעַ פְּרִיסְטָאַוּס פֿוֹן דָּעַר שְׁטָאַט ווִילְגַּעַן. נִשְׁתְּ ווִיְּטַ פֿוֹן דָּעַר טִיר זִינְגַּעַן גַּעַשְׁטָאַנְעַן דִּיעַן קָאַזְקַן, ווַיְפַלְּ רִיעַן האָבָּן אַיךְ נִשְׁתְּ בָּאַמְּרָקְטַן. דָּעַרְבִּי זִינְגַּעַן גַּעַוְוָעַן 8 פֿאָוְשָׁאָרְדַּ נִיקְעַס (פֿיעַרְלַעְשָׂעַר) מִיטַּן בָּרָאַנְדְּמִיסְטַעְרַ, אַנְגָּעַטָּן ווִי צַו אַ שְׁרָפָה. בַּיְּ דָּעַר טִיר אַיְזַּ גַּעַלְעָגַן אַ בָּאָרְגַּ רִיטְעַר. דָּעַר גַּובְּעָרָנָאַטָּאָר האָט אוּסְ גַּעַלְיִיבּּן צְוַיְּיַ הַוִּיכְעַ, גַּעַזְגַּטְעַ פֿאָוְשָׁאַרְבִּיקְעַס פָּאָר די עַקוּעַקְטוּסָאָרָס אָוּן האָט זַיְּ גַּעַהְיִיסְטַן שְׁטָעַלְן זַיְּ פֿוֹן בִּידְעַ זִיטַּן בָּאנְקַ ...

וּוִיְּטַעַר ווּעַרטַּ דָּעַרְצִילַּט אַיְזַּ בָּרְיוֹו : «וּעַן אַלְעַ צְוָרִיטְוּנָעַן זַיְּיַ נִעְוָעַן פֿאָרְטִיקַ, האָט דָּעַר גַּובְּעָרָנָאַטָּאָר גַּעַנוּמָעַן אַ פֿאָפִיר אָוּן האָט אוּסְגָּעַרוֹפַּן אֵין נָאָמַעַן. דָּעַר פְּרִיסְטָאַוְוָוְנִיטְקָה האָט זַיְּ גַּלְיִיךְ אַ וּאָרְפַּ גַּעַטְאַן אַוִּיפּ דָּעַם אַוְמְגַלְיְקָלְעַבָּן. מַעַן האָט אִים אַ כָּאָפְּ גַּעַטְאַן אָוּסְ גַּעַצְוִיגַּן אַוִּיפּ דָּעַר בָּאנְקַ. דָּעַר גַּובְּעָרָנָאַטָּאָר האָט בָּאַפְּוִילְן שְׁמִיסְטַן נִשְׁתְּ אַיְלִיקַ. די עַקוּעַקְצִיעַ האָט זַיְּ אַנְגָּהְיִיבַּן... (די טְרָעַן שְׁטִיקַן מִיךְ...

איך מזו אויף עטלעכע מיגוטן איבערײַסן). דאס זעלבייקע איז געווען מיטן צוּוִינְן... דרייטָן... וויפֵל מען האט פֿאָר מיר געשמיַסן, געדענְק אַיד נישט גענוֹי, מיר דאָכֶט זיך אַיבָּעָר צוֹוָאנְצִיךְ, אַ קְלוֹזְיַנְקָפָן דער יְשִׁיבָה, וועלכָּעָר האט נישט געהאט קִין שִׁיכָּות צוֹ דער רֻעוֹאַלְזִיאַגְּנָעָרָעָבָּאָר וועגונג, האט געמאָלָן דעם דאָקְטָאָר, אַזְּ ער האט אַ ברוֹסְטִּפְּעָלָעָר. דאָקְטָאָר מִיכָּאַילָּאוֹ האט אַים אָפִילָּו נישט באַטְוָאָכָּט אָזְּן גַּעֲזָאָגָט : 'שָׁאָדָט נִשְׁתָּה, מען קָעָן אַים שְׁמִיְּסָן...' צוּוִישָׂן דִּי אַרְעָסְטִּירְטָעָה האט זיך געפּוֹנְעָן אַ 17-יאָרִיךְ יִנְגָּלֶל, וועלכָּעָר האט געווינְט אָזְּן גַּעֲבָעָטָן מִזְּאָל אַים נִשְׁתָּה שְׁלָאָגָן, אַבעָּר דִּי תְּלִינְיִים זִינְגָּעָן גַּעֲוָעָן טּוֹבָּץ זִינְגָּעָן טְרָעָרָן אָזְּן תְּחִנּוֹנִים... מען האט גַּעַשְׁמִיסָּן אַ קְרִיסְטָם. ער האט קִין גַּעַשְׁרִי נִשְׁתָּה אַרְוִיסְגָּלְאָזָטָן, ער האט אַבעָּר צְוַויִּי מַאל גַּעַשְׁלָשָׁט. נָאָך דעם ערשותן מַאל חַלְשָׁן האט מען אַים אַרְוִיסְגָּעָטָרָגָן אַיְן אַ צְוַויִּטָּן צִימָעָר. סְהָאָט נִיט לְאָגָג גַּעַדְוִיעָרָט אָזְּן דָּר. מִיכָּאַילָּאוֹ האט גַּעַזָּגָט, אַזְּ מִקָּעָן אַים גַּעַבָּן דִּי רַעַשְׁתָּה שְׁמִיְּזָן... אָזְּן דאס אַיז גַּלְיִיךְ גַּעַטָּאָן גַּעַוָּאָרָן..."

לְסוֹף גַּיט אַיבָּעָר דִּעְרָר בְּרִיוֹוֹשְׁרִיבִּירָעָר : "גַּעַגְעָבָן האט מען צוֹ 25 רִיטָּעָר. אָזְּן דִּי וועלכָּעָר זִינְגָּעָן גַּעַפְּאָלָן אַין חַלְשָׁתָה, האט מען גַּעַגְעָבָן ווֹיִיְּ נִיקָּעָר. אַבעָּר ווֹיִנְיִקָּעָר פּוֹן 20 האט באַקְוּמוֹעָן בְּלוֹזִין אַיְנָעָר. 3 האָבָּן באַקְוּמוֹעָן צוֹ 30, צְוַויִּי יִדְּזָן אָזְּן אַיְין קְרִיסְטָם..." וּוֹיִ שְׁטָאָרָק מען האט גַּעַשְׁלָגָן, קָעָן מען זיך פְּאַרְשְׁטָעָלָעָר, אַזְּ נָאָך יַעֲדָע 10 שְׁמִיְּזָן, זִינְגָּעָן פּוֹן דִּי רִיטָּעָר גַּעַבְּלִיבָּן נָאָר שְׁטִיקְלָעָד. ווֹעָן אַיְן קָאָט אַיז מִיד גַּעַוָּאָרָן, האט אַים פְּאַרְבִּיטָן אַ צְוַויִּטָּעָר. כְּמַעַט אַלְעָמָעָן האט מען צְוָמָאָרְגָּנוֹס באַפְּרִיטִּיְּסָן"). גַּעַבְּלִיבָּן ווֹיִטְּעָר אַין טּוֹרְמָע זִינְגָּעָן דִּי צְוַויִּי, וועלכָּעָר מען האט אַגְּגָעָנוֹמָעָן פָּאָר דִּי פָּאָנְעָן-טְרָעָגָעָר: הִירְשָׁא באַטְוָוִינְק אָזְּן הִירְשָׁא פִּינְבָּרָגָע. זִיְּ האָבָּן באַקְוּמוֹעָן צוֹ 2 יָאָר אַיְינְצָלְקָאָמָעָר אַיְן פְּעַטְּרָבוֹרָגָעָר 'קְרֻעְסְּטִּי'. דִּי יְדִיעָה ווּעָגָן דִּעְרָר עַקְזְּעַקְזִּיעָה האט זיך נָאָך באַלְדָּ פְּאַרְשְׁפְּרִיטִּיְּ אַיְן שְׁטָאָט אָזְּן גַּעַמְאָכָּט אַן אַומְגָעָהוּיְעָרָן רֹשָׁם. דִּי אַרְבָּעָטָעָר זִינְגָּעָן פְּשָׁוֹת פְּרִיטְשְׁמָעָ-לִיעָט גַּעַוָּאָרָן. צוֹ בְּלוֹטִיקָּעָן אַנְפָאָלָן אַיז מען שְׁוִין גַּעֲוָעָן גַּעַוָּוָוִינְמָן, צוֹ טּוֹרְמָע — אַוּדָּאי, צוֹ גַּרְאָבָּעָן זְדַלְעָרִיְּעָן אַיְיךְ. אַבעָּר שְׁמִיְּסָן ? יָאָ, מִהָּאָט גַּעַהְעָרטָן, אַזְּ אַמְּאָל האט מען גַּעַשְׁמִיסָּן לִיְּבָּאַיְגָּעָן פּוֹיעָרִים. נָאָך הִינְגִּיקָּע צִיְּטָן קָעָן טְרָעָפָן אַזְּ אַיְינְצָלָנָעָר פָּאָל, אַזְּ אַזְּ וּילְדָעָר גַּעַבְּרָנָגָטָאָר זָאָל הִיְּסָן שְׁמִיְּסָן ווּידְעָרְשְׁפְּעָנִיקָּעָן פּוֹיעָרִים, אַבעָּר רֻעוֹאַלְזִיאַגְּנָעָרָעָר אַ-

בעטער — אן אומדערהערטע זאך. מהאט זיך געפילט באליידיקט און געשנרט. איינער פון די געליטענע האט נישט געקנט אויסהאלטן די דערנדערונג און איין אין אָוּרְצַעַר צִיְתָר אַרְוֹם באָגָאנְגָעַן זעלbstמאָרד. די געליטענע זיינען אַהֲיִמְגַעְקּוּמָעַן צו זיירע קְרוּבִים אָוּן חֶבְרִים אָן גְּוּזִין די צְעִינְדָּעָנָע לִיְבָּעָה. אַיְן שְׁטָاط זִיְנָעָן אַיבְּרָגְּנָעָבָן גַּעַד ווֹאָרָן פָּוּן מְוֵיל צו מְוֵיל פָּאָרְשִׂידְעָנָע שְׂוִידְעָלָכָעָה פְּרָטִים — אַמְתָּע אָן אָוּרְצַעַר אַהֲיִמְגַעְקּוּמָעַן צְוִישָׁן אַנְדָּעָרָע האט מעַן דֻּרְצַיְלָט, אָן מֵהָאַט גַּעַשְׁמִיסָן אַ מִידָּל, ווֹאָס אַיְן בָּאָלְד נָאָך דֻּעָם גַּעַשְׁתָּאָבָן. די אלע גַּעַשְׁיכְטָעָס האָבָן אַוְיפְּגַעַשְׁוִידְעָרָט אלעמען.

דאָס יִדְיְשָׁע בִּירְגָּעָרְטוֹם האט נישט אַיְנְהִיטְלָעָר אַוְיפְּגַעַנוּמָעָן פָּאָן ווֹאָלָס סָאָדִיסְטִישָׁע טָאמָה. טִיל בַּאָלְעָבָטִים זִיינָעָן גַּעַוּעַן צּוּפְרִידָן פָּוּן דָּעָר מְעָשָׁה: די באָדִיגָּנְגָעָן האָבָן זיך פָּאָרְדִּינְט שְׁמִיעָן, מֵדָאָרְפָּן אַנְיָלָעָנָע די יְוָגָּגְטָשָׁע! שְׁמִיעָן אַיְן אַ מִיטָּל, ווֹאָס ווֹוָלָן שְׁוִין פָּאָרְזָאָגָן אַ צְעַבְּטָן מַעַר נִישְׁט צו מַאְכָן קִין דַּעַמְּאָנְסְטָרָאָצִיעָס. שְׁטְרִיךְיָן אָן אַנְדָּעָרָע הַפְּקָרְשְׁטִיק.

אָן אַרְבָּעָטָעָרִין, ווֹאָס אַיְן דַּעַמְּאָלָט גַּעַוּעַן אַ טּוּעָרִין אִין דָּעָר בּוֹנָה דִּישְׁעָר בָּאוּוּגָוֹנָג, גִּיט אַיבְּרָע פָּאָלְגְּנְדִּיקָּן בָּאַרְאָקְטָרְעִיסְטִישָׁן גַּעַשְׁפְּרָעָע מִיט אִיר פָּאָטָעָר. אִין אָוֹנוֹתָן, נָאָך דָּעָר דַּעַמְּאָנְסְטָרָאָצִיעָס, האט דָּעָר פָּאָטָעָר זיך דַּעְרְפְּרִיט, ווֹעֵן זיך אַהֲיִמְגַעְקּוּמָעַן, אַבְּעָר עַר האט אִיר דָּאָך גַּעַזְגָּט: «אָ שָׁאָד, ווֹאָס מעַן האט אָוּרְצַעַר דִּיך נִישְׁט אַרְעָסְטָרָט. ווֹעֵן מעַן ווֹאָלָט אִיך אַלְעַמְּעַן דָּאָרְטָן אַפְּשִׁמְיָיסָן, ווֹאָלָט אִיר ווֹיסָן, זַוִּיאָ אַ צְוִוִּיתָן מַאְלָן נִישְׁט צו קְרִיכָן»).

מעַן דָּאָרְפָּן אַבְּעָר זָאָגָן, אִין דִּי מַעְרָהִיט יִדְיְן האט אַזְוִי נִישְׁט גַּעַהְאַלְטָן אָוּן אַיְן גַּעַוּעַן אַוְיפְּגַעַבְּרָאָכָט. אַחֲזָן דֻּעָם, ווֹאָס סְאִין בְּכָל נִישְׁט גַּעַד פָּעָלָן די אַוְמְמַעְנְטָשְׁלָעָכָע טָאטָט פָּוּן גַּוְבְּרָנְגָּאָטָאָר, האט מעַן אִין דֻּעָם אָוּרְצַעַר גַּעַוּעַן אַ שְׁטִיק אַנְטִיסְעָמִיטִיזָם. יִדְיְן האָבָן צְוִישָׁן זיך גַּעַשְׁמוּעָס: הַיְינָט שְׁמִיסָט מעַן אַרְבָּעָטָר, מַאְרָגָן ווּעַט מעַן גַּעַבָּן שְׁמִיעָן אָוּרְצַעַר, ווֹאָס ווֹעָלָן זיך מִיט עֲפָעָם פָּאָרְיְינְדִּיקָּן... די שְׁטִימָוָנָג צְוִישָׁן די יִדְיְשָׁע אַרְבָּעָטָר אִין אָוּרְצַעַר אַיְן נִישְׁט גַּעַוּעַן קִין אַיְנְהִיטְלָעָכָע. בָּעַת אִין טִיל אִין גַּעַוּאָרְן בִּידְעָרְגָּעָשְׁלָאָגָן אָוּן פָּאָרְצְוִוִּיפְלָטָן, האט בַּיִּה אַ צְוִוִּיתָן טִיל אַוְיפְּגַעַפְּלָאָקְעָרָט אַ גַּעַפְּלָיְפָלָט, אַ פָּאָרְלָאָגָן

זו דערלאנגען אונא קלאָפַ, וואָס זאל קלאָר זאגַן: די יידישע אַרבעטער
וועלָן זיך מעד נישט לאָז בּֿאַלְיִידִיקָן אָז וועלָן גַּעהעריך שיכַּן זיעֶר
מענטשלעכָן כּבּוֹד ...

איַן אָט דָּעַם ווַיַּדְעַרְאָנָגָנד פָּוּן שְׁטִימָנוֹגָעָן אָז גַּעֲפִילָן האָבוֹן אָפַ
גַּעהילְכָּט הִירְשׁ לְעַקְעָרָטָס שָׁאָסָן אוִיפָּפָּאָן ווְאָלָן. די יידישע אַרבעטער-
שָׁאָפָט האָט פְּרִיעָר אַפְּגַּעַאַטְעָמָט.

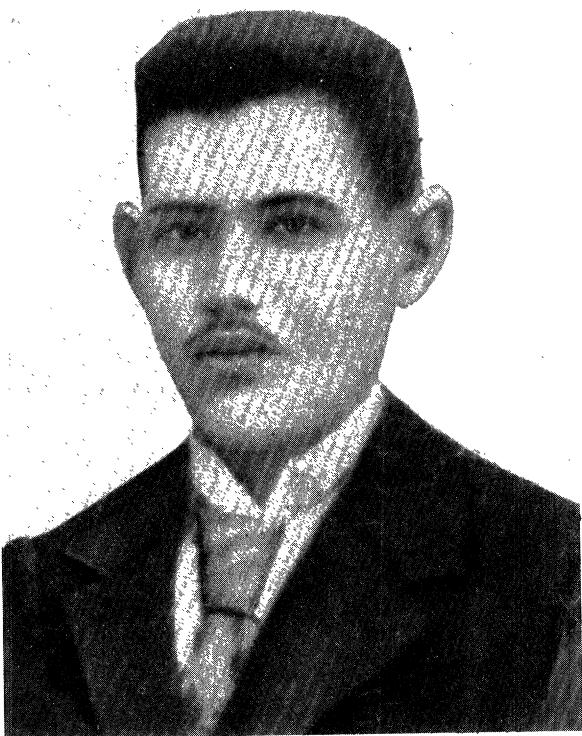
3. דער וועג פון א רעוואַלוציאָנערן יידישן אַרבָּעטער

הירש לעקערט איז געבורין געוווארן אין יאר 1880^๔). זיין געבורטס אַרט איז געוווען האנוшибאָק — אַ קלינינער ישוב אין צפוז-מזרח טיל פון ליטע^๕). דאס שטעהל, זום האט דעמאַלט געהערט צום נאֹז-אלעל-סאנדראָווסקער פֿאוּיַּאַט פון קאָוּנֶר גּוּבְּרַנִּיעַ, האט געהאט אַ כמעט דורךאָיס יידישע באָפֿעלקערונג. פון די בערך 600 אַינְוֹאוּנֶר זינגעַן בלויוֹ אַ 40 געוווען קְרִיסְטָן.

ער איז געוווען אַ חזַּוֵּן דוד אָוּן גוטע מאַלְעַ. זיינֶר פֿאָמִילְיַע-נָאָמָעַן איז געוווען לעקוּן. אַנטָּאַט דעם האט הירש שפֿעטער זיך גערופּן לעקערט. אַונְטָּאַט דעם פֿאָמִילְיַע-נָאָמָעַן האט מען אַים געקענט אַיז דער באָ וועגונג^๖).

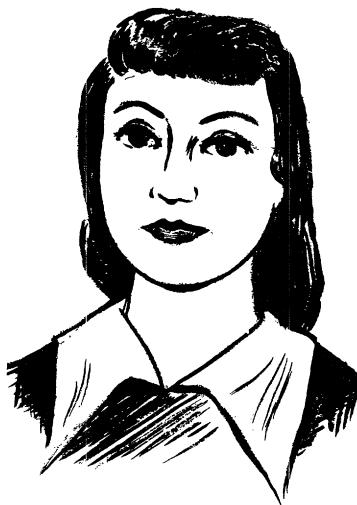
דער פֿאָטָּעַר דוד איז געוווען אַ קָּרָאָבָּעַלְנִיק. די פֿרְנָסָה האט ער אַיבְּעַרְגְּעַנוּמָעַן בְּיַרְוָשָׁה — ער האט גַּעֲשַׂתָּאַטְמָט פון אַ מְשֻׁפְּחָה דָּאָרְפִּיְּגִיָּה. אַ גָּאנְצָע וּוֹאָךְ פְּלַעַגְטָן ער אַרְמוֹאָנְדָּעָרָן אַיבְּעַר די דָּעַרְפְּעַר מִיט אַ פָּאַק סְחוּרָה אוּפְּרָה די פְּלִיצְיַּעַס אָוּן בלויוֹ אוּפְּרָה שבת אָוּן יוּסְטָּוּב אַיז ער אַהֲיִמְגַעְקּוּמָעַן. פון דעם האט דוד לעקוּן קוּיְםִיקִים אוּסְגַּעַשְׁלָגָן אַ קָּרָאָגָע חיוֹנָה פָּאָר זִין וּוֹיְבָן אָוּן קִינְדָּעָר. דוד אָוּן גוטע מאַלְעַ האָבוֹן געהאט דָּרְיִי זִין אָוּן אַיִּין טָאָכְטָעַר. די טָאָכְטָעַר דָּבָרָה אַיז געוווען די עַלְטָסְטָעַ. נָאָך אַיר אַיז געקומָעַן בְּנִימִין, דער מִיטְלָסְטָעַר בְּרוּדָעַר הִירְשָׁ אָוּן דער מְזִוִּינִיק אלְיהָוָה.

איינְמָאַל — געוווען אַיז דאס אַיז יאר 1886 — אַיז דער פֿאָטָּעַר, וּוֹי געווּיְנְלָעַךְ, אַהֲיִמְגַעְקּוּמָעַן אוּפְּרָה שבת. ער האט זיך דָּעַרְפְּלִיט נִישְׁתָּוּט אָוּן זיך גַּעֲלִיגַּט אַיז בעַט אַרְיִין, פּוֹנוֹוָאנְגָּעַן ער אַיז מַעַר נִישְׁתָּוּט אַוְפְּגַעַשְׁטָאָנְגָּעַן, אַפְּגַעַרְעַנְקָט אַ פָּאָר וּוֹאָכָן אָוּן גַּעֲשְׁטָאָרָבָן. ער אַיז אַוְעָקָפְּן דער וּוּעָלַט

הירש ליערמן

צביה — ליעקערטס שאכטער

רחל זאָק — באָפְרוּট אַין אַנְפָאַל אוֹיפָה דער פֿאַלִּיזֶיט

באד א יינגערמאן און איברגעלאָוט די אלמנה גוטע מאַלע מיט פִּיר פִּיצְלָעֶר
קיינדר ער און אָן פרנסה. הירש איז דעםאלט אלט געווען אָרום זעקס יאָר.
זו בליבין וויטער איז האנושישאָק איז פָּאָר דער אלמנה מיט די
קיינדר ער נישט געווען קיין תכלית. האט זי געווענדט אַידָּע אוֹיגָן צוֹ דער
גרויסער שטאָט דוֹיְינְסְּק, וואָהָיַן זי האט זיך אַרְיבְּרַגְּעַצְּיָגְּן.
פָּאָרוֹאָס דוֹזָקָאָ דוֹיְינְסְּק — איז געווען אַ סִּבְּהָ דֻּעְרָבִּי. דָּאָרְטָן האט גַּעַד
לעבעט גוטע מאַלעס אלטער מוטעד. זי איז געווען אַ קָּעֵבָן אַיְזָנְסְּקָעָר גַּבְּרִיל
הייזער. זי האט געהאט אַ שְׁטוּלָל בַּיִם אַנְגְּוֹעֲעַנְסְּטָן דוֹיְינְסְּקָעָר גַּבְּרִיל
וויטענְבָּרג — אַ משְׁפָּחָה מִיט גְּרוֹיסָע אַיְזָן אָונֵן באַנקְגָּעַשְׁפָּטָן. די
אלטער מאַמע האט עס געדארפֿט זיַּן אָן אַנְלָעָן פָּאָר דער יַּינְגָּעָר אלמנה
מיט די הַיְּלָפָּלָאָעָז קִינְדָּעָרְלָעָז.

אין דער גרויסער פָּעַטְוָגְּ-שְׁטָאָט האט די אלמנה געצְיָגָן חַיּוֹנָה
פָּוֹן אַרוֹמְטָרָאנָן קוֹיְשָׂן מִיט גְּרִינְוֹאוֹרָג אָונֵן עַופָּות צוֹ בַּאַלְעָבָטִישׁ הַיִּיְזָר
זַעַר. פָּוֹן צִיְּתָן צוֹ צִיְּתָן זי גַּעַגְּגָעָן קָאָן אוֹיפָּגְּרִישׁ חַתְּנוֹנוֹת.
אָונֵן וּוֹעֵן סִּיאָזָן גַּעַוְּעָן נָגָר עַנְגָּה אַטְּ דִּי אַלְטָעָבָאָפָּלָעָן אַידָּע
איינְקָלָעָד מִיט שִׁירִים פָּוֹן דִּעְרָ גַּבְּרִישָׁעָר קִיךְ ...

פָּוֹן דִּי פִּיר קִינְדָּעָר אִיז גַּיךְ גַּעַוְּעָן דָּרְדִּי. דִּעְרָ מַזְוִינִיק אִיז גַּעַוְּעָן
אַ שְׁוֹאַכְּינְקָעָר אָונֵן אִיז בָּאַלְדָּ גַּעַשְׁטָאָרְבָּן. גֽוֹטָעָ מאַלְעָז האט אַנְגְּהָוִיבָן
קְלָעָרָן וּוֹעֵן אַ תְּכִלִּתָּ פָּאָר דִּי קִינְדָּעָר. דָּאָס מִידָּל האט זַי פְּרִיעָר פָּאָרָ
דוֹנְגָּעָן צוֹ זַיְּן אַ נִּיאָנְקָעָ פָּוֹן אַ קְלִיןְ קִינְדָּ. שְׁפָּעַטָּר האט מַעַן זַי אַוּעָקָ
גַּעַגְּבָּן צוֹ אַ נִּיאָטָרִין אוֹיפָּגְּ דִּעְרָ לְעָרָ. גַּעַמְאָכְּטָן דִּי טָאַכְּטָעָרָ פָּאָר אַ שְׁנִיִּיָּ
דָּרְקָעָ, האט זַי דָּעַם עַלְטָסְּטָן יַּיְנָגָל אַוּוֹקְגַּעַגְּבָּן אוֹיפָּגְּ דִּעְרָ לְעָרָ צוֹ אַ
שְׁוֹטָטָעָר. וּוֹי דִּעְרָ שְׁטִיגְגָּר אִיז גַּעַוְּעָן, האט עַד בַּיִם שְׁוֹטָטָעָר גַּעַמְוֹת
טָאָן דִּי שְׁוֹאַרְצָעָ שְׁטוֹבָ-אַרְבָּעָט אָונֵן אַ בִּיסְלָן זַיךְ גַּעַלְעָרָטָן דִּי מְלָאָכה. דָעַם
יַּיְנָגָל אִיז דִּי זַאְךְ נִישְׁטָט גַּעַפְּעָלָן אָונֵן אַיסְוָף אַנְטָלָאָפָּן פָּוֹן בַּאַלְעָבָאָס.

דִּעְרָ שְׁוֹטָטָעָר אִיז גַּעַקְוּמָעָן צוֹ גֽוֹטָעָ מאַלְעָן מִיט אַ וִיצְעָלָן. סְטִיטִישׁ,
מִהָּאָט דָּאָרָ אַפְּגַּעַמְאָכְּטָן. וּוֹאָ אִיז דָּאָס גַּעַהָעָרט גַּעַוְּאָרָן, אָז מִזְאָלָל נִישְׁטָט
הַאָלָטָן קִין וּוֹאָרטָן. די מַאְמָעָ האט דָעַם שְׁוֹטָטָעָר גַּעַגְּבָּן גַּעַרְעָכָט. זַי
אִיז צְוֹגְּעַשְׁטָאָנָעָן צּוֹם יַּיְנָגָל, אַיְנְגָּעַעַטָּעָנָהָט. אָונֵן וּוֹעֵן דָּאָס האט נִישְׁטָט גַּעַדְ
הַאָלָפָּן, האט זַי אוֹיךְ נִישְׁטָט גַּעַזְשָׁאַלְעָוּוּת קִין קְלָאָפָּ. בְּנִימִין אִיז אַבְּעָרָ
גַּעַבְּלִיבָּן אַיְנְגָּעַעַקְשָׁנָטָן. נִיְּין אָונֵן בְּנִין — עַר וּוּעַט צְוָרִיק נִישְׁטָט גַּיִּין.

דעמאָלט איז אַרוּסְגָּעָשְׁפָּרָנוּגָעָן הִרְשָׁקָע אָוֹן גַּזְאָגָט, אָז עֶר וּוּעַט
 גַּיְינְ פָּאָרָן בְּרוּדָעָר. עֶר האָט עַס גַּעֲטָאָן פָּוֹן אַיְגָעָנָעָם וּוְילָן — פָּוֹן קִיְּגָעָם
 נִישְׁתְּ גַּעֲבָעָטָן, פָּוֹן קִיְּגָעָם נִישְׁתְּ גַּעֲנוּיט. עֶר אִיז דעמאָלט אַלְטָ גַּעֲוָעָן
 קְוִים 10 יָאָר. אָוֹן אַזְאָ אִיז עֶר שְׂוִין גַּעֲוָעָן אוּיד אַיז דִּי וּוּיְטָעָרְדִּיק 12
 יָאָר פָּוֹן זַיְינְ קָוְרָצָן לְעָבָן: עֶר אִיז פְּרִיְוְילִיק גְּרִיטִיס גַּעֲוָעָן צָו גַּיְינְ טָאָן
 פָּאָר אַנְדָּעָרָע, זַיְינְ אַגְּנוּמָעָן פָּאָר אַנְדָּעָרָע, זַיְינְ מְקָרְבִּיס זַיְינְ פָּאָר אַלְעָמָעָן.
 דָּעֶר שְׁוֹסְטָעָר האָט מְסֻכִּים גַּעֲוָעָן צָו נִעְמָעָן הִרְשָׁקָע אַוִּיף פְּרָאָבָעָן.
 עֶר האָט זַיְינְ בְּאַלְדָּ אַיְבָּרְצִיְּגָמָט, אָז דָּעֶר בֵּית אִיז גַּעֲוָעָן אַגְּטָמָעָר. בֵּי
 דָּעֶר אַרְבָּעָט האָט הִרְשָׁקָע גַּעֲהָאָט «גָּאָלְדָּעָנָע הַעֲנָטָן». האָט מַעַן אִים גַּעַד
 שִׁיקְטָ אַגְּנָגָ אִיז עֶר גַּעֲוָעָן פְּלִינְק, וּוּי אַהֲרָן. סְזִיְּגָעָן אַוּוֹעָן אַפָּאָר
 יָאָה, אָוֹן עֶר אִיז אַוְיְסְגָּעָוָזָאָקָסָן אַגְּטָמָעָר בְּעַלְ-מְלָאָכָה. וּוּעָן הִרְשָׁקָע אִיז
 אַלְטָ גַּעֲוָעָן 15 יָאָר, האָט מַעַן אִים שְׂוִין גַּעֲהָאָלָטָן פָּאָר אַפְּלָגָעָם
 אַרְבָּעָטָר. עֶר אִיז שְׂוִין דעמאָלט גַּעֲוָעָן אַפְּרָדִינָר.
 גַּעֲוָיְנְלָעָךְ אִיז גַּעֲוָעָן אַגְּנוּמָעָן, אָז עַרְשָׁת אַזְנָן וּוְילָנָע, אַיז 1898,
 אִיז לְעַקְעָרָט אַרְיָין אַיז דָּעֶר בְּאוּוֹגָגָן. לוּיטָ דִּי דְּעַרְקָלְעַרְגָּוָגָעָן פָּוֹן זַיְינְ
 בְּרוּדָעָר בְּנִימִין¹¹), אִיז דָּאָס גַּעֲוָעָן אַסְפָּרְעָרָר. אלָס 14-אַרְקִיךְעָרָ יִנְגָּל,
 אִיז אַיז דְּוַיְוִינְסָק הִרְשָׁקָע אַרְיָין אַיז אַפְּאָקְרִיוֹזָל, צָו וּוּלְכָן אַוִּיף זַיְינְ
 עַלְטָעָרָר בְּרוּדָעָר האָט גַּעֲהָעָרט. אַגְּנָעָפְּרִיטָ מִיטָּ דָּעַם קְרִיזָל האָט
 אַחֲרָ, וּוּמָעָן מְהָאָט גַּעֲרוֹפָן הִרְשָׁקָע שְׁטָרִיק¹²), וּוּי אַוִּיף אַסְטוּדָעָנטָן.
 דִּי נִיעַ וּוּוּרָטָעָר אָוֹן גַּעֲדָאָנָקָעָן הַאָבָָן גַּעֲהָאָט אַשְׁטָרְקָע וּוּרְקוֹגָן אַוִּיף
 לְעַקְעָרָטָן אָוֹן עֶר אִיז גַּעֲוָאָרָן גַּאֲרָ אַקְטָיוֹ. עֶר האָט אַנְטִילָ גַּעֲגָוָמָעָן אִיז
 דָּעֶר מִינְדָּלָעָכָר פְּרָאָפָּגָאָנְדָעָ צְוִישָׁן דִּי שְׁוֹסְטָעָר אָוֹן בְּכָל לְעַדְעָרָ-אַרְיָין
 בְּעַטְעָר אָוֹן זַיְינְ בָּאַטְיָילִיקָט אִיז פְּאָרְשָׁפְּרִיטָן אַוִּיפְּרִופָּן — מִיטָּ דָּעֶר האָנָט
 גַּעֲשְׁרִיבָעָנָע אַדָּעָר הַעֲקָטָאָגָרָפִירְטָע. דִּי פְּרָאָקְלָאָמָצָעָס האָט מַעַן פָּאָרָ
 גַּעֲלִיעָנָט עַטְלָעָכָע מַאלָ אָוֹן זַיְינְ גַּוְטָ אַיְנָגָעָחָזָרָט צָוָ גַּעֲדָעָנָקָעָן. נַאֲךְ דָּעַם
 האָט מַעַן דָּעַם אַיְנָהָאָלָט אַיְבָּרְגָּעָזָאָגָט פָּאָר אַנְדָּעָרָע. אַזְוִי הַאָבָָן גַּעֲרָבָעָט
 דִּי אַנְפָּאָגָנָעָר-פְּרָאָפָּגָאָנְדִיסָּטָן. וּוּעָן הִרְשָׁקָע האָט גַּעֲרָעָדָט צָו חֲבָרִים,
 פְּלָעָגָט עֶר דָּאָס הַיְטָלָאָרָן אַרְוִיָּה אָוֹן מִיטָּ אַז אַפְּגָעָנָם שְׁטָעָרָן
 שְׁטִיְין אָז רִידְן שְׁטִילָן אָז פָּאָזָלִיעָ, אַבָּעָרָ מִיטָּ אַז טִיפָּן גַּלוּבָן.
 פָּוֹן דְּוַיְוִינְסָק אִיז הִרְשָׁקָע אַוּוֹעָק קַיְינְ וּוְילָנָע. דָּאָס זַאֲלָ הַאָבָָן גַּעַד
 וּוּעָן אַרְוּם 1895. אַהֲיָן האָט עֶר שְׁפָעָטָעָר אַוִּיף אַיְבָּרְגָּעָנָמָעָן דִּי מַוְתָּעָר.

נאכָן אַפְּאַרְבָּעַתִּן אֲ פָּאָר יָאָר אֵין ווַיְלָנָעַ, אֵין עֶר גַּעֲקוּמָעָן קִיּוֹן קָאוּנוּנָעַ.
דָּאַס אֵין גַּעֲווֹעַן ווַיְנְטָעַר 1899—1900. עֶר הָאָט גַּעֲאַרְבָּעַט בֵּי הַלְּ בְּעַנְצִיעַ
גִּירְשׁ אַוְיְפַן שָׂאַסְיִידְבָּאָרְגַּן. נַאֲךְ אֲ פָּאָר חֲדַשִּׁים אֵין עֶר צְרוּקְגַּעְפָּאָרְן קִיּוֹן
וַיְלָנָעַ.

גַּעֲוָאוִינְגַּט הָאָט עֶר אֵין דָּעַר סָאָמַע גַּעֲדִיכְטָעַנִּישׁ פָּוֹן דָּעַר יִדְיִשְׁעַר
אַרְעַמְקִיִּט — אֵין נָאָוָא גַּאָרָאָד, דָּעַמְאָלֶט אֲ פָּאַרְשָׁטָאָט פָּוֹן ווַיְלָנָעַ. אֲ
פְּרִיבְּגְּדָלְעַכְּעָר, אֲ «גַּאַשׁ בְּרָאָטָה», אֵין עֶר גַּעֲווֹעַן גּוֹט בְּאַקְאָנְטַן צְוּוֹשָׁן דִּי נָאָרָה
וּוְאַגְּרָאַדְעָר שְׁכַנִּים פָּוֹן אַלְעַן קְרִיּוֹן — אַרְבָּעַטָּר, בְּאַלְעָגָלָעָס, סְתִּים
אַרְעַמְקִיִּט אֵין אַפְּיָלוֹ «דָּעַקְ»־עַלְעַמְעַנְטַן¹³). מִהָּאָט אִים גַּעֲקָעַנְטַן, דָּעַם
טֻעַמְפְּעַרְאַמְעַטְפּוֹלָן, גַּעֲוָונְטַן בְּחָוֹרְ פָּוֹן נִישְׁתְּ הַוִּיכְן וּוְאָוָסָה, מִיטְ בְּרִיטְעַ
פְּלִיאַיְצָעָס אֵון גַּעֲשְׁפְּרָעַנְקָלְטָן פְּנִים, וּוָסְ אַהֲטָם גַּעֲהָאָט אֵן עַטְוֹוָס אַיְינְגָעָה
שְׁפָאַלְטָעַנְעָ אַוְנְטָעַרְשָׁטָעָ לִיפְּ. גַּעֲוִיְינְלָעַךְ פְּלָעַגְטָ עֶר טְרָאָגָן אֲ גַּרְוִיעָ
קוּרְטָקָעָ, אֲ פָּאָר גְּלָאַנְצִיקָעָ שְׁטִיוֹלָן אֲ בְּלוֹי הַיְטָעָלָעָ, גַּעֲרוֹפָן הָאָט מַעַן
אֹזָא קְלִיְידָגָן — «די בְּנוֹנְדוֹסְקָעָ פְּאַרְמָעָ»¹⁴). הַרְשָׁקָעָ אֵין גַּעֲוֹעָן אַקְטִיוֹן
צְוּוֹשָׁן דִּי שְׁוֹטָעָר, וּוּי אַוִּיךְ אֵין דָּעַר בְּנוֹנְדִּישָׁעָר בְּאוּוֹגָנוֹגָה. דִּי פְּאַרְטִּיְיָ
אַגְּגָאַנְיִזְאַצְיָעָ הָאָט אִים גַּעֲשִׁיקָט אֵין קָאנְסְפִּידָאַטִּיוּוּ שְׁלִיחָוֹתָן אֵין אַנְיָ
דְּעַרְעָ שְׁטָעָטָה. בְּפֶרֶט אַבְּעַרְפִּירְן אַוְמְלָעְגָּאַלָּעָ לִיטְעַרְאָטוֹר.

זַיִן עַנְגָּרְגִּיעָ הָאָט עֶר אַוִּיסְגָּעַלְאָדָן בְּעִיקָּר אֵין דָּעַר טַעַטִּיקִיָּט צְוּוֹשָׁן
דִּי לְעַדְעַר־אַרְבָּעַטָּר, וּוְעַלְכָּעָ זַיִינְגָּן גַּעֲוֹעָן אַרְגָּאַנְיִזְוִירָט אֵין אֲן אַוְמָלָעָ
גָּאַלְן פְּאַרְאִיָּן, דְּרִיסְטָ אֵון אַוְמְדָעַרְשָׁרָאָקָן, אֵין עֶר שְׁטָעַנְדִּיק גַּעֲוֹעָן
גְּרִיטִיט צַוְּגִין אֵין דִּי גְּרַעַטְטָעָ גַּעַפְּאָרָן. קִיּוֹן שָׁוֹם רִיזְקָעָ הָאָט אִים נִישְׁתְּ
אַפְּגָעָהָלָטָן. בִּימְסֻוף פָּוֹן 1910ן יַאֲרָהָנוֹנְדָעָרָט אֵין גַּעֲוֹוָס פָּאָכָן פָּוֹן
יִדְיִשְׁעָ אַרְבָּעַטָּר, בְּפֶרֶט צְוּוֹשָׁן דִּי שְׁוֹטָעָר, גַּעֲוֹעָן פְּאַרְשְׁפִּירִיט עַקְאָנָאָ
מִישְׁעָר טְעָרָאָר. הַרְשָׁקָעָ הָאָט זַיְקָרְטָ עַדְעַרְבִּי גַּעַפְּילְטָ, וּוּי אֲפִישָׁ אֵין וּוְאָסָעָר.
גַּיִּין אַגְּבָרָעָכָן דִּי בְּיִינְעָרָ שְׁטְרִיְּקָרְבָּעָכָר אֲדָעָר פְּאַרְבִּיסְעָנָעָ שְׁלַעַכְטָעָ
מִיְּטָעָעָ, וּוְעַלְכָּעָ מִהָּאָט גַּעַרְפָּוּן «וּוְרָעָדוֹן», אֵין בֵּי אִים גַּעֲוֹעָן, וּוּי גַּיִּין
צַוְּאָנָץ. אַזְוִי אֵין אַוִּיךְ גַּעֲוֹעָן, וּוּעַן מִהָּאָט בָּאַשְׁלָאָסָן «אֲ קְנִיְּטָשׁ טָאָן
דִּי שְׁוִיבָן» אֵין אֲ וּוְאַרְשְׁטָאָטָה, וּוּאַוְעַסְ אַהֲבָן גַּעֲאַרְבָּעַט שְׁטְרִיְּקָרְבָּעָכָר.
פָּאַקְטִישָׁ אַהֲבָן פִּילְמָאָל דִּי מַעַד מְוּשְׁבָּדִיקָעָ חֲבָרִים אִים גַּעֲמוֹוָט אֲפָּ
הַלְּאָלָטָן פָּוֹן גַּיִּין טָאָן «אֲ שְׁטִיקָל אַרְבָּעַטָּר», וּוְיִילְדָי הַעֲנָט אַהֲבָן אִים «גַּעַ
סְוּוֹנְדּוֹשָׁעָטָה» אַוְן זַיְקָרְטָ עַמְצָן צַוְּדָעָלָאָנְגָּעָן. מִהָּאָט גַּעֲשָׁעַט זַיִן

ערנסטקייט און טריישאפט. אויף זינט אַז ווארט האט מען זיך געקענט פאללאן. ווינטער 9-1898 האט ער געארבעט אין שוסטער-ווערקלשטאט ביישראלקע דעם קליניגען אויף דיטשעג אס. געארבעט האבן דארטן אַז 25 מאן — דאס רוב «באקאנטע». אָרגאניזיטרט חביבים. אַגרויסער טיל פון דער אַנפֿירונְג פון דער קאסע (פאראיין) איז געווען באשעפּטיקט אין דעם ווערקלשטאטן. דארטן זיינען אַפְּגַעַהַלְתָּן גַּוְאָרְן גַּהְיִמּוּ באָראָט טונגען וועגן פֿאַרְשִׁידְעָנוּ אַקְצִיעָס. די שטריריקון האבן געקסט קרבנות. אַס סֵד שטריריקער האט מען אַרְעָסְטִירְט. די אַנפֿירונְג פון פֿאַרְאַיְין האט שטארק אויסגענזט לעקערטן צו פֿאַרְשִׁידְעָנוּ אַרְבָּעָטְן, אַבעָר דערבי אַכְטָנוֹג גַּעֲגָבָן, אַז זִין טעַמְפֿאַרְקָמָעָנט זָל אַיִם נִישְׁתְּ צו ווַיִּיט פֿאַרְטָרָאגָן. פון 10 טן לעבְּנְסִיאָר אַז אוּפֶן שֻׁסְׁטָעַרְבָּעָנְקָל, האט הירשע נִישְׁט באַוְוִוָן זִיך אַוְיסְׁצָולְדְּנָעָן לַיְעַנְגָּן אַוְן שְׁרִיבָן. אַין דַי שְׁפַעְטָעָרָע יָאָרָן האט ער פְּשָׁוֹט קִיְּן גַּעֲדוֹלָד נִישְׁת גַּעֲהָאָט דָס צו טָאנְן. אַבעָר אַדְרָשָׁט גַּאֲרָן ווַיִּסְׁן האט ער פֿאַרְמָאָגָט. האט ער לִיב גַּעֲהָאָט צו העָרָן ווָס אַגְּדָעָר דַעֲצְצִילָן אַדְעָר לַיְעַנְגָּן אַז דַעָר הַוִּיְּן. דַעָר אַקְטִיוּעָר בּוֹנְדִּיסְטָלְעָיָדְוָוק, וּוּלְכָעָר האט אוּיך גַּעֲרָבָעָט ביַיְישָׁרָאַלְקָע דעם קליניגען, דַעֲצְצִילָט וועגן דעָם: ער «וְוִילָּה, אַז אַפְּטָמָאָל זָל אַיִם אַיְזָן וּוּאַרְשָׁטָאָט אַיִם לַיְעַנְגָּן אַז דַעָר הַוִּיְּן אַז צִיטְיוֹגָן. צו מִיר האט ער אַז בָּאוֹנוֹנְדָעָר בָּאַצְּיָאָוָגָן: אַיִד מוֹזָאִים לַיְעַנְגָּן. אַז שְׁטִיטָה ער צו, הַעֲלָפָט שְׂוִין נִישְׁט, ווּלְעָל אַיִד שְׂוִין מוֹזָן לַיְעַנְגָּן. אַז טָמָעָר פּוֹלִיל אַיִד זִיך אַמְּאָל, קומָט ער צו גַּיְינְן אַז טְרִיבִּיט פָּוֹן מִיר 'דַעַם פּוֹלִילָר' אַרוֹוִים. רִיסְטָהָרָוִס פָּוֹן מִיר דַי אַרְבָּעָט אַז אַיִד מוֹזָן לַיְעַנְגָּן¹⁶). וּוֹעֵן סְאַיְן אַיִם עַפְעָס סְפַעְצִיעָל גַּעַלְעָן גַּוְאָרְן בַּיְמָן פֿאַרְלִילְיָעָן, האט ער גַּעֲהָאָט אַז טְבָע אַוְיסְׁצָרוֹפָן: דַס רִיכְטִיקָע וּוָאַרְט !...»

אין ווילגָע האט הירשע גוֹט זִיך אַיְינְגָעַלְעָבָט. ער האט זִיך באַפְּרִינְזָה-עַט מִיט אַמִּידָל, אַז עַמְשָׁרְקָע, מִיט וּוּלְכָעָר ער האט שְׁפַעְטָעָר חַתּוֹנָה גַּעֲהָאָט. די אַיִז גַּעֲוֹזָנוּ אַז טָכְטָעָר פָּוֹן הוִים זַעֲלִיק דעם מעַכְבִּישָׁן שֻׁסְׁטָעָר. די אַיִז אוּיך גַּעֲוֹזָנוּ אַקְטִיוּוֹן אַז דַעָר באַוְוָגָנוֹן. אַבעָר נַאֲך מַעַר פָּאָר אַיִז גַּעֲוֹזָנוּ אַרְיִינְגָעָט אַז דַעָר רָעָוָאַלְצִיאָגְנָעָרָעָר באַוְוָגָנוֹן אַיר ברודָעָר חַחָה. הַירשָׁע אַז נַח וַיְיַעַן גַּעֲוֹזָנוּ נַאֲנָטָע «באַקְאנְטָע». נַח אַיִז גַּעֲוֹזָן אַז מַעַר אַגְּנוֹטוּקְלָעָט אַז גַּעֲהָאָט אַז השְׁפָעָה אוּיך זִיך פְּרִינְט. חַיִים זַעֲלִיק

מיט זין פאמיליע האט געוואוינט אויף סאפאיניקעס אונ ביי אים האט הירשקע דער קלאפער¹⁶). ווי מ'האט לעקערטן גערופן צווישן די שוסטער, א געוויסט צייט געהאט זיין קווארטייר. יאנן לאנג זינגען הירשקע און חיים זעליקס טאכטער, מלכה די זעםשורקע, «ארומונגאגאנגען», שפערעד געוואוּרָן חתַנְ-כָּלָה אָוֹן לְסוֹפֶּן גַּעֲשֵׁטָלָט אַחֲופֶּה. מלכה איז געוווען באקאנט מיט הירשקען גאנצע 7 יאָר זינט ער איז געקומען פון דויניסק קייז ווילען. ער איז געוווען הימיש בי אידער עטלטערן.

אין יאר 1900 האט הירש לעקערט זיך אַרוּיסְגָּעָרָקֶט אַין פֿאַדְעָר
גרונט. אין די פֿאַרגָּאַנְגָּעָן 5 יאָר אַין ער געווען אַפְּשׁוּטָר זעלגעֶר
פֿון דער רֻעָוָאַלְזִינְגָּעָר אַרְבָּעָטָרָעָר-בָּאוּוֹגָנָג. אַין דוּוֹינְסָק, ווַילְנָע אָן
קָאָנוּן — אָומְעָטוּם האט ער לוֹיטַז זַיְנָע מַעֲגַלְעַכְקִיטִּין אַנטִיל גַּעַנוּמָעַן
איַן די קָאָמְפָּן פֿון דער אוּפְּיוֹאַכְדִּיקָּעָר יִדְישָׂעָר אַרְבָּעָטָרָשָׂאָפָּט, ווָאָס
הָאָט נִישְׁתְּ עַקְוּקָּת אָוֵיףַּ די גְּדוּיזָאָמָּעָ פֿאַרְפָּאַלְגָּוָגָגָן, טּוֹרְמָעָס אָן סִיבַּר
בָּאוּוּזָן אוּפְּבוּזָן אַנְעָלָע אָן פֿאַלִּיטִישׁ אַרְגָּאַנְזִיאָצִיעַס,
אוֹן אַיְן אָוּמְדָעָרְשָׂאָקָן גַּעַשְׁתָּאָנוּן אַיְן אַ בִּיטָּעָרָן אָן עַקְשָׁנוֹתְדִּיקָּן גַּעַ
רָאָנוּגָּל מִיט דָעַם דַעַסְפָּאַטְיָשָׂן צָאָרִישָׂן רַעֲשָׂוִים. ער האט גָּאנָץ גּוֹט בָּאָנוּ
מַעַן דָעַם זַיְן פֿון דַזְיָקָן קָאָמָט. מִיט אַ פֿאַרְכָּאָפָּטָן אָטָעָם האט ער אוּפְּ
גַעַנוּמָעַן די רֻעָוָאַלְזִינְגָּעָר רַעֲדָעָס, הָגָם אַלְיָין אַיְן ער גַעַוּעָן גַעַשְׁתָּרָט
איַן זַיְן גִּיסְטִיקָן אוּפְּשָׂטִיגַג צָוְילִיבָן נִישְׁתְּ קָעָנָעָן לַיְעָנָעָן. אַרוּיסְרוּקָן
הָאָט ער זַיְך גַעַקְאָנְטָן נָאָר אַיְן אַ דִּירְעָטָרָטָאָט. אָן אַזָּא גַעַלְגָּהָנִית
הָאָט זַיְך גַעַמְאָכָט.

די באלעבאטים האבן גענומען אראפריריסן ביי די זאקנמאכערינס די הויספה, וואס זי' האבן זיך מיט א יאָר פריער אויסגעקעמעפט נאָך א שועורן שטריק. דער «בונד» האט וועגן דעם אַרוּסְגָּלָאוֹט אָ פְּרָאַקְלָאָז מאָצִיעַ אָוָן גַּעֲרוֹפָן זיך גַּרְיִיטָן צו אָ נִיעָם שְׁטְרִיק. מען האט דעם אוֹפֵּר רָוֶף גַּעֲזָלָט פָּאַרְשְׁפְּרִיְּטָן אוֹפֵּר די גַּאֲסָן פָּוּן שְׁטָאָט. דער שְׁוֹסְטְּעָרָד פָּאַרְאַיְּן פְּלַעַגְתָּן אַיְּזָן פִּיל פָּאַלְן קְוֹמָעָן צו הַילְּפָן דִּי שְׁוֹאַכְעָרָע פָּאַרְאַיְּגָעָן. האט עָר אַוְיד דָּאָס מָאָל באַשְׁטִימָט אָ גַּרְוָעָע שְׁוֹסְטְּעָר צו הַעֲלָמָן די פְּרִוּעָן, צְעִיטְילָן דעם אוֹפְּרוֹף. דָּאָס טִיְּלָן אַיְּזָן באַשְׁטִימָט גַּעַוּאָרָן זאַקְנְמָאַכְעָרִינָס, צְעִיטְילָן דעם אוֹפְּרוֹף. אַיְּזָן נָאָוּגָאָרָאָד האט מען אַרוּסְגָּעָן אוֹפֵּר 8 אָוֹנוֹטָן. דעם 23 מְצָן מַאי 1900. שִׁיקְט אָוֹיְיָ פָּאַרְלָאָז : עַלְיָעָרִישׂוֹק מִיט אָ מִידָּל אָנוּ פְּרִיוֹלְד דעם שְׁטָעָפָר

מייט אַ צוֹוִית מִידָל. צוֹ דָעֵר בְאַשְׁטִימְטָעָר צִיִיט אַז אֶבְעָר פִּיוּול דָעֵר שְׁטַעְפָּעָר נִישְׁתָּמַעַן, הָאָבָן דִי דָרְרִי בְאַשְׁטִימְטָעָר נִישְׁתָּמַעַן צוֹ וּוֹאָרְטָן אָוֹן אֲנַהֲזִיבָן טִילְלָן. זַיְהָאָבָן נִישְׁתָּמַעַן גַּעֲטָאָרְטָן וּוֹאָרְטָן. דָאָס טִילְלָן הָאָט גַּעֲמוֹזָת פָּאָרְקָוּמָעָן אַיְן דָעֵר גַּאנְצָעָר שְׁטָאָט גְּלִיכְצִיטִיק, וּוֹיְלָ גַּעֲוּינְגָלָעָךְ פְּלָעָגָט דִי פָּאָלְצִיךְיִי בַּיְ דָעֵר עַרְשְׁטָעָר יִדְיָה זַיְקָ אַדוֹיְסָלָאָזָן אַיְן גָּאָס כָּאָפָן דִי טִילְלָעָר.

די דָרְרִי בְלַעַלְעָךְ-טִילְלָר זַיְגָעָן גַּעֲוָעָן רַחְלָזָאָק, אַ זַּעַמְשָׂעָרְקָע, סְטִירָל לִיְפָעָר, אַ זַּאֲקְנָמָאָכְעָרִי, אָוֹן עַלְיָעַ רִיטְשָׂוָק, גַּעֲנִיטָע אַיְן קָאָנְסְפִּיְיָ רַאְטִיוּוּעָר אַרְבָּעָט, הָאָבָן זַיְיָ בְּאַמְּרָקָט, וּוֹיְמִיצָעָר גַּיְתָּ זַיְיָ נַאָך. סְאיָזָ גַּעֲוָעָן נַאֲנָטָ פּוֹן וְטַן פָּאָלְצִיךְצִירְקָל, וּוֹאוֹעַס זַיְגָעָן גַּעֲשָׁטָאָגָעָן אַיְיָ נִיקָעָ פָּאָלְצִיאָגָטָן. וּוֹעֲגָן אַנְטָלוֹפִּין הָאָט קִין רִידָ נִישְׁתָּמַעַן גַּעֲקָאָגָט זַיְן. דָעֵר שְׁפִּיאָן הָאָט אַוִיָּף זַיְיָ אַנְגָּעוֹיָין אָוֹן אַלְעָ דָרְרִי זַיְגָעָן אַרְעָסְטִירָט גַּעַז וּוֹאָרָן מִיטָּ דִי פְּעַקְלָעָר. דָעֵר שְׁפִּיאָן אַיְיָ גַּעֲוָעָן אַ גַּעֲוּזְעָנָעָר אַרְבָּעָטָר, אַ סְטָאָלִיעָר, אַ גַּעֲוּסְעָר לִיְבָ צּוּקָעָרְמָאָן¹¹), וּוּעֲמָעָן מִהָּאָט גַּעֲרוֹפָן מִיטָּן צְוֹנָגָמָעָן «פָּאָן בּוֹגָ». דִי אַוִיְפָרְוָפָן זַיְגָעָן גַּעֲוָעָן אַיְיָ דָרְרִי אַרְיָאָדָר נִיקָהָאָט גַּעֲהִיָּסָן פָּאָרְלִיְיָעָנָעָן. וּוֹעַן סְהָאָט זַיְקָ גַּעֲרָעְדָטָ קָעָגָן דִי בָּאַלְעָבָאָ טִים, הָאָט דָעֵר אַרְיָאָדָנִיק גַּעֲזָאָגָט: נִיטְשָׁעָוָא, סְאיָזָ נִישְׁתָּמַעַן קָעָגָן צָאָר. אֶבְעָר וּוֹעַן עָרָהָאָט צָוָם סְוּפָּה דְעָרָהָעָרטָ דִי וּוּעָרָטָר — «נִידָעָר מִיטָּ דָעֵר זַעֲלָבָסְתָהָעָרְשָׁוָגָן!», אַיְזָ עָרָהָאָרָן אַיְזָ אַנְגָּעָצָנוֹנְדָעָנָעָר אָוֹן רִיטְשָׂוָקָן דָעָרָלָאָגָט אַ הִלְכִּיקָן פָּאָטָש.

בָּאָלָד אַיְזָ אַוִיָּף דָעֵר אַרְבָּעָטָר-בִּירְזָוּשָׁע, וּוֹאָסָ הָאָט זַיְקָ גַּעֲפָנוֹגָעָן נִישְׁתָּמַעַן זַוִּיטָ, אַוִיָּף זַאֲוָאָלָגָעָן גָּאָס, גַּעֲוָאָרָן אַ גַּעֲרוֹדָעָר: מִהָּאָט אַרְעָסְטִירָט «דָעַם בָּעָר» (רִיטְשָׁוָקָס צְוֹנָאָמָעָן). דָעֵר גַּאנְצָעָר עַולְמָהָאָט זַיְקָ אַלְאָזָ גַּעֲטָאָן צָוָהָר גַּעֲבִיְיָדָעָ פּוֹן אַוְרִיאָדָנִיק, וּוּלְכָעָר הָאָט אַדוֹיְסְגָּרוֹפָן דָעַם פְּרִיסְטָן. זַעֲנְדִּיק אַזָּא גְּרוֹסָן אַוְיְפָגְעָרָעָגָטָן עַולְמָהָ, הָאָט דָעֵר פְּרִיסְטָאָזָוָה. זַעֲנְדִּיק אַזָּא גְּרוֹסָן אַוְיְפָגְעָרָעָגָטָן עַולְמָהָ, הָאָט דָעֵר פָּאָרָהָאַלְטָעָנָעָן אַיְן שְׁטָאָטִישָׁן אַרְעָסְטָהָהָוִת. צְוִישָׁן עַולְמָהָ אַיְזָ בָּאַשְׁלָאָסָן גַּעֲוָאָרָן אַפְּצָזָהָ שְׁלָאָגָן דִי אַרְעָסְטִירָטָע. דִי פָּאָרְזָאָמָלָטָעָהָאָבָן זַיְקָ צְעַשְׁיָת אַיְזָ דִי זַיְטִיקָעָ גַּעֲסָלָעָךְ, זַיְקָ בָּאוֹזָאָפָנָטָמִיט שְׁטָעָקָנָס, דְּרָעָנָגָעָר אָוֹן שְׁטִינְגָעָר — אָוֹן גַּעֲוָאָרָט. דָאָס פָּאָרָטָאָיְטָעָוָא וּוּאָרְטָעָנִישָׁ הָאָט גַּעֲדוּיְעָרטָ בֵּין הַאַלְבָ 5 פָּאָרָטָאָג.

הירש לעקערט, זיין פריינט און לאנדסמאן כאנע פיווקע ווינגעדור און נאך אייניקע אנדערע ווינגען געליבן באהאלטן נאנט פון אוריאדניך געביידע, כדי נישט דורכלאון דעם מאמענט, וווען מיזועט די ארעסטיטרטע ארויספֿרִין. שטיל איי געווען ארום. דער פריסטאו האט באשלאן, אונס איז די פָּאַסְּיִקְעַ צִיְּתַ אַבְּעַצְּפִּין די אַרְעַסְּטִירְטַע זיינע, האט ער די דריי אַרְוָמְגָּעַרְיִינְגֶּלֶט מיט אַ בָּאָנוֹנְדָּעָרָס שְׁטָרָקָעָר זיכער, האט ער פָּאַלְּצִיְּשְׁמִירָה און ער אליען צוֹזָעָמָן מיטן אוריאדניך איי געגןגען פָּאַרְאָוִיס. זי זיינען אַפְּגַּעַגְּאַנְגַּעַן אַ שְׁטִיקָל ווּעָג, און פון אלע אַרְמִיקָע געסלעך האבן זיך אַרְוָיְסְגָּעַרְוָקֶט די באַהָאַלְטָעָנָע אַרְבָּעַטָּע, באַוָּאָפָּנָט מיט שְׁטִיבָּעָר און דְּרַעְנְגָּעָר. דער עולָם — הַוְּנְדָּעָרָט מֵאַן שְׁטָרָק — האט זיך דער נְעַנְטָעָרָט צוֹ דער וואָך און אַגְּנָהָוִין אַטְאִיקְרָן. דער פרִיסְטָאָו האט באָפְּוִילָן די פָּאַלְּצִיְּאָנָט זיך צוֹרִיקְצִיעָן אַין דער געביידע אַרְיָין. דערביי האט ער אוֹיְסְגָּעַשָּׂאָן אַין דער לוֹפְּטָן אַן פָּאַרְהָאָקָט דעם טוּיעָר. דער אַטְאִירְנְדִּיקָעָר עולָם האט גענומָעָן שְׁטוּרָמָעָן דעם טוּיעָר, אַים אוּפְּגַּעַרְאָכָן און זיך אַרְיְינְגָּעָרִיסָן אַין הוּאָת. אוּפְּ דִי טְרֻעָּפָּה בַּיִּם אַרְיָינְדָּגָּן אַין קָאנְצְצָעָלָאָרִיעָ אַין גַּעַשְׁטָאָגָּעָן דער אַרְיְאָדָנִיך אַון גַּעַפְּכָעָט מיט דער בלְאַנְקָעָר שְׁוּעוֹרָה. כָּאַנְגָּעָ פִּיוּקָעָ אַיְזָן צוֹ נָאָנָט צוֹ אַים מיט אַ שְׁטִינְזָן אַין האָנָט אַון גַּעַשְׁרִינְגָּן: לְאֹז אַרְוִיסָּה די אַרְעַסְּטִירְטַע! מיט דער שְׁוּעוֹרָד האט אַים דער אַרְיְאָדָנִיך גַּעַשְׁפָּאָלָט דעם קָאָפָּה. חֲבָרִים האָבָּן גַּעַכְּאָפָּט דעם פָּאַרְוָאַנְדָּעָטָן אוּפְּ דִי הַעֲנֵט אַון אַים אַוּזְקָעְטָרָאָגָן. דער עולָם אַין גַּעַוָּאָרָן נאָך מַעַר צְעִירִיכָּט אַון סְהָאָט גענומָעָן האָגָּלָעָן מיט שְׁטִינְגָּעָר אַין דִי פָּעַנְצָטָעָר אַון ווּעָנָט פון דער פָּאַלְּצִיְּאָיְשָׁר גַּעַבִּידָע. שְׁוּבוֹן זִינְעָן צְעַקְנָאָקָט גַּעַוָּאָרָן אַון שְׁטִינְגָּעָר האָבָּן אַגְּגָהָיִיבָּן אַרְיְינְפְּלִילְעָן אַיְנָעָן ווּיְニִיק. די פְּרוּי אַון קִינְדָּעָר פון אַרְיְאָדָנִיך האָבָּן זיך אוּפְּגַּעַכְּאָפָּט פון שלאָף אַון גענומָעָן ווִיְנָעָן אַון שְׁרִיעָן. דער טְלָעָפָּאָן אַיְזָן גַּעַוָּאָר אַיְזָן בערגענְשִׁינְטָן אַון עַס האָבָּן זיך גַּעַהָעָרָט שְׁטִימָעָן, אַו מִזְעָט אַונְטָעָרָה צִינְדָּן דעם בנְּזָן.

דער פרִיסְטָאָו האט דעַמְּאָלָט גַּעַהָאַלְטָן פָּאָר קְלִינְגָּר אַרְוִיסְצָוָה לאָזן די אַרְעַסְּטִירְטַע, ווּלְכָעָ האָבָּן נִישְׁטָט גַּעַוָּאָלָט אַרְוִיסְגִּינְזָרִיךְ צוֹלִיבְבָּה דער מְוּרָא, אַו זִי קָעַנְעָן קְרִיגָּן אַשְׁטִינְזָן אַין קָאָפָּה. מיט נַהֲאִינְעָס האָט מעָן זִי גַּעַצְוָאָוְגָּעָן אַרְוִיסְצְּגִינְזָר אַין גָּאָס. מִיהָאָט זִי בָּאָלְד דְּעַרְקָעָנְטָן אַון

מייט אַ "הוֹרָאָה" האט מען זיך אַ כָּפֶג גַּעֲטָאָן אוּפֵף די הענט און אוּזָקְגַּעַטְרָאָגָן.
דעָר נְצָחָן אִין גַּעֲוָעָן אַ פּוֹלָעָר.

דעָר טְרִיאָוָמָףּ הָאָט אַבָּעָר לְאָנָּגָג נִישְׁתָּה גַּעֲדוּירָט. אַ קּוֹרְצָעָ צִיִּיט
שְׁפַעַטָּעָר הָאָבָּן זִיךְ אִין נְאוֹאָגָאָרָאָד בְּאָוֹוִוָן קָאָזָקָן אָוֹן אַ סְּדָ פָּאָלִיצְיִי.
אַנְגָּעָפִירָט פּוֹן אָוּרִיאָדָנִיק אָוֹן דָּעַם שְׁפִיאָן "פָּאָן בּוֹגָ", אִין מעַן גַּעַגְגָּעָן
פּוֹן גַּעַסְל צַו גַּעַסְל אָוֹן אָרְעָסְטִירָט אַ סְּדָ מְעַנְשָׁן. דָּעָר שְׁפִיאָן, וּוּלְכָעָר
הָאָט גּוֹט גַּעֲקָעָנָט דִּי מְעַנְשָׁן פּוֹן דָּעָר בְּאָוּזָגָנוֹגָה הָאָט אַנְגָּעָוִוָן וּוּמְעַן
מִזְאָל אַיְגָעָצָן. דִּי אָרְעָסְטִירָטָעָה אָט מְעַן שְׁטָאָרָק גַּעַשְׁלָאָגָן. רִיטְשָׁוָק,

זָאָק אָוֹן לְיִפְּעָר זַיְגָעָן שְׁוִין נִישְׁתָּה אַוּזָק אַהִים אָוֹן זִיךְ בְּאַהֲלָתוֹ!
דִּי עַרְגָּסְטָעָ צְרָה אִין גַּעַוְעָן מִיטּ בְּאָנָּעָ פִּיוֹקָעָן. דְּרִינְגְּעָנְדִיקּ הָאָט
מעַן אִים גַּעֲמוֹזָתּ הַיְּילָן דִּי עַרְגָּסְטָעָ וּוּאָונְדָ אָוּפָן קָאָפּ. דִּי פָּאָלִיצְיִי הָאָט
אַבָּעָר גִּילִּיךְ גַּעַלְאָזָט וּוּיסְטָן אַלְעָ דְּקָאָטוּרִים אָוֹן שְׁפִיטָאָלָן פּוֹן וּוּלְגָעָ,
אוּ מעַן זָאָל אַיר תִּיכְפּ מְדוֹעָיָה זַיְן, אָוּבּ מִזְעוּטָ בְּרֻעָגָעָן אַ פָּאָצְיעָנָטּ מִיטּ
אַ צְעַשְׁפָּאָלְטָעָנָעָם קָאָפּ. דָּאָס אִין נִישְׁתָּה גַּעַבְּלִיבָּן קִיּוֹן סָודָ. וּוּאָסּ-זְשָׁעָ טָוָטָ
מעַן? הָאָט מעַן קוֹדָם גַּעַבְּרָעָנָגָט אַ סְטוּדָעָנָט אַ מְעַדְקָעָר, וּוּאָס הָאָט דָעַם
פָּאָרוֹוֹוֹנְדָעָטָן פָּאָרְבָּאָנְדָאָזְשָׁרָטּ דִּי וּוּאָונְדָ. דָּאָס אִין גַּעַוְעָן צַו זַיְגָעָן
עַר הָאָט גַּעֲמוֹזָתּ גַּיְינָן אִין שְׁפִיטָאָל אַרְיִין. אָוֹן אִין שְׁפִיטָאָל אִין עַר גַּעַלְעָגָן
אָוֹנְטָעָר דָעַר שְׁמִירָה פּוֹן אַ פָּאָלִיצְיָאנְטָן. עַס זַיְגָעָן אַוּזָק אַלְיָאנְטָן
חַבְרָה הָאָט גַּעַהְאָלָטָן, אָזְ סְאָיִוּ שְׁוִין גַּעַבְּגָוָן אָוֹן כָּאָנָעָ פִּיוֹקָעָ מעַבְּ לְוִיפָּן.
הַיְּרָשָׁה לְעַקְעָרָתּ גַּעַמְטָ זִיךְ אָוֹנְטָעָר דְּרַכְפִּיְוָן דִּי פְּלִיטָה. עַר בָּאָקָומָתּ זִיךְ
אַרְיִין אִין שְׁפִיטָאָל אַוּפּ שְׁוּאָרְצָעָרָ אָרְבָּעָטָ אָוֹן גַּעַמְטָ מִיטּ קְלִיזְלָעָדָ פּוֹן
זַיְן וּוּיְבָלָ מלָכָה. אַ פָּאָרָחָרִים פָּאָרְרִידָן דָעַם פָּאָלִיצְיָאנְטָן, דָעַר חֹולָה
טוֹטָ זִיךְ אַיְבָּעָר אִין וּוּיְבָרָשָׁעָ קְלִיזְלָעָר — וְאִינְנוּ!

אִין שְׁטָאָטָ טָאָר מעַן נִישְׁתָּה בְּלִיבָּן. אָוֹן אַחֲזָעָ דָעַם דָאָרָףּ מעַן גַּאָד
הָאָבָּן מְעַדְצִינְיִשָּׁעָ הַילָּפָן אַ דְּקָאָטָאָר. אִין גַּעַבְּוִירָן גַּעַוְאָרָן אַ פְּלָאָן
אוּעָקְצָפִירָן דָעַם נְלָמָן אִין אַשְׁכָּנוֹתְדִיקּ שְׁטָעָטָל. טָאָן דָאָרָףּ עָס וּוּדָעָר
הַיְּרָשָׁקָעָ. עַר טָוָט זִיךְ אָוֹן זַיְן פְּרִינְטָ אַיְבָּעָר אִין מְלָכָהּ קְלִיזְלָעָדָ אָוֹן

צְוֹוִי "וּוּיְבָלָעָד" זַעֲצָן זִיךְ אַוּפּ אַ פּוֹרָל צַו פָּאָרָן אִין שְׁטָעָטָל מְאַלְיָאָטָם.
דָעַר וּוּגָעָ אִין אַדְרָךְ בְּשָׁלוֹם, אַבָּעָר אִין שְׁטָעָטָל גַּופָּא הָאָט מעַן
דָעַטְרָאָגָן צַו דָעַר פָּאָלִיצְיִי אָוֹן בִּידָעָ זַיְגָעָן גַּעַוְאָרָן אָרְעָסְטִירָטָן.
מִיטָּן עַטָּאָפּ הָאָט מעַן דִּי אָרְעָסְטִירָטָעָ צְרוּקְגַּעַפִּירָטָ קִיּוֹן וּוּלְגָעָ.

לעקרות אין נישט געועען פון די, וועלכע גיבן זיך ליעיכט אונטער. מילא, דעם חולה קען ער שוין נישט ראטעווען, אבער אלין? אויפן וועג האט ער עוקר געועען פון אונטער דער פאלצייאישער שMRIה. כאנע פיווקען האט מען געברעננט קיין ווילגע. כאנע פיווקע אין טורמע און הירשקע אויף דער פרי. דאס האט לאנג נישט געדייערט און בידע זיגען גאר גיך שוין געועען צוואמען הינטער די ווונט פון דער אנטאקלאלער טורמע⁽¹⁸⁾). אויך דא גיט זיך הירשקע נישט אונטער. ער הויבט און קלערן וועגן א פלייטה, הגם ס'אייז זיעיר שווער. און אויבס'וועט זיין אוממעלער, און בידע זילן אנטוליפן, זאל מען באטש ארויסבאקומען כאנע פיווקען. זיין פרײינט איז בילכער פאר אים. נישט בלזין, וויל כאנע פיווקע האט שווער געליטן, נאר אים דראט א שווערערע שטראף — קאטאגע.

הידש לעקרות איז שוין דעמאלאט געועען א פאפולערע מענטש איז שטאט. פיל קריינגעלע ארעסטאנטן האבן אים געקענט. ער האט זיך מיט זיי געשטעטלט איזן קאנטאקט און מיט זיי אויסגעארבעט א פלאן פאר דער פלייטה. גראד איז דעמאלאט געועען א רעדמאנט אין טורמע. מ'האט געארבעט און געבויט אוייפן הוויף. די ארבעת האבן געטאן קריי מינגעלע ארעסטאנטן. איזן א געוויסן טאג האבן זיי פאדרעדט די טורמע וועכטער איזן צוגעשטעלט צו דער טורמע-מייער א הויכן קלאץ. כאנע פיווקע איזן פליקן ארויפגעקעראַן אוייפן קלאץ. אראפגעשפּוֹנוּגָעָן פון דער מויער אויף דער צויעיטער זיטט און נעלם געוואָן. דער ווילנער קאמיטעט פון "בונד" האט כאנע פיווקען אויסגעשיקט קיין אויסלאנד.

צואמען מיט די אנדערע ארעסטירטע פאר דער נאוואָגאָראָדער מעשה איז לעקרט אַפְּגַּזְעִיסָּן איזן ווילנער טורמע בייזן פראצעס 9 החדש. באשטראָפּ זיגען געוזאן 40 מענטשן. די שטראָפּן זיגען נישט געועען קיין גלייכע. טיליל האט מען געגבען סיביר, אנדערע טורמע. די העכסטע שטראָפּ איז געוען 6 יאָר סיביר. די העכסטע מאס טורמע איז געוען 1 יאָר "קרעטען" (אַתְּפִיסָּה איזן פֿעַטְעַרְבּוֹרְגָּה). 15 האבן באקומוּן צו 6 חדשים "קרעטען" איזן 3 יאָר פֿאַרְשִׁיקְוָנָג אונטער פֿאַלְצִיְּ-אוּפְּזִיכְטָה. צוישן זיז איז אויך געוען הירש לעקרט⁽¹⁹⁾.

נאָן אַפְּזִיכְן די 6 החדש איז דער פֿעַטְעַרְבּוֹרְגָּר תפִיסָּה האט מען לעקרטן אַרוּסְגַּעַשְׂקָט צו זיין 3 יאָר אַין יעַקְאַטְעַרְנִיאַסְלָאוּ אונטער

פאליצי-השגהה. דעם 21 אוגוסט 1901 האט ער פאללאוט די אינצ'ל-
קאמעד פון טורמע און אייז אוועק אויך זיין פארשייקונג-פלאץ. מיט
זיין גאנצעער ענערגוייע האט הירשקע באלאד זיך אריינגעווארטן אין דער
באוועגונג אין יעקטערינאסלאָו. ער אייז געווען זעיר אקטיוו צוישן
די שוטער אין זיך באטיליקט אין אייניקע אקצייעס. בערך 8 חדשים האט
ער דארטן פארבראכט. ס'האט אים אבער בסדר געציגן אהיכם, וואועס
זינען געווען אזי פיל גאנטער חביבים, ווי אויך זיין פרדי און מומער. וויז
דערשפוניק דער צארישער מאכט, האט ער אויך דאס מאָל געבראָן דעם
פארבאת און אנהויב אפריל 1902 אייז ער אומלעגאל געקומען צוריק קיין
וילנע. באלאד אייז אנגעקומען דער וטער מאָ. הירשקע אין אין דער
דעמאָנטראָזיע, וואס אייז אכזריודהיק צעטראַבן געווארן.

4. הירש ליעקרטס שאָסן און די תליה

גלייך ווי ס'אייז באוואויסט געווארן וואס פאן וואל האט אַפְּגַעַטָּאַן מיט די הילפלָאֹז אַרְעַסְטִּירֶטָאַ, האט פֿאָר דער רֻעוֹאַלְצִיאַנְעַרְעַר אַרְבָּעַ טַעֲדַשְׁאָפָט פֿוֹן ווילנע זיך גַּעַשְׁטַעַלְטַט די פֿרָאָגָעַ: וואס טוֹט מעָן?

פֿרָאָטַעַסְטִּירֶן — דאס האט מעָן גַּעַטָּאַן. די קַאַמְּיַעַטְּעַן פֿוֹן "בּוֹנְדָּ" און פֿוֹן די נִישְׁטְּ-יִידְּישָׁע סָאַצְּיַאלִיסְטִּישָׁע אַרְגְּאַנְיוֹאַצְּיָעָס האָבָן אַרוֹיְסְגָּאַלְאָזָט אוּפְּרוֹפָן און גַּעַשְׁטַעַמְּפָלְטַט דַּעַם גַּעַמְּינְעַם פֿאָרְבָּרְעַד פֿוֹן גּוּבְּעַרְנָאַטָּאַר. דאס איּ אַבעָר גַּעַוּעַן ווַיְיַיְנֵק לְאַבְּיַיְה אַפְּגַעַטְּוַעַנְעַר שָׁאנְדָּיַטָּאַטָּמָט. דאס האט נִישְׁטָמַע גַּעַקְעַנְתָּן בְּאַפְּרִידִיקָן דַּעַם אַיְפְּגַעַרְגַּטְן גַּעַפְּיל אָוֹן הוּבְּיַן די גּוּבְּרַאַכְּבָּנָע שְׁטִימָנוֹגָן. די שְׁאַרְפְּסָטָע ווּעַרְטָעַר וַיְיַיְנֵעַן נִישְׁטָמַע גַּעַוּעַן קִין עַנְטָפָעָר. קָעָגָן דער שָׁאנְדָּמַטָּאַט האט גַּעַמְּוֹזָט קוּמוֹן אַ רְעוֹאַלְצִיאָרָן גַּעַרְעַטָּאַט.

און אַלְגַּעַמְּיַיְנָעָר שְׁטְּרִיךְ — דאס וואָלָט אָפְּשָׁר בְּאַפְּרִידִיקָט די גַּעַעַטְּעָר, צוּרִיק גַּעַפְּרִירֶט די אַרְבָּעַטְּעָר צַו אַ נְאַרְמָאַלְעָר שְׁטִימָנוֹג אָוֹן דער מאָנְסְטְּרִירֶט פֿאָר די שְׁמִיְסָעָר, אָז די רְעוֹאַלְצִיאַנְעַר בְּאַוּגָנָגָה האָט נִישְׁטָמַע בְּדַעַה אַוְיָף להַבָּא צַו דער לאָוֹן שִׁינְדָּן די לְיִבְּעַר פֿוֹן אַרְיָעָן אַנהְעַנְגָּעָר. דאס איּ אַבעָר נִישְׁטָמַע מְעַגְּלָעָךְ גַּעַוּעַן דּוּרְכְּזְוּפְּרָן. דער "בּוֹנְדָּ" וואָלָט גַּעַקְעַנְתָּן בְּאַוּגָנָן די גְּרוֹיסָע מְעַרְהָהִיט יִדְּיַשָּׁע אַרְבָּעַטְּעָר צַו וּאוּפָן די אַרְבָּעַטְּעָר, דְּאָקָעָגָן וואָלָטָן די נִישְׁטְּ-יִידְּשָׁע פְּאַרְטִּיְיָעָן נִישְׁטָמַע גַּעַוּעַן בְּכֹוח צַו בְּאַוּגָנָן די קְרִיסְטְּלַעַכְּבָּעָר אַרְבָּעַטְּעָר אַרוֹיְסְצָזְגָּיִן אִין אַ פֿרָאָטְעַסְטָיַט שְׁטְּרִיךְ.

וואָס-זְשָׁע בְּלִיְבָּט אִין אֹזָא פְּאָל צַו טָאָן? זַאְל פֿאָן וואָל בְּאַצְּאָלָן מִיט זַיְן בְּלוֹטָס... אִין דער ווילנְעָר אַרְגְּאַנְיוֹאַצְּיָע פֿוֹן "בּוֹנְדָּ" האט אַבעָר דער גַּעַדְאָנָק אַנְגַּעַטְּרָאָפָן אַוְיָף אַ שְׁטָאַרְקָן ווּידְעַרְשְׁטָאַנד.

אין ערשותן פעריאד פון דער רעוואַלוציאָנערער באַוועגונג אין רוסלאָנד, אין די צייטן פון דער "נאָראָדנאִיאָ וְאַלְיאָ", אין זיער ברײַט אַנגעוווענדט געווארין דער טעראָר אלס קאמפּ-מייטל קעגן צָאַרְישׂן רְעוּשִׁים. זיין העכסטן פונקט האָט דער טעראָר דער גְּרֶגְּרִיכְּס אַין אַטְעַנְטָאט אַוְיפּן צָאַרְאלְעַקְּסָאַנְדָּר דעם צוֹוִיטֵן, אין יָאָר 1881. דָּא אַיְזָן אוּיךְ גַּעֲקוּמָעָן דָּעַר צְוֹזָאָמְעַנְבָּדָאָךְ פון דער פָּאָרְטִּי. שְׁפָעַטָּר האָט זִיךְ אַנְגָּעָהוּבִּין אַוְיסְפִּיקָן דִּי מַאְרָקִיסִּיטִישָׁעּ רִיכְטוֹנָגָג, דִּי סָאַצִּיאָלְ-דַּעַמְּאָקְרָאָטִישָׁעּ, וְוָאָס האָט גַּעַד וּוֹאַלְט בּוּינָן דִּי רָעוֹאַלְצִיאָנְעָרָעּ באַוועגונג אוּיךְ גַּאנְצָ אַנְדָּרְעָס יְסוּדָה אָוָן אַנוּוּנְדוּן גַּאנְצָ אַנְדָּרְעָס קָאָמְפּ-מַעְטָאָדָן. אַיְינָעָר פון דִּי וּוַיְכִּיטִּיקְסְּטָעּ שְׁתְּרִיטִ-פּוֹנְקָטָן צוֹוִישָׁן דִּי סָאַצִּיאָלְ-דַּעַמְּאָקְרָאָטָן אָוָן דִּי נָאָרָדְנִיקָעּ אַיְזָן גַּעֲוָעָן דִּי פְּרָאָגָעּ פון טָעָרָאָר. דִּי עַרְשָׁטָעּ זִינְעָן גַּעֲוָעָן אַנְטְּשִׁידְעָנָעּ קָעְגָּנָעָר פון דָּעַם. נִישְׁתְּ דָּוְרָךְ הַעַלְדִּישָׁעּ אַקְטָ�ן פון יְחִידִים וּוּעַט מַעַן אַרְאָפּוּוֹאָרָפּן דִּי צָאָרִישָׁעּ זַעֲלַבְּסָתָה הַעֲרָשָׁוֹגָג נָאָר דָּוְרָךְ דָּעַם מַאְסָן-קָאָמְפּ פון דִּי אַרְגָּאָנְיוּרְטָעּ אַרְבָּעַטָּר אָוָן קָרוּבָּהָשָׁעּ שִׁיכְטָן. וּוּעָן דִּי יְוּרְשִׁים פון דִּי נָאָרָדְנִיקָעּ, דִּי סָאַצִּיאָלִיסְטָן-רָעוֹאַלְצִיאָנְגָרָן (עַס-עַרְן), האָבָן בָּאָזְנָבָן דָּעַם טָעָרָאָר אָוָן דָּוְרָכָעָפִירָט אַטְעַנְטָאטָן אוּיךְ דִּי צָאָרִישָׁעּ מִינִיסְטָרָאָר בָּאַגָּאָלְיעָפָאָוּ (1901) אוּן סִיפִּיאָגִין (1902). אַיְזָן דָּעַר אַלְטָעָר שְׁתְּרִיטִ צוֹוִישָׁן

די מַאְרָקִיסִּיסְטָן אָוָן נָאָרָדְנִיקָעּ וּוַיְדָעָר גַּעֲוָאָרָן אַקְטָ�וָל.

אין דָּעַר קָוְרְצָעָר גַּעֲשִׁיכְטָעּ פון דָּעַר יִדְיִישָׁר אַרְבָּעַטָּר-בָּאַוועגונג האָט מַעַן שָׁוֹן אַלְיָין גַּעהָאָט צַוְּתָּאָן מִיטָּן עֲנֵינָן טָעָרָאָר אוּיךְ הַיְמִישָׁן בָּאָדָן. דִּי בּוֹנְדִּישָׁעּ אַרְגָּאָנְיוּאָצִיעָס אָיוֹ אַוְיגָעָקְוָמָעּ קָעְגָּנְצָאוּוֹרִיקָן דָּעַר פָּאָרְשָׁפְּרִיטָעּ מַחְלָה פון אַנוּוּנְדוּן עַקְאָנְגָּמִישָׁן טָעָרָאָר אַנְשָׁטָאָט אוּיסְצָוּזָה קָעְמָפָן פְּרָאָפָּסִיאָנְגָּעָלָעּ פָּאָדְעָרְגָּעָעָן דָּוְרָךְ אַרְגָּאָנְיוּרָן אָוּן אוּיפְּקָלְעָרָן דִּי אַרְבָּעַטָּר-מַאְסָן. אַיְזָן דָּעַר סָאַצִּיאָלְ-דַּעַמְּאָקְרָאָטִישָׁר בָּאַוועגונג בְּכָלָל אָוָן דָּעַר בּוֹנְדִּישָׁר בְּפֶרְט אָיוֹ מַעַן דָּרְיִיבָּעָר גַּעֲוָעָן בָּאַוּנְדָּרָטָס פִּילְבָּאָר אָוּן מִ'הָּאָט זִיךְ בָּאַצְוָגָן מִיטְ שְׁטָאָרָקָן פָּאָרְדָּאָכָט צַוְּיָעָן טָעָרָאָר-אַקְטָן. אַיְזָן "בּוֹנְדָן" האָט קִינְגָּר נִישְׁתְּ גַּעַלְעָרָט וּוּגָן אַוּקָלָאָזָן זִיךְ אוּיךְ וּוּגָן פון טָעָרָאָיזָם, סִיאָזָן אַבָּעָר אַוְיגָעָקְוָמָעּ אַשְׁתְּרִיטִ צִי מַעַג מַעַן אַמְּאָל מַאְכָן אָוּיסְנָאָמָן פון אַנְגָּעָנוּמָעָנָם כָּלָל. יְחִידִים אָוָן גַּרְזָעָס פון דָּעַר אַרְטִיקָעָר אַרְגָּאָנְיוּאָצִיעָה האָבָן זִיךְ גַּעֲוָעָנְדָט צָוְם וּוַיְלָגָעָר קָאָמִיטָעָט פון "בּוֹנְדָן" זּוּגָן צּוּגְרִיטָן אַין אַטְעַנְגָּ

טאט איפן הוייט-שולדיקן פאר דער שיינדררי. אועלכע ווענדונגגען זיינען אויך געווען מצד אייניקע פארוואלטונגגען פון די אומלעגאלע פראָ בעסיאנצעלע פראַינגען.

צווישן די מיטגילדער פון דער ארגאניזאציע, ווי אין ווילנער קאָז
מייטעט, זיינען געווען שאָרבע חלוקידעות וועגן דעם. אין צענטראל-
קאמיטעט פון "בונד" אין געווען אַ שטימונג פאר אין אַטנטאָט. הָגֵם דער
צ. ק. האָט נישט געקלערט וועגן פֿאֶרְלָאוֹן די אַנטִיכְטָעָרָר-פֿאַזְיָצְיעַ פון
דער סָאַצְיָאַל-דָּעָמָאָקָרָאַטִּיעַ, האָט עַד אַבעָר די ווילנער שמייסערַי גע-
הָאלְטָן פֿאֶר אָזָא אַוְיסְטָרְגָּעָוְוִינְלָעָבָעַ דָּעָשְׁיָינְגָּנוֹגַ, לְגַיְיָ וּוּלְכָעָר עַס אַיז
ニישט גִּלְטִיק דָּעַר אַלְגָּמִין אַנוּגְּנוּמָנָעָר כָּלָל.
איַז אָזִיפְרוֹף, וּזְאָס דָּעַר צָעְנְטָרָאָל-קָאַמִּיטָעַט פון "בּוֹנְד" האָט
אֲרוּדִינְגְּלָאָוט אָז גַּעֲוָעָן גַּעֲשִׁיבָּן פון נְחָן (פֿאַרטָּנָעַ), אַיז גַּעֲזָאנְט
גַּעֲוָאָרָן :

“דאָס בלוט וווערט פֿאֶרגליווערט אַין די אַדערן, וווען מיר שטעלן
זיך פֿאָר דאָס שענдельעכּע, אֹזיאטישׁע בְּילְד... אַרוֹיסטרעטנדייק אַין אַ
שטערטהייט קעגַן דער צַארִישׁע זעלבָּסְתָּה העֲשָׂוָנָה, האַבָּן מיר געוואָסְטָן ווּסְטָן
אוֹבָּנוּ שְׁטִיטִיט פֿאָר. מיר האַבָּן געוואָסְטָן, אֹז אָונְזָעָר ווּזְגָּוּסְטָן זִין אוֹיסְטָן
געֵזְוִיטָן מִיט שְׁטַעַכְּיַקָּע דערנוּר, אֹז לאָנְגָּע יַאֲרָן טְוָרְמָע אָזָן סִיבְּרָי, הַוְּגָּעָר
אוֹז קָעַלְתָּ דַּעֲרוֹוָאַרְטָן אָונְנָיָחָדָם ווּזְגָּוּסְטָן. אָזָן מיר האַבָּן שְׁווּין דַּעֲרוֹוָיְיָן,
אוֹז אלְצָעַדְתָּ נְאָזְנָבָּן נְאָזְנָבָּן מִיר אַרְיְבָּעָרָה
טְרָאָגָן, נְאָרָלְעָמָל אָזָן אָומְעָטוּם, אַיְן די שְׁוּעָרְסְטָעָן מִינְוָטָן פָּזָן אָונְזָעָר
לְעָבָן האַבָּן מִיר, רְעוּוֹאַלְצִיאַנְעָרָן, פֿאֶרטְּדִּידְקָט אָונְזָעָר מַעֲנַשְׁלָעַכְּעָ
וּוִירְדָּעָ, אֹוֵיךְ בָּאַלְיְידְּקָוְנְגָּעָן האַבָּן מִיר גַּעֲנַטְפָּעָרָט מִיט בָּאַלְיְידְּקָוְנְגָּעָן,
אוֹוֵיךְ גּוֹאָלָטְתָּ רְוַאַיקְתָּ ווּזְגָּעָן דָּעָם, ווּסְטָן אַיְן פֿאֶרגְעָזְקָוְמָעָן אַיְן ווּילְגָּעָן. פָּזָן
טוֹזִינְטָעָר עַרְלָעַכְּעָ הַעֲרָצָעָר רִיסְטָט זִיךְ אַרוֹסִים אַיְן אַלְגָּעָמִינְגָּעָר גַּעַשְׁרִיְיָן
בקְמָה ! רַאֲכָעַ !

„**וַיְדִּיעַ אֶרְבָּעֵתָר** ! וְיֵצֵא וְוַעֲטַ אֵיר עַנְטָפָעָרָן אֹוֵף דָּעַר שָׁעַנְדָּר

לְעַכְעַד בָּאַלְיִידִיקָּונְג ? אֵיר הָאָט שְׁוִין לְאַנְגָּ גַּעֲוִיזָן, אָז אֵיר הָאָט אָוִיפְגָּעָן

הָעַרְטָמָן צָוִין דִּי **פְּרִיעַרְדִּיקָּע אָוְנְטָעַרְטָעַנְקָע שְׁקָלָאָפָן**. מִיט אִיעַר הָעַלְלָה

דִּישָׁן קָאמָפָן פָּאָר **פְּרִיהִיָּיטָה** אֵיר שְׁוִין גַּעֲוִיזָן דָּעַר גַּאנְצָעָר וּוּעָלָם,

“בינו איצט אוֹנוּזער פֿאַרטִי גָעָוָן קָעָגָן פֿאַלִיטִישָׁן טָעָרָא. אוֹיךְ אַיצְט זָאגָן מֵיר זִיךְ אֶפְ בְּאָנוֹצְן מִיט טָעָרָא, וֹוי אַ קָּאמְפְ-מִיטְלָּ קָעָגָן דָּדָעָר זָעָלְבָּסְטָה הָעֲרָשָׁוֹנָה. אַבעָר דִּי וּוְילְדָעָ טָאטָ פָּאן וּוְאלָן רָופָט אַרוֹדִים אַ שְׂרֻקְלָעָכָע אַוְיפְּרָעָגָנוֹג צְוֹוִישָׁן אֶלְעָ אַנוֹזָעָרָעָ חֲבָרִים. דָאָס אַיְן אַזָּא פְּאַרְבְּרָעָד, וּוֹאָס מַקְעָן בְּשָׁוָם אָפָּן נִישְׁתָּ פֿאַרְשָׁוֹיְגָן. מֵיר זַיְעָנָן זִיכְעָרָה, אַזְ אֶפְן דָּעָר טִיפְעָנִישָׁ פָּון יִדְיָשָׁן פֿרָאַלְעָטָאָרִיאָט וּוּעָט אַוְיפְּשָׁתִין אַ רָאָכָעָד גַּעַמָּעָר, וּוֹאָס וּוּעָט נִקְמָה נַעַמְשָׁן פָּאוֹרָן שַׁעַנְדָּן זַיְנָעָ בְּרִידָעָר. אָונָן אַוְיבָּ עָס וּוּעָט פֿאַרְגָּאָסָן וּוּעָרָן מַעֲנַטְשָׁלָעָד בְּלָוָט, וּוּעָט דִּי אַחֲרִיוֹת פֿאָלוֹן אַוְיפְּ צָאָר אָנוֹ זַיְנָעָ וּוְילְדָעָ מְשֻׁרְתִּים”⁽²⁾.

אין א צויזיטן אויפרוּפַן צענטראל-קָאַמִּיטָעַט פָּן "בּוֹנְדַּ", ווֹאָס
איין געווען געווענדט צו די נִיטִּידִישׁ אַרְבָּעָטָעַר אָונֵן אַיְזַן דערשינען
אגֶן רָהְמִיָּה אַיְזַן וְיָצָאָמָן וְיָוָאָרָבָן.

הברים ! מיר, רעוזלציאנערן, זינען פאייך פיל ארייבערץוטראגן, אבער מיר קענען נישט און טארן נישט לאון שענדן אונזער פערזענעלבקיט. דרי באליידיינונג, וואס מאין באגאנגען לגביה אונזערן חברים, די ווילנעד ערבעטע, אין אויך א טיעפ באליידיינונג פארן גאנצן פראלעטאריאט, וואס קעמאפט מיטן צאריזום. די שאנד, וואס אין אויף אונז געבראכט גען זוארן, זינען מיר זכער, פילט איד איזוי שמערטצעיך ווי מיר. מיר צויפלען נישט, אז א קללה ווועט זיך ארצויסרים פון איינער מוויל, וווען ערברגינעם גוינער גוינער, הויבער אושויזערויזער ערברוגויזער, אוון אוינו

הברים! מיר האבן קיין מאל נישט געצוייפלט און איינער ברידער-עלכע געפילן צו אוונז, ווי צו אלע פראלטאטראירער, וועלכע טרעטען ארוויס אונטער די רעוואָזִיאַנְעָרָע פֿעָנָעָר. מערד ווי פֿרְיעָר, איז איצט נויטיק אַרְוִיסְצּוֹטְרָעָטָן סָאַלְדִּיאָר אָוֹן גַּעֲנִיקָט, אַיצְט וְעוֹן דֵּי רַעֲגִירָנוּג הַוִּיבֶּט אָן אַגְּצָנוּמְעָן קָעָגָן אַזְׂעָלְכָע אָוְמָעָזִינְלָעָכָע מִיטְלָעָן. בלויין דער

געאייניקטער דורך פון אונז אלע קען אַסּוֹף מאָן צוֹ דער הערשאָפֿט פון דער נֶאֱהָאַקְעָ אָן רָוֵט. מִיר לִיְגַּן אַיִד פָּאָר, חֲבָרִים, אַוְיסְדְּרִיךְן אַיעַר פְּרָאַטְעַסְטּ קָעָגָן דָּעַר שְׁעַנְדְּלָעַכְעָר גּוֹאַלְטָ, וּוֹאָס אַיְזָ אַיבָּעָר אָנוּ בָּאָגָּנְגָּעָן גּוֹוֹאָרָן.

אל לעבן די ברידערלעכע סָאַלְדְּאַרְיְטָעַט צוֹוִישָׁן די פָּעַלְקָעָר! נִידְעָר
מיַט דָּעַר זְעַלְבָּסְתָּה עַרְשָׁוָגָן!

דָּעַר צְעַנְטְּרָאָלְ-קָאַמִּיטָּעַט האָט וּי גָּרוּפָן צוֹ אָן אַטְעַנְטָאָט אָן האָט אַיְם בָּאַרְעַכְּטִיקְט. די מַעְרָהִיט פָּוּן וּוֹילְגָּעָר קָאַמִּיטָּעַט אַיְזָ דָּאָךְ גּוֹוֹעָן קָעָגָן. אַוְיפָּן וּוֹילְגָּעָר קָאַמִּיטָּעַט אַיְזָ גּוֹוֹעָן אַפְּרָשְׁלָאָג אַפְּגָּעוֹוָאָרְפָּן. אַזְּוִי וּי מַהְאָט אַטְעַנְטָאָט אָן מַהְאָט דָּעַם פָּאַרְשְׁלָאָג אַפְּגָּעוֹוָאָרְפָּן. אַזְּוִי וּי מַהְאָט גּוֹוֹאָסְטָ, אָן חֲבָרִים שָׁאָפָּן גְּרוּפָס אַוְיסְצּוֹפִּירָן אָן אַנְפָּאָל, אַיְזָ אַרְיִינְ-גּוֹטְרָאָגְן גּוֹוֹאָרָן אַ צְוִוְיְטָעַר פָּאַרְשְׁלָאָג צוֹ הַעֲלָפָן אַיְבָּעָר פָּוּן די גְּרוּפָס.

אוּיךְ פָּאָר דָּעַם אַיְזָ נִישְׁתָּמַעְתָּ גּוֹוֹעָן קִין מַעְרָהִיט.

צְוִוָּשָׁן די פָּאַרְטִּיְ-מִיטְגְּלִידָעָר זִיְגָּעָן פָּאַרְט גּוֹוֹעָן שְׁטָאָרָקָע שְׁטִיְ מַוְגָּעָן פָּאָר אַטְעַנְטָאָט. אָן דָּעַר וּוֹילְגָּעָר קָאַמִּיטָּעַט האָט זִיךְ מַיְטָ דָּעַם גּוֹמוֹזָט רַעֲכָעָן. עַד האָט גַּאֲרְנִישָׁט גַּעֲטָאָן קַעְגַּנְצָאוּוּרִיךְן אַט די שְׁטִיְ מַוְגָּעָן. נַאֲךְ מַעְרָ, עַד האָט פָּאַקְטִישׁ דָעַרְלִיבָטָ, אַזְּ פְּרִיוֹאָטָ וְאַלְןָ חֲבָרִים אַוְיסְפִּירָן אָן אַטְעַנְטָאָט. דָּעַר וּוֹילְגָּעָר קָאַמִּיטָּעַט פָּוּן «בּוֹנְדָה» האָט סּוֹפִּיְ כָּלְ-סּוֹפִּיְ אַנְגְּגָנוּמָעָן די שְׁטָעַלְזָוָגָ פָּוּן מַאִיסִּיְ גְּרוּוֹוִיטָש²⁴). וּוֹעַלְכָּר אַיְזָ גּוֹוֹעָן דָּעַר פָּאַרְטְּרָעַטָּד פָּוּן צָ. קָ אַיְן וּוֹילְגָּעָר קָאַמִּיטָּעַט, אַ שְׁטָאָנדְפּוֹנְקָט וּוֹאָס האָט דָעַרְלִיבָטָ חֲבָרִים פָּוּן קָאַמִּיטָּעַט דָּאָס צוֹ טָאָן אוּיךְ זִיעָר פָּעָרִי זְעַלְכָּר אַחֲרוֹתָ. אָן אַזְּוִי אַיְזָ סְמָקָעָ גּוֹוֹעָן.

אַ מִּיטְגָּלִיד פָּוּן וּוֹילְגָּעָר קָאַמִּיטָּעַט פָּוּן «בּוֹנְדָה» האָט אַיְבָּעָגָעָן, אַזְּ אוּיךְ דָּעַר זִיכְנָגָג, וְאַזְּ די פְּרָאָגָעָ אַיְזָ בָּאַשְׁלָאָסָן גּוֹוֹאָרָן, אַיְזָ גַּעֲפִירְט גּוֹוֹאָרָן אַ שְׁטוּרְמִישָׁע דָעַבָּאָטָ וְוֹעָגָן דָּעַם פָּאַרְשְׁלָאָג צוֹ הַעֲלָפָן אַפְּיְצִיעָל אַ בָּאַשְׁטִימְטָעָר גְּרוּפָע, אוּיךְ דָעַר קָאַמִּיטָּעַט גַּעַמְטָ נִישְׁתָּאָלִין די זַאְךְ אַיְן זִינְעָה העֲנָט. «אַיְינִיקָעָה האָבָן גַּעַפְּאַדְעָרָט, אַזְּ מַעְןָ וְאַלְןָ קּוֹמָעָן צוֹ הַילְחָ דָעַר גְּרוּפָע. די מַעְרָהִיט האָט אַבָּעָר זִיךְ אַרְוִיְסְגַּעַזְאָגָט קָעָגָן דָעַם, אַרְוִיְסְ גַּיְעַנְדִּיקָ פָּוּן דָעַר פְּרִינְצִיפִּיְעָלָעָר אַכְּזִיאָנָגָ צָומְטָ טָרָאָרָ. פּוֹנְדָעַסְטוּוֹעָגָן אַיְזָ נּוֹיִטִיקָ צוֹ בָּאַמְּדָרָה, אַזְּ די שְׁטִימְוָגָ בַּיִּי דָעַר מַעְרָהִיט אַיְזָ נִישְׁתָּ גּוֹוֹעָן קִין שְׁטָאָרָק אַוְיסְגַּעַהָאַלְטָעָן : מַעְןָ האָט גַּאֲרְנִישָׁט גַּעֲטָאָן, כְּדִי

צ'ו פירן אַ קאָמֶף מִיט דֵי טַעֲרָאָרִיסְטִישׁ שְׂטִימּוֹנְגָּעַן. בֵּי מִיר אֵין זְכוּר
הָאָבָּן זַיֵּךְ אַיְנְגַעַשְׁבִּינְטַן חַ' גּוֹרוּוֹיְטְשָׁעַס וּוּעֶרֶטֶעֶר: 'דַעַר קָאָמִיטָעַט, אַלְס
אַנְשְׁטָאַלְט, קָעַן נִישְׁתַּבְּחַה לְפִיק זַיֵּן דֻּעַם טַעֲרָאָר, נַאֲר בָּאוֹנְדָעַרְעַ מִיטַּ
גְּלִידָעָר, וּוּאַס פִּילַן מִיט דֻּעַם גַּעֲגַעַבְּעַנְעַם אַקְט, קָעַנְעַן קוּמָעַן צַו הַילְּפַ
דָּאַס אֵינוֹ זַיְעַר פֿערְזַעְלְעַכְעַץ' ²²).

אַן עַנְלָעַכְעַ מִיטַּלְ-שְׁטָעַלְגַּן אֵינוֹ אַוִיךְ גַּעַקְומָעַן צַוְּ אַוִּיסְדְּרוֹק אֵין
אַן אוּיפְרוֹף, וּוּאַס סְ'הָאָט פָּאָרְפָּאָסְט דַעַר וּוּילְגָעַר קָאָמִיטָעַט פֿון 'בּוֹנְדַ'
אַן אֵינוֹ אַוִיךְ גַּעַוְאַרְן אַונְטַעְגַעַשְׁרִיבַן פֿון אַנְדָעַרְעַ סָאָצִיאַלְיסְטִישׁ שְׂפָאָרִי
טִיעַן. אֵין אַים אֵינוֹ גַּעַזְאַגְט גַּעַוְאַרְן:

נוֹיְשַׁת אַוִיךְ אַנוֹן אֵין דַעַר נִישְׁתַּאְפּוֹאַשְׁגַבְדָעַר שְׁאַנְדִּיְפְּלָעַק. נִין,
די גַּאנְצַעְעַ הַרְפָּה פְּאַלְט אַוִיךְ דַעַר זְעַלְבְּסַתְהַעַרְשָׁוְנָג מִיט אַרְעַ שְׁעַנְלָעַכְעַ
מִשְׁרָתִים. אִיצְט אֵינוֹ דֵי גַּעַזְעַלְשָׁאַפְּטָלְעַכְעַ מִינְיָנוֹג פָּאָר אַנוֹן, אֵן דֵי גַּאנְ
צַע אַוִיפְרַעְגָוָג אֵינוֹ אַוִיךְ פָּאַן וּוּאַלְן אֵן זַיְגַע מִיתְהַעַלְפָעַר. די באָרְבָּאָרִי
הָאָט נַאֲר מַעַר פָּאָרְשָׁטָאַרְקַט דֻעַם הָאָס אֵן פָּאָרְאַכְטָוָג צַו דַעַר רַוִּישָׁר
רַעְגִּירָוָג אַנוֹן דַעְרוֹוָעַט דַרְוַשְׁת פֿון הַיְלִיקָעַר נִקְמָה... מִיר קָעַמְפַן מִיט
רוּאַיְקָע מִיטְלָעַן. נִישְׁתַּאְן אַוְנוֹעַרְעַ צִילְן אֵינוֹ צַו פָּאָרְגִּיסְטַן מַעְנְשָׁנְדְבָלָוָט.
נַאֲר דֵי גַּעַדְלָלְדַה הָאָט אַוִיךְ אַגְּרַעְנָעַץ... נִישְׁתַּאְן אַוְנוֹעַרְשָׁוָלָד, אַוִיךְ דֵי
פָּאָלְקָס-גִּקְמָה, דַעַר הָאָס אֵן דֵי אַוִיפְרַעְגָוָג וּוּלְן זַיְקָ אַוִיסְגִּיסְטַן אֵין אֵן
אַקְט פֿון גַּוְאָלָט. וּוּאַל אַלְיַין הָאָט דַעְרָצָוָא וּוּעַג גַּעַוְוַיְזָן. די גַּאנְצַעְעַ פָּאָרִי
אַונְטוֹאַרְטַלְעַקְיִיט אֵינוֹ אַוִיךְ דֵי צָאַרְיָשָׁ דִינְעָר — וּוּאַל אֵן זַיְגַע נַגְנָטָע
מִיתְהַעַלְפָעַר, וּוּלְכָעַ הָאָבָּן אֵין דֻעַם אֵן אַגְּנִטְיָל גַּעַנוֹמָעַן.

אֵין דֻעַם אַוִיפְרוֹף זַיְגַעַן גַּעַשְׁטָעַלְט גַּעַוְאַרְן צַוְּ שְׁאַנְדִּיְסְלָוָפַ: דַעַר
גּוּבְּעַרְנָאַטָּאָר פָּאַן וּוּאַל, דַקְאַטָּאָר מִיכְאַלְאָוָ, פָּאַלְצִימִיטָעַר נַאֲזִימָאָוָ,
די פְּרִיסְטָאַוָּעָס סְנִיטְקָא אֵן קָאַנְטַעְשָׁוּסְקִי, אַקְאַלְאַדְאַטְשָׁנִי מַאֲרִטְינָגָאָוָ, די
גַּאֲרָדְאָוָאִיעָס צִיבּוֹלְסִיקָא אֵן מִילְאָשָׁ. דַעַר אַוִיפְרוֹף וּוּעֶרֶט פָּאַרְעַנְדִּיקְט
מִיט דֵי וּוּעֶרֶט: «יַעֲדָרָן פֿון אַיְיךְ וּוּעַט טַרְעַפְן דֵי נִקְמָה, אֵן אַיְירָעַ
גַּעַמְעַן וּוּלְן בְּלִיבְנַ פָּאַרְשָׁאַלְטַן אַוִיךְ אַיְבִּיקָ, אַונְטַעְגַעַשְׁרִיבַן זַיְגַעַן
גַּעַוְוַעַן: דַעַר וּוּילְגָעַר קָאָמִיטָעַט פֿון 'בּוֹנְדַ', דַעַר וּוּילְגָעַר קָאָמִיטָעַט פֿון
פֿון דַעַר לִיטְוֹוִישָׁר סָאָצִיאַלְיסְטִישָׁר פָּאָרְטִי אֵן דֵי וּוּילְגָעַר גַּרְופָּעַ פֿון
דַעַר רַוְסְלַעְבְּדָעַר סָאָצִיאַלְ-דַעְמָאַקְרָאַטִּיְעַר אַרְבְּעַטְעַר-פָּאָרְטִי.

א באזונדרע פראקלאמאציע האט ארויסגעלאוט דער ווילנער קאַ
מייטעט פון דער פוילישער סאציאלייסטיישער פֿאָרטֿי (פ.פ.ס.). דאָרטן איז
געזאגט געווארן: «זאל די חיהשע האנדלוג פון וואָלן אויפּוועקן אין
אלע העדצער אַ פֿאָרלָאנְג נאָך נקמה»... «לגבִּי די גוֹאַלְטַאטָן פון דער
רעיגרונג לאָמֵיר אַרוֹיסְטַרְעָטָן ווי Kumפּעה, וועלכּעַ קענען שטעלן אַ וויַיַּה
דאָרשׂטָאנְד אָנוּ עַטְפָּרָנוּ אוֹתְה גוֹאַלְטַם גוֹאַלְטַם וויַיַּה

או, שפכו און פנטטונג און אונגענטן מיט האונקס. איזו ערנאנך האבן פاكتיש אלע רעדואלוציאנער כוחות אין ווילנע געגעבען זיעיר הסכם, און די שולדיקען אין שענדעלעכען אקט זאלן פערזענעלעך צאלן א פריין. עס האבן זיך געבלידעת איניקע גוועפעס. דעם פריסטהוז קאנטשוווסקי האט מען געהפלטן דעם קאָפ. און איינדרוקספולע דע' מאנסטראציע איזו געמאכט געווארן קעגן דاكتאָר מיכאַילאָו. ער איז געוווען אַנגעשטעלט איזן דער בעמישׂ-טעכובישער של. וווען ער איז געקומען איזן שול אַריין, האבן די שילער אים אויגענומען מיט אויסורפּן: אַרויס פון דאנען! נידערטרעכטיקער פְּאַדְלָעֶן! ווֹאן אַרוּסִים, תְּלִיוֹן! אלע שי-לער האבן זיך סַאַלְדַּאַרְיִזְרִיט אַין דער פִּינְטָלָעֶכֶר דעמאַנְסְטָרָאַצְיָע⁽²²⁾.

דער עיקר איז געאנגען איז הייפט-בעל-דבר, דעם גובערנאטאר.
 און ער האט זיך שטאָרַק געהיטן. נישט איז אfft פלעגט ער זיך באָ
 וויזן איז נאָס, איז געפֿאָרַן איז אָ פֿאָרְמָאָכְטָעָרּ אָרְעָרְטָעָן אָזִין שטענדייך
 געווען אָרוֹמְגָּדְעָנְגָּלְטָן מִיט גַּעֲהִים-אָגָּעָנְטָן. דורך דער פֿאָסְטָה האט ער באָ
 קומען אָ סְדָּאָגָּנְיָמָּעָן בְּרֵיּוֹ מִיט דְּרָאָגָּוָעָן אָזִין די אָכְרָאָנָּעָן האט געהאט
 אָירָעָן יְדִיעָות וּוּגָן דער צְעִירִיכְטָעָרּ שְׁטִימָזָג אָזִין נְקָמָה-פְּלָעָנְעָן.

פָּז אֶלְעָגָדָה אַתְּ זֶיךָ אֲרוֹנִיכָּא גַּעֲרָקָט אַוְיֵפָן אַוְיֵבָנָא אַיְינָא, צֹ
וּוְלְכָעָר עַס הַאַת גַּעֲהָרָת הַיְּרָשׁ לַעֲקָרָת. דָּאָס אַיְזָן גַּעֲוָעָן אַקְלִינָעָ גַּעַד-
שְׁלַאֲסָעָנָעָ גַּוְרָפָעָ, וּוְאָס הַאַת זֶיךָ גַּעֲשָׁטָעָלָט דִּי אַוְיֵגָבָאָבָעָ צֹ הַרְגָּעָנָעָן
פָּאָן וּוְאָלָן. אַחֲזָעָ דָּעַם הַאַת זֶיךָ גַּעֲהָאָט אַוְיֵךְ הַיְּלָפָ-קְרָעָפָטָן, וּוְאָס מַהָּאַת
אוֹיְסָגָעָנוֹצָט צָום אוֹיְסָפָרִין אָזָן צֹ אַגְּדָעָרָעָ אַרְבָּעָטָן. צְוִישָׁן דִּי לַעֲצָטוֹ
זַיְגָעָן אַוְיֵךְ גַּעֲוָעָן אַיְינָקָעָ פְּרָעָזָן.

וועגן דער אנטשטייאנג פון דער דאוייקער גראופע לאָמִיר הערַן ווֹאָס
עס דערצ'ילט אַינְגֶער פון אַירַע אַרגָּאַנְיַעַטָּאַרְן אָנוֹ אַנטְיַילְגָּעָמָעָר (יָודָל
לְעוּווֹיט). ער אַיז גַּעַשְׁטָאנְגָּעָן אֵין קַאנְטָאַקְט מִיט אַפְּאַרְשְׁטִיעָר פון ווַילְגָּעָר
קַאנְמִיטָעָט אָנוֹ בָּאַקְוּמָעָן פון אַים אַזָּא תְּשֻׂבָּה :

קאמיטעט אוון באקומען פון אים אָזָא תשובה:

“העדת, זאגט מען מיר, וויאס איר פארשטייט, טוט... דאס הייסט פרידיוואט... די ארגאניזאציע אלס אזעלבע וויס פון קיין זאך נישט... געלט נאט איזיך דערוויל 60 רובל...”

איך בין אוציאק, אונז אַהט זיך דאס אָנגעהיין, אויף דעם טן טאג זיינגען מיר שווין זאלבע אכט געלעגן, נאך אַ גאנצן טאג אָנגעשטראונגטען הײַיטן פאן וואָלן, ביִי אַ שוּסְטַעֵר אוּפִין רַאֲג פֿוֹן נָאוֹאָגָרָאַדְסְקָע גַּסְסָאָוִיסְגַּעְמַטְעַרְטָא, הָוְנָגְעַרְדִּיקָע. מִיט גְּרוּיס אָנְשְׁטַרְעַנְגָּוָג האָבָן מִיר שְׂטוּדִירְט אָנוֹזְעַרְטָע רַעְוָאַלְוָוָרָן, אויף וּוְלְכָעָ מִיר האָבָן גַּעַלְעַט אָנוֹזְעַר לְעַצְתָּע האָפְּגָנָגָן, אָנוֹזְעַר לְעַצְתָּע טְרִיפִּיסְטָן...²⁴).

דער טערע-פונקט פון דער גראופע איי געווען בי יואל דעם שושטער אויף א הוייב ביימ עק נאואגאראד. יואלס זויב פלאנט קאנן מיטאגן פאראכט איז א קליען ארבעטער. איז מען געוקמען אהין עסן, זיך פאראמאכט איז א צימערל אונ זיך באראטן.

אין אהנויב אין די גורען באשטאָגען בלויין פון יידישע אַרבּעטער שבעטער האט לעקערט אַריינְגֶעפֿירט אויך צוֹווַי פּוֹלִישׁ אַרבּעטער. צוֹוישַׁן די פּוֹלִישׁ שׁוֹסְטַעַר אָז גַּרְבָּעַר האט לעקערט גַּעהָאַט אַס בְּאַ קָּאנְטַע, מִיט וּוּלְכָע עַד האט צוֹזָאמָעַן גַּעֲרָבָעַט אַדְעַר גַּעוּזָן אַטְיְילִיקָט אַין שְׁטְרִיךְן אָז נְדַעַרְעַ אַקְצִיעַס. צוֹוישַׁן די פּוֹלִישׁ לְעַדְעַר-אַרבּעטער זַיְנְעַן גַּעוּזָן אַזְלְכָעַ, וּוֹסֵגְיַנְעַן גַּעוּזָן פְּעַאיַק אָזְן וּוְילִיק אַזְעַקְצָולִיגַן אַ צָּארִישַׁן סָאַטְראָפַ, בְּפֶרֶט פָּאָן וּזְאָלָן, וּוּלְכָעַר האט אַרוֹיסְגַּעַרְוּפַן קַעַגְן זִיךְן אָזְלְגַּעַמְיַינָּם צָאָרָן. צוֹווַי פּוֹן זַיְהַ אַטְ לעַקְעַרְט צַוְּגַעַצְוִיגַן צַו דֻּעַם גַּעֲפַלְגַּטְן אַקְעַנְטָאָט.

די גראופע איזו ענערגיש אונגעאנגען מיט דער ארבעט. מ'האָט זיך געאייבט איז שיסן. יעדן טאג זייןצען צעשטעלט געווואָרן איז געוויסע פונגקטן פון שטאט אויישפֿידער. אַכט טאג זייןצען פֿאָרבי. קינגעֶר באָז מערכט אים נישט. די שטימונג פֿאלט. אויפֿן נײַנטן טאג — פֿאן ווֹאַל איז דאָ. צוֹזָמָעַן מִיטְן גַּעֲנָרָאֵל גַּרְיעָנְבָּרָג גַּיִיט עַד צוֹם אַפְּיצִירָן-קְלוּב.

לאַעַבעָרט שׂוֹחוּתִין אָוִותִין דָּבָר וּמָאָר. נְצֻחָה אַיִם אָוּנוּ לְאֹזֶן אַיִם פֿאָרְבִּי.

די אנדערע מיטגילדער פון דער גראפונג זיין געווארן אויפגערטעט. לעקערט אלין האט זיך געביסן די פינגער פאר בעס. און מאדרף הריגענען פאן וואלן — איזן דעם האט ער נישט געהאט דעם מינדסטן ספק. די

אלע ריעד פון די אנטידטער אַריסטן, זיירע טעארעטישע באָגרינְדונגען און פרינציפיאַלע באּוֹאָרְעָנוּשׁ האָבָן אַים געלְאָזט אַיזְקָאַלְט. ווי אַין די דעדעס פון די אַגִּיטָאָטָרֶן אָזֵן די אַרטִיקְלָעָן פון דער אָונְטְּעָרְדִּי שער פרעַעַס האָט עַר גַּעֲזָוֶת «דאָס רִיכְטִיקָע וּאָרְטָה», אַזְוִי אַזְיךְ האָט עַר גַּעֲזָוֶת דָּא די «רִיכְטִיקָע טָאטָה». נָאָר נִישְׁתְּ אַפְּקוּמָעָן מִיט דִּיד אַדְעָר מִיט קָלִינְיִקְיִיטָן. פָּאָר אַ גְּרוּיסְעָר גַּעֲמִינְקִיטָּה מוֹזָקְוּמָעָן דער רִיכְטִיקָעָר קָלָאָפּ. אַ מעַנְטָשָׁ פון דִּירַעְקְטָעָר טָאטָה, אָזֵן אַהֲנָעָגָעָר פון נּוֹצְנָ פִּזְוִישָׁן כּוֹתָה, אַ לִיבָּהָבָעָר פון גִּינְזָבָּר אַלְיוֹן אַזְנְבָּר אַיְדָעָר שִׁיקָּוָן אַגְּדָעָר, אַזְעָר גַּעֲזָוֶעָן פְּסִיכִיָּשָׁ צַוְּגָעָגְרִיטָּה צַו זִין אַקְטָה. קִיְּזָן מוֹת האָט אַים נִישְׁתְּ עַר גַּעֲזָוֶעָן פְּסִיכִיָּשָׁ צַוְּגָעָגְרִיטָּה צַו זִין אַקְטָה. אָזֵן דָּעַם כְּבוֹד «אַוּעַקְצּוּלִיגָּן» פָּאָן וּוֹאָלָן האָט עַר נִישְׁתְּ גַּעֲזָוֶלְטָה. קִיְּגַּעַם אַפְּטָרָעָטָן. אָזֵן דָּאָךְ האָט אַים באָהָרְשָׁט אַ מעַנְטָשְׁלָעָכָּעָ שַׂוְאָכְקִיטָּה.

וּוֹעֵן עַר האָט פָּאָר זִיךְ דָּעְרוֹעַן דָּעַם אַנְגְּמָעָרְקָטָן קְרָבָן.

די אַנְדָּעָרָעָ חֲבָרִים פון דער גְּרוּפָעָ האָבָן באַשְׁלָאָסָן צָוּנְעָמָעָן בַּיְּ אַים דָּאָס גַּעֲזָוֶעָ. מִיט פּוֹלְאָר אַנְטְּשִׁידְקִיטָּה האָט לְעַקְעָרְטָ זִיךְ קָעְגָּנְזָ גַּעֲשָׁטָעָלְטָ. באַטְרָאָכָט האָט עַר דָּאָס פָּאָר דָּעַר גְּרוּסְטָעָר באַלְיִידְקָוָנָג אַזְעָנָיְזָן לְעָבָן. עַר האָט זִיךְ צַוְּוֹיִינָמָה, וּוּאָר קִינְד אָזֵן דָּעְרָקְלָעָרָט, אַזְעָסָה האָט אַים אַין קָרִיטִישָׁן אוּגְּנְבָּלִיק פְּאָרְפָּעָלָט מוֹת. «די האָט האָט נִישְׁתְּ גַּעֲפָאָלְטָה. סְזָוּעַט זִיךְ מָעַר נִישְׁתְּ אַיְבָּחוֹרָן. אַזְעָס אַים פְּטָרָן» — האָט עַר אַנְטָשְׁלָאָסָן גַּעֲזָאָגָט צַו זִינְעָן חֲבָרִים.

אַזְיךְ פון אָזֵן אַנְדָּעָרָעָ זִיךְ אַיְזָעָוָן אַפְּרוֹאוֹ אַים צַו «אַנְטוֹוָאָפְּגָנָעָן». זִין פְּרוּי, וּוּלְכָעָ האָט זִיךְ גְּרִיכְכָּת אַ לִיאָדָעָ טָאגְגָּעָלְעָגָן צַו וּוּרָהָן, האָט גַּעֲזָוֶסְטָ וּוּאָס דָּעַר פָּאָטָעָר פון אַיר קִינְד גְּרִיכְתָּ זִיךְ צַו טָאגָן. וּוּגָּזָן דָּעַר זִיךְ גְּוֹפָא זִינְעָן בַּיְּ אַיר קִיְּנָן סְפָּקָות נִישְׁתְּ גַּעֲזָוֶעָן, זִיךְ האָט אַבָּעָר מַרְאָה גַּעֲהָאָט פָּאָר אַיר הִירְשְׁקָעָן. אָזֵן זִיךְ האָט צַו אַים גַּעֲזָאָגָט : — דוּ בִּיסְטָ דָּאָךְ נִשְׁתְּ קִיְּנָן חֲבָרִים, וּוּאָס זִיךְ גִּינְזָר אַפְּרָעָכְעָנָעָן מִיט וּוּאָלָן. אָזֵן זִיךְ האָבָן דָּאָר נִישְׁתְּ קִיְּנָן וּוּיְבָעָר, וּוּאָס דָּאָרְפָּן בַּאֲלָד גִּינְזָר אַיְמָפָעָט אַרְיִין. בַּאֲרָעָכָן זִיךְ ...

הִירְשְׁקָעָן האָט עַס נִישְׁתְּ גְּרִירָתָה. עַר האָט אַיר גַּעֲעַנְטְּפָעָרָט : — מלְכָה, אַזְיךְ האָבָן נִישְׁתְּ תְּהֻנָּה גַּעֲהָאָט מִיט דִּירָ, אַזְיךְ זַאָל דָּאָס נִישְׁתְּ קָעְגָּנָעָן טָאגָן. אַזְיךְ מוֹזָקְוּמָעָן דָּאָס טָאגָן ...

עַר אַכְּזָרְיוֹתְדִּיקָעָר גּוּבְּרָנְגָּאָטָר האָט גָּאָרְנִישָׁט גַּעֲלָרְנָטָ פָּוָן דָּעַר

אויפגעערעגעטער שטימונג בי דער באפעלקערונג. אויך די וואָרנוּגַען פון דער אָכְרָאָנָעָן, אָז זִין לְעֵבָן אַיִן סְכָנָה, זִין גַּעֲוֹעַן נִישְׁתַּחַת גַּעֲוֹעַן בְּכָוחַ אִים אַיִינְצָהָאַלְטָן אַיִן זִין וּוַילְדְּקִיטַּת. אַיִן וּוַילְנָעַר גַּעֲגָנֶת אַיִן גַּרְאַד דֻּמְאָלָט גַּעֲוֹעַן אָשָׁאָרְפָּעַר קָאנְפְּלִיקַּט צְוִישָׁן פּוּעָרִים אַונְן דַּעַם פֿרִיז בּוֹטוּרְלִין צְוִילִיבָּאָ וּוְאָלָה. אַיְנְגָּלְגִּילְבָּטָן, אָז שְׁמִיעָן זִין גַּעֲנַעַן אָ וּוַירְקוּם מִיטְלָ פָּאָר בּוֹנְטָאָוְשָׁטְשִׁיקָּעָס, האָט פָּאָן וּוְאָל גַּעֲהִיסָּן בּוּרְעַנְגָּעָן אַיִן שְׁטָאָט אָרִין 18 פּוּעָרִים אַונְן מִיהָאָט זִין גַּעֲשִׁיםִין.

סְזִיןְגַּעַן אָזְוַעַק נַאֲך עַטְלָעַכְעַט טַעַג אַונְן סְאיַן גַּעֲקּוּמָעַן דַּי נְקָמָה פָּאָר דַּעַר שְׁמִיסְעָרִי אַונְן דַּעְרַנְדְּרוּנָגָן. גַּעֲוֹעַן אַיִן דַּאַס דַּעַם 18ָטָן מַאי (נִיעַד סְטִילְ). דַּעַר גּוּבְּרַנְאָטָאָר גִּיטַּאָן צִירָק אָרִין אָוִיף לְזִקְשָׁקָעַ, הִרְשָׁקָעַ, וּוּלְכָעַר האָט גַּעֲוֹאַיָּונַט נִישְׁתַּחַת וּוַיְטַ פָּוּן צִירָק, אַיִן מִיט נַאֲך אָחָר אַחָן אָזְוַעַק. אַגְּגָעַטָּאָן אַיִן אָ בּוּרְגָּנְדָּרָאָקָעָ, האָט לְעַקְעָרָט גַּעֲטַשְׁאָטוּזְעָט, הַלְּטָנְדִּיק פָּעַסְט אַיִן זִין גַּעֲלָעָגָן גַּרְיִיט אַיִן זִין קַעְשָׁעָנָעָן, לעָאָ (אָ בְּרָאָנִיגָּגָן). אוּיך אָקְנוּזְשָׁאָל אַיִן גַּעֲלָעָגָן גַּרְיִיט אַיִן זִין קַעְשָׁעָנָעָן. קַעְרָט אַונְן זִין חָבָר האָבָן גַּעֲוָאָרָט אָוִיף דַּעַר גָּאָס. זִין זִין גַּעֲוֹעַן פָּעַסְט אַגְּנְשָׁלָאָסָן אָוִיסְצּוּפִּירָן זִיעַר שְׁלִיחָה.

אוֹנְטָנְטָר אָשְׁטָאָרְקָעָר וּוְאָך גִּיטַּאָר דַּעַר גּוּבְּרַנְאָטָאָר אַרְוִיסָּאָן זַעַצְט זַעַק אָרִין אַיִן קָאָטָשָׁ. אַיצְט אַיִן דַּעַר שְׁעַת-הַכּוֹשָׁר. הִרְשָׁקָעַ אַיִן צְוָגָעָלָאָפָּן, אָוִיסְגַּעַשָּׁאָסָן אַיִן מַאֲלָאָן אַיִן צְוֹוִיטָן מַאֲלָ. דַּי צְוֹוִיָּיָן קְוִילָן האָבָן גַּעֲטָרָאָפָּן פָּאָן וּוְאָלָן: אַיְנָע אַיִן דַּעַר לִינְקָעָר האָנָט, דַּי צְוֹוִיטָעָן אַיִן רַעֲכָטָן פָּוּט.

הִרְשָׁ לְעַקְעָרָט אַיִן בָּאָלְד גַּעֲוָאָרָן אַרְוִמְגַעְרִינְגָּלָט פָּוּן פָּאָלִיצִיָּי אַונְ אָכְרָאָנִיקָעָס (גַּעֲהִים-אָגָעָנָטָן), וּוּלְכָעַ האָבָן אַיִן אַנְדִּרְגַּעְוָוָאָרָפָן אָוִיף דַּעַר עַרְד אַונְן וּוַילְד גַּעֲשָׁלָאָגָן. עַד האָט נַאֲך בָּאוּוֹין אָוִיסְשִׁיסָּוֹן אָ דְרִיטָמָאָל אַיִן דַּעַר לְוַפְּטָן אַונְן אָוִיסְשְׁרִיְעָן: "זַאֲלָל עַבְּנָן דַּי פֿרִיהִיט?" 5 פָּאָזְלִיצְיאָנָטָן מִיט אָרוּסְגַּעַזְיִיגָּנָע שְׂוּרָעָדָן האָבָן אַיִן אָפְגַּעְפִּירָט אַיִן אָרְעָסָט, וּזְאוּ מַעַן האָט אַיִן גַּעֲשְׁמִידָט העָנָט אַונְן פִּיס אַיִן קִיְּטָן אַונְ פָּוּן דָּאָרָטָן אַיִבְּרַגְּעַפִּירָט אַיִן אַנְטָאָקָאָלִיעָר טְוּרָמָע.

אָמִיטָגָלִיד פָּוּן דַּעַר גַּרְוּפָע האָט אָוִוי גַּעֲשִׁילְדָעָרָט דַּעַם מַאֲמָעָנָט פָּוּן אַטְעָנָטָאָט: "וּוְעַן מִיר האָבָן אָ קְרָצָע וּוַיְלָע גַּעֲוָאָרָט לְעֵבָן צִירָק, האָבָן מִיר דְּעַרְזָעָן זִין קָאָרָעָט. מִיר האָבָן נִישְׁתַּבְּאָוֹוֹין זַעַק אָוּמְזָקָוּקָן

און ער איז שוין געוווען אין צירק. קיין געלט צו קויפן בילעטן האבן מיר נישט געהאט. איך האב גבעטען זיך בי הירשקען, און מײַזאל צולויפן צו די רעשת חברים און געבן צו וויסן. הירשקע האט מיר אבער קאטענガריש פארווערט : — מ'דארף נישט, האט ער געוזנט, מירן זיך אלליין און עצה געבן. בימע ערשותן אנטראקט זייןגען מיר ביידע געתשאנען און צוויי ווינקעלעך בימע אורייסנאגן. איך האב דערהערט אָ שאָס. ער איז שוין געלעגן און הירשקען האבן שוין געהאלטן צענטליךער הענט". דאס האט דערצ'ילט לעווײַטן אין דער נאָכֶט פֿוּן אַטְעַנְטָאָט יַאנְקָעָך, אָ פּוֹלִישָׁעָר גַּאֲרְבָּעָרְ-אַרְבָּעָטָעָר, וּוּלְכָעָר הַאַט צַוְּזָמָעָן מֵיט לְעַקְעָרְטָן דִּיּוּשָׁוִירִט בִּים צִירָך⁽²⁾.

דער אַטְעַנְטָאָט האט געמאָכָט אָ שְׂטָאָרְקָן روּשָׁם אַיִן שְׂטָאָט אַיִן
שְׂטָאָרְקָן אָפְּגָעָהִילְכָּט אַיִן לאָגָד אַיִן אַוְיסְלָאָנד. די יִידִישָׁע אַרְבָּעָטָעָר
הַאַבָּן דֻּעָרְפִּילָט אָ פֿאַרְלִיכְטָעָרָגָן. די באָצָלוֹנָג אַיִן גַּעֲקוּמָעָן. מְהַאָט
נָאָר באָדוּעָרָט וּוּאָס דָּעָר וּוּלְדָעָר טִירָאָן אַיִן אָפְּגָעָקְוּמָעָן בְּלוּיָּוּן מֵיט
וְאוֹנוֹן. אַיִן דָּעָר גַּעֲזָעַלְשָׁאָפָּט בְּכָלְהַאַט גַּעֲמָאָכָט אָ שְׂטָאָרְקָן אַיִינְדָּרוֹק
דָּעָר פְּאָקָט, וּוּאָס דָּעָר אַטְעַנְטָאָט אַיִן גַּעֲוָאָרָן אַוְיסְגָּעָפְּרִיט דָּרוֹךְ אָ פְּשָׁוֹטָן
אַרְבָּעָטָעָר. אַיִן מַעַן דָּאָק גַּעֲוָעָן גַּעֲוָאִינָּט, אָז פֿאַלִּיטִישָׁע אַטְעַנְטָאָטָן
אַיִן די עֲזָבָדָ פֿוּן אַינְטְּלִיגְעָנָטָן. אַיִן אָסְבִּיבָה, וּוּאָסְהָאַט נָאָר אַרְוֹמָּיָּה
גַּעֲבָלָאנְקָעָט דָּאָס וּוּרְטָל "שְׁעוֹצָץִי אֵי קְרָאָוָצִי נִיעַ לִיּוֹדְשָׁעָ" (שְׁוּסְטָעָר
אוֹן שְׁנוּיְדָעָר זַיְנָעָן נִישְׁתְּ קִין מַעֲנְטָשָׁן), זַיְנָעָן די שָׁאָסָן פֿוּן אָ "שְׁוּסְטָעָרָדָ
יְוָגָן" אַיִן פֿאַרְטִּידִיקָוָגָן פֿוּן מַעֲוָנְשָׁלָעָבָן כְּבוֹד גַּעֲוָעָן אָן אַיְבָּעָרָאָשָׁוָּגָן.
די רִיכְכָּע יַדְעָן הַאַבָּן גַּעֲטָעָנָהָט : "הַלְמָאִי אָ יִידְ ?" אַיִן אַיְנְיקָע שְׁוֹלָן הַאַט
מַעַן אָפְּגָעָרִיכָּט תְּפִילָות פָּאָרָן לְעַבָּן אַיִן גַּעֲוָונָטָן פֿוּן פֿאַרְוָוָוָנְדָעָטָן גּוֹרָ
בְּעַרְנָאָטָאָר. אַיִן אַיִן אָרט זַיְנָעָן די מַתְּפִלְלִים זַיךְ צַעְלָאָפָּגָן, בְּעַת מֵאיִזְוָּן
צַוְּגָעָטָעָטָן אַפְּרִיכְטָן די תְּפִילָה. סְאָיָן צַו אַיִם אוּיךְ גַּעֲגָנָגָעָן אָ יִידִישָׁע
דַּעֲלָעָגָצִיעָ אַוְיסְצּוֹדְרִיקָן מִיטְגָּעָפָיל אַיִן נַאֲמָעָן פֿוּן "יִדְיָשָׁן כְּלִילָ". פָּאָן
וּוְאָל הַאַט זַיךְ צַו דָּעָר דַּעֲלָעָגָצִיעָ בְּאַצְיוֹגָן גְּרָאָב אַיִן גַּעֲזָנָט : "וּוְעָר
וּוְיסָ, אָפְּשָׁר אַיִן לְעַקְעָרְט גַּעֲשִׁיקָט גַּעֲוָאָרָן פֿוּן אִיעָרְ קְהָל ? אִיר דָּעָרָיָ
צִיט גּוֹט אִיעָר יַגְנָנָט" ! .. — אַיִן אִיר הַאַט בְּאַלְמָאַשָּׁאָוֹן בְּעַסְעָרְ דָּעָרָיָ
צַוְּגָן — הַאַט בְּאַמְעָרָקָט אַיְנָעָרָ פֿוּן דָּעָר דַּעֲלָעָגָצִיעָ אַדוֹאָקָט סְלָאָגִיםָּ

סקרי. אויף דעם האט פאן וואל גענטפערט שארף: «ס'אייז נישט איעדר זאָד צו משפטן».

אין די בונדיישע קרייזן האט מען געהאָט ביטערע טעננות און תרעומות צום ווילגער קאָמיטעט פון דער פֿאַרטֵי פֿאַרְוּאָס ער אליען האט נישט אָרגאָניזַטַּט דעם אָטענטאט. די אָומְצַפְּרִידְעַנְצַׂעַד זִינְגַּעַן געווען זִיכְּרַע, אָז די גאנצע זאָק ווֹאלְטַע בעסער געלונגגען, ווֹעֵן דער קאָמִיטַעט ווֹאלְטַע דאס גענומען אַין זַיְן האָגָּט אָז דַּעֲלַעֲגִירַט צַו דַּעֲם פָּאַסְקַּע אָז גַּעֲנִיטַע מַעֲנְטַשָּׁן. אַין שְׁטָאָט האָבָּן קוֹרְסִירֶת פָּאַרְשִׁידְעַנְצַׂעַד קְלָאנְגַּעַן אָזָן מַעֲשִׂיות. סְהָבָּן זַיְן באָלְד גַּעַשְׁאָפָּן לְעַגְּנַדְעָס וּוְעַגְּנַדְעָס אָזָן דַּעֲם אוֹיסְפִּירָעָר. צַוְּוִישָׁן אָנְדַּעַרְן האָט מען דַּעֲצִילְט, אָז לְעַקְרָעַת האָט גַּעַשְׁאָסָן אַין ברוֹסְט אָזָן בּוֹיד. פָּאָן ווֹאלְטַע גַּעַטְרָאָגָן אָ פָּאַגְּצַּעַרְהַעַמָּד, דַּעֲרַיבָּעָר זִינְגַּעַן די קְוִילָּן אָפְּגַּעַשְׁפְּרוֹנוֹגָעַן אַזְּן "רִיקָּאַשְׁעַט" אַרְיִין אַין האָגָּט אָזָן פּוֹס. צַוְּוִישָׁן יַעֲנָן יַדְן, ווֹאָס האָבָּן בְּכָל גַּעַקְוּקְטַּעַת קְרוּם אָזָן בַּיּוֹן אוּיפִּיךְ דַּעֲרַיבָּעָר סָאַצְּיָאַלִּיסִּים-טִישְׁעָר בְּאוֹעוֹגָנוֹג, האָט מען אִיצְט גַּעַקְעַנְטַע הַעֲרָן אָזְולְכָע וּוּוּרְטָעָר: "מִיט די אַרְבָּעַטָּע דַּאֲרָךְ מִעְן קִיְּן קַאְתָּאָוּס נִישְׁט טְרִיבִּין", "פָּאָן ווֹאלְטַע האָט אַיבְּרוֹגָעַכָּאָפָּט די מַאְסָּה", "דַּעֲרַה הַוְּנָט אַיְן ווּרְעָט דַּעֲם שְׁטַעַקְעָו".
די שאַנְדָּאַרְמָעַרְיָע האָט אַיבְּרוֹגָעַנוּמוֹן לעַקְעַרְטָן אָנוּמָעָר אַיְר שְׁטַרְעַנְגָּעָר השְׁגָה אָזָן אִים גַּעַפְּאָרְשָׁט. זַי האָט פּוֹן אִים גַּעַוְאָלְטַע דַּעֲרָגִין וּוּעָר זַיְגַּע מִיתְהַעַלְפָּר זִינְגַּען. נִישְׁט גַּעַקְוּקְט אַוְיףְּ אַלְעָ אַירָע אַגְּשָׁתְרָעָנָה גַּעַגְעָעָן, האָט זַי גַּאֲדַנְשַׁט גַּעַקְעַנְטַע פּוֹן אִים אַרְוִיסְבָּאָקוּמוֹן. זַי האָט גַּעַרְפָּוֹאָוֹת מִיט בִּיאָזָן אָזָן מִיט גּוֹטָן, מִיט דְּרָאָנוֹגָעָן אָזָן צְוָזָגָן, מִיט קְלַעְפָּט אָזָן כִּיטְרָעִיקִיט, אָבָּעָר הַירְשָׁקָע האָט אַלְץ גַּעַטְעַנְהָט, אָז ער האָט נִישְׁט גַּעַהָאָט קִיְּן שָׁוֹם מִתְהַעַלְפָּר. די דַּאֲזִיקָּע מַאֲרָאַלְישָׁע גַּבְּרוֹה האָט ער אַגְּגָהָאַלְטָן בִּיאָזָן סָאמָע סָוף.

אין די היכיע רעיגרונג-קריזון אין פערטערבורג האט מען זיך שטאָר איבטערעסירות מיט דעם עניין. אפִילז צאָר ניקאַלְאי דער צוֹווּיַּעַר האט גלייך געשיקט צו זיין גובערנַמַּטָּאָר אַ מִתְגַּעֲפִילְ-טַּעַלְעַגְרָאָמָּע אָוֹן ער האט געפָּאָדרט, אָוּ מַזָּאָל אִים צוֹשַׁטְעַלְן טַעַלְעַבְעַ בָּאַרְיכְּטָן וּוֹעֵן דעם²⁶). די ווילנַעַר אַדְמִינִיסְטְּרָאַצְיָה האט גַּעַהַנְּדָלָט גַּעַנוֹן לוֹיטִיְּן די אַנוּיוּזָנָגָעָן פֿוֹן דער רַעַגְרוֹנָג, פָּאָר וּוּלְכָעָר הַירְשָׁה לַעֲקָרְטָם שְׂאָסָן זַיְנָעָן אוּיד גַּעַזְוֹן אַ גַּרְוִיסְעַ אַיבְּרָאַשְׁוֹגָן, הַיִּסְטָע, הַאֲבָן דִּי מִינִיסְטָרָאָן אָוּן הַוִּיכָּע

באצטט געשמיינט, איז פאליטישער טעראר גייט שווין ארין אין דער שוסטער-גאָס און אין אין דער יידישער דערץ. אמת, אויך פריער, אין די צייטן פון די נאָראָדוֹאַלצעַס, זייןען יידן געווען פֿאָרְמִישֶׁט אין צוּגְרִיטֶן אַטְעָנְטָאָטוֹן, אַבְּעָד דָּס זײַנְעַן גַּעֲזַעַן אַינְטְּעַלְּיְגַּעַטָּן, יְחִידִים, וּאַס זײַנְעַן אָוּעַק פון דער יידישער גָּס, זיך אוּסְגַּעְמִישֶׁט מֵיט די רָוּסָן און די יידישע באָפְּעָלְקָעְרוֹנוֹג האָט צוּ זַיְעַרְעַ מעַשִּׂים קִיּוֹן שִׁיכָּת נִישְׁתָּהָאָט. דָּקָעָגָן דער ווֹילְגָעָר שָׁוֹסְטָר אִיז פון דער סָאָמָּע יִדְיִשְׁעָר גַּעֲדִיכְטָעָנִישׁ, סָאיָן אָן אַנְזָאָג פון עַפְּעַס נִיעָס. מַדָּאָרָה דָּעְרִיבָּעָר די נִיעָס דָּעְרִישִׁיָּס נָוָגָן דָּעְרְשִׁיטִיקָן בָּאַלְדְּ בֵּי דָּעָר גַּעֲבָוָרט. אָנוּ אָין די קָעָפְּ פון די צָאָרִישִׁעָס אַטְרָאָפְּ אִיז אַוְיפְּגַּעַקְוָמָּעָן בְּלוּזָן אִין עַנְטְּפָעָר: טָוִיטָוָן... דָּס וּעַט אָפְּ שְׁרָעָקָן...

לויטן באָפְּעָל פון אַינְגְּרָן-מִינִיסְטָר פְּלָעוּוֹ אִיז לעַקְעָרָט גַּעַשְׁטָעלָט גַּעַוָּאָרָן פָּאָר אַמְּילִיטָרְגָּעָרִיכְט, כִּדי מַעַן זָאָל אִים קַעְגַּעַן מַשְׁפְּטָן לְוִיטָמִילִיטָרְגַּעַזְעַצְּן אָנוּ פָּאָרְמְשָׁפְּטָן צָוָם טִוְיט. אִיז אַגְּוּוֹנִילְעָךְ גָּעָרִיכְט וְאַלְטָטָמָעָן גַּעַגְּבָּעָן עַטְלְעָכָעָיָרָק אַקְטָאָרְגָּעָ. עַר האָט דָּעָם עַנְיָן אַיבָּרְגָּעָ שִׁיקְט דָּעָם קְרִיגְסְ-מִינִיסְטָר קְוָרָאָפְּאָטְקָיִן. סְךְ-הַכָּל 10 טָעָג נָאָכוּן אַטְעָנִיָּס, דָּעָם 28 טָנָן מָאי, אִיז שְׁוִין דָּעָרְפָּרְאָצְעָס פָּאָרְגַּעַקְוָמָּעָן. דָּעָר פָּרְאָצְעָס אִיז אַדְוָרָךְ שְׁטָרְעָנְגְּגָהָיִם. קִיּוֹן שֻׁוּם זִיְּטִיקָּעָה האָט מַעַן נִישְׁתָּהָאָט. אָפִילָו וּוֹעֵן דָּעָר פָּרְאָצְעָס קְוָמָט פָּאָר האָט מַעַן אִיז שְׁטָאָט נִישְׁתָּהָאָט אָנוּ מִ'הָּאָט זִיךְ וּוֹעֵגָן דָּעָם דָּעְרוֹאָוָסָט, וּוֹעֵן דָּעָר פָּרְאָצְעָס אִיז שְׁוִין גַּעַוְועָן אַיִּינְגָּה אַגְּנָגָן. מִיט אַוִּיסְעָרְגָּוּוֹנִילְעָכָעָ פָּאָרְזִיכְטָס-מִיטְלָעָן אָנוּ אַונְטָאָט אַשְׁטָאָרָה קָעָרְבָּעָר וְאַדְאָרָה האָט מַעַן דָּעָם אַנְגָּקְלָאָגָּטָן אִיז אַפְּאָרְמָאָכְטָרָקָרָעָט גַּעַר בְּרָעְנְגָּט אִיז גָּעָרִיכְט. דָּעָר גָּעָרִיכְט-פָּאָרְוִיצְעָרָה האָט בְּכִיּוֹן נִישְׁתָּהָאָט דָּעָם אַנְגָּקְלָאָגָּטָן, אִיז עַר האָט רָעַכְתָּן צָוּ גַּעַמְעָן אַצְיוּוֹלָן פָּאָרְטִיְּדִיקָּעָר. עַר האָט מָוָאָ גַּעַהָאָט, אִיז אַזָּא פָּאָרְטִיְּדִיקָּעָר וּוֹעֵט קַעְגַּעַן אַוְיפְּוַיְוָן אַוְיפְּ... דָּעָר גַּאנְצְעָר אַוְמַגְּעָזְעָלְכְּבִּיקִיט פָּוֹן שְׁטָעַלְן דָּעָם אַנְגָּקְלָאָגָּטָן פָּאָר אַמִּידָלִיטָרְגָּעָרִיכְט. דָּקָעָגָן האָט דָּעָר פָּאָרְוִיצְעָר באַשְׁטִימָט אַמְּילִיטָרְגָּעָרִיכְט. מאָן, קָאָפִיטָאָן פָּעַטְרָאוֹ צָוּ זִין לְעַקְעָרָטָס אַדוֹוָאָקָאָט. דָּעָר דָּזְוִיקָּעָר פָּעַטְרָאוֹ האָט אלִין גַּעַצְיְטָעָרָט דָּס מוֹילָן צָוּ עַפְּעַנְעַן. סְחָאָט אִים בְּלוּזָן גַּעַקְלָעָט מָוָט צָוּ בְּעַטָּן, אִיז מִזְאָל דָּעָם פָּאָרְמְשָׁפְּטָן נִישְׁתָּהָאָט הַעֲנָגָעָן, נָאָר שִׁיסְ...
די גַּאנְצָעָ צִיִּיט פון דער גָּעָרִיכְט-קָאָמְעָדִיעָה האָט הַירְשָׁעָרָט זִיךְ

עהאלטן אויסערגעוינוילעך רואיך און ווירדייך. אויך אויפן פראצעס האט מען פון אים געוואלט ארויסבאקומען ידיעות וועגן זייןע מיטהעל-פער. אויף דעם האט ער גענטפערט. אז ער איז גענג קלוג אלין צו האבן שכל, אז מידארף פאן וואלן אומברענונגען. ער האט זיך מודה געועען אין שיסן, אין וועלן הרגענען פאן וואלן, אבער ער פילט נישט קיין שם שלד, האט ער געזאגט די מיליטעריעש רייכטער.

אט ווי איזויע לעקערט האט פֿאָרגעשטעלט די זאָך : «אייך אלין, לוייט אייגענער אַנְדְּרָעָגָנָג, אָן שׁוֹם זִיְתִּיקָן אַינְפָלוֹס, הַאָב בְּאַשְׁלָאָסֶן צָו הַרְגַּעַנְעָן דַּעַם גּוּבְּרָנְצָאָטָר. אָזְוֵי ווי כְּהָאָב נִשְׁתַּחֲוֵת קִין גַּעַלְתָּן צָו פֿאָרְשָׁאָפָן זִיךְ אַ רְעוֹאָלְוָעָר, אָן כְּהָאָב גְּעוֹאָלָט דְּעַרְשִׁיסָּן דַּעַם גּוּבְּרָנְצָאָטָר, הַאָב אַיך פָּוֹן שְׁוּעָרָס קּוֹיְשׁ בְּסֻוד אַרְוִיסְגּוּנוּמָעָן זִיְנָעָן 9 רְוּבָּל. כְּגַעַדְעַנְק גּוֹטָן, אָן דַּעַם רְעוֹאָלְוָעָר הַאָב אַיך גּוּקוּיְפָט דְּאַנְדְּרָעָשְׁטִיק דַּעַם 27ן מאַי אִין אַ מאָגָזָין אוּפָן טְעַטְּרָפְּלָאָצָן. פָּאָרָן רְעוֹאָלְוָעָר הַאָב אַיך בְּאַצְּצָלָט 9 רְוּבָּל. דַּעַר מְעַנְטָשׁ, וְאָס הַאָט מִיר פֿאָרְקְוִיְפָט דַּעַם רְעֵי וְאָלְלוּעָר, הַאָט נִשְׁתַּחֲוֵת פֿאָרְלָאָגָנָט פָּוֹן מִיר קִין שׁוֹם צִיְנָגָנִישׁ אָן אוּפָה מִין בִּיטָע הַאָט ער מִיר גּוֹווֹין ווי אָזְוֵי אַנְצְׁלָאָדָן דַּעַם רְעוֹאָלְוָעָר. צְוֹאָמָעָן מִין רְעוֹאָלְוָעָר הַאָט מעָן מִיר, לוּיָט מִין בִּיטָע, אָן שׁוֹם צְוֹצָלָנָג גַּעַגְעָבָן 5 קוּילָן.

אוּפָה ווי כְּהָאָב נִשְׁתַּחֲוֵת גַּעַקְעַנְט דַּעַם גּוּבְּרָנְצָאָטָר פָּוֹן פְּנִים, בֵּין אַיך דַּעַם 20, 21 אָן 22 אַפְּרִיל (אַלְטָעָר סְטִיל) גַּעַקְוּמָעָן אַיְנְקָעָמָל אַין טָאג אוּפָן פְּלָאָץ פָּאָרָן גּוּבְּרָנְצָאָשָׁן הוּאָן גַּעַזְעָסָן אוּפָה אַ בָּאנְק אָין סְקוּעָר, אוּפְּפָאָסְנְדִיק אוּפָן אַרְוִיסְפָּאָר פָּוֹן גּוּבְּרָנְצָאָטָר. אַיך הַאָב אַים גַּעַזְעָן אַרְוִיסְפָּאָר יְעַדְן טָאג אָן הַאָב זִיך גַּוט גַּעַנוּמָעָן אָין זְכוּרָן אַרְיָן זִין אוִיסְזָעָן. נָאָכָן קוּפִּין דַּעַם רְעוֹאָלְוָעָר הַאָב אַיך בֵּין 57ן מאַי (אַלְטָעָר סְטִיל) נִשְׁתַּחֲוֵת קִין גַּעַלְגָּהָיִת צָו דְּעַרְהַגְעָנָעָן דַּעַם גּוּבְּרָנְצָאָטָר. זְוַנְטִיק דַּעַם 57ן מאַי בֵּין אַיך אַרְוִיסָּס פָּוֹן הוּאָן 11 אַזְוִינָעָר פְּרִי אָין בֵּין סָאמָע אָוֹונְט אַרְוִמְגַעְדָּרִיִּט זִיך אוּפָן מַארְק. אָין אָוֹונְט הַאָב אַיך צְוּוּשָׁן עַולְמָגַע הַעֲהָרֶט רִיְדָן, אָז דַּעַר גּוּבְּרָנְצָאָטָר אַיז גַּעַקְוּמָעָן אָין צִירָק. אַיך בֵּין אָוֹעָק צָוָם צִירָק אָן אַגְּגָעָהִיבָן גִּין הַינָּן אָן צְוִירָק בְּיַם אַרְיִינְגָּאנָג אָין דַּעַר גּוּבְּרָנְצָאָטָר שָׁעָר לְאֹשָׁע, וּוֹאָרְטְּנְדִּיק אוּפָן גּוּבְּרָנְצָאָטָר אַרְוִיסִּיְגִּין. ווי נָאָר דַּעַר גּוּבְּרָנְצָאָטָר אָין אַרְוִיסָּס אָין גָּאס, בֵּין אַיך אָן שְׁטָעָן

רוזג צוגעגןגען צו אים און כמעט הארט בימס קערפער אין אים צוויי
מאל אריינגעשאָסן".

פארשטייט זיך, איז דאס וואָס הירש לעקערט האט געזאנט, איז נישט
געוווען אמתה. ער האט דאס אלץ אויסגעטדאָכט, כדיז צו פאַרדעken די אַבָּן
דערע מיטבֿאָטְיִילִיקְטָע פֿוֹן דער גֶּרוּפֶּעֶס. וועגן רעוֹאַלְוּועֶר האט מיט יארָן
שפֿעַטְעַר דערקלערט זײַן פרויי מלכה: "די רעוֹאַלְוּועֶרן האט היַרְשְׁקָע
ニישט געקוּיפֶּט. אַיך ווַיַּס עַס גָּאנֵץ גּוֹט. מעַן האט זַי אַים גַּעֲגַבְּן פֿוֹן
"בוֹנד". אַיך ווַיַּס נִישְׁט וּוֹרָה, אַבְּעָר מֵהָאָט אַים גַּעֲגַבְּן"²²).

דעָר אַוְרְטִיל אַיז שׂוֹן פֿוֹן פֿרְיַעַר גַּעֲוּגְרִיטִיט: טוֹיט דָּרָך
הענגןען. דער אַוְרְטִיל אַיז אַרְוִיסְגַּעַטְרָאָגֶן גַּעֲוָאָרֶן אַוְיַפְּן סְמָךְ פֿוֹן פֿאָר
דָּאָגָרָאָפֶּן 279 פֿוֹן מִילְּיָצְעָרִישְׁן גַּעֲזָעַז.

די גָּאנֵץ צִיְּטָ פֿוֹן פֿרְאַצְעָס אַיז דִּי גַּעֲבִיְּדָע פֿוֹן מִילְּיָצְעָרִישְׁן
געוווען באָוָאָכָט דָּרָךְ זַעֲלָנָעָר מִיט בִּקְסָן. דאס האט גַּעֲצִוְּגָן אַלְעַמְּעָנָס
אוּפְּמַעְרְקָזָאָמְקִיְּט אַיז מֵהָאָט פֿאָרְשְׁטָאָנָגָעָן, אַיז דאס משְׁפַּט מעַן לעקערטן.
די גָּאנֵן פֿוֹן דער גַּעֲרִיכְטָ-גַּעֲבִיְּדָע בֵּין צו דער טְרַומָּע וַיְיַעַן גַּעֲוָאָרֶן
בַּאֲלַעַבְתָּ מִיט מַעְנְטָשָׁן, גַּלְּיִיכְצִיְּתִיק וַיְיַעַן דִּי זַעֲלָבָע גָּאנֵן אַיך גַּעֲוָאָרֶן
פּוֹל מִיט פָּאָטְרוֹלָן. אָוָנְטָעָר אַשְׁטָּאָרְקָעָר שְׁמִירָה האט דִּי קָאָרְעָטָע צָוָּ
רִיקְגַּעַפְּרִיט דָּעַם פֿאָרְמְשָׁפְּטָן אַיז "14טָן גּוּמָר", אַין דער טְרַומָּע פֿוֹן גַּעַז
וּזְעַנְעָם וּזְלָנָעָר צִיטָאָדָעָל. דָּאָרָטָן האט דער זַעֲנָדָאָרְמָעָן-אַפְּיַצְרָט טָעָד
רָעַנְטִיעָוּ וּזְדָעָר גַּעֲפָרָאָוּת אַיִּינְבָּרָעָן לעקערטן אַיז אַרְוִיסְבָּאָקְמוּן דִּי
נְעַמְּעָן פֿוֹן דִּי מִיתְהֻלְּפָרָעָר. ער האט גַּעֲרָעָנָט, אַיז דער טְזִיט-אַוְרְטִיל וּוּעָט
לְעַקְעָרָטָן דָּעַרְדְּרִיקָן אַיז ער וּוּעָט נִשְׁתְּ קַעַנְעָן מַעַר בַּיְשָׁטִין דִּי אָוְמָדָ
אוּפְּהַעַרְלַעַכָּע פֿרְאָגָעָס פֿוֹן אַוְיסְפָּאָרְשָׁעָרָה. אַבְּעָר דָּעָר צָוָּט טְזִיט-פֿאָרָה
משְׁפַּט אַיז וּוּיְטָר גַּעֲבָלִיבָן פֿעַסְט.

דעָר אַפְּיִצְיְּעָלָעָר פֿאָרְטִילְדִּיקָעָר האט אַנְגַּעַגְּבָן אַיז אַפְּעַלְאַצְיָע קַעַגְּ
אַוְרְטִיל, אַבְּעָר זַי אַיז נִשְׁתְּ אַנְגַּעַנוּמָעָן גַּעֲוָאָרֶן. דָּעָר גּוֹרְלָ פֿוֹן פֿאָרָה
אַוְרְטִילְטָן אַיז גַּעֲוָעָן גַּעֲתְּמָעָט. אָפָּן אַיז גַּעֲבָלִיבָן בְּלוֹיזָן אַקְלִין שְׁפָאָרָוָנִי
קַעַלְעָ — דָּעַרְלַאָנָגָעָן אַבְּיַטָּ וּוּעָגָן בַּאֲגַנְעָדְיקָוָגָן. הִרְשָׁ לעקערט האט
גַּעַהְאַלְטָן פֿאָר אַוְמוֹרְדִּיק צו דָּעַרְלַאָנָגָעָן אַזָּא בַּיְטָע. אַיז פֿאָר צְוּוּקְלָאָז
אוּיך. צו אַים אַיז קַאָמָעָר אַיז גַּעֲקְוָמָעָן דִּי מַוְתָּעָר וַיְיַעַן אַיז דִּי מַעוּבָּרָתָע
פֿרְוִי אַיז זַי הַאֲבָן בִּיטְעָר גַּעֲוּיִינָט. זַי הַאֲבָן פֿוֹן אַים פֿאָרְלַאָנָגָט צו דָּעָרִי

לאנגען א' ביטע, או מזאל אים שענגן דאס לעבן. הירש לעקערט האט נישט געווואלט הערין פון דעם.

די פארשטייער פון דער מאכט האבן אויך אויסגעאיבט א' דרוק, או דער פארמשפער זאל דערלאנגען א' ביטע. נישט דערפאר, וויל' זי האבן די ביטע געווואלט אונגעמען, נאר וויל' זי האבן זי געווואלט אפ' ווארפן... זי האבן אונטערגעשית דעם "אומטשאני יעורה" שעפטל קליאטשכא, וועמען ווילגער יידז האבן גערופן "גבערנאטאר שני" און דעם אפיקיעלן פארטידיקער קאפעטיאן בעטראו. פארשטייער פון דער שאנדארמעריע האבן געגעבן צווזגן דער מוטער, דער פרוי און איר אדוואקאט עלייאשען. זי אלע האבן אויסגעאיבט א' שטארקן דרוק אויפן פארmeshפטן, וועלכער איז געוזען איז קאמער און געוווארט, או מיעט אים קומען נעמען צו דער תליה. מיט זיין געזונטען חוש האט ער ריכטיק אפגעהצט די לאגע. אויף די אלע צורעדענישן האט ער געגענטפערט: "מען ווועט מיך סיידי אויפהונגען, צו וואס נאך בליבן א' נאך?" מהאט אים אבער צו רו נישט געלאָט. ווידער און ווידער געוויבען, געבעטן און מוסר... סופ'יכל-סוף איז אים די זאך דערעסן געווואָרן. ער האט זי געווואלט אפטשעפען און א' זאג געטאן: "טוט איך וואס איר ווילט". מהאט דאס אויסגענווצט און אדוואקאט עלייאשען האט באָלד פארטיק געמאכט א' ביטע און זי אפגעהשיקט איז נאמען פון "בעזגראמט" נעם" הירש לעקערט. אַרוּיסְגָּעוֹווִין האט זיך, או גערעכט איז געוווען דער פארmeshפער: די ביטע איז אפגעהווארפן געווואָרן.

די ביטע וועגן באָגָעַנְדִּיקָּוָגָן, וואס איז דערלאנט געוויאָר דעם קאנאנדייר פון ווילגער מיליטערישן דאיין, האט געהאט איז אינחהאלט: "היאינט האט דער ווילגער ראיינגער מיליטער-געררכט אַרוּיסְגָּעַטְרָאָגָן איבער מיר א' טויט-אָוָרְטִיָּיל. אָגָעַבָּן תְּרִזְצִים, פָּאָרְרוֹפָּן זיך אויף מילדרנדיקע אומשטענדן איז שוין איצט שפערט. ס'בליבט פָּאָרְ מיר איבער בלויי בעטן וועגן רחמנות איז נאמען פון מענטשלען געפיל. אַיעֵר עקסעלענִיז, — וואס פָּאָר א' פָּאָרְבָּעָכָּעָר איך זאל נישט זיין, נעטט בי מיר נישט צו דאס לעבן. איך בין דאך א' מענטש, וואס קען זיך נאך פָּאָרְ בעסערן. אויב מיין פָּאָרְבָּעָך איז אווי שוער, או איך האב פָּאָרְלוֹוִין די רעכט אויפן נאמען מענטש, תא שפָּאָרְט מײַן לעבן קטש צוֹלִיב מיין מאָ

מעו און מיין מעוברתער פרוי. לoit דער ביטע פון נישט גראמאטנעם מעשטשאנין לעקוּד (לעקרט) האט עס אויפגעשריבן פעדאר איזואנגאו פלייסאָוּ.

אין איר אייגענען נאמען האט די פרוי אוועקגעשיקט אַ ביטע צו דער צাָרין אלעקסאנדרא פיאדאראָוּנָא. זי האט צו איר גערעדט ווי אַ פרוי צו אַ פרוי. זי האט איר איבערגעגעבען, אָז זי גייט באָלד האָבָן אַ קינד אָז געבעטן מ'זאל נישט אומברענגען דעם פֿאָטער פון דעם קינד. געווואָלט האט זי, אָז די צাָרין זאל בעטן ביִי אַיר מאָן, דעם צאָר פון רֿוֹסְלָאָנד, נֵיקָלָאי דעם צוּיִיטָן, אַרְוִיסָצָאָוּוּיָּין חַסְד אָז שַׁעֲנַקָּעַן דַּאַס לְעַבָּן דעם צום טוּיִיט-פֿאָרְמָשְׁפָּטָן. אַונְטְּרָעְגַּעַשְׁרִיבָן אַיז די בִּיטָע גַּעַוּעַן מִיטָן נָאָמָעַן — מלכָה לעקרט⁽²⁸⁾.

דער גוּרֶל פון פֿאָרְמָשְׁפָּטָן אַיז גַּעוּוִיס גַּעַלְעָגָן אַין די הענט פון דער רְעַגְיְוָנָגָן אַבעָר בֵּין אַ גַּעוּוִיסָן גַּרְאָד אַוְיךָ אַין זַיְנָע אַיְגַּעַנָּע הַעֲנָטָן. פָּאָנוֹ פְּלַעַיּוֹעַ, דָּעַר נֵיעָר אַינְגָּרְזְמִינִיסְטָרָן נָאָךְ בְּאַלְמָאַשָּׁאָוֹס אַטְעָבָן־טָאָט אַוְיךָ סִיפְיָאִגְיְנָעָן, האט זַיְנָע אַנְגַּעַפְרָעָגָט צַיְלָעְקָרֶט האט אַרוּסְגָּעָד־גַּעַבָּן זַיְנָע שּׂוֹתָפִים. עָר האט באָקְוּמָעָן אַ תְּשֻׁוְּבָה, אָז עָר אַיז אַיְגַּעַע־שְׁפָאָרָט אָזָן וּוְיל זַיְנָע מִתְּהֻלְּפָעָר נִישְׁתָּאַרְוִיסְגָּעָבָן. דַּאַס האט גַּעַתְּמַעַט זַיְנָע גּוּרֶל. לעקרט האט געווואָלט רַאֲטָעוֹעָן זַיְנָע לְעַבָּן, אַבעָר נִישְׁתָּאַרְיָוָן פְּרִיאָיוֹן פֿאָרָאָט. עָר האט זַיְנָע חֲבָרִים נִישְׁתָּאַרְוִיסְגָּעָבָן אָז מִיטָן דַּעַם אַפְגָּהָיִיטָן אַיְנוּם פון די הַיְלִיקָּסְטָעָן דְּרוּאַלְצִיאָנְדָרָע גַּעַבָּאָטָן. עָר האט עַס נִישְׁתָּאַרְגָּעָט, כְּדֵי פֿאָרְשָׁפָּאָרָן זַיְנָע פְּזִישְׁעָ יְסוּרִים, עָר האט עַס נִישְׁתָּאַרְגָּעָט, כְּדֵי צוֹ קוּרְפָּן זַיְנָע דַּאַס לְעַבָּן. צו זַיְנָע פְּרִויָּי, וּוּלְכָעָה האט אַים באָזָוכָט 4 מְאָל אַיז⁽²⁹⁾ «טַנְן נּוּמָעָר», האט עָר אַיְנָמָל אַזְוִי גַּעַזְאָגָט : — מלכָה, זַיְנָע מִיךְ שַׁוִּין נִישְׁתָּאַרְגָּעָט. זַיְנָע פְּלַעַגָּן מִיךְ שַׁלְאָגָן יַעֲדָע נַאֲכָטָן. אַיז מִיטָן נַאֲכָט האָבָן זַיְנָע מִיךְ אַרוּסְגָּעָפְרָט אָזָן גַּעַשְׁלָאָגָן, שְׁטָאָרָק גַּעַשְׁלָאָגָן. זַיְנָע האָבָן צוֹ מִיר גַּעַשְׁרִינָגָן : «מַעַרְדָּעָר דָו, זַאְגָ וּוּעָר האט דִיר גַּעַגְעָבָן גַּעַלְטָד זַוְאָלְסָט שִׁיסְן !»

דער פֿאָרְמָשְׁפָּטָר האט זַיְנָע גַּעַגְרִיטִים צום אַומְפָאַרְמִידְלָעָכָן. אַיז די גַּעַשְׁפָּרָעָכָן מִיטָן זַיְנָע פְּרִוי בָּעֵת די זַעַוְנָגָעָן, האט עָר מִיטָן אַיר גַּעַרְעָדָט וּוּגָעָן קִינְד, וּוּאָס דָאָרָף קְוּמוֹן אַוְיךָ דָעַר וּוּלְטָה, פון וּוּלְכָעָה עָר גַּיְיט אַוְועָקָה. עָר האט אַיר אַנְגַּעַזְאָגָט צוֹ גַּעַבָּן דַּעַם קִינְד אַ נָּאָמָעָן נָאָךְ אַים,

דעם טاطן. ער האט איר אויך געגעבן א שטיקל זיין, מיט וועלכו ער האט זיך געוואשן און איר געהיסן וואשן ויעיר קינד מיטן זעלבן שטיקל זיין. מיט עפעס האט ער פארט געוואלאט בליבן באהאפטן צום לעבן, פון וועלכן דער גרייזאמעדר משפט וועט אים באאל אפריסן. פיר טאג פאר זיין גוואלאטזאמען טויט איז אויף דער וועלט געקומען א שפראץ' פון זיין לעבן — דאס קינד זיין. און ער אלין האט זיך צוגעוואוינט צום געדאנק, איז זיין לעבן ענדיקט זיך. מיט קריד האט ער אויף דער פאד' לאגע פון קאמער געצייבנט א תליה⁽²⁾).

די ריגירונג האט דוקא געוואלאט. איז דער האבער פסקידין זאל אויסגעperfט ווערן. אין א געשפראעט מיט א מיטגילד פון מלוכה-דאט האט אינער-מייניסטער פלוועז איזו געאגט: «ווי א מענטש, האב איך נישט קיין סימפאטייע פאר דעם דאזוקן אורטיליל, נאך ווי א מלוכחשער טוער דארף איך פאדרו טויט-שטראף, וויל לעקערט איז אן ארבעטער. די אינטעליגענע וועסטו מיט דעם נישט אפרעקה, אבער אויף די ארבעטער וועט דער דאזיקער פסקידין האבן א געהיריקע ווירקונג». מיט די דא- זיקע ווערטער האט דער היפט-פאראנטווארטלעכער פאר דער טויט שטראף אלין אנדראקענט, ווי אומגערכט דער אורטיליל איז געווען. דער יידיישער ארבעטער האט אבער געומות ווערן א קרבן אויפן מזבח פאר דער זיבערקיות פון צארישן טראן. עס זיינען אפגעלאפען 13 טאג נאך דער געריכט-קאמעדיע איז דער באגער פון דער צארישער ריגירונג איז בא- פרידיקט געווארן.

ס/זיינען אングעקומען די לעצטע שעגן. אלץ איז געווען פלאנמעסיק אויסגערכענט איז אוגעגריט.

נאך האלבער נאכט איז 14 טן נומער געקומען דער קאייאנער דאכינער נעמזר איז דער באגלייטונג פון געהילף-פאליצמייסטער. דעם פארמשפטן האט מיען אריינגעזע策ט איז א פארמאכטן וואגן אונטער דער אויפיזיכט פון פריטטאו סנטקא און דריי פאליציאגטן. פאראויס איז געפערן דער געהילף-פאליצמייסטער איז נאך דער קארעטן זיינען געריטן 30 קאוואקן אונטער דער קאמאנדע פון אן אפיקער. אויך דער ראנינער איז געווען איז דער פראצעסיע. אויפן וועג זיינען געווען אויסגעשטעלט

פאטרולן. אחוּן דעם זייןען איבער דער שטאט אַרְוָמְגֶּעֶרְטָן פֿאַטְרוֹלְן אוּוּף פֿעַרְד.

אין דער קַאַרְעַטְעַ האַט דער פֿאַרְמְשַׁפְעַטְעַר גַּעֲפְרַעְגַּט דעם פֿרִיסְטָאַו וואַהֲיַן מִפְּרִיט אִים.—צָוֵם וואַקְזָאַל, אַיְן גַּעַוּעַן דער עַנְטְּפָעַר. שַׁפְעַטְעַר האַט לְעַקְעַרְט דּוֹרְךְ דִּי פֿאַרְקְּרַאְטְּוּוּעַטְעַ פֿעַנְצְּטַעְלְעַד דְּעַקְעַנְטַן, אֹז דִּי גַּאַסְן פֿירְן נִישְׁתְּ צָוֵם וואַקְזָאַל אָוֹן גַּעַזְאַטְמַן: «אִיר פֿרִיט מִיךְ צָוֵם מִילְּיטְעַרְשִׁין פֿעַלְדַּ». — דָּאַס וואַלְטַן גַּעַוּעַן אָ צָוֵם גַּרְוִיסְעַד כְּבָוד, אַיְן גַּעַקְומַעַן דעם פֿרִיסְטָאַוָּס עַנְטְּפָעַר. וּזְעַן מַאיְזָן אַרְבְּעַרְגַּעַפְאַרְן דִּי בְּרִיךְ אַיְבָּרְן טִיךְ קַיְיַן שְׁנִיפְיַשְׁאַק אָוֹן סְאַיְזָן שְׁוִין גַּעַוּעַן קְלָאַר וואַהֲיַן דער וועָגְ פֿירְם, האַט לְעַקְעַרְט גַּעַזְאַט: «פֿאַרְוָאַס האַט מִיךְ אַפְּגַּעַנְאַרְט...» מִיטְ צִינְיוֹם האַט שְׁוִין דַּעַמְּאַלְטַן סְנִיקְאַ גַּעַנְטְּפָעַרְטַן: — נָוּ, גַּעַוּסִים, מַיּוּטַ אַוְיַף הענְגַּעַן . . .

אוּפְּנַן מִילְּיטְעַרְשִׁין פֿעַלְד אַיְן פֿאַרְגְּעַקְוּמַעַן אָ שְׁטָאַרְקָעַ בְּאוּזְגָּנָגָג, ווי צָוֵם גַּרְוִיסְן פֿאַרְאַדְךְ. דָּאַס מִילְּיטְעַרְטַן פֿוֹן גַּאַרְנִיאַטְן האַט אַהֲיַן מַאֲרִישְׁרַט. עַטְלְעַכְעַ בְּאַטְאַלְיַאַן פֿיעַכְאַטְעַ (בעַרְךְ 2 טְוִיזְנַט מַאַז) הַאַבְּן זִיךְ אַוְיסְגַּעַשְׁטַעַלְטַן אוּפְּנַן פֿעַלְד אַיְן אָ פֿירְעַקְ, אַיְיַן טִילְ אַיְן גַּעַשְׁתָּאַנְעַן מִיטְן פֿנִים צָוֵם פֿעַלְד אַיְן דַּעַר צְוִיְּיַעַטְרַט טִילְ אַוְיסְגַּעַדְרַיְטַן מִיטְן רַוקְן. יַעַדְעַר זַעַלְגַּעַר האַט בְּאַקְוּמַעַן 15 קוּילְן. דִּי אַפְּצִירְן הַאַבְּן גַּעַהְאַט אָ בַּאֲפַעַלְטַן צָוֵם האַלְטַן רַעַדְעַס פֿאַרְ דִּי זַעַלְגַּעַר אָזְן זַיְ אַוְיַפְּקַלְעַרְן וּזְסַס עַס קַוְמַט דָּא פֿאַר.

1 צְוִיְּיַגְעַר בִּינְאַכְטַן הַאַבְּן פֿאַלְצִיאַנְטַן, אַיְבְּרַגְעַטְאַן אַיְן צְיוּוּילַע בְּגַדְים, אוּוּף אָ פֿוֹרְ פֿוֹן פֿיְעַרְלַעַשְׁרַ גַּעַרְבְּעַנְגַּט אָ תְּלִיהְ. מִיטְ דַּעַר הַילְּפַטְּ פֿוֹן אָ גַּרְוּפְעַ זַעַלְגַּעַר הַאַבְּן זַיְ דִּי תְּלִיהְ אַוְעַקְגַּעַשְׁטַעַלְטַן אָז אַוְיסְגַּעַגְרַאַבְּן אָ קָבְרַ. זַיְ הַאַבְּן גַּעַהְאַט נַאֲז אַיְן הַעַלְפָעַר. פֿוֹן טְוַרְמַעְתַּן מִעְן גַּעַד בְּרַעַנְגַּט אָ שְׁוּעָרַן פֿאַרְבְּרַעְכַּעַר, אָ קַאְטְּאַרְוְשְׁנִיקְ, זַיְן נַאֲמַעַן אַיְן גַּעַוּעַן אַלְעַקְסַאַנְדַּעַר פֿילְיִפְּיַעַוְוּ—דַּעַר תְּלִיְוָן, מִהָּאַט אִים סְפַעְצִיעַלְ אַיְבְּרַגְעַעַר פֿרִיטַן פֿוֹן פֿעַטְעַרְבְּוּרְגַּן, וּזְאָ ערְ האַט פֿרִיעַר אַוְיסְגַּעַפְּרַיְטַן אָ טְוִיטְ-אַרְטִילְ. אַרְוֵם דַּעַר תְּלִיהְ זַיְנְעַן גַּעַוּעַן פֿאַרְזָאַמְלַטְ פֿאַרְשְׁטִיעַרְ פֿוֹן דַּעַר מַאַכְטַן, דַּעַר פֿרְאַקְוּרְאַר אָז אָ דְּקַטְטַרְ.

די קַאַרְעַטְעַ אַיְן אַגְּגַעַקְוּמַעַן אוּפְּנַן 1. לְעַקְעַרְט אַיְן אַרְוִוִּיסְ. ערְ האַט זִיךְ אַרְמְגַעְקָוָקָט אָז אַיְן מַוְתִּיקְ גַּעַגְגַּנְגַּעַן צָוֵם אַרְטַן פֿוֹן דַּעַר תְּלִיהְ. דְּעַרְבִּי האַט אִים אַיְינְעַרְ פֿוֹן קַאְנוּוֹאַיְ גַּעַהְאַלְטַן בְּיַיְ דַּעַר אַרְעַסְטַאַנְטַסְקַעְרַ קַוְרְטַקְעַ.

די צערעמאנייע האט זיך אונגעהויבן. רא宾גער נעמזר האט זיך געגענט מיט א רעדע צום פארםשפֿטן: «אַר האט געטאָן אַ גָּרוּס פֿאָרְדֶּרֶז. אַיר האט געמאָכֶט אָן אַטְעַנְטַאָט אַוִּיף אַ דִּינְגֶּר פֿוֹן גַּאֲטַ-גַּעַד זַאלְבָּטָן צָאָר, אוּפֿין גּוּבְּעַרְנָאָטָאָר פֿאָן וּוְאָל. דָּס אַיְזָן אַ שְׁרַעְקְלַעְכָּע זַיְנָד. מיט דעם האט אַיר עַוְבָּר גּוּווּזָן אַוִּיף גַּאֲטָס גּוּבָּאָטֶס פֿוֹן לֹא תְּרַצָּה». רא宾גער נעמזר האט דעם פארםשפֿטן גּוּהִיסְן תשובה טאנ. אוּבָּר ווּעָט אַרְוִיסְגָּעָבָן זַיְנָע מִתְּהֻלְּפָעָר, ווּעָט עַר אַוִּיסְקוּפָּן די זַיְנָד אָוָן ווּעָט זַיְנָן דָּאוּי אַרְיִינְצְּקוּמוּן אַיְזָן גַּן-עַדְן.

לעקררט האט אַ בִּיטְעָרָן שְׁמִיכֵל גַּעַטָּאָן אָוָן גַּעַזְגַּט: «כְּוּוֹיסִים, אָוָן כְּקָעָן אַרְיִין אַיְזָן גַּן-עַדְן».

נעמזר אַיְזָן גּוּוֹאָרָן אַיְזָן כָּעֵס אָוָן אַוִּיסְגָּעָרָיָן: «אוּבָּר אַיר ווּעָט זַיְנָן חַזְפָּה-דִּיק, ווּעָל אַיךְ גַּאֲרְגִּישְׁת וְזָגָן».

«פֿאָרוֹאָס-זַוְשָׁע רַעַדְט אַיר» — האט אַים לעקררט שָׁאָרְךָ דְּעַרְוּידְעָרָט.

דעָר רַאֲבִינְגָּר אַיְזָן ווּיכְעָרָג גּוּוֹאָרָן אַיְזָן גַּעַפְּרִיאָוָוָט אַוִּיפְּוּיָן, אַיְזָן פֿאָרָן טִוְּיט דָּאָרְךָ מַעַן זַיְנָן מַתְּוֹדָה זַיְנָן אָוָן תשובה טאנ.

«אַיךְ נַוְּיִטְקָה זַיְנָן נִשְׁתְּאָן אַיְזָן קִיְּין וּוּידְיוּיָה» — האט לעקררט אַים אַיְבָּעָרָג גּוּרִיסְן. אַיר גִּיְתָּה דָּאָרְךָ דָּאָרְךָ זַיְנָן אַוִּיף דעם גּוּבָּאָטֶס פֿוֹן לֹא תְּרַצָּה.

די רַיְדָן צְוִיְּשָׁן פֿאָרְמְשָׁפֿטָן אָוָן דעם רַאֲבִינְגָּר זַיְנָעָן גּוּוֹאָרָן אַלְזָן בִּיטְעָרָר אָוָן לְסוֹף האט לעקררט אַוּעְקְגַּדְּרִיָּת דעם קָאָפָּן אָוָן מַעַר נִשְׁתְּאָן גּוּוֹאָלָט הַעֲרָן. זַיְנָעָן אַוְיָגָן האט עַר גּוּוֹעַנְדָּט זָום פֿלְאָץ אָוָן גּוּזָעָן וּזָם עַס קוּמָט דָּאָרְטָן פָּאָר. דָּעָר רַאֲבִינְגָּר האט נַאֲךְ גּוּרְעָדָט אָוָן גּוּזָאָגָט תְּפִילָות אַ 10 מִינְוֹט. נַאֲךְ דעם האט עַר גּוּזָאָגָט צָו דָּעָר נַאֲךְ טַשָּׁלָסְטוּוּעָ: «כְּהָאָב דָּס מִיְּנִיקָּע גַּעַטָּאָן, סִיְּהָאָט נִשְׁתְּאָן קִיְּין צְוּעָק וּוּיִידָּה טָעָר צָו רַיְדָן».

מִהָּאָט גּוּלְיִיעָנָט דעם אַוְרְטִילָּיָה פֿוֹן מִילְּיטְעָרִישָׁן גּוּרִיבָּט. אַוִּיךְ צָו דעם האט לעקררט זַיְנָן נִשְׁתְּאָן צּוּגְעַהְעָרָט, נַאֲךְ אַלְזָן גּוּקָוָט פֿאָרָאָוָיָס פָּאָר זַיְנָן. עַר אַיְזָן גּוּשְׁטָאָגָעָן גְּלִיָּה, אַנְגָּעָטָאָן אַיְזָן אַן אַרְעַסְטָאָנְטָסְקָעָר אַוְנִיפְּאָרָם — הַוִּיּוֹן, אַקְוּרְטָקָע אָוָן אַ היְטָל.

נַאֲכָן אַיְבָּעָרְלִיְּעָנָעָן דעם אַוְרְטִילָּיָה אַיְזָן דָּעָר תְּלִיוֹן פִּילְיִפְּיוּוּ, אַנְגָּעָטָאָן אַיְזָן אַ בְּלוּטְ-דְּרוּיט הַעֲמָדָל צּוּגְעַגְּנָגָעָן צָו הַיְרָשָׁה לעקררט. עַר האט אַים גּוּבָּונְדָּן די הענט. דָּעָרְבִּיְּה האט עַר אַים אַזְוִי שְׁטָאָרָק פֿאָרְצְּוִיגָּן דעם

שטריקל, או בי זיין קרבן אויפֿן פְּנִים האט זיך אוש באויזן אַ גְּרִימָאַסֶּעֶן ווֹיִיטִיך. באלאד נאך דעם האט ער אים אַרוּפְּגָעָפִירְט אַוִיכָּה דער תליה.

הירש לעקערט איז געגאנגען מיט זיכערע טרייט בי דער זיט פָּונְצָאַרְסְּתָּה תליען.

די עוקעוציע האט זיך אַנְגָּעָהוֹבָן. דער תליען האט פָּאַרוֹאַרְפָּן די פָּעַטְלִיעַ אַוִיכָּה לעקערטס קאָפֶן. זיך האט זיך פָּאַרְהָאלְטָן אַוִיכָּה דער נאָן. מיט אַן עַנְגָּרְגִּישָׁן טְרִיסְטָל האט הִירְשָׁקָעָ אַרְאַפְּגָעָפִירְט די פָּעַטְלִיעַ צָוָם הַאלְגָן. מיט אַ וּילְדָעָר רְצִיחָה האט דער תליען אַפְּעַרְגָּעָנוּמָעָן דָּאָס בענקל פָּונְזָאַנְטָעָר די פִּים. הִירְשָׁקָעָ אַיז גַּעֲבִילְבָּן הענְגָּעָן...

דער טויט אַיז גַּעֲקָומָעָן מַאֲמַעְנְטָאַל. גַּעֲשָׁעַן אַיז דָּאָס 2 מִיט 10 מִינּוֹת נאָך הַאַלְבָּעָר נאָכְטָה. לויט דער פָּאַרְדְּנוֹנָג פָּונְדָּקְטָאַר האט מעַן דעם קָעְרְפָּעָר גַּעֲלָאָות הענְגָּעָן 20 מִינּוֹת. אַרְאַפְּגָעָנוּמָעָן פָּונְדָּקְטָאַר האט אַפְּצִיעָל פָּעַטְגָּעָשְׁטָעָל דעם טוּיט, האט מעַן דעם גּוֹף אַרְיִינְגָּעָלִיָּגָט אַין קָבָר אָוֹן פָּאַרְשִׁיט. דער קָבָר אַיז אַוִיסְגָּלְיִיכְט גַּעֲוָאָרָן מיט דער ערְדָה, סִיאָאַל קִיְּזָן סִימָן נִישְׁתְּ בְּלִיבָּן, סִיחָבָן זיך באַוִיזָן די עַרְשָׁטָע שְׂטוֹרָאַלְזָן פָּונְדָּקְטָאַר אַוִיפְּגִּיעָנְדִּיקָּעָר זָוָן אַין טָאגְפָּון 10 טָן יְוָנִי 1902 (28 מאַיְ פָּונְזָאַלְטָן סְטִיל).

אויפְּגִּיעָנְדִּיקָּעָר זָוָן אַין טָאגְפָּון 10 טָן יְוָנִי 1902 (28 מאַיְ פָּונְזָאַלְטָן סְטִיל).

זִינְעָן גַּעֲשְׁטָאָגָעָן מיט בלְאָסָע גַּעֲזִיכְטָעָר אָוֹן ברִיטָע צְעַפְנָטָע אָוָגָן, אַיִּיד נֵעֶר פָּונְזָיְה האט אַפְּיָילְוָה גַּעֲהַלְשָׁת אָוֹן מִהָּאָט אַים אַוּוּקְגָּעָטְרָאָגָן אַין אַזִּיט.

מִהָּאָט פָּונְדָּקְטָאַר צְגָעָרִיָּת תְּכִרִיכִים, אַבָּעָר דער תליען האט זִי צְגָעָנוּמָעָן פָּאָר זִיך. דֻּעָרְבִּיָּה האט ער גַּעֲזָגָט צָו אַ פְּרִיסְטָאָוּ: דער יַדְל אַיז עַס נִישְׁתְּ וּוּעָרט. דער תליען האט זיך אַוּוּקְגָּעָזָעָצָט אָוֹן אַוִיסְגָּעָטְרָאָגָן אַין אַ פָּלָעַשְׁ בְּרָאָנְפָּה.

די תליה האט מעַן באָלְד צְעַנְוָמָעָן, אַוּוּקְגָּעָפִירְט צָוָם טִיךְ וּוְילְיָע אָוֹן פָּאַרְבָּעָנט. די פָּאַלְצִיָּה אַיז אַוּקָעָק אַיז אַ וּסְטָאָרָאָן אָוֹן דָּאָרְטָן פָּאָרָה עַנְדִּיקָּט מיט טְרִינְקָעָן בְּרָאָנְפָּה⁽³⁾.

**

קיינער פָּונְדָּקְטָאַר די מִתְהַעַלְפָּעָר פָּונְדָּקְטָאַר לעקערטס אַקט אַיז נִשְׁתְּ גַּעֲכָאַפָּט גַּעֲוָאָרָן. וּועֶר סְהָאָט דְּיְרָעָקָט אָוֹן אַוְמְדִירָעָקָט צְגָעָהָאָלְפָּן בְּיִם צְגָרִיתָן

און אויספירן דעם אטענטאט, איז געלביבן אַ סוד, וואס בלויו געציילטע מענטשן האבן אים געוואסט און שטרענג אָפֿגעעהן. מחלת דעם האט מען שפערטער שוין נישט געקענט צונזיפשטען אַ פולע רשיימה פון אלען דירעקט און אומדיירעקט מיטבאטיליקט. וועגן אייניקע זיינען פאראן ידיעות.

די וויכטיקסטע פון דער גראפע, צו וועלכער ס'הابן אַגב געהרט אייניקע מיטגלאידער פון דער אָפֿיציעלער קאמפּ-דרוזשינע פון דער בונִ-דיישער פֿאָרטֿיֿ-אָרגֿאָנֿיזֿאָצֿיֿ, זיינען געווען: הירש לעקערט, פֿיוֹוקּעּ דער שלאסער, מילגער און יודל דער גראזוירער. פֿיוֹוקּעּ דעם שלאסער האט מען גוט געקענט איזן דער אָרגֿאָנֿיזֿאָצֿיֿ. ער איז געווען אָן ערנסטער און באָוּאָסּוּזְנִיקּעּר אָרְבָּעַטְעַר. איזן געווען אָקטֿיוֹ אָן זיך אָיסּגֿעְצֿיֿכֿנְט אלּס רעדנע. ווי מ'האָט אַיבְּרַ-געגעבן, איזן ער צוּזְאָמְעַן מיט לעקערטן געווען ביַם צִּרְקָה בעתני אַטְעַנְתָּאָט. (לוּוִיט לְעוּוִיטָן קּוֹמֶט אָוִיס, אָן דער צוּזְיִיטְעַר איז גַּאֲרַ גַּעַוּעַן דער פֿוּיִ-ליישער גַּאֲרַבְּעַר).

מיילגער איז געווען אָ קְרַעְפּֿטִיקּעּר, עַנְּגַּרְגִּישְׁר בְּחוֹרְ פָּוּן עַטְלַעַכְעַ אָן צוֹאנְצִיק יָאָר. ער האט געשטאמט פון לִיטּוּוּשָׁן שְׂטוּטָל קָאִידָאָן. דָּאָרטָן האט ער גַּעַרְבָּעַט אָן אַמְּלֵי אלּס אָרְבָּעַטְעַר אָן דָּעַרְפָּאָר האט מען אִים גַּעַרְפָּן — מִילְנוּעָר. זיינָן אַמְּתָחָר נַאֲמָעָן אָיז גַּעַוּעַן בְּנִצְיּוֹן שְׁלוּם פְּרִידְלָאנְד. אָין ווַיְלַעַג אָיזן ער גַּעַוּעַן באַשְׁעַפְטִיקְט אלּס שְׂוֹאָרְצְאָרְבָּעַטְעַר אָין אָ דָּרוּקְעַרְיִי. גַּעַרְעַנְגְּט האָט אִים אָין אָ קְרִיאַזְלָ פָּוּן דער אָרְגֿאָנֿיזֿאָצֿיֿ יְזִדְלַעַט, דָּעַמְּלֵט אָ גְּרָאוּוּרְעַר. פְּרִידְלָאנְד אָיז גַּעַוּעַן אָ גַּעַטְרִיעַר סָאָצִיאָלִיסְט. פְּאָרְשִׁיְּדָעָן פְּרָאָגָן האָבָן אִים גַּעַמְּטָעַרְט אָן ער האָט אוּיף זִי גַּעַוּכְט אָן עַנְטָפְרָ. אָין סָאָצִיאָלִיזְמָ האָט ער גַּעַזְעַן דִּי פֿאָרָ-וּוִירְקְלַעְבָּונְגָן פָּוּן העַכְסָטָן יְשָׁרָה. ער האָט אַנְטִילְגְּעַנְמוּנָן אָיז דער וּטְעַר מָאי דָּעַמְּאָנְסְטְּרָאָצֿיֿ. וְעַן מְהָאָט אַנְגְּעַהוּבָן רִיְּדָן ווְעַן עַנְטְּפָרָן אוּיף דִּי שְׁמַיִּז, האָט ער בָּאָלָד גַּעַהְאָלָטָן, אָן דער אָיְנְצִיקְעָר אָוָפְן פָּוּן רַעֲגִירָן אָיז נַעֲמָעָן נַקְמָה. «אָן דַּעַם ווּלְעַל אִיר נִיט קַעְנָעָן לְעַבְנָן», פְּלַעַגְתָּ ער וְאָגָן צַו זַיְנָעַ נַעֲנָטָן חֲבִרִים. אִים האָט מען אָרְעַסְטְּרַט אָ פֿאָר טָעַג נַאֲך דַּעַם אַטְעַנְטָאָט אוּיף פָּאָן ווּאָלָן. ער אָיז אָפְגַּעַזְעָסָן 8 חֲדִישִׁים אָיז מַעַן האָט אִים אָרוּסְגָּעָ-לָאָזָט.

וועלזעל שאץ

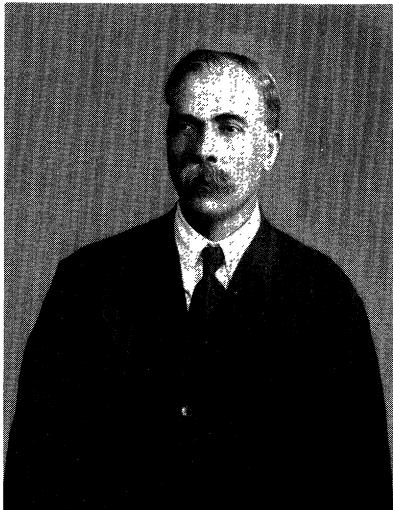
א פאנ-טרונגער אויף דער דעםאנסטראצייע 1902

וולד לעוויט א גריינדר פון דער נקמה-גרופע

פסח קאוזלאווסקי — ליערטס א וועג-וועיזער

נָה

געשריבן די אויפרוכן פון צ. ק. פון "בונד" וועגן די ווילגער געשעגענישן

מאיסוי גורעווויטש

איינפלוסרייכסטער מיטגלאיד פון ווילגער בונדיישן קאמיטעט און 1902

יודל לעוית האט אנטיל גענומען אין ארגאניזירן און געוווען אן אקטיווער מיטגלייד פון דער גראופע, וואס האט אויסגעפירט דעם אטענטאטם. דעמאלאט געוווען אַ גראוירעה. שפערטער אַ מאשיינ-זעצעער. צוישן ביידע וועלט-מלחמות געארבעט אין ואָרְשָׁע אין דער בונדיישער ציטונג «לעבענס-פראגען» און נאך דעם אין «נַאֲשֶׁשׁ פְּשָׁעָגֵלָאַנדִּי» — אַ יִדְיִישָׁ צִיטָוֹנִי אַין דער פּוֹלִישָׁר שְׁפָרָאָךְ. אין יוני 1901 אַרְעַסְטִירַט גֻּוֹוָאָרְן אַין ווילנע. נאכן געמען אַים אוּרְפָּאָרְדָּהָר קִיןְ מַאֲסְקוּוּ — באָפְּרִיטִיט. בעת דער ערשותער וועלט-מלחמה געוווען אַ מיטגלייד פון בונדיישן קָאַלְקְטִיוּ אַין וואָרְשָׁע — אַ בְּרִיטִיעָרָע אַנְפִּירְנְדִּיקָע קָרְעַפְּרַשְׁאָפְּטִיט פון דער פָּאַלִּיטִישָׁר פֿאָרטִיִּיךְ-אַרְגָּאַנִּיזָּאַצְּיָע. ער אַיְזָק גֻּוֹוָן טַעַטִּיק אַין פֿרָאַפְּעַסְטִיאַנְגָּעָלְן פֿאָרָאיִין פָּוֹן די יִדְיִישָׁ דְּרוּקָעָרְ-אַרְבָּעָטָר. אָמְגָעָקָומָעָן בעת דער צוּווִיָּה טער וועלט-מלחמה.

פון די צוּווִיָּה פּוֹלִישָׁ אַרְבָּעָטָר, וואס הירש לעקערט האט אַרְיִינְזָן גענומען אַון דער גְּרוּפָע, אַיְזָקְינְדָּר גֻּוֹוָן דער גְּאַרְבָּעָר מִיכָּאַלְאָוָסְקִי. אַים האט מען אוּרְדָּהָר אַרְעַסְטִירַט נאכן אַטְעַנְטָאָט אַון מִהָּאָט אַים אַרְיִינְגָּעָזָעָצָט צוּווִשָּׁן דִּי קְרִימִינְגָּלָעָ אַרְעַסְטָאָנְטָן. באַשְׁוֹלְדִּיקְטָהָט מען אַים נָאָר אַין הרגָּעָנָעָן אַ פָּאַלִּיצְיָאָט. אַון די מַעְשָׂה פָּוֹן דַּעַם אַיְזָק גֻּוֹוָן אָאָ : נָאָךְ דַּעַם ווי הירש לעקערט אַיְזָק אָמְגָעָבָרָעָנָגָען. ער אַיְזָק גֻּוֹוָן אַין אַ גָּדְרִיקְטָר שְׁטִימָנוֹגָן. אַיְזָקְינְדָּר אַהֲיָמָגָעָגָנָגָעָן. ער אַיְזָק גֻּוֹוָן אַיְזָק דַּעַר תְּלִיהָ. אַיְזָק דַּעַר הָאָט צָו זִיךְ אַלְיָוִן כָּסְדָּר גַּעֲרַעַת : הִרְשָׁקָע אַיְזָק טַוִּיט אַון פָּאָן וְאַלְלָעַט... פְּלוֹצְלָוָגָע דַּעֲרַעַת עַר שְׁטִין אַרְיוֹינְקָן, רְוִוְוִין, אַנְגָּעָאַסְטָעָנָם גַּאֲרָאְדָאָוָאִי. גֻּוֹוָן אַיְזָק דַּאס 1 בַּיְנָאָכְט אַיְזָק לְוִיקְשָׁקָעָס. קִינְנָאָר אַרְוָם אַיְזָק נִשְׁטָאָ. ער אַון דער דְּרוּיְקָעָר גַּאֲרָאְדָאָוָאִי. אַון נִכְטָעָר אַיְזָק דַּעַר נִשְׁטָאָן. הָאָט מִיכָּאַלְאָוָסְקִי אַרְוִיסְגַּעַכְאָפְּט אַ קִינְזָאָל אַון כְּהַרְחַעַין אַיְזָק דַּעַר גַּאֲרָאְדָאָוָאִי אַנְיִידְרַגְעַפְּאָלָה, וְוִי אַן אַונְטוּרְגָּהָאַקְטָעָר דַּעַמְבָּ. (ער אַיְזָק גַּעֲלִיבָּן לִיגָּן אַ שְׁוֹעוּרְ-פְּאָרוֹאוֹנְדָּעָטָר אַון שְׁפָעַטָּר גַּעַד שְׁטָאָרָבָּן). וְוִי פָּוֹן אַוְגְּטָעָר דַּעַר עַרְד אַיְזָק אַוְסְגַּוּוֹאָקָסָן אַ זְעַלְנָעָר. ער הָאָט גֻּוֹוָאָלָט פָּאָרָהָאָלָט מִיכָּאַלְאָוָסְקִין, דַּעַר לְעַצְטָעָר הָאָט זִיךְ אַרְוִיסְטָר גַּעַרְגַּרְגִּין, אַיְזָק אַוְעָקָה אַיְהִים אַון זִיךְ גַּעֲלִיגָּט שְׁלָאָפָּן. דַּעַר זְעַלְנָעָר הָאָט אַגְּגָעָוָיָין דַּעַר פָּאַלִּיצְיָי וְעַד דַּעַר אַנְפָאָלָעָר אַיְזָק גֻּוֹוָן אַון מִהָּאָט אַים אַרְעַסְטִירַט. אַוְיָפְּן פְּרָאַצְעָס הָאָט די בָּאַלְעַבָּאָסְטָע עֲדוֹת גַּעַזְגָּט, אוּמִּ

כאלאוסקי האט דעמאָלט זיך געפֿילט נישט גוט און אייז יונעם גאנצן אונט געלעגן אין בעט. דער אַדּוֹאָקָאמֶט ווִידְעָר האט באָוִוִין אָן אָזָא דָאָרָעָר, בלָאָסָעָר אָן שׂוֹאָכָעָר ווֵי מִיכָּאָלוֹסָקִי, אייז גָּאָר נִשְׁתְּ בְּכָוחּ צוֹ דָעָרָה גָּעָנָעָן אָזָא רִין. אוּרְפַּע דָעַם סְמָךְ האט דָאָס גַּעֲרִיכְתְּ אַרוֹיסְגָּעַז טְרָאָגָן אָ בָּאָפְּרִיאָאוֹנָגָס-אָוָרְטִיִּל. מִיכָּאָלוֹסָקִי אייז ווִיטְעָר גָּעוּוֹן אָקָט טִיוֹו אָזָן דָעַר אַרְבָּעָטָעָר-בָּאָוָעָגָג אָן אָזָן אוּרְפַּע שְׁפָעָטָעָר גָּעוּוֹן אָרָעָס-טִירָט.

צוֹ דָעַר גַּרְוָפַּע זָאָל האָבָּן גַּעַהְעַרְטַּע זָלְמָן דָעַר האַלְּזִ-פְּרִיקָּאָזְטִישִׁק. עָר אָזָן דָעַמְּאָלָט גָּעוּוֹן אָן אַקְטִיוּוּר טָועָר אַינְ אַינְ אַיְנִיקָּעַ קְלִיְּנָעַ פָּאָכָן³¹). סְאָזָן אוּרְפַּע אַגְּגָרְפַּע גַּעַוְאָרָן דָעַר נָאָמָעָן הִרְשָׁ מִיְּ לְעִיקָּאָוָסָקִי, אָ סְטָאָלִיעָר, וּוּלְכָעָר האט גַּעַשְׁטָאָמָט פָּוּן קְרָעָמָעָנְטוּשָׁהָגּ בָּאָקָעָנְט זָאָל עָר זִיךְ האָבָּן מִיטְעָקָעָרְטָן אָזָן יַעֲקָעָטְרִינְגָּאָסָלָאָו אָזָן צְוֹזָאָמָעָן מִיטְאִים גַּעַקְוּמָעָן קִיְּזָן וּוּלְגָעָן אָזָן אָפְּרִיל 1902³²).

צְוֹגָעָהָאָלְפָן דָעַר גַּרְוָפַּע האט דָעַר פָּאָרָמָצָעָוֹת יַעֲקָב סּוּבָּאָטְנוּיק (געַשְׁטָאָרְבָּן אָזָן כָּאָרְבִּין אָזָן 1920). עָר אָזָן גָּעוּוֹן אַיְנְעָרְפַּע פָּוּן דִּי אַנְפִּירָעָר. פָּוּן דָעַר דָעַמְּאָנְסְטְּרָאָצִיעַ אָזָן טָעָטָעָר, וּוּאוּ מִהָּאָט אִים אַרְעָסְטִירָט. מִיטְאִים צְעַן טָעַג שְׁפָעָטָעָר האט מעַן אִים באָפְּרִיטִיט. עָר האט זִיךְ דָעַמְּאָלָט גַּעַשְׁטָעָלָט אָזָן פָּאָרְבִּינְדוֹנָגּ מִיטְעָר לְעַקְעָרְטָר-גַּרְוָפַּע. צְוֹוִישָׁן אַנְדָּעָרְן האט עָר צְוֹגָעָשְׁטָעָלָט גִּיפְּט אוּרְפַּט אַפְּצָוּסְמָעָן דִּי קוּוִילָן, אַבָּעָר קִיְּזָן פֻּוְלָה האט דָאָס נִשְׁתְּ גַּעַהְאָטָם, וּוּילְיָמִהָּאָט נִשְׁתְּ גַּעַוְאָסָט וּוֵי צְוַיְּזָן גַּעַהְעִירִיק דָאָס צוֹ מָאָכָן.

נִשְׁתְּ גַּעַקְוּקָט אוּרְפַּע אַלְעָ אַיְרָעָ שְׁטָאָרְקָעָ באָמְּיָאָנוֹגָעָן, האט דִי צְאָרִישָׁע מִאָכָט נִשְׁתְּ באָוִוִין גַּעַוְאָר צוֹ וּוּרְעָן וּוּרְעָס זִינְגָעָן לעַקְעָרְטָס מִיטְאָהָלָפָעָר. סְיוֹוָאָלָט אַבָּעָר גָּעוּוֹן גַּעַפְּרָלָעָר, אָזָן זִיְּזָאָלָן זִיְּדָאָרְמָדְרִיעָן אַיְבָּעָר דִי וּוּלְגָעָר גָּאָסָן. מְחַמְּתָה דָעַם האט דָעַר וּוּלְגָעָר קָאָמִיטָעָט פָּוּן "בּוֹנְדָן" דִי מִיטְגָּלִידָעָר פָּוּן דָעַר גַּרְוָפַּע באָזָאָרגָט מִיטְגָּלְעָכְבָּן קִיְּיטָן עַוְקָר צוֹ זִיְּן.

דָעַר הִיסְטָאָרִישָׁע פָּאָרְדִּינְסָט פָּוּן דָעַר גַּרְוָפַּע אָזָן גָּעוּוֹן וּוָסְטָ וּוּיטָעָר האט מעַן וּוּלְגָעָר אַרְבָּעָטָעָר שְׁוִין נִשְׁתְּ באָשְׁטָרָאָפָט מִיטְאָמִין.

**

ס'אייז געוווען נאך איז פאל פון געבן יידישע דערוואלוציאנערן לייב' שטרראָפ — אין מינסק, אַ קורצע צייט נאך דער מעשה-בורה אין ווילגעה. דעם 19טן מאי 1902 איז פאָרגעקוּמָען אַ דעםאנסטראָצְיָע אין שטראָטישן טעאטער. ס'אייז דעםאלט געוווען אַ פִּיעִירָגְּגָלְכְּדָה דעם געבורטס' טאג פון צאָר (6 מאי, אלטער סטיל). דער כאר האט געווונגען «באושע צאָרְיאָהָרְיאָה». פֶּלוֹצְלָוְנָגְגָּה האט זיך פון דער גָּאַלְעָרִיעָה דערהערט אַ מְוֻרָּאָה דִּיקְעָסְוִיסְטְּשָׁעָרְיָיָה פון בליערבען פִּיפְּלָעָעָן. דער כאר האט נישט אויף געהערט צו זינגען און די פִּיפְּלָעָעָן — צו סּוּוּיְשְׁטָשְׁעָן. דאס האט גָּעֲדוּיְעָרָט אַ 10 מִינָּוֹת. אין דער זעלבער צייט האט מען פון דער גָּאַלְעָרִיעָה אַ שאָט געטָן גָּעְדְּרוֹקְטָעָ פֿרָאַקְלָאַמְּצָעָים אויף רָוּשִׁישָׁ: «צַו דָּעַר גָּאנְצָעָר גַּעַד זַעַלְשָׁאָפְּטָה», ווֹאָס דער מִינְסְּקָעָר קָאַמְּטָעָט פון «בּוֹנְדָה» האט סְפָּעֵצְיָעָל צו דער גָּעַלְגָּהָיִיט אַרְיוּסְגָּעָבָן. מען האט אַרְעָסְטִירָט די גָּאנְצָעָ גָּאַלְעָרִיעָה (אַ מאָן 150), צַעְמִילָּט זַי אַין 5 גְּרוּפָעָס אָוֹן פָּאַנְגָּדְעָרְגָּעָפְּרִיט אַין די פֿאַלְיְצִיְּצִירְקָלָעָן. אַין אַיְינָעָם פון די צִירְקָלָעָן האט מען די אַרְעָסְטִירָט עַשְׁמִיסָּן.

פאָרגעקוּמָען אַיס דאס אויף פֿאַלְגְּנְדִּיקָּן אָוּפָן: אַין דעם וְטַן צִירְקָל האט מען די אַרְעָסְטִירָט אַיְינְצִיקְוָיִין גַּעֲרָפָן אַין קָאַנְצָעְלָאַרִיעָה אויף אַ פֿאַרְהָעָר. מִיהָאָט גַּעַהְיִין זַי מְזָהָה זַיִן אָוּרְיְסְגָּעָבָן אַנְדָּעָרָע. קִיְּנָעָר האט עַס נִישְׁטָה גַּעַטָּאָ, בָּאַטְשָׁ מִיהָאָט גַּעַדְרָאָט מִיטָּשְׁמִיאָ. נָאָכָן אַוִּיסְפְּרָעָגָן האט מען יְעַדְן אַרְיְנְגְּעָפְּרִיט אַין אַ צּוּוִיטִין צִימָעָר. דָּאָרָטָן האט שַׁוִּין גַּעַוְאָרָט אַ גָּאנְצָעָ כָּאָפְּטָעָ פֿאַלְיְצִיאָנָטָן. קוֹדָם האט מען דָּעְרָלָאָנָגָט קְלָעָפָט אַן אַנְדָּעָרְגָּעָוָאָרָפָן אויף דָּעָר עַרְדָּ. עַטְלָעָכָעָ האָבָּן זַיִךְ אַוְעָקָעְזָעָצָט אַוִּיפָּן קָאָפָן אָוּן אויף די פִּיס אָוּן מִיהָאָט דָּעַם קָרְבָּן גַּעַשְׁמִיסָּן. פון דָּעָר דָּאַזְּקָעָר עַקְזָעְקָזְיָעָ האָבָּן גַּעַלְיִיטָן 12 מְעַנְּטָשָׁן, זַיִהְיָה האָבָּן בָּאַקְוּמָעָן פון 5 בִּין 40 שְׁמִיאָ. אַין די אַנְדָּעָרָע צִירְקָלָעָן אַין מען אַפְּגָעָקוּמָעָן בְּלוּוּז מִיטָּקְלָעָפָט אַדָּעָר מען האט בְּכָל נִישְׁטָה גַּעַשְׁלָאָגָן. די דָּעְמָאַנְסְּטָרָאָנָט זַיְנָעָן אַפְּגָעְזָעָסָן 3 חְדִשִּׁים אַרְעָסָט.

אַין שִׁיכָּוֹת מִיטָּקְלָעָפָט דָּאַזְּקָעָר דָּעְמָאַנְסְּטָרָאָנָט האָט דָּעַר מִינְסְּקָעָר רב אַרְיְסְגָּעָבָן אַ קּוֹלְ-קּוֹרָא אָוּן אִים אַוִּיסְגָּהָאָנָגָעָן אַין די בְּתִיחְתִּילָות

— אַ קָּוְלִיךְוֹרָא, וּזְאַס הַאֲטַ דַּעֲרֵגְרִיכְטַ דַּעַם הַעֲכַסְטַן פֿוֹנְקַט פֿוֹן שְׁפָלוֹת אָוָן
קְרִיכְעֶרְישְׁקִיטַ. אַט אַיְזַן זִין אִינְהָאָלֶטַ :

“כָּל שְׁוֹמֵעַ חַזְיָנָה שְׂתֵּי אַזְנוֹי !

“עַס שְׁוִידְעָרֶט דַּי לִיבַּ הַעֲרְנְדִיקַ דַּי שְׁרָעְקְלִיעְכַּע גַּעַשְׁכְּטָעַ, וּזְאַס אַיְזַן
גַּעַוּעַן אִין טַעַטְעָר ! וּזְאַס קְוּמָעַן מִיר, יִידָּן, וּזְאַס זִינְגַּעַן גַּעַלְגִּילְכַּן צַו אִין
וּזְעַרְעָמַל — תְּוֹלָעַת יַעֲקָב — קְרִיכְן אִין אַזְעַלְכַּע זַאֲכַן ! וּזְאַס קְוּמָעַן מִיר,
וּזְאַס עַל פִּי הַדָּעַת זַעַל פִּי הַשְּׁבָל זִינְגַּעַן מְחוּבִּיב תָּמִיד מַתְפָּלֵל זִין בְּשִׁלּוֹמָה
שְׁלַמְלָוָת, אָוָן וּזְעַן נִיטַּזְיָה וּזְאַלְטַ מַעַן אַוְנוֹ שְׁוֹין לְאַנְגַּא אַיְינְגַּשְׁלָוְגְּעָן
לְעַבְּעַדְיְקָעְדָּהִיטַ, אַרְיְינְגִּיַּן אִין אַזְעַלְכַּע הוַיְכַע דְּרָכִים אָוָן זִיךְרַיְשָׁן אִין
פָּאַלְיְטִיקָע ! אָ, זַעַט זִיךְרַיְשָׁן, יִדְיְשָׁע קִינְדְּעָר ! בָּאַטְרָאָכְט גּוֹט, וּזְאַס
אַיְרַ טּוֹט ! גָּאַט וּוֹיִיסַ, צַו וּזְאַס אַיְרַ קַעַנְטַ בְּרַעְגְּעָן אַוְנוֹצָעַר אַוְמְגַלְיְקְלִיעְכַּע
נַאֲצִיעַ, זִיךְרַ אַלְיָיַן אִין אַיְיָרַע סֻעְמָעִיסְטוּעַס ! מִיטַּ אִין זִיךְרַ פְּלַעְגַּט אַוְנוֹצָעַר
יִדְיְשָׁע אָוְמָה שְׁטָאַלְצִירַן — אָוָן עַס אִין נִיטָּא בַּיְ אַיְרַ קִיְּן מְוֹרְדִּים
בְּמַלְכּוֹת... אָוָן יַעֲצַט וּוַיְלַט אַיְרַ אַרְוְנְטָעַרְנוּמָעַן דַּי מַעְלָה אַוִּיךְ. מִיר הַאֲפָהָ
דָּאַס אַיְרַ וּוַעַט דָּאַס אַלְץַ גּוֹט בְּאַקְלָעַרְן אָוָן אַיְרַ וּוַעַט נִיטַּזְיָה וּוּלְלַן דִּיזְיָקִירַן
מִיטַּ דַעַם גְּלִיק פֿוֹן אַוְנוֹצָעַר גַּאנְצָעַר נַאֲצִיעַ, מִיטַּ אַיְיָרַע אַיְיָרַע שִׁיקְזָאַל
אָוָן מִיטַּ דַעַם שִׁיקְזָאַל פֿוֹן אַיְיָרַע עַלְטָעַרְן אָוָן פֿוֹן אַיְיָרַע סֻעְמָעִיסְטוּעַס.
וְלַהֲשָׁומֵעַ יָונְעַם !”

איַינְיִקְעַ פָּאַלְן פֿוֹן שְׁמַיִּיסְן אַרְבָּעַטָּעַר זִינְגַּעַן אִין יַעֲנַעַר צִיִּיט אַוִּיךְ
פְּאַרְגְּעַקְוּמָעַן טִיפְעַר אִין רַוְסָלָאַגְּד, וּוֹאַיְן יִדְיְשָׁע בְּאַפְּעַלְקְעַרְוָנָג אִין
נִישְׁטַ גַּעַוּעַן. צְוִישַׁן אַנְדָעַרְעַ הַאֲטַ מַעַן אִין בָּעַת אָן עַקְאַנְאָמִישַׁן
קַאֲנְפְּלִיקַט גַּעַשְׁמִיסְן 35 אַרְבָּעַטָּעַר אִין וּוַיְאַטְקָעַר גַּוְבְּרַנִּיעַ.

5. דער רושם

וואו איז האט די רעוואַלוציאָנערע באֹזעונגנָה רעהגִירט אויף לעקערטס
טאַט ? וואָסערע אויספֿירן האט זי געמאָכט ?
מיר האָבָן שווין פריער אַיבָּערגעַגעַבָּן וועגן די חְלוֹקִידָעָות אֵין
«בּוֹנדּ». אָונְטָעָר דַעַם אָוּמְנִיטְבָּאָרָן רָוֶשׁ פּוֹן אָונְטָעָטָטָטָן, האָבָן אַלְעַ
איַן «בּוֹנדּ» אִים אַקְצָעְפְּטִירָתָה, ווי אַ ווִירְדִּיקָן עַנְטָפָעָר אויף דָעַר שְׂעַנְדָּלָעַ
פָּער בָּאַלְיִידִיקָּנוֹג אָוֹן דָעְרִינְדָעָרָוָג. הִירְשׁ לְעַקְעָרָט אִיז אַרְיִינְגָּעָפִירָט גַעַד
וּאוֹרָן אֵין פָּאנְטָעָאָן פּוֹן די הָעָלָדָן אָוֹן מָאָרְטִירָה. ווי אַ ווִירְדִּיקָן עַנְטָ
פָּער האָבָן אַלְעַ אַנְגָּעָנוּמָעָן לְעַקְעָרָטָס טָאָמָה, אַבָּעָר צִי אוֹיךְ ווי אַ צְוָעָקָ
מעסִיקָן עַנְטָפָעָר ? — דָא זִינְגָן די חְלוֹקִידָעָות וּוִיטָעָר גַּעֲבָלִיבָן אָוֹן
אָפִילּוּ וֵיךְ פָּאַרְשָׁאָרֶפֶט.

דָעַר צְעַנְטָרָאַלְקָאָמִיטָעָט פּוֹן «בּוֹנדּ» האָט דָעְרְקָלָעָרט פָּאָר דָעַר
עַפְנְטָלְעָקִיטִיט: «דָעַר יִדְיִישָׁעָר פְּרָאַלְעָטָאָרִיאָט האָט אַרְיִיסְגָּעָרָוקָט פּוֹן
זִינְעָר דִּיעָן אַ נְקָמָהַ-גָּעָמָעָר פָּאָר זִינְעָר בָּאַלְיִידִיקָּטוֹן כְּבוֹדָה. מִיטּ דַעַם האָט
ער בָּאוֹזִין, ווי הוֹיךְ בַּי אִים אֵיז אַנְטוּקִילָט דָאָס גַּעַפִּילּ פּוֹן מְעַנְטָשְׁלָעָכָר
וּוִירְדָעַ. כְּבוֹד אָוֹן רָוֶשׁ דַעַם נְקָמָהַ-גָּעָמָעָר, וּוּלְכָרָעָה האָט זִיךְ גַּעֲבָרָעָנְגָט
אַ קְרָבָן פָּאָר זִינְעָר בְּרִידְעָרָה.

די מִינְגָּגָ פּוֹן צְעַנְטָרָאַלְקָאָמִיטָעָט פּוֹן «בּוֹנדּ» אִיז אוֹיךְ גַּעֲקוּמָעָן
צָוָם אַוִּיסְדָּרוֹק אֵין דַעַם, ווֹאָסָם עַס האָט גַּעַזְגָּט זִינְעָר אָונְטָפָעָרְדִּישָׁע צִיִּ
טוֹנָגָ: «דָעַר שָׁאָס פּוֹן אָונְזָעָר חַבְּרָה הִרְשׁ לְעַקְעָרָט האָט בָּאוֹזִין דָעַר וּוּלְטָ
וּוִי אַוִּיסְגָּעוֹזָאָקָסָן אֵין מָאָרָאָלִישָׁן זִיךְ זִינְגָן דִּי קַעְמְפְנְדִיקָעָ יִדְיִישָׁע אַרְבָּעָ
טָעָר, ווי גַּרְיִיט אָוֹן פְּעַאיָּקָ זִיךְ זִינְגָן צּוֹ בָּאַשְׁיָּצָן זִיכְיָעָר מְעַנְטָשְׁלָעָכָר וּוִירְ
דָעַ... «אֵין דָעַ צִיִּטָּה, ווֹעַן אַלְעַ שְׂטָאָנְדוֹן פּוֹן אָונְזָעָר פָּאָלָקָ, אַוִּיסְעָר
קְלִיְינָעָ אַוִּיסְגָּאמָעָן, זִינְגָן יַעֲדָעָ מִינְגָּטָ פָּאָרְטִיקָ אוֹיךְ דִּי קְנִי צּוֹ פָּאָלָן אָוֹן

לעken דi פoיסט, וואס שלאגט זii, האבן יידייש ארבטעטר מיט בלוט גענטפערט זיער שענDELעcn באליידיקער. און אנדערש האט דאס נישט געקענט זii. נאָר אַ שְׂקָלָאָךְ טְּרָאָגֶט אַרְיְבָעֶר גְּלִיכְגִּילְטִיךְ דִּי דֻּרְנוּידָעָה רונְגָּפָּן פּוֹן זַיִעַר עֲרָעָ. דִּי יִדְּיִישָׁ אַרְבָּעֶטֶר זַיְבָּעָן אַבָּעֶר נִשְׁתָּ קִין שְׂקָלָאָפָּן אָוּן דָּס וּוּלְּן זַיִן אָז צַוְּיִיפֵּל שְׁטוּנְדִּיקְ בָּאוּזְוּן, מִיט גוֹזָלָט דָּאָרְפָּן מִיר עַנְטָפָּרָן אוֹף אַזְיָגָן טָאָטָן וּיְשָׁמִין, נאָר מִיר דָּאָרְפָּן זַיִן מִיט דָּעַם נִשְׁתָּ בָּאָגָּנוּגָּעָנָּן^(๒).

דאָס אִיז גַּעֲוָעָן פּוֹלְשְׁטָעְנְדִּיקְ אַין אַיְינְקָלָאָגְ מִיט דִּי גַּעֲדָאָנְקָעָן אָוּן גַּעֲפִילָן, וָאָס זַיְנְעָן אַרְיְסְגָּעְבָּרָאָכְ גַּעֲוָאָן אַין אַיְפָרְוֹף פּוֹן צְ. קְ. וּוּגָּן דָּעָר וּוּלְּגָּעָר שִׁינְדָּעָרִי, וּוּאָו עָס אִיז שְׁוִין גַּעֲרָעָדָט גַּעֲוָאָרָן, אָז עָס וּוּעָט קְוּמָעָן אַ נְּקָמָה-גַּעֲמָרָה. מַעַר כָּאָרָאָקְטָעְרִיסְטִישְׁ אַיִן דָּעְרָפָּאָר דָּעָר אַיְפָרְוֹף פּוֹן וּוּלְּגָּעָר קְאַמְּטִיעָטָ פּוֹן "בּוֹנְדָּ", וּוּאָו דִּי מַעַרְהִיתָ הָאָט אָפָּה גַּעֲוָאָרְפָּן דָּעַם פָּאָרְשָׁלָאָגְ אַלְיָין צּוֹ אַרְגָּאַנְיָזְרָן דָּעַם אַטְעַנְטָאָט. מִיר לִיעַנְעָן דָּאָרְטָן :

פָּאָן וּוָאָל "הָאָט זַיִךְ אַגְּנָטְשָׁלָאָסְן אַין צְוָאָנְצִיקָּסְטָן יַאֲרָהָנוֹנְדָּרָט צָו גַּעֲבָן בָּאוּאָוָסְטוּזִינְקָעָ אִידְיָאִישָׁ קַעְמָפָר דִּי שְׁעַנְדָּלָעְכָּסְטָעָ פּוֹן אַלְעָ עַקְוִיסְטִירְנְדִּיקָעָ שְׁטָרָאָפָּן. דִּי דָּאָזְיָיקָעָ עַקְלָהָאָפָּטָעָ אַוּן אַכְזָרִיוֹתְדִּיקָעָ רְצִיחָה הָאָט נִשְׁתָּ גַּעֲקָעָנְטָ אַדְרוֹכָגִין אַן נְקָמָה! אָוּן אַט הָאָט זַיִךְ גַּעֲפָנְעָן אַ פּוֹרְכְּטָבָאָרָעָר בָּקָמָה-גַּעֲמָרָה! מִיר זַיְנְעָן שְׁטָאָלִץָּ מִיטָּ יִדְיָישָׁ אַרְבָּעָטָעָרָ קְלָאָם. וָאָס עָרָהָאָטָ פּוֹן זַיִךְ אַרְיְסְגָּעְגָּעָבָן אַ מַעְנָטָשָׁ, וּוּלְּכָעָר הָאָט טִיף גַּעֲפִילָט דִּי בָּאַלְיִידִיקָנְגָעָן פּוֹן זַיְנְעָן נַעֲנָטָסָטָעָ אָוּן זַיִי גַּעֲהָאָלָטָן פָּאָר אַיְיָגָעָן. מִיר זַיְנְעָן פּוֹלָ מִיטָּ פֿרִידִיָּ, וָאָס אַין פָּאָן וּוָאָלָן הָאָט גַּעֲשָׁאָסָן אַן אַרְבָּעָטָעָר אַ יִדָּ, וּוּילָ דָּאָס וּוּיָזָט, אָז אַין דִּי טִיפְעָנְשָׁן פּוֹן יִדְיָישָׁ . פְּרָאָלְעָטָאָרִיאָאָט זַיְנְעָן פָּאָרְגָּעְוָוָאָקָסָן מַוְרָאָדִיקָעָ אַן שְׁטָאָרָקְ! עָרָהָאָט זַיִךְ פָּאָרְוָאָנְדָלָט אַין אַ מַעְכְּטִיקָן אָוּן שְׁטָאָלְצָן קַעְמָפָר, וָאָס דַּעְרָאָבָרָט דְּרִיסְטָ זַיִן רָעָכָט אָוּן קַעְמָפָט פָּאָרְבִּיסָן פָּאָר זַיִן פֿרִיהִיָּט, כָּבוֹד אָוּן זַיִלְבָּסְטִירְוִידָעָ. מִיר, סָאַצְיָאָל-דַּעְמָאָקְרָאָטָן, וּוּלְּכָעָה הָאָלָטָן נִשְׁתָּ פּוֹן טָעָר וּוּי אַ קָּאָמְפָ-מִיטָל, בָּאַטְיִילִיקָן זַיִךְ אַין דָּעָר אַלְגָעָמִינְגָעָר גְּרוֹיסְטָרָ פרִידִי אָוּן בָּאָגְרִיסִן דָּעַם נַעֲטִירָלְעָכָסָטָן אָוּן בָּאַרְעָכְטִיקָסָטָן נְקָמָה-אָקָט

פָּאַר דָּעַם בְּאַרְבָּאַרִישׁן צַעֲטָרְעָטוֹן דֵּי מַעֲנְטָשְׁלָעֶכָּעַ רַעֲכֶת. כְּבוֹד דֵּיר, אָוּמָּד
דַּעֲרְשָׁרָאַקְעָנָעֶר אָוּן מַסִּירְתַּ-גַּפְשְׁדִּיקָּעֶר קַעֲמְפָעֶר! כְּבוֹד אָוּן רֻומָּדִין
הַעֲלְדִּישְׁקִיטִים!"

אוֹד אֵין אַ בְּרָאַשָׂוָר, וּוֹאָס דָּעַר וּוְילְגָעֶר קָאַמִּיטָּעֶט פָּוָן "בּוֹנְדָּ" הַאֲט
אַרְוִיסְגָּעָבָן אֵין יְוִילִי 1902 אַוְמְלָעָגָאל אֵין רַוְסָלָאנְד אָוּן אֵין גַּעֲוָעָן אַנְּ
גַּעֲשָׁרְיבָן פָּוָן קָאַמִּיטָּעֶט-מִיטְגָּלִיד מַאִיסִּי גּוּרְעוּוִיטָשׁ, וּוְעָרְטָ גַּעֲזָאָגָט וּוְעָגָן
לְעַקְעָרְטָן: "עָרָ אֵין גַּעֲוָעָן דָּעַר, וּוְעַלְכָּעָר הַאֲט דַּעֲרְפִּילָט אַונְזָעָר אַלְגָּעָן-
מִינְעָמָפָאַרְלָאָגָן. וּוְעָגָן וּוֹאָס פָּילָ פָּוָן אַוְנוֹ הַאֲבָן גַּעֲוָאָגָט בְּלוּזָן צַו טְרָאָכָטָן,
דָּאָס הַאֲט עָרָ מַקִּים גַּעֲוָעָן"³⁴.

אֵין אַ גַּעֲמִינְזָאָמָעָן אוּפִירְוָף פָּוָן דֵּי דְּרִי וּוְילְגָעֶר סָאַצִּיאַלְ-דָּעָמָּא
קָרְאָטִישׁ שָׁאָרְגָּאָנוּיָאָצְּיעָם — "בּוֹנְדָּ", סָאַצִּיאַלְ-דָּעָמָּאַקְרָאַטָּעָ פָּוָן פּוֹרִילָן אָוּן
לִיטָּעָ, לִיטָּוִישׁעָ סָ. דָ. — אֵין דַּעֲרְקָלְעָרְטָ גַּעֲוָאָרָן: "אַוְנוֹ וּוְעָלָן נִשְׁתָּחָ
אָפְשָׁרְעָקָן דֵּי תְּלִוָּת אָוּן דֵּי שְׁמִינִי, וּוֹי סִ'הָאָבָן אַוְנוֹ בִּיּוֹאִיצָט נִשְׁתָּחָ גַּעָּד
שְׁרָאָקָן דֵּי תְּפִיסָּות אָוּן סִ'בְּיָרָן" ... "זָאָל אַוְנוֹ בָּאָגִיָּסְטָעָרָן דָּעַר בִּישְׁפִּילָ
פָּוָן חָבָר לְעַקְעָרָט! זָאָל פָּאָר אַוְנוֹ הַיְּלִיק זִיְּן דָּעַר אַנְדָּעָנָק פָּוָן יִדְּזָן"
אַרְבָּעָטָה, וּוְעַלְכָּעָר הַאֲט מַקְרִיב גַּעֲוָעָן זִיְּן לְעַבָּן פָּאָר דָּעַר אַלְגָּעָמִינְגָּעָר
זָאָר ?"

אַנְעָרְקָעָנָעָנְדִּיק דֵּי נִוְיטָוָנְדִּיקִיט אֵין אַוְיסָנָאָס-פָּאָלָן אַוְיסָצּוֹפִּירָן
אַטְעָנְטָאָטָה, הַאֲבָן אַבָּעָר דֵּי אַנְחָעָנְגָּעָר פָּוָן דָּעַר דָּאַזְּקָעָר טָאַקְטִיק זִיךְ
בָּאוֹאָרָנְטָ קָעָן אַנְוּעָנְדָן טָעָאָר אַלְסָ פָּאַלִּיטִישׁן קָאַמְּ-מִיטָּל. דָעַם
שְׁתָאַנְפָוּנְקָטָה הַאֲט דָעַר בָּוּנְדִּישָׁעָר אַוְנְטָעָרְדִּישָׁעָר אַרְגָּאָן אַזְּוִי פָּאָרָ
מוֹלִירָט אָוּן בָּאָגְרִינְדָּעָט: "גָּאָר אַ מַעְכְּטִיקָעָ קָלָאָסָן-אָוּן פָּאַלִּיטִישׁ-בָּאָ
וּוְאָסְטָעָ מַאָסָן-בָּאָזְוּגָגָן אָוּן אִימְשָׁתָּאָנָד צַו בָּאָפְרִיעָן אַוְנוֹעָר לְאָנָד פָּוָן
דָעַר צָאַרְיָשָׁעָ זַעֲלָבָתְהָעָרְשָׁוָגָן" ... "סְאָיָן אַוְמְמַעְלָעָךְ אָוּן אִיְּן אָוּן
דָעַר זַעֲלָבָר צִיְּתָ צַו פִּירָן אַ טָּעָרְאִיסְטִישָׁעָ טָעְטִיקִיטָה אָוּן אַ בְּרִיטָעָ
דָעַוְאַלְזָעְמָאַסְעָ" ... "אָמָתָה, עַס טְרָעָפָן זִיךְ מַאְמָעָנָן, וּוּעָן סְאָיָן אָוּמָּ
אַרְבָּעָטָעְמָאַסְעָ" ... וְאָמָתָה, עַס טְרָעָפָן זִיךְ מַאְמָעָנָן, וּוּעָן סְאָיָן אָוּמָּ
מַעְגָּלָעָךְ צַו בָּאָגְנוּגָעָנָעָן זִיךְ מִיטָּ בְּלוּזָן אַ פְּרִידְלָעָכָרָ טָעְטִיקִיטָה — אָיָן
בָּוּכְשָׁטָעְבָּלָעָכָן זַיְגָעָן. וּוּעָן דֵּי וְיִלְדָּעָ צָאַרְיָשָׁעָ דִּינְגָּעָר רַיִּיסָן אָוּן בְּרָעָכוּ אַלְזָן,
וּוֹאָס זִיְּ טְרָעָפָן אַוְיָף זַיְעָרָ וּוְעָגָן, וּוּעָן דֵּי וְיִלְקָרָ אָוּן גּוֹאָלָתָהָאָט נִשְׁתָּ
קִיְּן מָאָס אָוּן קִיְּן גַּרְעָנָעָץ, — דָאָן אֵין מַעְגָּלָעָךְ נָאָר אִיְּן עַנְטָפָעָר —

גוואלט, אבער ענטפערן מיט גוואלט אויף גוואלט — אייז נישט טעראר. ווען די ווירדע פון א רעוואַלזִינער ווערט געטרעטן מיט די פים, ווען הוויבט אן אַנְצָרוֹאַונְדָן קעגן אונז אַזּעלכּע שענְדַלעְכּע מיטלען, דורך וועלכּע מען וויל דערשטיין אַן אונז אַונְזָעָר 'אֵיך', אַונְזָעָר מענטשלעְכּע געפֿילן און מענטשלעְכּע ווירדע, דאן אייז מעגלעְק נאר איין ענטפֿער — רַאֲכָעַ, נַקְמָה. נאר רַאֲכָע אַזּ נִישְׁתְּטָרָאָר אַונְטָעָרן וּוְאַרְטָט 'טַעֲרָאָר' פָּאֶרֶץ שטיען מיר פָּאֶלְיִיטִישָׁע מַאֲרָדוֹן (הַרְגּוֹת) אלס אַזְּקָטִיךְ, אלס אַקְמָפְּז מיטל קעגן דער זעלבְּסַהְרְשָׂוָגָג. קעגן אַזּ טַאֲקָטִיךְ וּוְעַלְן מיר קעמאָפְּז מיט אלע אַונְזָעָר קְרֻעְפְּטָן³⁵.

דער דָאַיְיקָעֶר שְׁטָאַנְדְּפָוָקְטָן פָוָן נִקְמָה-אַקְטָן — יָא אָוֹן טַעֲרָאָר — נִשְׁתְּטָר אַזּ שְׁפָעְטָעָר אַנְגָּנוּמוּן גַּעֲוָאָרָן דורך אַזּ אַפְּיִצְּעַלְעָר פָּאֶרֶץ קְרֻעְפְּרָשָׁאָפְּט. אַיְזָן אַוְיגָוָסְט 1902 אַיְזָן אַיְזָן בְּעַרְדִּיטְשָׁעָו אַפְּגָעָה אַלְטָן גַּעַד וּוְאָרָן דֵי 5ְטָעָ קְאַנְפְּרָעָנָץ פָוָן 'בּוֹנְדָן'. דֵי קְאַנְפְּרָעָנָץ, וּוָסּ אַהֲטָ צּוֹלִיב אַצְּפָעְלִיקָעֶר רַעֲוַיְזִיעַ, זִיד גַּעֲמוֹזָט אַיבְּעַרְטָרָאָגָן פָוָן שְׁטָאָט אַיְזָן וּוְאָלָד אַרְיָין, הַאֲטָ אַנְגָּנוּמוּן אַרְעַזְוִיצִיעַ, אַיְזָן וּוְעַלְכָעָר דֵי פְּרִיעְרִ-דְּעַרְמָאַנְטָע שְׁטָעַלְוָגָג אַיְזָן פָּאֶרְמָוְלִירְט גַּעַוְאָרָן. דֵי רַעְזָוִיצִיעַ הַאֲטָ פְּעַסְטְּגַעַשְׁטָעַלְטָן, אַזּ דָעָר נִיְיעָר קְאַמְּרִ-מִיטָל פָוָן דָעָר רַעְגִּירָוָגָג וּוָסּ אַהֲטָ פָאָר אַצְּיל צָו 'דְּעַרְנִידְעָרִיקָן דֵי מַעְנְטַשְׁלַעְכָע פְּרָרוֹזָן פָוָן דֵי רַעְזָוִיצִיאַנְעָרָן', הַאֲטָ 'זִיד שְׁוִיָּן אַוְיסְגַּעְדְּרִיקָט אַיְזָן דָעָם, וּוָסּ אַיְזָן וּוְלִילָעָן, מִינְסָק, יַעֲקָטְעָרִינָאָגָן סְלָאוֹ אַזּ אַנְדָעָר שְׁטָעַט הַאֲטָ מַעְנְטַשְׁעַנְדָט לִיְבְּ-שְׁטָרָאָפָּק קָעָגָן דֵי דָעָיָן מַאְנְסְטְּרָאַגְּטָן'... מִיט וּוּסְעָרָט פְּרָאַטְעָסְטָ-פָּאֶרֶםָעָן מִזְאָל זִיד נִשְׁתְּטָר באָן נִזְחָן, 'איְזָן דָאָס צָו וּוּיְינִיק. דָעָר כְּבָוד פָוָן אַרְעַזְוִיצִיאַנְעָרָעָר פָּאֶרֶץ פָּאֶדְעָרָט נִקְמָה פָאָר דָעָר דְּעַרְנִידְעָרָוָגָג פָוָן אַירָעָ מִתְגָּלִידָעָר. סְיוֹאַלְטָן גַּעַוְעָן אַגְּרִוִיסְטָר טַעוֹת צָו מִיְּגַעַן, אַזּ אַזְאָמִין סָאָרטָ נִקְמָה הַאֲטָ אַזּ וּוּלְעָבָעָן נִשְׁתְּטָר אַיְזָן שִׁיכָוֹת צָו טַעֲרָאָר. וְעַן דֵי פָּאֶרֶץ בָּאַשְׁטִימָט צָו בָּאַשְׁטְרָאָפָּן פְּעַרְזָעַלְעָךְ דָעָם אַדְעָר יְעַנְעָם צָאַרְישָׁן דִּינְעָר, מִינְטָזִים זִיד נִשְׁתְּטָר אַפְּצָוּשְׁרָעָקָן דֵי רַעְגִּירָוָג אַדְעָר בְּכָל צָו בָּאַנוֹצָן דָאָס מִיטָל צָו דָעָר גַּרְיִיכָן אַירָעָ צִילָן. דָעָר צִיל פָוָן אַזּעלְכָע אַקְטָן אַיְזָן נִאָר : אַפְּוֹאַשְׁן דָעָם פְּלָעָק פָוָן דָעָר פָּאֶרֶץ, נִקְמָה-גַּעַמְעָן פָאָר דָעָר שְׁעַנְדַלְעַכְעָר בָּאַלְיִידִיקָוָגָג. אַזּ אַרְגָּאַנְיִיזְרָטָעָ רַעְזָוִיצִיאַנְעָרָעָר פָּאֶרֶץ, וּוּלְכָעָ שְׁטִיעָ שְׁטָעַנְדָיק אַוְיפְּ אַפְּעַסְטָן פְּרִינְצִיְפִּיעַלְן אַזּ טַאֲקָטִישָׁן באָדוֹן, וּוּטָ שְׁטָעַנְדָיק אַיְשְׁטָאנְד.

זין צו פארהיטן, און איינציגקע פאקטן פון נקמה זאלן נישט פארווננדלט
ווערין איין סיסטערמאכישן טעראר. און טאקט דערפראָר מוויז אלע אַזעלאָכ
אקטן זיין אַרגאניזירט פון דער פֿאָרטִי גוֹפָאָ...
...

אוֹז דער אוַוְסֵפִיר אָיז: «א) מִדְאָרֶף פִּירֶן אֲ שַׁטָּרְקָעַ מַאֲסָנְ-אֲגַיְ-
טָאַצְיָע פָּאָר דַּעַר נַוִּיטִיקִיִּת (אַלְיִין) אַרְוִיסְצְיוֹאַוִּיִּזְן אֲ הַעֲכַסְטַ-עֲנַגְרִיגְשָׁן
וּוַיְדָעַרְשָׁטָאנְד אַיְן דַּי פָּאָלָה, וּוֹעֵן אֲ פֻּרְאַזְאָן פָּוּן דַּי אַנְטִילְגְּנַעֲמָר אַיְנָם
רְעוּוֹאַלְוְצְיאַנְעָרָן קָאָמָפּ וּוּעַט וּוּרָעָן דַּעֲרַנְדָעַרִיקְט. ב) אַוְוִיפּ יַעַדְן פָּאָל
דַּעֲרַנְדָעַרְנוֹגּ דַּאָרֶף מַעַן עַנְטְפָעָרָן מִיטּ אַרְגָּאַנְיוֹרְטָעּ נַקְמָה-אַקְטָן אַוּן
פְּרָאַטְעַטְנָן...»

די רעזאלוציע איז אונגעונומען געוווארן מיט א גרויסער מערכהית. קעגנ האבן בלויין געשטייט דיע דעלעגאטען פון וווארשע און לאדזש און איין דעלעגאטען פון ווילנצע. דעלעגאטען זייןבען געוווען פון ווארשע, לאדזש, ביאלאטסק, גראדען, ריגען, ווילנצע, מינסק, זשיטאמיר און 3 פון צענטראלן קאמעיטה. דער ווילנער דעלעגאטען איין געוווען מאיסי גוררוויטש, וועלכער איין אויף דער קאנפערענען שארכ א羅יסגעטרעטען קעגן דער רעזאלוציע. די זעלבע קאנפערענען האט אויך באשלאסן צו ארגאניזיזן א בא' וואפנטן ווידערשטאנד דער פאליציז און מליטער, וואס באפאלאן מיט געוווער אין האנט די ארבעטערט-דעםאנטראציעם. די פראגע איין געוווען אקטואל, וויל די אונפאלאן זייןבען געוווארן און אפטע דערשינונג. אויב און ארגאניזאציע איז דאס נישט בעריה צו טאג, זאל זי גלייכער קיין דעמאן-סטראציע נישט מאכן איידער לאזן זי צעללאגנו און א ווידערשטאנד.

א צויטיינער אנטיטילגעמער פון דער דאיזיקער קאנפערענץ, בענצעע לעווין, גיט פאלגנדיקן מאטיוו פאראוואס די ריעזאלזיציע וועגן אָרגאניזאַטר טער נקמה איז אָנגענומען געווארן: "די שטימונג בעי דעם גראסטן טיל

אנטיליגנעםער איז געוען אַ קרייגעררישע. זיי זיינען נישט לאָנג געללאָפֿן פון סיביר, וואויהין מען האָט זיי פֿאָרשייקט פֿאָר זיינער רעוואָלוצִיאָנערעד אָרבּעַט אָזֶן זיינען געקומען מיט אַ שטארקָן רעוואָלוצִיאָנערן טעמאָפֿערָאַ מענטְטַ". זיי זיינען געוען אָומְצּוֹפֿרִידַן מִיטַּן טעמאָפֿן פון דער בונדישער אָרבּעַט. זיי האָבָן אַרגּוּמְעַנְטִירָט, אָזֶן פֿראָקְלָאלְמְאַצְּיעַס זיינען צו ווּינִיק, מַעַן מוֹז ווֹאָס אָפּטַּעַר אַרוּיסְפִּירָן דֵּי מַאֲסַן אַין גָּאַסְּן-קָאַמְפָּן. אָזֶן שְׁטָאָרָה קָעָר פון אַלְעַ האָט זיך געהיצְט דער אלטער ווילנְעָר טוּרָג גַּזְשָׁאָנסְקִי ("דער לְעָרָעָר"). דֵּי מַאֲסַן ווּילְן נְקָמָה-אָקָטָן, האָט מַעַן גַּעַטְ�וָהָט. ווּעַן יְעַדְעַר ווּעַט זיך כָּפּוֹן דָּס צו טָאנַן, ווּעַט עַס אַרוּיסְקּוּמָעַן פֿאָרטָאַטְשָׁנָעַ אָזֶן עַס ווּעַט בְּכָל אַרְיִינְבּוּרְגְּגָעַן אָזֶן אַנְאָרְכִּיעַ אָזֶן מִיעּוּט אַוִּיסְפִּירָן אָנְפָאָלָן אָפִילּוּ דֻּעָמָּלָט, ווּעַן סְיוּעַט נִישְׁתְּחַווּין גּוּטִיךְ. דֻּעָרְבִּיבָּר מוֹז עַס טָאנַן דֵּי אַרְגָּאַנְיוֹאַצְּיעַ. "דֵּי פֿרְגָּע אַיז באַשְׁלָאָסְן גּוּוֹאוֹרָן מִיט אַ גַּרְוִיסְטָעַר מַעַרְדַּי הַיִּיט שְׁטִימָעַן. דֵּי אַיְבְּרָעְוָנְגְּדִיקָּעַ רָאַל אַין דער אָפְשָׁטִימָנוֹגָה האָבָן גַּעַט שְׁפִילְטַ דֵּי חְבִּים, ווֹאָס זיינען אַקְאָרְשָׁט גַּעַלְאָפָּן פון סִיבִּיר, בִּי ווּעַמְּעַן דער עַנְטוּוֹיאָזָם אָזֶן דּוֹרְשָׁת נָאַךְ נְקָמָה אַיְבְּרָעְגָּשְׁתִּיגָּן דֵּי אַנְטִי טְעַרְאִיסְטִישָׁע פֿרְינְגִּיפָּן, ווּלְכָא זיינען גַּעַוּן אַזְוִי פֿעַסְט אַיְינְגּוּוֹאַרְצָלְטַ בִּי דֵי טוּרָג פון 'בּוֹנְדַּי' ⁽³⁾.

קָעָגָן דַּעַם שְׁטָאַנְפָּוֹנְקָט פון דער בערדיטשעוּוֹר קָאַנְפְּעַרְעַנְץ אָזֶן בְּכָל קָעָגָן ווּלְכָא נִישְׁתְּחַווּ אַיז טְעַרְאִיסְטִישָׁע אַפְּנוֹינְגָן אַיז שָׁאָרְפַּ אַרוּיסְ גַּעַטְּרָעַטָּן דער אוּסְטְּלָעְנְדִישָׁעַר קָאַמִּיטָּעַט פון "בּוֹנְדַּי". באַוּנְדָּרְעָס אַקְטִיוֹן אָזֶן אַנְטְּשָׁלָאָסְן אַיז גַּעַוּן ווּלְאָדִימִיר קָאַסְּאָוּסְקִי (דער אוּסְטְּלָעְנְדִישָׁעַר קָאַמִּיטָּעַט אַיז דֻּעָמָּלָט באַשְׁטָאַנְעָן פון פֿאָלְגְּנָדָע מִיטְגְּלִידָעָר: אַרְקָאָדי קְרֻעְמָעָר, ווּלְאָדִימִיר קָאַסְּאָוּסְקִי, דּוֹשָׁאָן מִילָּ, אַבְּרָהָם מַוְתְּנִיק אָזֶן צָמָה קָאַפְּעַלְזָאָן).

פֿאָר לעַקְעָרְטָס אַקְט אָזֶן זִין עַקְדָּה אַיז אוּיךְ דער אוּסְטְּלָעְנְדִישָׁעַר קָאַמִּיטָּעַט גַּעַשְׁטָאַנְעָן מִיט גַּעַבְּיִגְעַנְעָם קָאָפִי, אַבְּעָר עַר האָט שָׁאָרְפַּ גַּעַט ווּאָרְבָּטָן קָעָגָן ווּיְתִיעָר גַּיִּין אוּיף אַזְאָ ווּעַג. עַר האָט דָּס קָלָאָר גַּעַמְאָכָט אַיז זיינַע פֿעַרְאִידִישָׁע אַוִּיסְגָּאָבָעָס אָזֶן אַין דֵי סְפַּעַצְיְּלָעָ בְּרָאַשְׁוֹרָן. ווּעַג אַטְעַנְטָאַט אַיז גַּעַזְאָגָט גּוּוֹאוֹרָן:

"דָּס אַיז אַ משְׁפָט פון גַּעַזְעַלְשָׁאַפְּטָלְעָן גַּעַוּיסְן אַיְבָּעָר אַיְינְעָם פון דֵי סָאָמָע ווּלְדָסְטָע צָאָרִישָׁע סְאַטְרָאָפָן, אַ משְׁפָט, ווֹאָס אַיז אָומְפָאָרְמִידַ".

לעך און נישט צום אפוענדן אין קעניגרייך פון פאליציאישער ר齊יהה. דארטן וואו יעדן טאג ווערן אפונטאנ גווארט-טאטן, וואס לאון זיך פשוט נישט גלויבן, דארטן וואו די מענטשלעלכע געפילן ווערן געטרעטן מיט די פיס, דארף מען זיך נישט ואונדערן, און מענטשן באפּן זיך פארן רעוואל-ווער, ווענן זיך צו פערזענעלעכער נקמה, כדי איניגושטילן די אויפגע-רעגטן מענטשלעלכע געפילן. מ'קען טראקטן, און די מערדע-באנדע, וואס האט זיך א נאמען געהבן רעגרונגע, ריצט אומישנע די רעווא-לוציאנערן מיט שענדלאכטן גווארט-טאָטָן, כדי צו שטויסן זי איפּן וועג פון סיסטטמאטישן טעראָר און מיט גווארט אפריסן זי פון דער ארבעטער-מאָסְן-באָזְ�וָעָגָּוָג און אויף אַזָּא אָפּן אַרְאָפְּדִּירִיךְן די דָזִיקָעָ מאָסְן-בָּאָזְ�וָעָגָּוָג אויף א נידערקער שטוףע". אַבעָר זי מאָכָט א טוות. אַוְיבָּ מֵירָ, סָאַצְּיָאַלְּ-דָעַמְּאַקְּרָאַטָּן וְוִיסְּןָ, אָן אַזָּא פָּאָלָן, וְוי די שִׁינְדָּעָרִי אַין ווילנע, אַין דער רעוואָלָוָעָר דער אַיְנְצִיקָּעָר מִיטָּל צו מאָכָן לִיכְיכָּטָר דִּיעְשָׂטָן אָוְמְדָעָרְטָרְגָּלְעָכָּבָּעָ לִיְדָיִן פָּוּן דָעָם פָּאַרְוָאַנְדָּעָטָן גַּזְעַלְשָׂאָפְּטָן לעכּן גַּעֲוִיסָן, כדי מענטשן זאלָן זיך נישט דערשטיין אָונְטָרָד דָעָם דָרָק פָּוּן עַמְּפָעָרָונָגָה וְוִיסְּןָ מֵירָ אַבעָר אויףָ, אָן צום קָאָמָּפָּ מִיטָּן צָאָרִים אֶלָּס אַסְּיָּטָם דָארָף מען אָנְדָעָר מִיטָּלָעָן אָן די דָזִיקָעָ מִיטָּלָעָן הַאָבָּן מֵירָ בֵּי זיך אַין די הענטָן, מִיטָּלָעָן וְואָס להַיְפָּוק צום רָעוֹאָלָוָעָר, קִינְשָׁאָל אַדְעָר דִּינְגָּמִיטָן פִּירָן אָוּמְפָּאַרְמִידְגָּעָן צום צִילָּוּ".

גַּלְיכִּיצִּיטִיק וְוַעֲרֵת אַוִיךְ שָׁאָרָפָגְּנָטָלְטָן דִּי הַאַלְטוֹנָגָה פָּוּן דָעָר יִדְיָשָׂעָר גַּזְעַלְשָׂאָפְּט : "אָוּנוּעָר יִדְיָשָׂעָ גַּזְעַלְשָׂאָפְּט — לִיְיָעָנָן מֵירָ וְוַיְמָעָר — אַין אַוִיךְ אַרְכָּטְבִּיסְלְ פָּאַרְאָגְּנָטוֹאָרְטָלְעָךְ פָּאָר דָעָר שִׁינְדָּעָרִי אַין ווילנע, בֵּין אַחֲרָה אַין זי גַּעַשְׁטָאָנָעָן פָּוּן דָעָר זִיְתָן אָן גַּלְיכִּיגְּלִיטִיק צָוְגָּעָקוּט זיך, וְוי פָאָר אִיר וְוַיְקָלְטָן זיך פָּאַנְגָּנְדָעָר דִּי רָעוֹאָלָזִיכִּיאָנָרָעָ טָרָאָגְּעָדִיעָ, אַדְעָר זי האָט זיך פָּאַרְהָאָלָטָן פִּינְטָלְעָךְ צו דָעָם פָּרִיְהִיטִּסְטִיקָה פָּוּן דָעָם יִדְיָשָׂן פְּרָאָלָעָטָאָרִיאָטָן. מִיטָּאִיר קְרִיכָּן אַוִיךְ די הענטָן די צָאִרְיָשָׂעָ קְנָעָכְּתִּישָׂעָר אָוְנְטָעָרִי טָבְּקִיתִים, מִיטָּאִיר קְרִיכָּן אַוִיךְ די הענטָן אָן פִּיס פָאָר דָעָר מָכָט האָט זיך פָּאַנְגָּנְדָעָרְגָּעָבוֹנָדָן די הענטָן די צָאִרְיָשָׂעָ סָאַטְרָאָפָּן אָן גַּעֲגָעָן זיך מָוֵת צו די וְוַיְלָדָסְטָעָ גּוֹאָלָטְ-טָאָטָן" ... "מַעְגָּלָעָךְ, אָן די טָרָאָגְּעָדִיעָ, וְואָס האָט זיך פָּאַנְגָּנְדָעָרְגָּעָשְׁפִּילָט אַין ווילנע דָעָם 1917 אָפְּרִיל (27ן מאי), וְועָט אָוִיסְנִיכְטָעָרְן די יִדְיָשָׂעָ גַּזְעַלְשָׂאָפְּטָן. מַעְגָּלָעָךְ, אָן דָעָר נָאָטִירְלָעָכָר

געפיל פון זעלבסטהוז ווועט איר צוינגען אויפצואויאן אונן צויניגגיסן
איר שיטים מיט דעם אלגעמיינעם Cáר פון די, וואס פראטאטטען קעגן
דעער זעלבסטהערשונג^{๔๘}).

וואס וויטער, אלץ שארפער זייןצען געווען די אראיסטריטן פון אויס-
לענדישן קאמיטעט קעגן מאכין וועלכע נישט איזן קאנצעסיעס צום טיע-
ריך. ווען ס'איין באוואויסט געווארן דער באשלוט פון דער קאנז
פערענץ פון "בונד" וועגן ארגאניזירן נקמה-אקטן, האט דער אויסלאנד-
שער קאמיטעט אנגעווין, איזן "די רעזאלצייס האבן נישט קיין געועץ"
לעכע קראפט" (איין "בונד" זייןצען געווען קאנפערענץ אונן צוואר-
מענפארן — די ערשות ווינגען געווען באראטנדיקע צויאמאונקונופטן, בעט
די באשלוטן פון די צויניטע ווינגען געווען בינדנדיק פאר דער פארטיזן).
דער אויסלאנדישער קאמיטעט האט פאלעפנטעלעכט די רעזאלצייס פון
דער 5דעער קאנפערענץ אונן דערבי צוגעגבן און איינגענע פאלעמשע דער-
קלערונג. איין וועלכערעס איזן געואנט געווארן:

"די רעזאלצייס וועגן דער 'דערנידערונגס-טאקטיק' באווייזט קלאר,
או אין איניקע קרייזן פון 'בונד' זעט זיך אן, אויב נישט קיין טעראריסטישע
ריכטונג דאך לכל הפתוח א געויסט ניגונג צו טעראר", הגם די רעזאלצייס
לייקנט עס. "איין עצם איזן נישטא קיין חילוק צוישן 'ארganיזירטן טעראר'
און 'ארganיזירטער ראכע'. דער אונטערשייד פון די צילן, צוליב וועלכע
די גוואלט-טאט איזן געשען, וויזט בלויין באזונדרער שטוףן און דער אנט-
זויילונג פון טעראריסטישער טאקטיק"... דער אויספער איזן: (1) ארגא-
זיזירטער ראכע איזן א געויסט פארם פון ארגאניזירטן טעראר; (2) ארגא-
זיזירטער ראכע איזן בלויין א געויסט שטופע איזן דער אנטוינקלונג פון
דער טעראריסטישער טאקטיק; (3) די ארגאניזצייס, וואס האט אריינגע-
נווען איזן איר פריאגראמ א פונקט פון ארגאניזירטער ראכע, איזן שיין
מיט דעם אלין ארויפגערטען אויפן וועג פון אפטילן זיך פון מאסן-
וואוועגונג, איבער וועלכן זי מז גיין אלץ וויטער, מיט גראטער אדרער
קלענערע שטערונגונן בי פון איר ווועט ווערן א רײַן-טעראריסטישע
גרופע..."

צוישן די ארגומענטן, וואס האבן באגרינדערט דעם דאייקן ריכטיקן
געדאנקען-גאנגע איזן אויך געווען איינער, וואס איז שפערטר מיט רעכט

שארף אנגעגראפין געווארן סיי אין "בונד" גופה, סיי מוחץ איים. דער אויסלענדיישער קאמיטעט האט אין זיין דערקלערוונג אויך געוזאגט, אז "די פארטהי קען זיך נישט רעכגענען באליידיקט דורך דעם, וואס אירע מיטגליי דער האט מען שענדלאיך באחאנדלט. די פארטהי איזו נישט אן איינפאכע סומע פון דעם חיבור פון אלע מיטגליידער, וועלכע גייען אין איר ארײַן, נאָר אַ צעלbstענדיקער אַרגאניזום, וואס אַנטווקילט זיך לויט זיינע אַיגעגענע געוזען און וואס שטרעבט צו זיינע באזונגעדרע צילן. דעריבער באשטייט דֵי ערעד פון דער פארטהי בלויין אין אַ שטרענגןער אָפהיטונג פון אִירע פרינציגען און אין אַ שטענדיקער שטרענונג צו דערפילן די אויפגאנבן, וואס זי האט זיך געשטעטלט. די ערעד פון אַ ניטֿ-קערפערלעען אַרגאניזום, אויבּ מְקֻעָן זיך אָזֶוי אַיסְדְּרִיךְן, קען נישט באשטיין און דער צעלבייקער זאָר, אַין וועלכער עס באשטייט דֵי ערעד פון אַ לעבעדייקער, פִּילְוִידִיקָעָר אָזֶן לִידְנְדִיקָעָר פָּרְזָזָן. דעריבער קען די ערעד פון דער פארטהי נישט שטעלן אַיר קיin פָּאַדְעָרָוָן, אָזֶן זי זאל רָאָכָע נָעָמָעָן פָּאָר דָּעָר באַלְיִידִיקָוָגָן פון אִירע מיטגליידער. דאס דאָרפּוֹן אַלְיִין טָאוֹן יְעַנְעָן מִתְגִּילְדִּעָר, וועלכע זיינע געועארן באַלְיִידִיקָט" ... "עַנְטָפְּרָנְדִּיק אָוִיףּ דֵי גּוֹאַלְטַטָּטוֹן פון דער רָעִיגְרָוָן, קען זיך די פֶּאָרְטַּה בָּאָנוֹצָן בְּלוֹיִין מִיט אָזְעָלְכָע מִיטְלָעָן, וואס פָּאָסּוֹן זיך אַיר באַשְׁטִימָנוֹג — צו פִּירְוֹן דָּעָם באָפְּרִיאָאָגְּסָ-קָאָמָּה פון פרָאַ-לְעָטָאָרִאטָּמָּה" ⁽³⁹⁾).

פָּאָר דִּי אַנְהָעֲגָעֶר פָּוֹן «אַרְגָּאַנוּזִירְטָעֵר נְקָמָה» אַיִּן דִּי רַיּוּן פָּוֹן «בּוֹנְדָּי» אָוֹן פָּאָר דִּי פַּרְעָדְיקָעֶר פָּוֹן טַעֲרָאִיסְטִישָׁן קָאַמְּפָ בְּכָל אַיִּן דִּי רַיּוּן פָּוֹן דִּי «סַאְצִיאַלִיסְטָן-דָּרוּאַלְצִיאַנְגָּעָרָן» אַיִּז נִיט גַּעֲוֹעַן שָׂוּעָר צָו צָעַ
קְלָאָפָּן אָט דָּעַם דָּאַזְיָקָן אַרְגּוּמָעָנֶט וּוּגָן אָונְטָעָרְשִׁיד צָוִישָׁן דַּעַר פָּאַרְטִּי
אָוֹן אַיְרָעַ מִיטָּגְלִידָעֶר אָוֹן דִּי טַעֲרִיעַ וּוּגָן דַּעַר פָּאַרְטִּי אַלְסָן אַבְּסְטְּרָאָקָ
צִיעַ אָוֹן לְעַבְּדִיקָעַ מַעֲנְטָשָׁן. דָּקָעָגָן אַיִּז פָּאָר דִּי גַּעֲוֹעַן שָׂוּעָר אֲפְצָוּרְפָּרְגָּן
דִּי אַלְגָּעָמִינָּעַ אַיְגָּשְׁתָּעַלוֹגָן פָּוֹן אַוְיסְלָעְנְדִּישָׁן קָאִמְיָטָעַט. בְּפֶרֶט וּוּגָן עַר,
פָּוֹנְקָט וּוּגָן אַרְיִי אַגְּגָעָעָנֶעֶן וּוּאַרְטִּיזָאָגָעֶר פָּוֹן דַּעַר סַאְצִיאַלְ-דָּעַמְאָקְרָאָ
טִישָׁעָר בְּאַוּעָגָנָגָן פָּוֹן רַוְּסָלָאָנָן, הָאָטָן אַנְעָרְקָעָנֶט דִּי אָוּמָפָאַרְמִידְלָעְכָּקִיט
פָּוֹן לְעַקְעָרְטָס אַקְטָן אָוֹן פָּוֹן עַגְלָעָכָע אַיְנְדוֹזְיְוָעָלָע אַקְטָן. אַיִּן אָבְּרָאָשָׁוֹר
פָּוֹן אַוְיסְלָעְנְדִּישָׁן קָאִמְיָטָעַט אַיִּז וּוּגָן דָּעַם גַּעְזָאָגָט גַּעֲוֹוָאָרָן :

גאנצער סאצ'יאל-דעמאקראטיע נישט בלויו אלס אומפאַרמיידלעך, נאָר אלס ווירדיקער ענטפער אויף די נידערטרעכטיקיטן פון פֿאן וואָל, וויל ביִ די דעםאלטיקע באַדינゴונגען אייז דאס אַרגאניזאָר אַ מאָסְזַיּוּידער שטאנד געווען אָומעהַלעך" ... "די קעגענערשאָפּ צום אַרגאניזאָרֶן טעַ רָאָר פֿאָר פֿליַכְטָעַט בְּכָל נִשְׁתְּ דִי סָאָצְ'יאָל-דעמאַקְראָטִיעַ שְׁטַעְנְדִּיק צֹ דַעֲרְקָלְעָרָן פֿאָר שְׁעַדְלָעַ יְעַדְן אַינְדְּיוּידָעָלָן טְעַרְאִיסְטִישָׂן אַקְטָן" ... "איַן יְעַדְן מְעַנְשָׂה, וְוָסֵאָן אַיְזָן אַיסְגָּעָזָאָקָסָן אָנוֹ דְעַרְצְוִיגָּן גְּעוּוֹאָרָן בְּיִם עַלְבָּסְטָהָעָרְשָׂרִישָׂן רְעַזְשִׂים, זִיכְּתָּן אַ טְעַרְאִיסְטִישָׂן" ... "די טְעַרְאִיסְטִישָׂעַ פְּסִיכָּאָלָגִיעַ פֿון רְוִיסְיָן מְעַנְשָׂה בְּאַשְׁטִיטִית נִשְׁתְּ בְּלֹויִוָּן אַין דָעַם, וְוָסֵאָן עַד פִּילְטָ מִיטָּ די טְעַרְאִיסְטִישָׂעַ אַקְטָן, נַאָר אוּיךְ אַין דָעַם, וְוָסֵאָן אַין דַעַר טְיפָעָנִישָׂ פֿון דַעַר נְשָׁמָה גִּיטָּ ערְ צֹ דָעַט טְעַרְאָרָאָר אַ פְּאוֹזִיטְיוּוּדָאָלָן" ⁴⁰). מאָכְנְדִּיק אַ הַנְּחָה פֿאָר אַינְדְּיוּידָעָלָן נְקָמָה-אַקְטָן פֿון די גַּעַלְיְטָעָנָעָ גּוֹפָא אלָס עַנְטָפָעָר אוּיפָן שְׁעַדְן זִיעָר מְעַנְשָׂלָעָן כְּבוֹד, טָאָר אַבְעָר די פְּאָרְטִי אוּיךְ מִיטָּ דָעַם זִיךְ נִשְׁתְּ פְּאָרְגְּעָמָעָן.

אוּיךְ דַעַר פְּרָאָגָעַ פְּאָרְטִי אַן מִיטְגָּלְדָעְרְשָׂאָפּ האָט מְעַן אַין די אַנְפִּירְנְדִּיקָעַ קְרִיּוֹן פֿון "בּוֹנְדָן" אַין רְוִסְלָאָנדָ גּוֹפָא אַנְדְּעָרָשָׂ גּוֹעָקוֹטָן. די פְּרָאָגָעַ אַיְזָן בְּאַרְיִרטָ גְּעוּוֹאָרָן אַין אַן אַרְטִילָל, וְוָסֵאָן האָט קְרִיטִיקְרָטָלָעָן קְרִעָה קְעָרְטָסָנָאָגְיִיבִּקִיטָ אַין שִׁיקָּן אַ וְעַנְדוֹנָגָ וְוָעָגָן בְּאַגְּנְדִּיקָוָגָן. וְוָעָגָן דָעַט לְיִיעָנָעָן מִיר :

"הַיְרָשָׁ לְעַקְעָרָט, דַעַר עַרְשָׁטָעָר יְדִישָׂעָר אַרְבָּעָטָעָר-הַעַלָּד, וְוּלְבָעָר האָט אַזְוִי מַוְטִּיק גַּעַזְפָּפָעָר זִיךְ לְעַבְנָן פֿאָר רְעוּאָלְזִיאָגְנְעָרָעָר עַרְעָ פֿון דַעַר אַרְבָּעָטָעָר-מַאָסָעָ, האָט אַין זִיךְ נִשְׁתְּ גַּעַפְנוֹנָן קִיּוֹן קְרִעָפְטָן צֹ בָּאוּיָגָן זִיךְ לִיבָּעָ צֹ דַעַר פְּרוֹיָ אַין דַי עַלְטָעָרָן. ערְ אַיְזָן בָּאוּיָגָט גַּעַפְאָלוֹן אַין דָעַם טְרָאָגִישָׁן שְׁטוּרִיטָ מִיטָּ דַעַר דָאַזְוּקָעָר לִיבָּעָ. זִיךְ שְׁוֹאָגְגָעָרָעָ פְּרוֹיָ אַין זִיךְ זִיךְ מַוְטָּעָר האָבָּן בְּיִ אִים אַרְוִיסְגָּרִיסָן אַ דְעַרְלְוִיבָּעָנִישָׁ אַוְגָטְעָצָאָזָיָר שְׁרִיּוֹבָן אַין זִיךְ נִאמְעָן (ערְ האָט קִיּוֹן רְוִיסָה נִשְׁתְּ גַּעַקְעָנָט שְׁרִיּוֹבָן) אַ שְׂוִיָּיָן נְגָסְ-בִּיטְעָ" ... "דַעַר גְּרוֹיסָעָר הַעַלָּד האָט נִשְׁתְּ גַּעַקְעָנָט צְוֹעָן די טְרָעָרָן פֿון זִיךְ פְּרוֹיָ אַון מַוְטָּעָר אַון האָט דְעַרְלְוִיבָּט דָאָסָ, וְוָסֵאָן ערְ האָט אַין קִיּוֹן פָּאָל נִשְׁתְּ גַּעַטְאָרָט דְעַרְלְוִיבָּן. סְטִיטָשָׁן, לעַקְעָרָט דָאָרָף בְּעַטְן מַחְלָה בְּיִם רְזִיסְיָן קִיסְּרָ ? צִי האָט דַעַן לְעַקְעָרָט, אלָס פְּאָרְשְׁטִיעָרָ פֿון דַעַר רְעָ וְאַלְצִיאָגְנְעָרָעָר אַרְבָּעָטָעָר-מַאָסָעָ, אלָס רְאַכְּעַ-גּוֹעָמָעָר פֿאָר אַיר דְעַרְנְיְדָעָרָנוּגָן

געטאן אן אומראעכט, וואס ער דארך מחליל בעטן. ער האט געטאן די גע רעכטסטע, די אידילסטע זאָר אויף דער וועלט. נישט מיר דארפּן בעטן

מחילה בי אונזערע הענקי, נאר זיי דארפֿן בעטן מחלוקת בי אונז... און וויטער: «אין אונזערע באציאונגען צו אונזער פיננט עקייס טירן מיד נישט אלס פערזאנגען. יעדער פון אונז איז מער נישט, ווי א פאר שטייער פון דער שטרײַנדיקער אָרבּעַטְעַר-מאַסָּע, אַ גִּלְדְּ פון דָּזִיּוֹן פִּירכְּטָלְעָכָן אַרגְּגָאנִיזָם. אָונזערע הַעלְדוֹן-טאָטָן, ווי אַוְיךָ אָונזערע שָׁאנְדָּאָטָן, זִינְגָּעָן טָאטָן פּוֹן אָרבּעַטְעַר-מאַסָּע. אַין אָונזערע דָּזִיּוֹקָע פֻּרְעָה זָנְלָעֶכָּע טָאטָן קְרִיסְטָאלְיוֹזִירָט זִיךְ דָּעָר רְעוּוֹאַלְצִיאַנְגָּרָעָר גִּיסְטָ פּוֹן דָּעָר שְׁטוּרִיאַנדִיקָּעָר אָרבּעַטְעַר-מאַסָּע».

או די מענטשנו און דאס פראגראם בילדן צווארען די גאנצקייט אוון איינהייט, וואס היסט פארטוי, אוין ריכטיקער, ווי דאס סעפערידן זיין אוון פארשטעלן די פארטוי אלס און אבסטראקטזיע, וועמענש אינזיציקע רעדאי ליטעט איזו דאס געשוריבענע פראגראם — אוין בלתי ספק. אוין זיין אנטש שלאָסגעגעם קאמפ קעגן טעראלר האט דער אויסטלענדישער קאמיטיעט אויף אַמאָמענט צו שטאָרָק אַגְעַצְיוֹגָן זיין בויגן. פונקט אַזְוִי האט מען אוין דער בונדיישער אַנְפִּירּוֹגָן אוין רוסלאָנד צו שטאָרָק אַגְעַצְיוֹגָן דעם בויגן בעת מ'האט קרייטיקרט די ווענדונג וועגן באָגֶנדֿידֿקָוָגָן.

— די מורה אן לעקערטס ביטע קען זיין אַ שלעכטער ביישפיל פאר אַנְ.

דערע, האט מסתמא געווירקט מײַזאל מגומ זיין דער קרייטיק.
די רוסלענדער סאציאל-דעםאקראטיע איז געווען פרינציפיעל און
פאקטיש קעגן טעראָר, איז איז דער «בונד», וואָס איז געווען אַ טיל
פֿון דער רוסלענדער סאציאל-דעםאקראטישער אַרבּעטער-פֿאָרטִי. די
לאָגע איז אַבער געווען אַזְאָר, אַזְאָר יעדן אַטְעַנְטָאָט אַוְיף אַ ווַילְדָן צָאָר
רישן מִינִיסְטֶר אַדְעָר אַנדְעָרְן הוֵיכָן באַאמְטָן האט מען דעם אַקט נִישְׁט
געקענטט פֿאָראָרטִילְן. יעדעס מאָל האט די סאציאל-דעםאקראטישע פרַעַץ
סֻעַ מִיט יְדָתַהְכּוֹד זִיךְ באַצְוָן צוֹ די הַעַלְדָן אָוּן מַאֲרְטִירָרָה. אַזְוִי אַיז
געווען נאָךְ די אַטְעַנְטָאָט פֿון קָאָרְפָּאוּיטִישָׁן, באַלְמָאַשָּׁאָוָן, לעקערטן אָוּן
אַ רַיְ אַנדְעָרָע. אַבער רַוְפָן צוֹ דַעַם, אַפְשִׁיטָאָרְגָּאנְזִירָן — וּוּעָגָן דַעַם
הָאָט קִין רַיְדָ נִישְׁט געקענטט זִין. פּוֹנְקָט וּוּי בַּיְם «בּוֹנְדָה», אַיז אַיז אַיז
דער סאציאל-דעםאקראטישער פֿאָרטִי נִישְׁט געווען קִין אַינְיהִיטְלְעַכְּקִיט
אָין דער פֿראָגָע, דָאָס הַיִסְטָט עַס זִיןְעָן געווען זִיןְעָן אָין דער אַפְשָׁאַצְוָנוּג
פֿון די פֿאָרגְּעָקְוּמָעָן אַטְעַנְטָאָט אָוּן זִיְעָר «אַומְפֿאָרְמִידְלְעַכְּקִיט».

אָין דער «אַיסְקָרָאָה», וואָס אַיז דַעַם אַלט געווען דער אַנְגָּוּזְעָנְסְטָעָר
אָרגָאָן פֿון דער רוסלענדער סאציאל-דעםאקראטישער אַרבּעטער-פֿאָרטִי,
אַיז געווען פֿאָלְגְּנְדִּיקָע נָטְרִיךְ וּוּעָגָן לעקערטס שאָכוֹן: «אַ פֿוֹלְשְׁטָעַנְדִּיק
וּוּרְדִּיקָעָר אָוּן בַּיְ דַי גַּעֲגַעַנְעָע באַדְגָּוּגָעָן אַומְפֿאָרְמִידְלְעַכְּבָר עַנְטָה
פְּעָד אַיז געווען דער אַטְעַנְטָאָט אַיְפָּוֹן לְעַבְּוֹן פָּאָן וְאָל, אוּסְגַּעְפִּירָט
דַעַם 5ְטָן מָאיַ. דָאָס פֿרִידְיִיק גַּעֲפִיל פֿון באַאוֹאַסְטָזִין, אָוּן דער ביִשְׁפִּיל-
לְאַזְעָר רַעֲגִירְוָנְגָס-פֿאָרְבָּרָעָד אַיז נִישְׁט גַּעֲלִיבָן אַומְבָאַשְׁטָרָאָפָט, וּוּרְטָט
בַּיְ אַגְּזָן פֿאָרְחָשָׁכָט בְּלוּזָן מִיטָּן באַדוּיעָן וְאָס דער אַטְעַנְטָאָט האָט
זִיךְ נִישְׁט פֿוֹלְשְׁטָעַנְדִּיק אַיְנְגַּעַבָּן. דער דַרְיִיסְטָעָר נִקְמָה-גַּעַמָּר —
הִירְשָׁ לעַקְעָרָט — אַיז אַיבְּרָגְּעָגְּבָן גַּעֲוָאָרָן צָוָם מִילִיטְעָרִישָׁן גַּעַרְיכְּטִיִּיְהִי).
אָוּן אַ צְוִוִּית מַאְל אַיז אַ לִיטְיַ-אַרטִּיקָל: «די פֿאָלִיצְיִיאִישָׁ אַפְּרָעָכִי
נוֹגָג מִיט די אַנְטִילְגָּעָמָר פֿון דער מַאיַ-דַעַם אַנְסְטְּרָאָצִיעָ שְׂרִירִית הַוִּיךְ
נאָךְ נִקְמָה. קִין אַיז באַאוֹאַסְטָזִינִיקָעָר רַוְשִׁישָׁר פֿרָאַלְעַטָּאַרִירָעָר, קִין
אַיז אַוְיפֿרִיכְטִיָּקָעָר פֿרִינְגָט פֿון רַוְשִׁישָׁן פֿרָאַלְעַטָּאַרִיאָאָט האָט נִישְׁט קִין
רַעַכְתָּ זִיךְ צוֹ באַרוֹאַיקָן, כלְזָמָן די נִקְמָה אַיז נִישְׁט דּוּרְגַּעַפְּרִיט גַּעֲוָאָרָן.
אַבער וּוּי אַזְוִי זִיךְ נִקְמָה זִין? וּוּמְעָן באַשְׁטְרָאָפָן? דָאָס אַיז די פֿרָאָגָע,

וואס פאדרערט דריינגענדיק פון אונז א תשובה. דער מסירת-גפshedיקער לעקערט האט די פראגע געלליות אויף זיין אופן, ארינלאונדיק עטליעבע קווילן אין ווילנער אויבער-תליון. אייביךער אנדענק דעם העלד. דער העלד איז אומגעקומען, אבער דער יאך פון צאריזם דרייקט ווי פריער אויף די פלייצעס פול מיט וואנדן פון רוסישן ארבטערט-קלאס. ווי פריער דראט די חרפה פון ריטער דער גאנצעער ארבטעןדייקער באפעלקיינונג פון רוסלאנד פאר דעם סאמע קלענסטן אויסדרוק פון זעלבסט-באוואריסטי זיין און אומאפהענגיקיט". נישט דורך מסירת-גפshedיקע אקטן פון ייחדים וועט מען אפנעמען בי דער רעיגרונג דעם חק צו באשטראפן מיט ריטער פאר דעם אנטראציעס. «דאס קען מען דערגריכין בלוייז מיט ליזדנשאָפֿטְלַעַן וויאָדְרַשְׁטַאָן מצד אלע, וועלכע עס דראט די סכנה פון אנטאן זיַּ קערפערלעכע יסורים»⁴³.

די פאר ואראמע ווערטער וועגן לעקערטן און זיין אקט געהערן צו דער פעדער פון ווירא אסוליטש און ל. מארטאָו. די ערשות האט אלײַין אין יאָר 1878 געשאָסן אויפֿן פֿעַטְעַרְבְּוֹרְגֶּר גְּרַאַדְגַּאֲנַטְשְׁאַלְנִיק טְרַעְפְּאָאו פְּאָר הֵיִסְן שֵׁמֵיִסְן דַּעַם פְּאָלִיטִישָׂן אַרְעַסְטִירְטָן בְּאַגְּלִיוֹבָאָו). אויך אין אַ צְוִוְּיַתְּן אַנְגְּעַזְעַנְעָם סְאַצְּיַאָלְדְּעַמְּאַקְּרַאְטִישָׂן וּשְׁוֹרְנָאָל האט מארטאָו געשרייבן, אָז מיט אַיְרָע אַומְעַנְשְׁלַעַכְעָם מעשיים רופט אַרוֹיסִיס די רעיגרונג ביִיחַדִּים אָז גַּרְוּפְּן אַ היִסְן בָּאָגָעָר נָאָךְ נְקָמָה. «אויף אָזַי פִּילְ קּוֹמֶט אָוִיך דַּעַר רַוִּישְׁעָר סְאַצְּיַאָלְדְּעַמְּאַקְּרַאְטִישָׂן זִיךְ צַו רַעֲכַנְעָם מִיט דַּעַם דָּזְוִיקָּן מִצְבָּה, אָז יַעֲדַע פְּאָרְשָׁאָרְפּוֹנָג פָּוּן פְּאָלִיטִישָׂן קָאָמָף וּוְעַט באָ גְּלִיטָה וּוּרָן מִיט דַּעַר נִיגְגָּזָה פָּוּן גְּעוּווֹסָע עַלְמַעַנְטָן אַיְן דַּעַר זִית פָּוּן אַינְדְּיוֹדוּעָלָע טְעַרְאִיסְטִישָׂע אַקטָּן. אָז גַּעַנוּמָעָן אָז פָּאָר זִיךְ — קָעַנוּן אַזְוַלְכָע אַקטָּן, וּוּסְטִיכִישָׂע בֵּין אַ גְּעוּווֹסָע קָאָמָף, בָּאַטְרָאָכָט וּוּרָן, אָז זִיְּנָעָן נִשְׁתָּא אַיְן סְתִירָה מִיט די אוּפְּגָאָבָן פָּוּן אַרְגָּאַנְזִירָטָן קָאָמָף פָּוּן דַּעַר פְּאָלִיטִישְׁעָר פְּאָרְטִיִּי — גְּלִיְיךְ זִיךְ וּזְאַלְטָן פָּאַרְגַּעַומָעָן אוֹיף אָז אַנדְרָאָרְפָּלְאָךְ... רַעַנְדִּיק וּוּגָעָן דַּעַר וּוּלְדָאָר טָאָט פָּוּן פָּאָן וּוּאָלָן, זָאָגָט מָאָרְטָאָו : «מִיט דַּעַר דָּזְוִיקָּן בִּישְׁפְּלַאלְאָוָעָר דָּעַרְנִידְעַרְוָנָג האָט דַּעַר רַעְגְּרָוָנָג גְּעוּוֹאָרְפָּן אַ העַנְשְׁלָקָע דַּעַם גַּאנְצָן רַוִּישָׂן אַרְבְּעַטְעַרְ-קְלָאָס. דַּעַר דָּעַרְנִידְעַרְוָנָג גְּלִיךְ מִיט אָזָא «אַיְנְדוּרְקְסְפּוֹלְן פָּאַלְקְסְ-פְּרָאַטְעָסְטָן, וּוּאָס

זאל אפנעםען דעם חشك בי אלע פאן וואלס און זיעירע נאטשאלאנייקעס צו מאכון וויטערדייקע עקספערימענטן אין דעם גיסט. בי אזעלכע בא- דינונגגען איי געוווען אומפארמיידלעך דאס דערשיינען פון א חדיד א נקמה- נעמער, וואס האט זיך באויזוין אין דער פערזאָן פון ה. לעקרט. די רוד- סיישע סאציאָל-דעמאָקָראָטִיעָ און דער גאנצער באַוְאָסְטוּזִינְקָעָרָר פֿרָאָ- לעטאריאָט האט מיט א געפֿיל פון טיפֿער באַפֿרְידִיקָוְנָג אַוְפֿגַעַנוּמָעָן די הערדאַיְישׁ טאט פון ווילנער שושטער, אַבעָר דאס דָאַזְיָיקָעָ געפֿיל באָ- ווירקט זיי נישט צו ענדערן זיעיר בליך אויף דער באַדִּיטוֹנָג פון טעראָר. דאס באַוְיְרְקָט זיי בלויין אַנְצָוּאָוּנְדָן אלע קרעפֶּטָן, אָן זָאָלָן זַיְן בְּכוֹת צו רְעָאָגִירָן אויף דעם ווילן כעס פון די פֿאָן וואלס מיט דְּרוּוֹאַלְזִיכְּרָנָרָעָן אַקְטָן פון אַמְּסְטְּרָדָמְ-כָּאָרָקְטָנָר⁴⁴).

לענין איי געוווען קעגן דער נאַטְיִיך, וואס זאָסְולִיטִיש אָן מאָרְטָאוֹ האָבָן געшибּוּן ווועגן לעקערטן אָן ער האט זיי פֿאַרְקָלָאָגָט צו פֿלְעַבְּגָנָאָזָן. איי אַברְיוּ צו אַים האט ער געшибּוּן, אָן ביִי זאָסְולִיטִיש אָן מאָרְטָאוֹן "הָאָבָן זיך פֿאַנְאַגְּדָעָר גַּעֲשְׁפִּילָט דִי נְעָרוֹן אָן זַיְהָאָבָן גַּעֲנוּמָעָן רֵידִין ווועגן דער נוּיטוּוּנְדִּיקִיט פון טעראָר". מיט אַפְּאָר יָאָר שְׁפַּעְטָעָר האט לענין באַצְיִיכְנֶט דִי דָעַרְמָאָנְטָע נאַטְיִיך אלס אוַיסְדָּרוֹק פון "די ווּאַקְלוֹנְגָעָן אָן דער זִיְתָן פון טעראָר, וואס עַס האָבָן בְּנֵישְׁת אַיְינְמָאָל אַרְוִיסְגָּעוּוֹיִן די פֿאָרָי שְׁטִיעָר פון אַינְטָעַלְיְגָעָנְטִישָׁן פֿלִיגָּל פון אָנוֹנָעָר פֿאָרְטִּיִּי"⁴⁵). ג. פֿלְעַבְּאָ- נָאָוֹן, ווּלְכָעָר איי געוווען דער ערְשְׁתָּעָר אַוְפְּזָוּנְגָעָמָעָן דעם קָאָמָרָ קעגן דער גִּיסְטִיקָעָר יְרֻשָּׁה פון די נָאָרְדָּנוּקָעָס אָן זַיְעָרָע טְעַרְאִיטִיטִישָׁע קָאָמְפְּ-מְעַטָּאָז, אַקְאָמָה וואס ער האט אַזְוִי גַּלְעַנְצָדִיק גַּעֲפִירָט יָאָרָן. לאָנגָא, איי אויך געוווען קעגן יְעַטּוּוֹדָעָר הנְּחָה דעם טעראָר.

די דָאַזְיָיקָע אַבְּסָאַלְוָעָ קַעְגְּנָעַרְשָׁאָפָּט, אָן שָׁוָם אוַיסְנָאָמָעָן, איי גַּעֲקוּ- מעָן צָוָם אוַיסְדָּרוֹק אָן אָן אַרְטִיקָל, אָן "איְסְקָרָאָ" ווועגן דער "לָאָגִיק פֿוֹן רְוִשִּׁישָׁן 'טְעַרְאָרִיּוֹן'". נָאָבָן שְׁילְדָעָרָן ווי אַזְוִי טְעַרְאִירָעָר מִין קָאָמָה, שְׁטוּפְנוּזָיִן אַגְּטוּוּקָלָט ביִי די נָאָרְדָּנוּקָעָס אָין די זַיְבְּצִיקָעָר יָאָרָן פון 1917ן יָאָרְהָנוּדָעָרט, ווּעָרט אַגְּנוּזָיִן, אָוֹ "וּוִי יְעַדָּעָר אַנְדָּעָרָ מִין קָאָמָה, האט דער 'טְעַרְאָרִיּוֹם' זִיְן אַיְינְגָעָ לְאַגִּיק. ווּעָרָ עַס 'אַנְעַרְקָעָט' טְעַרְאָר בְּלוּזָי ווי אַגְּנָגָ פֿוֹן זַעֲלַבְּסְטְּפָאַרְטִּיְּדִיקָוְנָג אַדָּעָר ווי אַמִּיטָל פֿוֹן נִקְמָה/, יְעַנְעָר ווּעָט מָאָרָגָן אַדָּעָר אַיבְּרָמָאָרָגָן אַנְהָוִבָּן האַלְטָן אִים — ווי קָאָרְפָּאָ"

וויטש אדער באלמאנשאו — אלס איינציגק מגעלען בי אונז אופן פון רעד
וואלוציאנערן קאמפ. און דעםפלט מעג מען זיך געזעגענען מיטן סאציא-
ליום" ^{๔๖}).

אין זעלבן נומער אין אויך אפגעדרוקט אין אויפרויף פון דער גראפע
פון "יוושני ראבאטעשי", מיט זעלבן די רעדאציע פון "איסקרא" סאליך
דאָריזרט זיך. אין דעם אויפרויף, וואס אין אנטישידן קעגן דעם, איז די
פאָרטהי זאל אַרגאניזירן אַפְּילוֹ נִקְמַה־אַקְטָן, ווערטט דאָך דערקלערט: "יעד
גער וואס קען ניט באָהערשן דאס אַומְמִיטְלָבָאָרָע גַּעֲפִיל, זאל האָדָלָען לויט
דעם רוף פון דעם גַּעֲפִיל. מֵיר וּוּלָן אִים נִשְׁתַּחַת פָּאָרָאָרְטִילְן: אָוּמְבָּאָ
רִירְלָעָן הִילִּיק זִיְּנָעַן פָּאָר אָנוֹן דִּי מַעֲנְשָׁן, וְאָס פָּאָרְחָתְמָעְנָעַן מִיט
בְּלוּט זַיִּעַר גַּרְעַנְצְּלָאָזְעָר אַיבְּרָגְעַגְעַבְּנִיקִיט צַו דָּעַר גַּוּיְסָעֶר בְּאָפְּיִיִּ
אָוְנְגָּס־אִידְיִיע. מֵיר פָּרָאָטְסְּטִירְן אַבָּעָר מִיט דָּעַר גַּאנְצָעָר עַנְעָרְגִּיעַ קָעְגָּן
די פְּרָאוֹן בְּיוֹרָאָקְרָאָטִישׁ צַו אַרגְּאַנְיִירְן דָּאס דָּזְיִיקָּע אַומְמִיטְלָבָאָרָע
גַּעֲפִיל, וְאָס גַּהְעָרְטַן נִשְׁתַּחַת צְוִילִיב דָּעַר עַצְּמָה נְאָטוֹר צֻוּם גַּעֲבִיטַן
פָּוֹן אַרגְּאַנְיִירְן".

די סַאְצִיאַלִיסְטָן־רְעוֹאַלְוִצִּיאַנְעָרָן (עַס־עַרְן), וּוּלְכָעַ האָבָן גַּעֲפְּרִידִיקְט
טָעָרָאָר, וַיַּאֲקָמָפְּ-מִיטְלָאָוִיךְ צַו בָּאוּיִיטִיקְן דָּעַמְצָמָעָן
הָאָבָן אַנְגָּעָהוּבִּין אַנְטּוֹוִיקְלָעָן אַנְטּוֹוִיקְלָעָן אַנְטּוֹוִיקְלָעָן
אוַיסְגָּעָנוֹצָטְדִּי וּוּלְנָעָר גַּעַשְׁעַנְיִישָׁן אַוִּיךְ צַו אַטְאַקְרִירְן דִּי שְׁטָעַלְוָגָן
פָּוֹן "בּוֹנְדָן". דָּעַר פִּירְעָר פָּוֹן דָּעַר סַאְצִיאַלִיסְטָן־רְעוֹאַלְוִצִּיאַנְעָרָן פָּאָרְטִיִּי אָוּן
אַיר סְפָּעַצְיִיעָלָעָר טָעָרָאִיסְטִיְשָׁעָר קָאַמְּפָ-אַרגְּאַנְיִזְאָצִיעָ, גְּרִיגָּאָרִי גַּעֲרָשָׂוֹנִי,
הָאָט וּקְעָגָן דָּעַמְצָמָעָן:

"דָּעַר שְׁרָעַקְלָעְכָּר מְנוֹאָוָל פָּאָן וּוּאָל, וּוּלְכָעַר הָאָט זַיךְ אִין פָּעָר
טָעָרָבָּרָג אַוִּיגְעָצִיכְנָט מִיט זִיְּנָעַ גְּבוּתָה, אָוּן וּוּלְכָעַר אִיז פָּוֹן דָּאָרְטָן
דָּעַרְפָּאָר פָּאָרְטְּרִיבָּן גְּעוּוֹאָרָן, בָּאָקוּמָט פָּוֹן דָּעַר רָעְגִּירָוָג אַפְּלָמָאָכָט צַו
אוֹגְטָעַדְרִיךְן דִּי בָּעַסְטָאַרְגָּאַנְיִזְרְטָעָ אַרְבָּעַטְעַרְ-בָּאוּעַגְּנוֹג — דִּי יִדְיִידִי
שְׁעָ"... דִּי גַּעַשְׁטָאָלָט פָּוֹן לְעַקְעָרְטָן, וּוּלְכָעַר הָאָט מִיט זִיְּנָעַ גְּעַגְּעָן
פִּיל בָּעַסְעָר פָּאָרְשָׁתָן דִּי בָּאַדְעָרְפָּעָנִישָׁן פָּוֹן דָּעַר אַרְבָּעַטְעַרְ-מָאָסָעָ אַיִּי
דָּעַר אַסְךְ רְעוֹאַלְוִצִּיאַנְעָר אָוּן אַפְּילָו גַּאנְצָעָ אַרגְּאַנְיִזְאָצִיעָ, צִינְדָּט אָוּן
אַיִּינְגָּעָרָה הָעָרְצָעָר אַפְּיִיעָרְדִּיךְן עַנְטוֹזִיאָוָם אָוּן דָּעְרוּעָקָט אִין אָנוֹן אַ
שְׁטָאָרָקָן שְׁטָרָעָבָן צֻוּם קָאַמְּפָ אָוּן זְעַלְבָּסְטָ-אַפְּפָעָרְדוֹנָג, כְּדִי מִיר זָאָלָן וּוּעָרָט

זין צו טראגון דעם נאמען 'חברים' פון דעם געפאלענען העלד. די אידי גענוו לעקערטס געשטעטל וווקט אויף אין אונז נאך א געפיל—א געפיל פון א שארפַּן ווֹיִיטִיךְ, ווּעָן מִיר דַּעֲרָמָאנְעָן זֶיךְ, אָוּ לעקערטן האט נישט געקבנט אַיְפְּמוֹנְטָעָן אֵין די לעצטט מִינְוָן פָּוּן זַיְן לעבען דער באַאוֹאַסְטָזִין, אָוּ זַיְן טָאט אִיז גַּלְעַנְצְּנָדִיךְ דַּוְרְכְּגַעֲפִירְט גַּעֲוָוָרְן — דַּעְרָ בְּאַזְּאוֹאַסְטִיךְ, ווּעַלְכָּעָר האט דַּעְרָמָאנְטָעָט, לְמַשְׁלֵךְ, סְטוּפְּאָן וּאַלְעַרְיָאנָאַוִּיטָשׁ בְּאַלְמָאַשָּׂאָוּן. דער ווַיְלַדְעָר אַכְּזָר פָּאָן וּאָל אִיז נִשְׁתַּגְּפָאָל טּוֹיטָץ צו די פִּיס פָּוּן דעם רַאֲכָעָ-גַּעֲמָעָר" ... "עַס האַבָּן זֶיךְ גַּעֲפָנוּן אַרְגָּאַנְיָאַצְּיעָם, ווּעַלְכָּעָר האַבָּן לְאַחֲרָה המְעַשָּׂה גַּעֲפָטָשָׂט בְּרָאוֹא. עַס האַבָּן זֶיךְ אַבְּעָר נִשְׁתַּגְּפָנוּן אַזְּעַלְכָּעָר אַרְגָּאַנְיָאַצְּיעָם, ווּאָס זַאֲלָן פְּרִיעָר קְוּמָעָן זֶיךְ הַילְּפָאָן אַרְגָּאָן-בְּזִוְּרוֹן דעם אַטְעַנְטָאָט אַוְיכְ אַזְּאָא אָפָּן, אָוּ ער זַאֲלָן גַּאנְצָן אַיְגָעָבָן זֶיךְ" ... "מִיר זַיְנָעָן אַיבָּעַצְּיָגָט, אָוּ נִשְׁתַּגְּפָנוּן קְוּקְנְדִּיךְ אַוְיכְ כְּלֻעְלִיְּ דָאָגָּא" מְאַטְּשָׁשָׁע אָוּן פְּרָאַקְצִיאַגְּנָלָעָ אַבְּעַרְגְּלִוְיְבָרְעִיְּ קְעָגָן טְעָאָרָה, ווּעַט דער גַּעֲוָונְטָעָר מְאַרְאַלְיָשָׁעָר גַּעֲפִיל בְּרַעְגָּעָן די יִדְיָשָׁע אַרְבָּעָטָעָר צָום בָּאָיָן ווּאַסְטָזִין פָּוּן דָּאַיְקָן חֹב אָוּן ווּעַט ווּיְזָן די מִיטָּלָעָן, ווּיְזָן צו דָּרָרָה פִּילָּן אִים. מְעַן דָּאָרָף זַיְן אַהֲלָד צו גַּיְינָן אַוְיכְ דַּעְרָ תְּלִיהָ בְּעַת דָּאָס ווּרְעָתָבָן אַזְּרָף אַבְּעָר זַיְן צָוְויִי מָאָל אַגְּרָעָסְעָרָעָר הַהֲלָד צו גַּיְינָן אַוְיכְ דַּעְרָ תְּלִיהָ אַזְּ אִיר בָּאַשְׁלָוָם אָוּן אַזְּ אִיר שְׁטִיצָעָ" ⁴⁷).

די סָאַצְּיָאָלְ-רַעְוָאַלְוָצְּיָאַגְּנְרָעָעָ פְּרוּמָעָ פְּרוּמְקִין, אַ גַּעְוּוֹעַעַנְעָ בּוֹנָהָ דִּיסְטָקָע אָוּן שְׁפָעָטָעָר אַ לִיְּדָנְשָׁאַפְּטָלָעָכָע טְעַרְאִיסְטָקָע, הָאָט אַוְיכְ אַטְּאָאָן קְיִרְטָה דַּי שְׁטָעַלוֹגָ פָּוּן "בּוֹנְדָה". בָּאַזְּוָנְדָעָרָס שָׁאָרָף אִיז זַיְן גַּעְוָוָעָן קְעָגָן אַוְיסְלָעְנְדִּישָׁן קָאַמִּיטָּעָט, אִין אַ בְּרִיוּ צו דַּעְרָ רַעְאַקְצִיעָ פָּוּן דַּעְרָ עַסְעָרִיָּה שְׁעָרָ צִיְּתוֹנָגָ אַ בְּרִיוּ ווּאָס אִיז פְּאַרְעַפְּנְטָלָעָכָט גַּעְוָוָרָן עַרְשָׁתָ מִיטָּ יָאָרָן שְׁפָעָטָעָר נָאָר דַּעְם ווּיְסָאָרָ אַבְּעָר אִיר אַוְיסְגַּעְפִּירָט גַּעְוָוָרָן אַ טּוֹיטָאָ אַוְרָטִיָּלָה, הָאָט זַיְן שְׁטָאָרִיק אָוּן לִיְּדָנְשָׁאַפְּטָלָעָכָט אַטְּאִקְרִיטָה דַּי שְׁטָעַלוֹגָ פָּוּן אַוְיסְלָעְנְדִּישָׁן קָאַמִּיטָּעָט פָּוּן "בּוֹנְדָה", אָוּ די דַּעְרַנְיִידְעַרְקָטָעָ אַלְיָין אָוּן נִשְׁתַּגְּפָנוּן די פָּאָרָטִיָּ זַאֲלָן רַעְגִּירָן. אַנוּוֹיִינְדִּיךְ אַוְיכְ דַּעְרָ "אַמְּעַנְדָלָעָכָרָ פְּרִידָ אָוּן פָּאָרְלִיכְטָעָרָוָגָ, ווּאָס אַלְעָה האַבָּן גַּעֲפִילָטָ נָאָכָן שָׁאָס פָּוּן לעַקְעָרָטָן", בָּאַשְׁוֹלְדִּיקָט זַיְן, אָזְ "די מִינְסָקָעָר בְּנוֹנְדִּישָׁע אַרְגָּאַנְיָאַצְּיעָהָ האָט בְּיֵזָה אַיצְטָ נִשְׁתַּגְּפִילָט אִיר חֹבָה, אָוּן דָּאָס האָט אָזְ סְפָק אַרְוִיסְגָּרְוָפָן בַּיְ דַּעְרָ

מינסקער מסע א געדרייקט און געבראכענע שטימונג. יעדער פילט זיין
שולד אין פאקט, וואס די מינסקער תליגים זיינען געלביבן אומבאָ
שטראָפט. יעדער פילט זיך געשענדט. און אויב נישט אלעמען, אבער
א סך איז דאס לעבן געווארן נישט ניחה אין דער שטאט, וואו עס בליבין
אן א תושבה אַזעלכע שעודרע באַלידיקונגגען לגביה דער פערזונלעכקייט
פון רעוואַלוציאָנערן”⁴⁸).

די בוגדישע פרעסע — אין לאנד און אויסלאָנד, יעדע אויף איר
שטייגער — האט אַפְגַּשְׁלָאָגָן די אַטְקָעָס פון די קְרִיטִיקָעָר אָן קָעְגָּנָעָר.
אויב קעגן די אַטְקָעָס פון די עַסְּ-עַרְן האָבָן אָלָע בּוֹנְדִּיסְטָן גַּעֲקָעָנְטָ פֿאָרָּ
געמען אָן אַיְנָהִיטְלָעֶכָּעָ פֿרִינְצִיפְּיָעָלָעָ שְׂטָלְוָגָן, אַיז דאס שׁוֹין נִשְׁטָ גַּעַּ
וועַן מַעַלְעַץ לְגַבֵּי דָּעַר קְרִיטִיק, וואס אַיז גַּעַקְוָמָעָן פון סָצִיאָל-דָּעַמְקָרָאָ
טִישָׁן לְאָגָעָר גּוֹפָא.

מייטן גאנָג פון דער צִיִּיט האָט אַין “בּוֹנְדָ”, זיך גענומען אויסאָרְבָּעָטָן
אן אַיְנָהִיטְלָעֶכָּעָ מִינְגָּוָג אַיך בּוֹנָג דָּעַר פֿרָאָגָעָ פון “אַרְגָּאָנוּיְרָטָעָר
נְקָמָה”. אָפְשָׁאָצְנָדִיק די גַּעֲשָׁעָנִישָׁן פון פֿאָרְגָּאָנְגָּנָעָם יָאָר אָן אַרְוָמָ
רָעְדָנָדִיק די צָוְגָּרִיטְוָנָגָעָן צָוָם קְוָמָעָנְדִּיקָן וְטָן מָאיָ, האָט דָּעַר אָוְנְטָעָרָ
ערְדִּישָׁעָר אָרְגָּאָן, וואס האָט אוּסְגָּעָדְרִיקָט די מִינְגָּוָג פון דָעַם צ. ק. פון
“בּוֹנְדָ”, גַּעַשְׁרִיבָן :

“די ווילדע טאָטָן פון דָעַם אַזְּיאָטָם, פָּאָן ווֹאל דָעַם שְׁמִיסְעָר, זיינָעָן
געֻוּעָן פָּאָר אָנוּ אַומְדָעָרוֹאָרט. מִיר זיינָעָן גַּעַוְוָן גַּעַרְגִּיטָאָרְבָּצָוָ
טרָאָגָן קְעַרְפָּעָרְלָעֶכָּעָ אַון מַאְרָאָלָעָ פֿיְנִיקְוָנָגָעָן, נָאָר פֿאָרְשָׁעָנָדָט וּוּרָן...
דאָס אַיבָּעָטְרָאָגָן אַיז גַּעַוְוָן אַומְמָעָלָעָ. נִשְׁטָ וְעַדְנִיקָן קִיְּן מַעְלָעָ
קִיִּיט בְּאָלָד צָו עַנְטָפָרָן אַוִּיכָּר דָּעַר שְׁעַנְדָּלְעָכָר טָאָט פון דָעַר רָעְגִּירָוָגָ
זַיְינָעָן אַיְנִיקָּעָ אַרְיִינְגָּעָפָאָלָן אַין סְפָקָות אָבָן זיך אַונְגָּהָוִיבָן מִיאָס צָוָ
זַיְינָעָן אַין דָעַר קְרָאָפָט פָוָן אַונְגָּזָר בְּאָוּעָגָגָן. מַעַן האָט גַּעַזְאָגָט, אָן
מִיר האָבָן נִשְׁטָ קִיְּן רָעָכָט צָו רָופָן די מַאְסָן צָו אַ וּוּלְכָעָר נִשְׁטָ אַיז
טְעַטְּיִיקִיטָ, וואס אַיז פָּאָר זַיְּ פֿאָרְבָּוָנָדָן מִיט דָעְרָנִידָעָרָוָגָ, וּוּבָאָלָד מִיר
זַיְינָעָן נִשְׁטָ בְּכֹחַ זַיְּ פָוָן דָעַם צָו פֿאָרָהִיטָן... “די דָעְרָנִידָעָרָוָגָס-טְאָקְטִיקָ
פָוָן דָעַר רָעְגִּירָוָג האָט גַּעַמָּאָכָט אַ גַּעַוְיִסְעָ בְּהָלָה אָן אַונְגָּזָרָעָ רִיעָעָן,
מִיר וּוּלְזָן דאס נִשְׁטָ לִיְּקָעָנָעָן. זַיְּ האָט אַרְוִיסְגָּעָרָוָפָן אַ גַּעַוְיִסְעָ אַומְאָנָטָ
שְׁלָאָסְנִיקִיטָ, נָאָר דאס האָט נִשְׁטָ לְאָגָג גַּעַדְוִיעָרָט. אַמְתָה, די סְפָעָצִיאָלָעָ

פראגע, וואס איז פארובונדן און ארויסגערוףן בי אונז דורך דער נייער טאקטיק פון דער רעגיינונג, האט נאך נישט באקומען קיין באשלילעכע לייזונג, נאך אמת איז אויך, איז די דזוייך פראגע האט איז איגענער אויף אָהֶר נישט געשטערט דער וויטערדייקער אנטווקילונג פון אונזער רעוואלוציאנערעד עריגע... "די אנטערוגס-טאקטיק איז געוען אַנגער-ווענדט נישט בלויין צו אונז יידיש אַרבטערט, אלין, — דער ווילדעָר בלוט-דורך-טיקער באראָן האט געפונען נאכפאלגער איז וויאטקער גובער-גיע, אין קראָם-ענטשוזג און איז נאך אַינְיִיךְ ערטער..."

דער אַרטיקל טרעט אַריס קעגן די, וועלכע טילין אויף "מיר" און "זַיִן", אַרגאניזאציע און אַרבטערט. ס'איין אַלעמענס זאָד: "זו אַזעל-בע אַומְפַּאַרְשְׁטַעַנְדְּלַעַכְּעַ מְעֻנְשָׂן גַּהֲעַרְעָן דֵּי אַונְוַעַרְעַן חַבְּרִים — אַרבטערט און נישט-אַרבטערט — וועלכע זיינען פֿאַרְאַיְאָרְן נאָך דער ווילגעָר שיבָּן: דערדיי אַרוֹיסְגַּעַטְרַעַט מִיט פֿאַרְשִׁידְעַנְעַ פֿאַרְוָוָרְפָּן צָום קָמִיטָעַט: עַרְעַט גַּעַרְפָּן צו דער דַּעְמָאַנְסְּטַרְאַצְּיָע, דַּאְרָף עַר עַנְטְּפָעָר, און נישט מִיט פֿאַפְּרִילְעַד..." "צִי אַיז אַן עַנְטְּפָעָר מִיט אַ פֿאַפְּרִילְיַי — אַן עַנְטְּפָעָר, דַּאָס אַיז אַן אַנדְעָר זאָך, נאָך צו מְעֻנְשָׂן, וועלכע האָן אַזְיִי גַּעַבְרָעָנט אַן גַּעַפְּלַאַקְעָרָט, קענען מִיר מִיט פֿוֹלְעָר רַעַכְתְּ פֿרְעָגָן: אַן אלְיַין וואָס האָט אַיר גַּעַשְׁוַיְגָן? אַיר אלְיַין זעַנְט נישט גַּעַוּוֹן מְחוּבָּן צו עַנְטְּפָעָר? וואָס זעַנְט אַיר — פֿערְד, וואָס מַעַן דַּאְרָף פֿאַרְן צְוִים פֿירְן? האָט דַּעַן? עַנְקָרָט גַּעַפְּרָעָגָט בַּיִי ווּעַמְעַן וואָס צָו טָאָן, גַּעַמְאָכָט ווּמְעַן פֿאַרְוָוָרְפָּן? "...").

אין זעלבן נומער וווערט אַנגעריפָּן דַּאָס יידישע בִּירְגְּעָרוֹתָם פֿאַר אַיר נישט ווירדיקער האַלְטוֹנָג. עַס וווערט פֿעַסְטְּגַעַשְׁטַעַלְט, אַז "דער רַעַי" וואַלְאַצְּיָאַנְעָרָעָר קָאמָפְּן דַּעַם יִדְיָשָׁן פֿרְאַלְעַטְאַרְיָאָט גַּעַפְּנִיט נישט קַיִן אַפְּקָלָאָנָג אַין דער יידישער בּוּרְוָאַזְיָע. דער שַׁרְעַקְלַעַכְּרָפְּ אַלְיִצְּיִלְעַכְּרָ ווַיְלִקְרָר, וואָס וווערט אַלְיַץ שְׁטָאַרְקָעָר, רַופְּטַ נִישְׁט אַריס קַיִן גַּעַפְּילְ פָּן פֿרְאַטְעָסְטַ בַּיִי די 'אוּפְּגַעַלְעַרְטָעָ' אַז נִישְׁט 'אוּפְּגַעַלְעַרְטָעָ' בּוּרְוָאַזְיָע, פֿאַרְקָעָרָט, זַיִן פֿאַרְגְּרָעָסְעָרָן נאָך זַיִעַר שְׁקַלְאַפְּיִישָׁן אַיבְּרַגְעַגְעַבְּנִיקִיט צָו דער רַעַגְיָוָג. זַיִן זיינען מַתְפָּלָפְּרָאָר פָּאָן ווְאָלָס גַּעַזְוָנָט אַז גַּיְבָּן נְדָבָות פָּן קְהַלְשָׁע גַּעַלְט צָו בָּאַלְוִינָעָן די קָאַזְאָקָן פָּאָר זַיִעַר הַתְּמָדָה, וואָס זַיִן האָן אַרוֹיסְגַּעַוְוִין אַיז אַינְיִשְׁטָילְן די אַרבְּטָעָר-אָמוּרָוָעָן (זַיִן עַט האָן גַּעַטְאָן די גַּעַמְיִינְדָּעָס אַיז מִינְסָק אַז ווַיְלִגְעָ)."

אין דער שטאט ריגע איז מען צוגעטרעטען מאכון פראקטישע אויס-פירן פון דער רעזאלוציע וועגן «ארגאניזירטער נקמה» — שאפן אַ סָאַ ציאַל-דעמאָקָראָטִישׁע קָאָמְפּ-אָרְגָּאָנוֹזִיזְרֶטּוּר פָּאָר אָזָא צוּעָק. אַיְן פְּרָאָגָרָם אַיְן אַנְגָּעוֹזִין גֻּוֹוָאָרוֹן דֵּי נְגָאָטִיוּעַ בָּאַצְּיוֹנָגּ צָוָם טָרָאָרָ אלָס פָּאָלִיטִישָׁן קָאָמְפּ-מִיטּ אַזְּ מְזֹועָטּ זִיךְ בָּאַגְּרָעָנָעָן מִיטּ «נְקָמָה-אַקְטָן» אַיְן סְפָעָ צְיעַלָּע אַיְיסָעָרְגָּוְוִינְגְּלָעָכּ פָּאָלָן. לוּיטּ דֵּי יִדְעָותּ, וְאָסּ עַסְתָּמָטּ צְוגָעָ שְׂטָעָלָט דֵּי רִיגָּעָר וָשָׁאָנְדָאָרְמָעָרִיעָ, הָאָטּ בְּרָאָשּׁ פָּוָן דָּעָרָ דָּזְוִיקָּעָר אַרְגָּאָ נִזְאָצִיעָ גַּעֲזָאָלָט שְׁטִיןָ אַבְּרָהָםָ בְּרָאוֹן — שְׁפָעָטָר אַ בָּאיְמָטָר בְּנוֹנִיָּה שְׁעָרָ טָוָר אַזְּ רַעֲזָנָעָר (סְעָרִיגִּי). רִיגָּעָ אַזְּ גַּעַוְעָן אַזְּ אַיְסָנָמָ-פָּאָל.

די רַעֲזָלָצִיעָ פָּוָן דָּעָרָ בְּעַרְדִּיטְשָׁוָעָרָ קָאָנְפָּרָעָנָץּ וְעַגְּן «אַרְגָּאָ נְקָמָה», וְאָסּ אַיְן נִשְׁתָּחָוּ גַּעַוְעָן בְּגַדְנָדִיקּ פָּאָר דֵּי מִתְגָּלִידָעָר אַזְּ אַרְגָּאָנוֹזִיזְרֶטּ אַזְּ הָאָטּ גִּיכָּעָר גַּעֲזָאָלָטּ דִּיבָּנָעָן וְיֵי אַמְּאָטָרְרָאָלָ פָּאָר דָּעָם קְוָמָעָנְדִיקָּן 5ְטָן צְוָאָמָעָנְפָּאָר, הָאָטּ אַרְוִיסָגְדוּרְפָּוּן הַיּוּסָ וּוְיכָוָהִים. אַזְּ דָּעָרָ רַעֲזָלָמָטָ אַזְּ גַּעַוְעָן, אַזְּ זִיךְ אַיְזָן סְוִוִּיךְ-כְּלָ-סּוֹפְּ אַפְּגָעָוָאָרָפּ גַּעַוְוָאָן. אַיְן יוֹנִי 1903 אַיְן אַזְּ צִירִיךְ (שְׁוֹוִיְיךְ) אַפְּגָעָהָאָלָטָן גַּעַוְאָרָן דָּעָרָ 5ְטָעָר צְוָאָמָעָנְפָּאָר פָּוָן «בּוֹנְדָן». סָאַיְן גַּעַוְעָן אַ פּוֹלָעָ אַיְנְשָׁטִימִיקִיטּ בְּיִי דֵי דָעַלְגָּאָטָן, אַזְּ דֵי רַעֲזָלָצִיעָ וְעַגְּן «אַרְגָּאָנוֹזִיזְרֶטּ אַנְקָמָה» זָאָלָ אַפְּגָעָ שְׁאָפָטָן וּוּרָן. אַזְּ אַיְנְהִיְטְלָעָדָ אַזְּ גַּעַוְאָרָן דֵי שְׁטִימָוָגָן אַיְן «בּוֹנְדָן», אַזְּ מַעַן הָאָטּ דָּאָסּ אַפְּשָׁאָפָן דֵי רַעֲזָלָצִיעָ גַּעֲהָאָלָטָן פָּאָר אַ זְּעַלְבָּסְטָפָּאָרְשָׁעָנְדָן לְעַכְקִיטָן. אַזְּ דָעַבָּאָטָעָ אַזְּ בְּלוּזָן גַּעַפְּרִיטָן גַּעַוְאָרָן וְעַגְּן טָעַקְסָטָן פָּוָן בָּאָרָ שְׁלָוָס אַזְּ דָעָרָ פְּרָאָגָעָ. דָעָרָ 5ְטָעָר צְוָאָמָעָנְפָּאָר הָאָטּ דָעַרְקָלָעָרָטָ «אַרְגָּאָ נְקָמָה», וְאָסּ דָעָרָ שְׁטָלָונָגָן פָּוָן דֵי פָּאָרְמָעָן פָּוָן טָרָאָרָ. אַיְן הַסְּכָם מִיטּ דָעָרָ שְׁטָלָונָגָן פָּוָן 4ְטָן צְוָאָמָעָנְפָּאָר, וְאָסּ הָאָטּ זִיךְ אַרְוִיסָגְדוּרְפָּוּן קָעָגָן טָרָאָר, אַזְּ בָּאַשְׁלָאָסָן גַּעַוְאָרָן אַפְּצָוָשָׁאָפָן דָעָם בָּאַשְׁלָוָס פָּוָן דָעָרָ 5ְטָעָר קָאָנְפָּרָעָנָץּ, וְאָסּ דָעַקָּאָמָעָנְדִירָטָ צָוָעַנְפָּרָעָן מִיטּ אַרְגָּאָנוֹזִיזְרֶטּ אַנְקָטָן אַוְיָף דָעָרָ טָאָקְטִיקָן פָּוָן דָעָרָ רַעֲגִירָוָנָגָן פָּוָן דָעַרְנִידָעָרִיקָן אַזְּ טָרָעָן דֵי ערָעָ פָּוָן דֵי רַעֲזָלָצִיאָנְגָעָרָעָ קָעָמְפָרָ.

דָעָרָ אַיְנְעָרְלָעָכָעָרָ שְׁטָרִירִיטָ אַיְן «בּוֹנְדָן» אַרְוּם דָעָרָ פְּרָאָגָעָ פָּוָן טָעָדָאָרָ, וְאָסּ הָאָטּ זִיךְ זְמָעָר 1903 גַּעַעַנְדִיקָטָ מִיטּ אַזְּ אַיְנְשָׁטִימִיקָעָרָ קָעָגָן נְעַרְשָׁאָפָטָ צָוָאָיִם אַיְן אַלְעָזָרָ זִיכְיָעָן פָּאָרְמָעָן, הָאָטּ נִשְׁתָּחָוּ גַּעַמְינְגָרָטָ דָאָסּ פָּאָרְעָן לְעַקְעָרָטָן אַזְּ זִיךְ מִסְּרָתָ-נְפָשָׁדִיקָעָ טָאָטָ. אַיְן אַוְיְפָרְוָן, אַוְיָת

געהיהם פאריזאמלונגען און פראטעסט-שטררייקן האבן די בונדיסטען נישט איבערגעלאלזט דעם מינדסטן ספק וועגן זיעיר באציאונג צו דער מעשה בעקררט.

געוווען אפילו פאלן, ווען דער פראטעסט קעגן די ווילנער געשעה נישן האט באוואויגן די יידישע ארבעטער פון געוויסע שטעת צום ערשותן מאל א羅יסגין אין גאס און דעמאנטדריךן. אין אין אויפרויף פון די יידישע ארבעטער אין זשיטאמיר ליעגען מיר: «מיר, זשיטאמירער ארבעטער, האבן באשלאסן אויסצודרייקן אפּן אונזער טרייע ליבע צום העלדיישן פארקעמעפער און אונזער טיפסטן האט קעגן דער פינצעטערער זעלבסטהערשונג. אַ מסע פון הובגערטער מענטשן זיינען מיר אַרויס שבת, דעם וטן יוני (1902), אויף דעם בזולואר, טראנדיק פֿאוֹרָאַיס אַ רוייטע פֿאן. מיר זיינען געגאנגען מיט געזאנג פון רעוואַלזִיכְרָעָר זידער און מיט אויסגעשריען: 'זידער מיט דער זעלבסטהערשונג! צום אַיבֵּיךְ אַנדענְקָפּון הירש לעקערט און באַלמאַשָּׁאוֹ!' מיר, היגע אַרבעטער, וועלכע לידן אויך פון דעם שווערן יאַך אונטער דער זעלבסט-הערשנדיקער רעגירונג, האבן צום ערשותן מאל אַרויסגעטראגן אונזער ...

פראטעסט אַפּן אין גאס»...

דעם וטן יוני 1903, אַ יאָר נאָך דעם, ווי הירש לעקערט אַין אַרויף געשטייגן אויף דער תליה, האט דער «בונד» אַרגאניזיט אַ שטרײַיק פון די יידישע ארבעטער אין ווילנער. די שטאָט אַין געוווען שטאָריך באַוואָכט פון פֿאַלְצִי אַון קָאוֹזָקָן. מְהַאֲט אַויך קִינְעָם נִשְׁתְּצָוְעָלָאַזֶּת צום מִי לייטערישן פעלה, וואו די צַאֲרִישׁ תְּלִינִים האַבן באַערדייקט זיעיר קרבּן.

דער ווילנער קָאַמִּיטָעַט פון «בונד» האט צו דער ערשותן יאַרכִּיצִי אַויך פֿאַרְשְׁפְּרִיט אַין אויפרויף, אין וועלכּן עַם אַין געוווארן דעדצִילט וועגן לעקערטן: «פִּיל אָוּרְזָאַיקָע נְעַכְתָּה האַט עַר שְׂוִידְעָה אַפְּטָעָר מָאַט פון דִּיק זִין הַעֲלִידִישׁן פְּלָאָן! פִּיל טָעַג האַט עַר גַּזּוֹכְטָה דעם צַוְּפָאָל צַי דָּעַר פִּילן זִין גַּעֲדָאָנָק!...» «עַנְטְּפָעָרָן אַויך דער שְׂוִידְעָה אַפְּטָעָר מָאַט פון דער רעגירונג מיט אַן אַלְגָּעָמִינָעַטָּר סַאַצְיָאַל-דַּעַמְּאַקְּרָאַטִּיעַ האַבן מיר נִשְׁתְּמִיט פון דער רעוואַלזִיכְרָעָר מִיט אַן גַּעֲנִיכְרָאַטִּיעַ מִיט דעם אַיְנְצִיךְ רִיכְטִיקָן גַּעֲקָעָנָט!...» «אָוּמְעָטוּם האַט מעָן גַּעֲהָרָט נאָר אַין פֿראָגָע: צַי דָעַן ווּעַט מעָן אַים (פֿאן וּוּאָל) שְׂוִיגָן? צַי דָעַן ווּעַט זִיךְ צַוְּיִישָׁן יִדְישָׁן פֿרָאַלְעָטָא!

דיאט נישט געפינען קיין ראכענער ? מיט א קויל האט הירש לעקערט פאדרנטפערט די פראגע, און און דעם ליגט די גרויסקייט פון אים... און אמרת שמחה, א גרויסע פריד האבן מיר געהאט וואס אט דער פאלקס' העלד איז געווען א ייד, וואס אים האט ארויסגעשטעלט דער יידישער פראץ' לעטעריאט'.

זו דער צוויטער יארצית האט דער ווילגער קאמיטעט פון "בונד" געשריבן איז זיין אונטערערדיישער ציטונג : "לעקרט איז נישט געווען קיין טעראריסט. ער האט נישט גערעכנט מיט זיין שאס צו דערשרען די רעיגרונג..." "דער שאס פון לעקרטן האט מערד אדער וויניגער באָ פרידיקט אונזערע ראכעגעפילן. מיט זיין העלדישן טאט האט לעקרט אונז געווען א ביישפיל פון מוט און ענרגיע איז קאמפ קעגן דער ווילדער ווילקיר, אבער די דאוייקע העלדוּתַטָּת האט נישט געקענט צוינגען די רעיגרונג זיך אפֿצֶזְאָגָן פון איר גווארט-פאָלִיטִיק און ווילקיר..." "אָ רָעָ וְאָלוֹצִיָּאָגָר קָעָן נִישְׁט אַרְבְּעַרְטָרָאָגָן קַיְיָן בַּאַלְיִידְקוֹנוֹגָן זַיְן אַיְגָעָנָעָר פֻּרְזָאָן אָן פָּוּן דָּעָר פֻּרְזָאָן פָּזָיְנָעָן חֲבָרִים. אָן הֵרֶש לעקרט, דָּעָר הַעַלְד אָן מַאְרְטִירָעָר פָּוּן דָּעָר רַוְּסַלְעַנְדָּעָר רַעְוָאָלוֹצִיָּאָ, וּוּעָט אַלְעָט מָאָל דִּינְעָן פָּאָר אָנוּן אַלְסָ בַּיְשָׁפִיל פָּוּן מַאְכָט אָן אַמְּדַעַרְשָׁרָאָקְנִיקִיט פָּוּן די רַוְּסַלְעַנְדָּעָר רַעְוָאָלוֹצִיָּאָגָעָרָן⁵⁰)." דִּי לעקרט-יאָרְצִית אַיז גַּעֲפִיעָרֶת גַּעֲוָאָרֶן אָוּמָעָטָם, וְאוּ אָס זִיְּגָעָן גַּעֲוָעָן יִדְיִשָּׁע אַרְבָּעָטָעָר, אַרְגָּאַנְיוֹרָטָע אַונְטָעָר דָּעָר פָּאָן פָּוּן "בּוֹנְד".

אַין שִׂיבָּות מֵיט די ווילגער געשענִישָׁן האט דָּעָר אוַיסְלַעְנְדִישָׁעָר קָאַמִּיטָעָט פָּוּן "בּוֹנְד" אַנְטוּוּיקָלֶט אַ פִּיבּוֹרָהָאָפְּטָע טַעַטִּיקִיט. פָּוּן אַיז זִיְּט האט ער אַנְשִׁידָן בַּאַקְעָמָפְּט די טַעַרְאִיסְטִישָׁע אַפְּנוֹיָגָן אַיז די בּוֹנְד דִּישָׁע רִיעָן, פָּוּן דָּעָר צַוְּיִיטָר זִיְּט האט ער אַין אוַיסְלָאנְד אַנְטוּוּיקָלֶט אַ בְּרִיטָע אוַיפְּקָלְעָרָרִישָׁע אָן פְּרָאָטָעָט-קָאַמְּפָאָגָע. ער האט כָּסְדָּר אַינְגָּ פָּאַרְמִירָט די פְּרָעָסָע אָן בְּכָל די עַפְנָטְלִיכְקִיָּט וּוּגָן דֻּעָם וּוָאָס סְאַיְזָ פָּאַרְמִירָט די פְּרָעָסָע אָן בְּכָל די עַפְנָטְלִיכְקִיָּט וּוּגָן דֻּעָם וּוָאָס סְאַיְזָ וּוּרְקָלְעָרָפָרְגָּעָקְוּמָעָן. ער האט פָּאַרְעָפְּנָטְלִיכְט די אוּמְלָעָגָאַלָּע אוַיְפָרְזָוָן, וּוָאָס זִיְּגָעָן אַרְוִיסָּאָן רַוְּסַלְאָנְד, וְוִי אוִיךְ אַ רְיִי אַנְדָּעָר דַּאְקָוּמָעָנָט אָן פָּאַרְשִׁידְעָנָע פָּאָקָטָן. עַס אַיז אוַיסְגָּעָטִילָט גַּעֲוָאָרָן אַ סְפָּעַצְיְּעָלָע קָאַמִּיסִּיעָ, וּוָאָס האט וִיךְ פָּאָרְנוּמָעָן מֵיט דָּעָר אַקְצִיעָ, די סְאַצְּיָאַלְסִיטִישָׁע אָן לִיְּ.

בעראלע פרעסע פון מערב-אייראפע און אמעריקע האט וועגן דעם גע-שריבן. אין א סך אייראפעאישע שטעת זיינען פארגעקומוונ גרויסע פרא-טעסט-פארזאומלונגגען, ווי למושל אין בערלין, היידעלבערג, מאונהיים, מינ-בען, קארלסרו, לייפציג, דארמשטאט, פריבורג, זשענעוו, לאזאן, בערין, ציריך, ווינטערטור, בייל, פאריז, ליין, מארסיל, רומי, מילאן און אנדרע שטעת. אין בערליך זיינען אויפן מיטינג פון דער דיטשער ס. ד. געווען 3 טויזנט מאן. פאליצי האט אים צערביבן נאך א שארפער רעדע פון דעופוטאט לעדubar.

אין יוני 1902 האט דער סעקרעטאר פון סאציאלייטישן אינטער-נאציאנאל זיך געווענדט צו אלע אונגעשלאלסגען פארטיען וועגן אינארא-דעגען פראטעסט-מייניגען קעגן די אכוריותדייקיטן און באראבריען, וואס דער צארישער רעזשים טומט אפ לגבי ארבעטער-דעםאנטראנטן און פא-לייטישע אָרְעַסְטִירְתָּע.

מיר וועלן דא נאך אויסהערן צוויי שטימען פון מענטשן, וועלכע זיין-גען בעית די ווילנער געשענישן געווען נאנט און דאך וויתט — אינגע-נאנט אין גיסט און וויתט אין שטה, דער צויטער נאנט אין שטה און וויתט אין גיסט.

דער סאציאלייט און דיבטער א. לייסין האט דעמאלאט געשביבן אין אמעריקע: «אין יגעעם טאג האט זיך לעקערט דערהויבן הויך איבער די הונדערט און דרייסיך מליאגען אונטערטאנגען פון צאר, די וויסטעشكلאפען, וועלכע טראגן געדולדיך זעירע שלקלאפען-קייטן, און צואמען מיט אים אויך דערהויבן געווארן, אין די אויגן פון גאנצן לאנד, דער גאנצער יידיישער פראלעטאריאט, דאס גאנצע יידייש פאלק. אין יעונם טאג האט לעקערט אויפגעטאן באָר יידן פיל מער, ווי פיל און פיל יידייש גדולים אין פאָרלויף פון פיל און פיל יארן, די שוערטשט באָ-שולדייקונג, וואס האט געדrikט די יידן, אויז געווען די באָשולדייקונג אין פיגהייט, אין טروسאסט. די שוערטשט שטראָף וואס יידן זיינען דערפֿאָר אויסגעשטאנגען, אויז געווען די שטראָף פון פאָראָקטונג. און לעקערט האט די דאַזְיכָע באָשולדייקונג און די דאַזְיכָע שטראָף אָפְגַעַמְעַקְט — מיט זיין יונגן בלוט האט ער' עס אָפְגַעַמְעַקְט^{ויא}).

בז' ציון כה, אַ הַעֲבָרְעָאִישָׁעֶר שְׂרֵיְבָּעֶר, האט שפערטער אוווי איבער-
 געגעבן וועגן דער ווירקונג פון דער לעקערט-דראמאע :
 "באמה האט לעקערט אן ארט אין דער יידישער געשיכטע, נישט
 בלויין אין דער סאציאליסטיישער אונ נישט בלויין אין דער ענג-פארטהי-
 אישער. לעקערטס טאט האט געהאט אַ באָדִימָנוֹג פֿאָר דָּעַם גָּאנְצָן יִדִּישָׁן
 קאמפּ פֿאָר רָעַכְתּ, אָפִילוּ פֿאָר דָּעַם צְיוּנָזָם, פֿאָר דָּעַר יִדִּישָׁר פֿרָעַסְעַ,
 וויל דאס איי געוווען דער אַינְזִיקָּעָר פֿאָל, וואָס אַ טַּעַרְאִיסְטִישָׁעָר אַקְטַּ
 אַיְזָן דַּוְרְכְּגַעַפְּרִיט גַּעַוְאָרָן צּוֹלִיב דָּעַם יִדִּישָׁן כְּבָוד אַוְן דָּוָרָךְ אַ מַעֲנְצָשָׁן
 אַ ווַיְיַיְנִיק אַנְטוּוּיקְלָטָן. אַיךְ הָאָב דָּאָן גַּעַהְעַרְטַּן ווַעֲגַן דָּעַם רָוּשָׁם, וואָס עַס
 האט גַּעַמְאָכָט אַיְן דַּי הַוְּיכָעָרָן רָוִשְׁיָעָסְפָּעָרָן, אוּפּ פְּלָעוּוֹן, דָּעַם שְׁרָעַקְלָעָכָן
 מִינִיסְטָעָר פֿוּן אַינְגְּרָעָן-עֲנִינִים ... "דָּעַר מִינִיסְטָעָר פְּלָעוּוֹן האט גַּעַפְּוּנָעָן,
 אַז מַעַן דַּאֲרָף עַנְדָּעָן דָּעַם אַלְטָן סִיסְטָעָם, וואָס האט גַּעַטְרִיבָּן אַלְעָרְלִי
 קָלָאָסְן יִדְּזָן צּוֹ אַונְטָעַרְדִּישָׁר אַרְבָּעַט" ... "פְּלָעוּוֹן אַיְזָן גַּעֲוָעָן דָּעַר
 עַרְשָׁטָעָר מִינִיסְטָעָר פֿוּן אַינְגָּרָה, וואָס האט עַטְלָעָכָעָחָדָשִׁים נָאָר דָּעַם
 עַנְיִין לעקערט דַּעְרָלוּבָּט אַ לְּעַגְּאָלָעָיְדִּישָׁע צִיטָ�וֹגָג (דָּעַר פְּרִינְדָּ) אַיְן
 פְּעַטְעַרְבָּרָג. פְּלָעוּוֹן האט גַּעַפְּוּנָעָן, אַז סְ'אַיְזָן בָּעַסְעָר צּוֹ הָאָבָן אַ רְעִגְרוֹנָגָג-
 קָאנְטָרָאָל אַיבָּעָר דָּעַר יִדִּישָׁר פֿרָעַסְעַ אַיְדָעָר אַומְלָעְגָּאָלָעָיְדִּישָׁע פֿרָעַסְעַ.
 דָּעַר שָׁאָס פֿוּן לעקערטן האט פִּיל גַּעַוְוִיקָּט אוּפּ דָּעַר פְּסִיכָּאָלָגִיָּעָ פֿוּן
 דָּעַר רָוִשְׁיָעָר בִּירוּאָקָרָאָטִיעָ. זִי האט גַּעַזְעָן, אַז אַז אַיְנְפָאָכָעָר יִידָּ, אַז
 אַרְעָמָעָר שָׁוָּסְטָעָר, נִשְׁתָּאַיְן שְׁלִיחָות פֿוּן אַ פָּאָרְטִיָּי, גִּימִיט אוּפּ דָּעַם טָוִיט,
 וויל מַעַן האט בָּאַלְיְדִיקָּט יִדִּישָׁע רְעוּאָלָזִיכְּאָנְגָּרָן. זִי האט זִיךְּ אַיבָּעָר-
 צִיגְּטָן, אַז סְ'וּזָּקָסְטָן גָּאָר אַז אַנְדָּעָר דָּוָר. אַזְעַלְכָּעָמָעָשִׁים, ווַיְיַמְּסִין
 יִדִּישָׁע רְעוּאָלָזִיכְּאָנְגָּרָן, הָאָבָן זִיךְּ מַעַר נִשְׁתָּאַיְבָּרְגָּעָהָזָרָט אַז רְוָסָלָאָנד.
 לעקערטס שאָס האט גַּעַוְוִיקָּט" ²⁾.

6. לִיד אָוֹן דְּרָאָמָע

דעך רושם פון דער מעשה-עלקערט אוין געווען אַ שטארקער אוון
טיפער. נישט בלוייז אין די פֿאָרטֵיאַיִישׁ אָוֹן רֻעָוָאַלְצִיאָנֶגֶעֶרֶע קְרִיזָן,
וּאוֹן מִ'הָּאָטָה, אָפְּגָעָבָנְדִּיק כְּבָוד דָּעַם אַרְבָּעָטָעָרְהַעַלְד אָוֹן מַאֲרִיטְרָעָה,
גְּלִיכְצִיְּטִיךְ זִיךְ גַּעֲנוּמָעַן מַתְוָחָה זִיךְ וּוּעָגָן «אַרְגָּאַנְיוּרְטָעָר נְקָמָה» אָוֹן
בְּכָל וּוּעָגָן טָעָרָאָר. די מעשה-עלקערט האַט אַנְגָּעָרִירְט אַ פֿאָלְקָס-סְטוּרְנוּן,
וּואָס האַט אַ צִּיטָּעָר גַּעֲטָאָן אָוֹן אַנְגָּהָוִיבָן אַרוּסְגָּעָבָן רִינְגְּדִּיקָע טָעָנָעָר.
די עַרְשָׁטָע האָבוֹן זִיךְ אָפְּגָעָרוֹפָן אַנְגָּנִימָע פֿאָלְקָס-דִּידְכְּטָעָר. זִיךְ האָבוֹן
גַּעֲשָׁאָפָּן אַ רְיִי לִידְעָר וּואָס דָּאָס פֿאָלָק האַט גַּעֲזָוָנָגָעָן. אַנְגָּנִים זִינְגָּעָן אוּירָן
גַּעֲבָלִיבָן די שָׁאָפָּעָר פָּוֹן די נִיגְנוּנִים פָּאָר די לִידְעָר. מִיט לִיבָּע וּוּעָרָט בָּאָרָן
וּוּגָּגָעָן הַעֲרָשָׁקָע, וּוּלְכָעָר האַט זִיךְ אַלְיָין מַקְרִיב גַּעֲוָעָן, כְּדִי צָו נַעֲמָעָן
נְקָמָה פָּאָר זִינְגָּעָן בָּאַלְיִידְקָטָע בָּרִידְעָר אַרְבָּעָטָעָר. אָוֹן אַיְינִיקָע וּוּאַרְיָאנְטָן
וּוּעָרָט גַּעֲשִׁילְדָעָרָט וּוּאָזְזִי דָּאָס אַיְזָן גַּעֲשָׁעָן. אָט אַיְזָן פָּוֹן די דָּאַיְיקָע
פֿאָלְקָס-לִידְעָר :

וּוּעָן הַעֲרָשָׁקָע אַיְזָן פָּוֹן שְׁטוּב אַרוּסְגָּעָגָעָן,
הַאַט עָר גַּזְאָגָט : בָּרִידְעָר, אַ גַּוְעָט נַאֲכָט ;
וּוּעָן הַעֲרָשָׁקָע אַיְזָן צָוּמָע צְוּגָּעָלָאָפָּן,
הַאַט עָר שְׂוִין קִיְּגָעָם נִיט גַּעֲטָרָאָפָּן.

וּוּעָן הַעֲרָשָׁקָע אַיְזָן צָו דָּעַר קָאָסָע צְוּגָּעָגָעָן,
אַ בִּילְעָט הַאַט עָר גַּעֲבָעָטָן אַיְף גַּיד ;
וּוּעָן הַעֲרָשָׁקָע אַיְזָן צִירָק אַרְיִינְגָּעָגָעָן,
הַאַט עָר בָּאַטְרָאָכָט אַרְוָם זִיךְ.

דער זייגער האט צוועלף געשלגן.
דער פובליק איז פאנאנדר אהיימ;
אייז הערשקע פון זין ארט אוועקגעגאנגען,
לעבן גוביינאטארס לאושע איז ער געליבן שטיין.

וויי הערשקע איז בי דער לאושע געשטאנגען,
זין בליך האט ער געווארפֿן פון זיך אויף וויט;
ווען דער גוביינאטאר איז פון צירק אַרוֹיסגעגאנגען,
האט ער אים געשאָסן אין אַ זיט.

וויי די טיראָנוּן האָבן דעם שאָס דערהערט,
אייז געווארן אַ שרעקלעַד גערודער;
מ'האט באָלֶד הערשקען אַרעדטירט,
מ'האט אים איינגעזעט איז פערצַנְטַן נומעהּ.

אווי ווי מ'האט הערשקען אַרעדטירט,
האט מען געבעטּן ער זאל דעם אַמת אויסגעָבּן;
— אוועק, אַיר שרעקלעַכּן מערדער,
כ'הָאבּ געוואָלֶט דער טיראָן זאל ניט לעבן.

וויי מ'האט הערשקען צום משפט געפֿירט,
האט מען געבעטּן ער זאל דעם אַמת אויסגעָבּן;
— אוועק, אַיר שרעקלעַכּן מערדער,
כ'הָאבּ געוואָלֶט דער טיראָן זאל ניט לעבן.

זעקס אַ זייגער פֿאָרטָאָג,
וויי שטיל איז געווען אויפֿן פֿעלְדּ;
— אַ, ברידער, אַיר זענט אלע געשלאָפּן,
מייט מיר האט מען געטאָן ווֹאָס מ'האט געוואָלֶט.

אַךְ, ברידער, אַיר זאלט מיך ניט פֿאָרגעָסן —
דעם שטריך, ווֹאָס מ'האט פֿאָרוֹאָרְפּן אַיבּער מִיר;

או מײַן פָּרוֹי ווועט אַ קִינְד גַּעֲבוֹרֶן,
אַ נַּאֲמָעֵן זָאַלְטָ אַיר גַּעֲבָן נַאֲרָ מִיר.

אוֹי, בְּרִידָעֶר, אַיר זָאַלְטָ מִיךְ נִיטָ פָּאָרְגָּעָסָן —
דָּעַם שְׁטְרִיךְ, וּאָסָ מְהַאֲטָ פָּאָרְוּאָרְפָּן אַיְבָעָרָ מִין הַאַלְדוֹן;
אַ צְוֹאָה, בְּרִידָעֶר, וּוּלְ אַיךְ אַיְדָ אַיְבָעָרְלָאָזָן,
אוֹ רַאֲכָעָ זָאַלְטָ אַיר נַאֲמָעֵן פָּאָרָ אלָעָן.

מעַרְדוּוַיְנִיקָּעָר פָּוֹן צָעַלְבָּן כְּאַרְאָקְטָעָר אַיְן דָּעַרְ רָוְבָּ פָּוֹן דִּי אַנְדָּעָרָעָ
לִידָעָר. זַיְ אָונְטָעָרְשִׁידָן זַיְךְ בְּלוֹיוֹן אַיְן פָּרְטִים אַדָּעָר אַיְן דָּעַר אַוִּיסְפִּירְ
לְעַכְקִיטָ פָּוֹן דָעַר שְׁילְדָעָרְנוֹגָן^๔). סְזִינְגָן גַּעֲוָעָן לִידָעָר אַיְיךְ פָּוֹן אַזְּ
אַנְדָּעָרָן נַסְתָּה. אַיְינָסָ פָּוֹן זַיְ אַיְן אַ וּיְגַדְּלִיךְ, וּאָסָ טְרָאָגָטָ דָעַם נַאֲמָעֵן
„הִירְשָׁ לְעַקְעָרָטָס צְוֹאָה“. דִי מּוֹתָעָר וּוִיגְטָ אַיְן מִיטָ דָעַם לִידְ לְעַקְעָרָטָס
עַרְשָׁטָ גַּעֲבוֹרֶן קִינְד :

דיַין פָּאָטָעָר הָאָט גַּעֲקֻמְפָּט וּוּי אַ הָעָלָד,
פָּאָר פְּרִיהִיטָ אַוְן פָּאָר דְּרַעְכָּט.
אַלְעָסָ הָאָט עָר זַיְךְ אָנְטָקָעָגָגָעָשָׁטָעָלָט,
וּוּעָן מַעְןָ הָאָט בָּאַלְיִידִיקָט דִי קְנַעַכְתָּ.
דיַין טָאָטָעָ הָאָט זַיְךְ בָּאַשְׁלָאָסָן
צַו שִׁיסְןָ פָּאָן וּוְאָלָן דָעַם טִירָאָן.
זַיְן בְּלוֹטָ הָאָט עָר אִים גַּעֲטָאָן פָּאָרְגִּיסָן,
אוֹוִי וּוּי אַ שְׁטָאָלְצָעָרָ מאָן.

אוֹ דָו, מִין קִינְד, ווּעָסָט גְּרָעָסָעָר ווּרְעָן,
זָאַלְסָטָ דוּ זַיְן גְּרִיְיטָ
צַו נַאֲמָעֵן רַאֲכָעָ פָּוֹן דִי הַעֲרָשָׁעָר
פָּאָר דיַין פָּאָטָעָרָס טְוִיטָ.
דיַין טָאָטָעָ אַיְן רַאֲכָעָ נַאֲמָעֵן גַּעֲגָנְגָעָן
פָּוֹן דָעַם ווְילְדָן דַעְסְפָאָטָ,
הָאָט מַעְןָ אִים אוֹיְפָגָהָאָנְגָגָעָן
אוֹיפָ דָעַם שָׁאָפָאָט^๕).

דאַס פֿאַלְקָ אַלְיִין האַט לעַקְעַרְטָן אַרְיִינְגּוּפִּירֶט אֵין דָעַר לִיטְעָרָאָטוֹר.
שְׁפַּעַטָּעַר זַיְנָעַן שְׁוִין גַּעֲקוּמָעַן דִּי אַגְּנָעַרְקָעַנְטָעַ דִּיכְטָעַר אָוֹן דְּרָאַמְּאָטוֹרָגָן
אוֹן אִים גַּעֲגַבָּן אַ קִּינְסְּטָלְעַרְישָׁן תִּקְוָן. אֵין לִידָעַר אוֹן דְּרָאַמְּעָסָה האַבָּן
זַיְיַ גַּעַפְּרוֹאָוּת צָאַלְן זַיְיַעַר צִינָנוּ דָעַם פֿאַלְקָסְ-הָעָלָד, פֿאַרטִּיפָּן זַיְדָאַן זַיְיַן
נְשָׂהָה, וַיְיַזְוָן זַיְנָעַן אַיבְּרָלְעַבְּוָגָעַן אוֹן דִּי מָאַטְיוֹן פֿוֹן זַיְנָעַן האַנְדְּלוֹגָעַן.
מיַט אַ שְׁטָאַרְקָ לִיד אֵינוֹ אַרְיוּסְגָּעַקְמוּן אַ, לִיעָסִין. אוֹן אַזְוִי וַיַּעַר
הָאַט דָאַס לִיד גַּעַשְׁרִיבָן עַרְשָׁת מִיט 32 יָאָר שְׁפַּעַטָּעַר (1934), האַט עַר
גַּעַהְאַלְטָן פֿאַר נְוִיטִיק צַו בַּאֲמֻרְקָה, אוֹן דָאַס אֵינוֹ זַיְנָס "אַ הַיְלִיקָר חָוָבָ",
וּאָס עַר הָאַט דַעְרְפִּילְטָן. דָעַר דִּיכְטָעַר שְׁילְדָעָרָת וַיַּזְוִי אַזְוִי מְפִירֶט לַעַקְעַרְטָן
צַו דָעַר תְּלִיהָ אוֹן דִּי עַקְזּוֹקְצִיעַ גּוֹפָא. עַר הָאַט דַעְרְבִּי גַּעֲזָעַן :

"גַּאֲרָ אֵין מִינּוֹת פֿוֹן שְׁוֹאַכְּקִיטָּ, וַיְיִתְקִידְיָקָ אֵין שְׁוֹעָרָ,
אוֹן וַיַּדְעַר שְׁוִין דָעַר שְׁטָאַלְצָעַר רַעְוָאַלְזִיאַגְּנָעָר".

דָעַר דִּיכְטָעַר וַיַּזְוִי אַזְיָּ, אוֹן דָעַר סּוֹף פֿוֹן וַיַּלְגְּעַר יִדְיִישָׁן אַרְבְּעַטָּעַר
אֵין נִשְׁתָּ גַּעֲוָעָן אַוְיָּ דָעַר תְּלִיהָ, וּאָס דָעַם צָאָרָתָלְיִינִים האַבָּן אַזְיָּ
גַּעַשְׁטָעַלְטָן, וּאָרָן

"דָאַךְ שְׁפַּעַטָּעַר שְׁוִין אַ וַיְיִלְלָעָ, מִט דָעַר זָוָן צְרוֹאַמְעָן,
אוֹן לַעַקְעַרְטָן אַוְיִפְגְּעַגְּאַגְּנָעָן אֵין דִי רַוִּיטָעָ פְּלָאַמְעָן".
"עַר אֵינוֹ פֿוֹן 'מִילְּיטָעָר-פְּעָלָד' לִיכְטִיק אַוְיִפְגְּעַשְׁטָאַגְּעָן
אֵין קְדוּשָׁה-אַרְעָאָלָ, וּאָס קְעָן שְׁוִין נִשְׁתָּ פְּאַרְוּזִיאָגָעָן,
עַר הָאַט זַיְדָאַרְקָר דִי מִילְּיאָגָעָן קְנָעַטָּ פֿוֹן צָאָרָ דַעְרְחִיבָּן
אוֹן אַוְיִפְגְּעַוּקָט דָעַם שְׁטָאַלְץָן אֵין אַוְיִפְגְּעַוּקָט דָעַם גַּלְיוּבָּן".

פֿאַרְן דִּיכְטָעַר אֵין הַרְשָׁה לעַקְעַרְטָן גַּעֲזָעַן :

"אַ רַּאַכְעַ-נְעַמְעַרְטָן פֿאַרְן כְּבָוד דָעַם פְּאַרְשָׁוּעַכְטָן
פֿוֹן קְלָאָסָ, וּאָס אֵין גַּעֲוָעָן דָעַר שְׁפַּלְסְטָעַר נַאֲךְ גַּעֲכָטָן.
אַ פְּאַרְגִּיעָרָ, וּאָס הָאַט אֵין בַּיְשָׁפֵל אֵין דַעְרְחִיכְטָן
אַ גְּרוּיסָן קְעַמְפְּעַרְ-דָוָר מִיט זַיְיַן גַּעַשְׁטָאַלְטָן בָּאַלְוִיכְטָן".

אויך אײַנִיקע אַנדְרָע דִּיכְטָעֶר האָבָן דָּרְפִּילֶט זַיְעֵר "הַיְלִיקָן חֹבֶן"
און געשָׁגָּעָן לעקערט-ליידער. ח. לייזָּיק האָט גַּעֲטְרוּמִיט זַיְךְ צוֹ באַהעָפָטָן
מייטָן לעקערט-גִּיסְט אָוָן דָּרְפִּאָר גַּעֲזָנָגָעָן:

— אָאַיךְ ווַיִּיסְטְּ נִימָט וּזְעָן, נָאָר אָאַיךְ ווַיִּיסְטְּ עַס וּזְעָטְ קָוּמָעָן
אַ שְׁעה אַזָּא, וּזְאָס וּזְעָטְ זָאָגָן צוֹ יַעֲדָן: נָעָם
אַזָּא בָּאֲגִינָגָעָן זַיְךְ, וַיַּיְלַעַכְרֵת האָט גַּעֲנוּמָעָן...

"וַיַּגְּגָ נָאָר אַמְּאָל, נָאָר אַמְּאָל צוֹ דָעֵר הַיְלִיקָעֶר שְׁטָרִיךְ
און צָום האָלָג, וּזְאָס בָּעֵנְקָט, וּזְאָס רִיסְטָ זַיְךְ העֲגָעָן".

ל. פִּינְגְּבָעָרָג זַעַט הַירְשָׁקָעָן שְׂטִיָּין אַ שְׁטָאָלָצָן "בִּים תְּלִיהֵי-קְנוּפָה".
"עַס יַעֲרַט אַיִם אַ פָּרִיד".

"דָעֵר שְׁרָעָקָט זַיְךְ נִימָט פָּאָר אָוּמָקָומָן אָוָן פָּאָר טּוּוִיט,
וּזְעָר סְ'הָאָט זַיְנָה האָגָט גַּעֲהָוִיבָן קָעָגָן שְׁקָה.

דוֹרֶךְ גַּרְוִיעָן וּזְאָלְקָנָס רִיסְטָ זַיְךְ דוֹרֶךְ אַ פָּאָס,
אַ רִיְּפְּטָלָל זָוָן — אָוָן שְׁטָרָאָלָן פְּלִיאִיצָן, פְּלִיאִיצָן...
און לִיכְטָ וּזְעָרָט אַיִם דִּי וּזְאָנוּדָעָרְלָעָכָעַ לְאָסָט
פָּוָן אַיִן אָוָן צְוָאנְגָץִיךְ פְּרִילִינְגָס אוּפְּ דִי פְּלִיאִיצָעָס:

— אָדִיעָ, חֲבָרִים טִיעָרָע פָּוָן 'בּוֹנְדָן'!
איַר זַעַט: דִי זָוָן גַּיִיט אַוִּיף, דִי פְּרִיהִיחִיט-זָוָן!"

באַזְוָנָגָעָן אַדְעָר בְּלוּוִי דִּעְרָמָאנְט אַיִן זַיְעָרָעַ לִידְעָר האָבָן אַיִם נָאָר
אַבְרָהָם רִיְּזָעָן, אַ לְעִילָּעָס, ב. ג. בִּיאָלָאָסְטָאָצְקִי, שָׁאָול מַאלָּץ, א. סּוֹצְזָן
קָעוּוֹעָר, אַבְרָהָם לְעוֹוֹן, רָוטָע וּזְקָסְלָעָר אָוָן אַיִּנִיקָע אַנדְרָע
יִדְיִישָׁ דִּיכְטָעָר. אַ לִידְ מִיטָּן נָאָמָעָן הַירְשָׁ שְׁלַקְעָרְטָן אַיִן אוּיךְ
גַּעֲזָעָן אַיִן רְוִיסְיָה אַיִן אַיִן אַפְּנָעָדְרוֹקָט גַּעֲזָאָרָן אַיִן אַרגָּאָן פָּוָן דִי עַסְ-עַרְן
— דְּשֻׁוּאָלָזִיְּאָנָאָנָאָרָאָדָאָסִיאָנָמָיָה, 10, אַוְיגָוָסְט 1902. דָּאָס לִידְ דָעֵר מַחְבָּר
שְׁרִיבָּט זַיְךְ אַונְטָעָר — יְעוּוֹרָעִי) האָט נַאֲצִיאָנָאָלִיסְטִישָׁ אָוָן רַעְלִיגִיעָזָע
אתָה בְּחַרְתָּנוּדִיקָע טַעַנָּעָר ("דוֹ, גַּאַט פָּוָן מִינָעָ אָבוֹת, דוֹ גַּאַט פָּוָן נַקְמָה!").
א. אָג., וו.).

בריטער ווי אין ליד, ווערט באהאנדلت מעשה-לעקרט אין איניקע דראמעס. אַ קינסטעלער מוז נישט זיך האלטן דוקא בי דער ווירקלעכקייט. ער קען אַריינפֿירן פֿאָרשיידענע געשטעאלטן, מעגלעכקייטן און מאטיוון, וואס זיין קינסטעלעריש אויג זעט און וואס זיינגען אין דער דיעאליטעט גאר נישט געווען. בתנאי אבער, אָז זיי זאלן נישט זיין אין סתרה צו דעם, וואס איז געווען. די מנגלאעכקייטן קענען נישט זיין אומגעלאעכקייטן. עס גיטט דא נישט וועגן אַ קינסטעלערישער אָפֿשאצונג, נאָר אויף ווי וווײַט די דראמעס אַנטשפרעבן דעם היסטאַרישן אַמת.

ה. ליאויק האט אין זיין דראמע בכל זיך באַמיט צו האלטן נאנט פֿון דער ווירקלעכקייט. אַפְּילו אַיןיקע נעמץ זיינגען דיעאלע. אַחוֹץ הירש לעקרט און פֿאן זאל, געפֿינגען זיך אַיד אָזעלכע דיעאלע נעמץ ווי וועלפֿקע מאַליער, פֿייוול שלאָסער, יַאֲשָׁקָע בְּוִיגָּעָר. ליידער האט ער גע- נומען דעם לֵיכְטָן וועג פֿון אַנטקעגנשטעלן מאָסָע—קָאַמִּיטָּעָט, אַרְבָּעָטָעָר— אַינטעליגען. בראש פֿון דער בונדיישער קָאַמִּידָּרוֹשִׁינְעָה האט ער אַוּקָע געשטעלט דעם וואַקְלִידִיקָן אַינטעליגענט אַיסָּאָק, וואס רעדט רייד, וואס מְהַאַט אֵין יַעֲנֶעֶר סִיטְוָאַצְיָע נישט באַנוֹצָט און נישט געקענט באָגּוֹן. אַפְּגָעָרעדט וואס לִיאְוִוִּיקָס קָעָגְנְשָׁטְעָלְגָעָן אַנטשְׁפְּרָעָן נישט די פֿאַקטָּן, האט דער דראָמָאַטָּוָרג דורך געלאָזָט אַ גַּלְעָגָנָהִיט צו לִיאְוָן אַ פֿיל מַעַר קָאַמְּפְּלִיצִירָט פֿרָאַבלָּעָם, ווי דעם שאַבָּלָאנָם קָאַנְטָרָאָסָט. אָז די זאָך אַיּוֹ נישט אַזְוִי פְּשָׁוֹט, האט אויך לִיאְוִוִּיק פֿאַרְשְׁתָּאָגָעָן. אַ סִּימָן, גְּרָאָד אַמִּתְגָּלִיד פֿון קָאַמִּיטָּעָט (אָסִישְׁקִין) שְׁטָעָלָט ער פֿאָר אַלְסָ דָעָם, וואס רופְּט צוּם געווער. דאס ענדערט אַבער נישט די אלְגָּעָמִינָּע פָּאַנְאַנדְרָטִילְוָגָן פֿון די דְּרִיסְטָע אֵן שלאָבעְרִיקָע.

דער דראָמָאַטָּוָרג פֿירְט אַרוֹיס : «יַאֲשָׁקָע בְּוִיגָּעָר, פֿיַּוּל שלאָסָעָר, רְחַמְּיָאַלְקָע בְּעַל-עֲגָלָה, גְּזֻוְונְטָע יְוָנְגָעָן, שְׁלַעְגָּעָר. לעקרטס אַמְּאַלְקָע חְבִּירִים. אַיִּצְת בּוֹנְדָאַוּצָעָס, מִיטְגָּלִידָעָר פֿון קָאַמְּפְּסִידְרוֹשִׁינְעָה». אָז זַיִּל צְוֹזָעָמָעָן מִיט לעקרטן טענהָן, אָז «דער קָאַמִּיטָּעָט אַלְיָין האט מָרוֹאָ». אַפְּילו «אַגְּנוּעָר בְּאַיְוֹזָאַי אַטְרִיאָד אֵין ווערט אַ זעַץ אֵין דְּרַעְדָּר, אַיִּדְל גְּרָעָדְטָה». רְחַמְּיָאַלְקָע זַאֲגָט אַפְּילו : «אַיכְל זַיִּר אַרְיִינְכָּפָּן אֵין קָאַמִּיטָּעָט. אַיך זַאֲג אַיך, וועל אַיך אַים צְעַבְּרָעָן אַלְעָ בְּיִנְגָּעָר — דעם קָאַמִּיטָּעָט».

וואס-זשע היהיט עס ? — שלעגער זייןען געלביבן שלעגער אויך נאך דעם, ווי זייןען געווארן בונדאָוועצעס און זייןען גרייט פשוטו במשמעו בעכון די ביינער פון די קאמיטעט-מייטגלידער. במילא קומט אוים, און אין דער נתיה צו שלעגעררי דארף מען זוכן די מאטיוון פון אטעןטאַט אויף פאן וואלן. זען בלויין די תשוקה צו שלעגעררי איז פונקט, ווי זען און מענטשן בלויין דאס רווייע פלייש. מיר האבן דא ווידער דעם גרינגן וועג, וועגן וועכלן ס'איין שוין פריער געוווען די רייד. געוויס האט די דז'יקע נתיה געשפיט אָרֶל. אבער נישט דאס אליאין. פארן אטעןטאַט זייןען אויך געוווען מענטשן, וועלכע זייןען למגרי נישט געוווען פעאַק אויפצ'והיבן אויף עמיצין אָהאנט. פארשידענע מאטיוון האבן געווירקט בי יעדן—אנהענגער אָדער קעגענער פון און אטעןטאַט. בי די ערשטע — שטארקער נקמה-דראנג ; אומגלובן, און מ'קען מיט "פאָפֿרְעָנָעָה" טעסטן" אָפּוֹוִישָׁן די שענדיילעכע באַלְיַידְיקָנוּג ; אָ גָלוּבָן, און די צָאָרִישׁע מאכט קען פָּאָרְשְׁטִין נָאָר אַיִן שְׁפָרָאָך — גּוֹאָלָת ; נישט באָגָעָמָעָן קָלָאָר ווי אָוּי מְזוּעָט דָוֵר דָעַם סָאָצִיאָל-דָעָמָאָקָרָאָטִישׁוּן מְעַטָּאָד פָּוּן מְאָסָד נִישְׁטָנִיאָצְיָע אָוּן מְאָסָק-אָרוּסְטָרִיטָטָקען באַזְיָגָן די ברוטאָלָע אָוּן אָכוּרִוִּיתָד דִּיקָע צָאָרִישׁע מְאָכָט. בי די צָוִוִּיטָע — אָן אַיְבָּרְצִיְּגָוָגָג, אָן טָעָרָאָר אַיִן אָ פָּאָרְפּֿרְעָרִישׁעָר וְוַעֲגָ צָוּם אָוּנְטָעְרָגָאנָג פָּוּן דָעַר אַיְגָעָנָעָר באָוּזָגָוָגָג ; מְאָיָז אָוּי גַּעֲוָעָן זִיכָּר, אָן אָוּנְטָעָנָטָט קָעָן גָּאָר נִישְׁט גַּעֲבָן חֻזְּנִישְׁטָנִיאָטִיקָע קְרָבָנוֹת ; שָׁאָפָּן אָיִן דָעַר גַּעֲזָלְשָׁאָפָּט אָ שְׁנָה צָוּם צָאָר רִוּם אָוּן אִים מְאָרָאִילִין האָבָן זַיִן גַּעֲהָאָלָטָן פָּאָר פִּיל וּוּיכְטִיקָּר, ווי באָפְּרִידִיקָן אוּפְּגַּעֲבָרוּזָיטָע נִקְמָה-גַּעֲפִילָן. באָרָעְכְּטִיקְטָעָר מְעַנְטָשְׁלָעָי כָּעָר כָּעָס האָט זַיִן גַּעֲמְפָעָרט מִיט עַרְנְסְטָעָר זָאָרג פָּאָרָן גָּוָרָל פָּוּן דָעַר באָוּזָגָוָג אָוּן פָּוּן רַעֲוָאָלְצִיאָנָעָרָן קָאָמָת. די אָוּן נָאָך אָ ריִי אָנְדָעָרָע מְאָטְיוֹן — לִיְדָנְשָׁאָפְּטָלָעָכָע גַּעֲפִילָן אָוּן לאָגִישׁע אָרְגּוּמָעָנָט — האָבָן אָוּנְשִׁידָן בי די, ווֹאָס האָבָן גַּעֲהָאָט צָו באָשְׁטִימָעָן זַיִן גַּעֲפִירָט נִישְׁט בלויין צוּוִישׁן אַיִן חָבָר אָוּן אָ צְוּוִיטָן, נָאָר יַעֲדָעָר האָט אִים גַּעֲפִירָט אַיִן זַיִן גּוֹפָא. אָ וּוּיכָה צוּוִישׁן דָעַר קָאָלְטָעָר לָאָגִיק אָוּן דָעַמְצָמָעָן גַּעֲפִיל.

ס'איין כדאי דא צו גַּעֲבָן אָ סְצָעָנָעָ פָּוּן וּוּרְקָלָעָן לעַבָּן : אָ קָרְיִזְל

אין דירה פון שוסטער חיים נחום קאפאנסקי. דארטן געפינגן זיך אויך הירשקע לעקרערט און פרידלאנד (געהאט א שייכות צום אטענטאט). דער פירער פון קריזל — דער שפערטער באקאנטער שריבער אליהו יעקב גאלדשטייט — האט פארטידיקט די שטעלונג פון קאמיטעט און געברענget ווינע ארגומענטן. האט גענומען א זוארט פרידלאנד, מיט א פאראנדזושירטן קאָפ און אלין א געליטענער פון דער עקוועציע, און געזאגט, או «מייטן שכל איין ער אינגעאנץ מסכימים, אבער זיין האָרֶץ קען און אים נישט שטילן, זיין באַלְיִידִיקְטַּעַרְגְּעַפְּלַעַרְ שְׂרִיטַט: נְקָמָה! ער ליענט און אלעמענס אויגן: געשMISSענער! דֵי ווונט פון דֵי מוייערן, דער ברוק, א פשוטע ברעט שריטט צו אים: געםMISSענער! בלוייז בלוי טיקע נקמה קען אַפְּוֹיְשַׁן דֵי שאָנד! און דער קאָמִיטַעַט אַלְיַין מוֹזַד נקמה אַרְגָּאַנְיִזְרָן!» הירשקע האט צו אלין צוגעשאָקלט מיטן קאָפ און האט אויך געזאגט: — יע, דער קאָמִיטַעַט מוֹזַד אַלְיַין אַרְגָּאַנְיִזְרָן. און דער קרייַול-פִּירְעָר דָּעַרְצִילְט ווַיְתַעַר: «אַיך האָב געַרְבַּעַט אַיף אַלְעַסְאָצִיאָל-דָּעַמְאָקָרָטִישׁעַ כלִים צו דָּעַרְווֹיָן דָּעַם אָמוֹזַן אַז אַפְּיַלוּ דֵי שעדליךקייט פון טעראר: אַיך האָב געלאָוט אַז גַּאנְגַּ אלְעַמְּינְג יִדְעֻוָתַן געמאָכַט עַקְסְקוּרִיסְיעַס אַז גַּעַשְׁכַּטַּע, גַּעַשְׁוֹצַט אַז — עַס האָט גַּאֲרַבְּנִשְׁטַע גַּעַהְאָלְפַן! זַי האָבָן בַּיַּדְעַ זַי גַּעַהְאָלְטַן בַּי אַיְינָס: דָּאַס אַז נִשְׁטַקְיַין טעראר, דָּאַס אַז פְּשַׁׂׂוֹטַע נִקְמָה פָּאָר טְרַעַטַּו מִיטַּדִּי פִּיס דָּעַם כְּבוֹד פון יִדְיַישָׁן פְּרָאַלְעַטָּאַרִישָׁן קַעְמַפְעָר. אַז בַּאֲלַד האָט כָּמַעַט דָּאַס גַּאנְצַעַט קְרִיזַל גַּעַהְאָלְטַן מִיטַּזְיַי. אַז אַיך בַּין זַיְךְ מַודָּה, אַז אַין האָרְצַן האָב אַיךְ זַיְיַ אַיךְ גַּעַגְעַבְן גַּעַרְעַכְטַמְבָּן»⁵⁵.

ווֹעֵן מִזְוָּאַלְטַן דָּעַם שְׁטַרְיִיט אַז דָּעַר דָּרְאָמַע אַיוּעַקְעַגְשַׁטְעַלְט אַיף דָּעַר הַוִּיך, וַיְיַעַר אַיְוַן גַּעַשְׁתָּאָגָעַן אַיְוַן לְעָבָן; ווֹעֵן מִזְוָּאַלְטַן אַרוֹיְסְגַעְבְּרַעְנְגַט דָּעַם צְוֹזָעַמְעַנְשְׁטוּיס צְוַיְשַׁן שכָּל אַזְיַין, צְוַיְשַׁן דָּעַם גַּעַדְאַנְקַן וּאָסַכְתָּ דָּאַס בַּעֲסַעַרְעַ אַז דָּעַם גַּעַפְּלִי וּוֹאָס טָוַט וּוֹיִי — וּוֹאָלְטַן מִיר גַּעַקְעַנְטַה האָבָן אַפְּיַיל שְׁטָאַרְקָעַר אַזְיַין עַכְתָּעַר קִינְסְטָלְעַרְיִשׁ וּוּרְקַעְרַע. מִיר וּוֹאָלְטַן דָּעַמְאַלְטַה 'בּוֹנְד' האָט זַי אַרְיִינְגְּעַכְאָפְט אַז אַוְמְגָלִיק — דֵי מִינְסְקָעַר מַכְה, דֵי זַובְּאַטְאָוּרְ שְׁטַשְׁיַינְגַע. וַיְיַיְלַד אַס אַז טַאַפְּלַט פָּאַלְשַׁ: אַז 'בּוֹנְד' אַז בְּכָל דֵי 'מִינְסְקָעַר מַכְה' נִיטַּ גַּעַוּעַן, אַז אַפְּיַלוּ אַז מִינְסְקַעַר אַז זַי גַּעַוּעַן מַחוֹץ דָּעַם 'בּוֹנְד'.

און קעגן אים. און וואס שיק ווילנע, אייז זי דארטן למורי נישט געוווען,
אין מוויל פון א ווילנער בונדיסט זייןגען דאס ווילדע, אומגלויבלעכע וווער-
טער.

זום רומל פון שלעגעררי פאסט, או לעקערט זאל אין רושם נאך די
שמייז זיין שיכור. באטש סאיין אמתה, או ער האט זיך נישט אפגעזאגט
פון א גלעוז, האט אים דער דראמאטורג שוין צו פיל אונגעשיכרט. און
אין אווא צוشتאנדה, זיך וואקלענדיק אויף די פיס. שטייט ליעקערט פאר
אוננו און לויויך לאזט אים אוזו זאגן :

“עס עסט מיך די חרפַּה פון שמייז,
און דאס שמייבעלע פונט תלינו שלאגט מיך איבערן פנים.
וילנע אייז א פאָרד —
און מיר אלע זייןגען פאָרכעס.
און איך ליג אויפַּן בעט
און קען נישט שלאָפַּן,
הויב איך מיר אן זייןגען די שבועה —
ווערט די יילַה פון די וויבער נאך גרעסעַר.
זאל איך דערווארגן וווערן, הא ?
או איך מזו זייןגען די שבועה,
די הייליקע שבועה — —”.

לייט דעם מחבר פון דער דראמא “הירש לעקערט”, קומט אויס, או
די אידיע פון אטענטאָט האט אים געגעבן אַ פֿאָרְשְׁטִיעֵר פון קָאָמִיטָעַט
פון “בונד”. אָוּסִישְׁקִין גַּעֲמַת אַרְוֹם לעקערטן און זאגט צו אַים :

“די נקמה ווועט קומען.”

אויף דעם ענטפערט הירשקע :

“יע. יע.
איך מיין — איך זאגט די נקמה.”

און וווײיטער :

„דער באָלעבאָס איז אַיצטער ער — דער געשמייסעגער.
און ווּאַס ער הײַסט מיר טָאנַן, וועל אַיךְ פָּאלָגָן.
אַיךְ ווּוִיס שׂוֹין ווּאַס מַעַן דָּאָרֶף אַיצְטָ טָאנַן.“

ニישט נאָטירלעַק קלינגעַן דערביִ די רֵיַיד פֿוֹן אַיסָּאָקָן, דעם פֿירער
פֿוֹן דער בּוּנְדִּישְׁעָר קָאמְפָס-דְּרוּזְשִׁינְעָ:

... „פּוֹילָן פּוֹילָט יַעֲדָנָס בְּלוֹטָן,
צַי אַיעָרָם, צַי פָּאנַן וּזְאָלָם, צַי מִינְיָס.
אַיְינַן בְּלוֹט בּיִ אלְעָמָן, אַיְינַן רֵיחָ אָונַן אַיְינַן קָאָלִיר.“

און פֿאָרָן צַעְשִׁיְדָן זִיךְ זָאָגָט אַיסָּאָק צַו לְעַקְעָרָתָן:

„אוּבָּיב אַיר וּוּעַט נִישְׁטָ פָּאלָגָן — זָאָגָט אַיךְ אַיךְ:
אַיעָרָה האָנְטָן זָאָל נִישְׁטָ טְרֻפְּפָן.“

דאָס אַיְזָן הִיסְטָאָרִישׁ נִישְׁטָ אַמְּתָה, סְאַיְזָן קִינְסְטָלְעָךְ אַרְיִינְגָּעַשְׁטוּקָעוּוּטָם.
דָּעָר וּוּיכָה פָּאָר אָונַן קָעָגָן אַטְעָנְטָאָט אַיְזָן אַנְגָּעָגָנְגָּעָן אַויְףָ דָּעָר פָּאָלִיטִישָׁעָר
אָונַן נִישְׁטָ אַויְףָ דָּעָר מָאָרְאַלְיָשָׁעָר פְּלָאָךְ.
אוּבָּיב בּיִ. הַלְּיָוִיק אַיְזָן צַו זָעָן אַ שְׁטָרָעְבָּוָנָג אָונַן אַ וּוֹילָן אַרְיִינְצָוָה
דרִינְגָּעָן אַיְזָן פְּרָאָבְּלָעָם לְעַקְעָרָת אָונַן פְּרוֹאָוָן עַס לִיְיָוָן מִיטָּ קִינְסְטָלְעָרִישָׁעָ
מִיטָּלְעָן, קָעָן מַעַן דָּאָס לְחַלּוֹתִין נִישְׁטָ זָאָגָן וּוּעָגָן אַ צּוֹוִיטָן מַחְבָּר — אַ.
קוּשְׁנוּרָאָוּ. דָּעָר סָאָוּעָטִישָׁעָר שְׁרִיבָּעָר הָאָטָה די גָּאנְצָעָ דְּרָאָמָעָ לְעַקְעָרָת
פָּאָרוֹאָנְדָלָט אַיְזָן אַן „אָגִיטְקָעָ“ אַיְזָן הַסְּכָם מִיטָּ דָּעָר קָאָמוֹנוּסִיטִישָׁעָר פָּאָרָ
טִיְּלִינְיָעָ פֿוֹן גַּעֲגַעֲבָנָעָם מַאְמָעָנָט^{๖๖}).
וּוּאַס לְאֹוֹת אָוָנוּ קוּשְׁנוּרָאָוּ הָעָרָן? וּוּידָעָר דָּעָר שָׁאָבָלָאָן: מַאְסָע
קָעָגָן אַנְפִּירָוָנָג. זָאָגָט שִׁינְיָעָ:

„די גָּאנְצָעָ מַאְסָע וּוֹיל אַ דֻּעָמָאָנְסְטָרָאָצִיעָ,
עַס צּוֹוִילְפָּלָט נָאָר דְּעַרְוּוֹיְל דָּעָר קָאָמִיטָעָט.“

און וויתער :

„פֿאָרָאָן אַצְינֵד אִין 'בּוֹנְד' אַ סְךָ אֶזְעָלְכָעַ,
דַעַר גִּיסְטַ פּוֹן קַאמְפַ האַט זִיךְ אַוִיסְגּוּוּעַפְטַ אִין זִי.
זִי וּוָאַלְטָן וּוָעַלְן אַוִיסְמִידָן גַּעֲפָרָן,
זִי וּוָאַקְלָעַן, וּי דַעַר וּוִינְטַ אַוִיףַ רַעֲכַתַס אָוָן לִינְקַט
אוֹן זַוְּכוֹן זִיךְ וּוָאוֹ רַוְאִיקֻרֶס אָוָן שְׁטִילָעֶרֶס“.

אוֹיףַ דַי רַיְיךְ פּוֹן קַאמְיטַעַטְ-מִיטְגָּלִידְ זַיְלְבּוּרְשְׁטִיןְ, אָוָן

„דַעַר גַּרְעִיסְטָעַר טַעַזְתַ וּוָאַלְטַ גַּעַוּעַן אַצְינֵד
די מַאֲסַן רַוְפְּן צַוְ אַ דַעְמָאַנְסְטָרְאַצְיַעַ, (צַוְלִיבַ דַעַר גַּעֲפָרַ פּוֹן גַּרְוִיסְעַ
קְרִיבְנוֹתַ),

עַנְטְּפָעַרְטַ שִׁינְעַ :

„דַעְרְפָּאָר וּוַיְילַ אִיר אָוָן אָפְשַׂר נַאֲךְ אֶזְעָלְכָעַ
דַעְרְשְׁרָעַקְן זִיךְ פָּאָר יְעַדְעַרְן בְּאָפְעַלְלַ...“

וּעַן זַיְלְבּוּרְשְׁטִיןְ זָאגְטַ, אָוָן מַעַן דַאֲרַף זִיךְ דַעַם עַרְשְׁטַן מַאי בְּאַגְּנוֹרַ
גַעַנְעַן מִיטְ אַ שְׁטְרִיְיךְ, עַנְטְּפָעַרְטַ אִים לַעֲקָרְטַ :

„אַ שְׁטְרִיְיךְ — דַאֲס אִיז אַ וּוְאַכְעַדְיקָעַ זַאֲךְ.
אוֹן אִיךְ הַאֲבַ לִיבַ, אָוָן קַאמְפַ זַל זִין אַ יּוֹם-טוֹבַ.“

צְוִוִישַׁן שִׁינְעַן אָוָן זַיְלְבּוּרְשְׁטִיןְגַעַן קַומְטַ פָּאָר אַזְאָ דִיאַלְאָגַן:
שִׁינְעַבְ : „גַעַדְעַנְקַטְ, אָוָן אָוָן וּוַיְיַ וּוּעַטְ זִין צַוְ אַונְגַן, אַרְיבְ מִירַן
אוֹיךְ אוֹיףַ וּוְיִתְעַרְ אַפְצְוִימַעַן דַעַם 'בּוֹנְד' פּוֹן גַּאנְצַן רַוְסְלַעְנְדִישַׁן אַרְבָּעַ
טַעַר-קְלָאָסַ“. אָוָן זַיְלְבּוּרְשְׁטִיןְ עַנְטְּפָעַרְטַ : „אִין נַעַמְתַ צְעַלְאֹזֶט דַעַם 'בּוֹנְד'
אוֹן גִּיטַ צַוְ זִיךְ“. אָוָן שִׁינְעַן דַעְרוֹוִידַעַרטַ : „אִיךְ וּוַיִּסְ נַיְטַ וּוּעַרְ בְּאַדְאָרַף
צַוְ וּוּעַמְעַן גִּיְינַ, צַי זִיךְ צַוְ אַונְגַן, צַי מִירַ צַוְ זִיךְ — נַאֲרַ, זַיְלְבּוּרְשְׁטִיןְ!
וּוָאַלְטַ דַעַן נַיְטַ בְּעַסְעַרְ זִין — אִין גַּרְוִיסְעַ, שְׁטָאַרְקַעְ אַרְבְּעַטְעַרְ-פָּאַרְטִיְיךְ“

דער סאָוועטישער דראָמַטּוֹרָג, וואָס האָט בִּים שְׁרֵיבֶן נִשְׁתַּגְעַז
 קענט זאָרגַן וועגן זיִין אַינְקָלָאנְג מִיטָּן הִיסְטָאָרִישָׂן אָמָת אָזְנַס
 געהאָט פֿאָרָן אוֹיג דַּי קָאנְסָעָקוּוֹעָנְצָן פֿוֹן אָפּוֹוִיכָן פֿוֹן דַּעֲרַר «ליַנְיַעַץ», האָט
 געמוֹזָט אַרְיִינְלִיגַן אַיְן שִׁינְעָס מַוְיל פָּאָלְשָׁע ווערטער. דַּי אַנְהָעָנְגָעַר פֿוֹן
 יָאַ מאָכוֹן אַ דַּעֲמָאָנְסָטְרָאָצְיָה האָבָן גַּאנְצָ גַּות גַּעוֹוָאָסָט דַּי אַרְגּוּמָעָנְצָן פֿוֹן
 דַּי קָעָגָנְגָעַר אָזְנַס אוֹזָאָס האָט גָּאָרְנִישָׂט צָו טָאַן מִיט אָוִיסְוּעָפָן זִיךְ פֿוֹן
 קָאמְפְּ-גִּיסְטָם. שִׁינְעָס רִיד וועגן «אַפְּצָוּמָעָן דֻּעַם 'בּוֹנְדָ' פֿוֹן גָּאנְצָן רָוָסָ'
 לענדישן אַרְבָּעָטְעָרִיךְלָאָס» אָזְנַס אוֹזָאָס «אַיְין גְּרוּיסָעָר, שְׁטָאָרְקָעָר אַרְבָּעָטְעָרִיךְ
 פֿאָרְטִּיִּי» — זִינְעָן הַוְּילָעָר אָוּזִין. גַּעדְעָנְקָט, אוֹזָאָס אַיְין גַּעוֹוָעָן פְּרִילְיָגָן
 ווען דַּעַר «בּוֹנְדָ' אַיְין מִיט רַעַכְתָּבָט בְּאַטְרָאָכָט גַּעוֹוָאָרָן פֿאָרָן בְּעַסְטָ-אַרְגָּאָנוֹיִ
 זִירְטָן אָזְנַס אַקְטִיוֹסָטָן טִילְ פֿוֹן דַּעַר רַוְּסָלְעָנְדָעָר דְּעוֹוָאַלְזִיאָנְגָעָרָעָר באָ
 וועגָגָג — פֿאָרָן אַוְאָנְגָאָרָדָר פֿוֹן דַּעַר רַעוֹוָאַלְזִיאָנְגָעָרָעָר באָ
 קִיְּיָן בְּעַלְהָוב נִשְׁתַּגְעַז גַּעוֹוָעָן, ער האָט גִּיכְבָּר גַּעֲקָעָנְטָמָן אַגְּנָעָן פֿוֹן אַגְּדָעָרָעָ.
 אַזְעַלְכָּעָ רִיד אַיְין מַוְיל פֿוֹן שִׁינְעָן — אַוְיָב זִי ווֹאָלָט גַּעוֹוָעָן אַ פְּאַרְבָּעָנְטָעָ
 «אַיסְקָרָאוּקָעָ» אָזְנַס נִישְׁתַּגְעַז אַבְּוֹנְדִּיסְטָקָע — ווֹאָלָט גַּעֲקָעָנְטָמָן אַיְין מִיט
 אַיְר — צְוַיִּי שְׁפָעַטָּה, ווען דַּעַר «בּוֹנְדָ' אַיְין 1903 אַרְוִיסָּפָן פֿוֹן דַּעַר
 ס. ד. פֿאָרְטִּיִּי בְּעַת אַיְר צְוַיִּיטָן צְוַאָמָעָנְפָּאָר. וואָסְ-זַעַפָּאָר אַיְר אַיְן האָבָן
 גַּעֲקָעָנְטָמָן דַּי רִיד וועגן אַיְין אַרְבָּעָטְעָרִיךְ-פֿאָרְטִּיִּי פְּרִילְיָגָן 1902, ווען
 מַאיְזָן גַּעוֹוָעָן אַיְין אַיְין פֿאָרְטִּי? .. אַיְן אַוְדָאִי זִינְעָן אָוּזִינְיָק אַיְן צְוַיִּי
 גַּעֲקָעָנְטָמָן דַּי רִיד אַיְין שִׁיכְיָוָת מִיט דַּעַר דַּעֲמָאָנְסָטְרָאָצְיָה אַיְן ווּילְגָעָ, בְּעַת
 דַּעַר «בּוֹנְדָ'» האָט גַּעֲקָעָנְטָמָן אַרְוִיסְפִּירָן דַּי יִדְיָישָׂ אַרְבָּעָטָר אַיְן גַּאַס
 אַיְן דַּי נִשְׁתְּיִידְיָישָׂ אַרְגָּאַנְיָאָצְיָעָס האָבָן דַּי אַרְבָּעָטָר פֿוֹן וַיְיָרָע נַאֲצִיאָ
 גַּאֲלִיטָעָן נִשְׁתַּגְעַז גַּעֲקָעָנְטָמָן בְּרַעֲגָעָן אָזְנַס אוֹזָאָס אַיְן גַּעוֹוָעָן אַיְינְגָעָר פֿוֹן דַּי
 הַוִּיפְטָ-מְאָטִיּוֹן פֿוֹן דַּי, וואָס האָבָן גַּעהָאָט סְפָקָות וועגן דַּעַר דַּעֲמָאָנְסָטָרָ
 צְיָע. שִׁינְעָס ווערטער זִינְעָן בְּכָל נִשְׁתַּגְעַז אַרְגָּאָנוֹן פֿוֹן אַ פְּעָרְטָל
 יַאֲרָהָנְדָעָט שְׁפָעַטָּר...
 רִיכְטִיק אַיְן, וואָס עַס זָאָגָט אַ. קוּשְׁנִירָאָוָ אַיְן דִּיאָלָאָג נַאָר דַּי שְׁמִיאַ:
 לַעֲקָרְטָ: «אַ שָּׁאָם, אַ שָּׁאָם נַאָר אַיְינְגָעָר — אַיְן אַ סּוֹף!»
 זַיְלָבְּעָרְשָׁטִין: «אַ שָּׁאָם, אַ שָּׁאָם! אַיְר וּוּיסְטָצָו וואָס אַיְר רַופָּט?
 סְאיַן סְמָ, סְאיַן קָעָגָן דַּעַר טַאָקְטִיק אָזְנַס קָעָגָן דַּעַר פְּרָאָגְרָאָם.»

לעקרת טרעת ארויס קעגן דעם. אים העלפט אויך אונטער דער פאליאק סענדעראצקי: «אט די טעאריעם, דער טייוול זאל זיי בעמען, אין פוילישער פארטוי דאס זעלבע, וואס אין 'בונד'!».

ニישט געקוקט אויף דעם, וואס דא און דארטן ואראפט זיך דורך א ריבטיקער געדזאָן, וועלכער אנטשפרעכט דעם היסטארישן אמת, איז אבער די גאנצע דראָמָע געשריבן מיט דער בפֿירושער כוונה פֿאַרכּוֹשְׁטָלִין דעם «בונד» אין א גאנץ פֿאָלֵש ליכט און צו דעם איז געלאָוט געוואָרֶן אין גאנג דער גאנצער קלַפְּעַרְגְּעַצְּיָה פֿוֹן קָאָמוֹנִיסְטִישָׁע פֿעַלְשְׁוָנְגָעָן.

להיפוך צום ליד, וואס האט דיכטעריש אַרוֹיסְגַּעֲבָרְעָנְגָט דעם הע- ראיום און מאָרטִירָאַרְיִי פֿוֹן לעקרטן און אוּפְּרִיכְטִיק באַזְינְגָעָן זיין אַנְגְּעָמָעָן זיך פֿאָרָן פֿאָרְשְׁוּעָכְטָן כְּבוֹד פֿוֹן יִדְיָוָן אַרְבְּעָטָה, האט דאס דראָמָטִישׁ וווערך, וואס האט געדאָרְפְּט געבען אַ תְּשׁוֹבָה אויך אויף דעם «פֿאָרוֹוָאָס», אַרוֹיסְבְּרָעְגָּעָן די האַנדְלְגָּעָן און זיי מאָטְיוֹוִירָה, דעם ציל נישט דער גְּרִיבִּיכְט. אַינְגָּעָר בשוגג און דער צוּוִיטָעָר בּוּזִיד — זײַנְגָּעָן די דראָמָטָוָרגָן אַפְּט אַרְאָפְּ פֿוֹן שְׁלַיָּאָךְ און צום טיפְּן אַמְּתָה פֿוֹן דער לעקרט-דראָמָע נישט דער גאנגען.

די פֿרְאָגָע פֿאָרוֹוָאָס אַיְן פֿאָלְקָס-מַעְנְשׁ וויליאַטְעָלָן זיין לְעָבָן אַיְן געפָּאָר און אַ צוּוִיטָעָר נישט, פֿאָרוֹוָאָס אַיְן אַרְבְּעָטָה אַיְן פֿאָרָן באַנוֹצָן אַ «שְׁפִּיעָרָה» און אַ צוּוִיטָעָר אַיְן קָעָגָן — אַיְן דאס זעלבייקע אַיְן פֿוֹנְקָט אַזְוִי חַל אויך דער אַנְטְּעַלְגָּעָן, אויך אַנְפְּרִוְרָגָן אַזְוִי גָּוֶט ווַיְ אַזְוִי מסָעָ, וויליאַטְעָלָן די צַעְטִילְוָנָג קָוָמָט פֿאָר אַיְן יַעֲדָן שִׁיכְט גַּוְפָּא אַיְן סְאַיְן נישט רִיכְטָה צו שְׁטָעָלָן אַיְן שִׁיכְט קָעָגָן אַנְדָּעָרָן — אַיְן גַּלְעַנְצָנְדִיק מַאְטָעָרִיאָל פֿאָר אַ דְּרָמָטָוָרג. לִידְעָר האָבָן די מהָבָרִים פֿוֹן די «הִירְשָׁ לעָקָרֶטֶת» דראָמָעָס אַוְיסְגַּעַמִּיטָן דעם שְׁוּעָרָעָרָן אַבער רִיכְטִיקָן עַנְטְּפָעָר אויך דעם קָאַמְּפְּלִיצְרָטָן פֿרְאָבלָעָם אַיְן זַיְד גַּעַלְאָזָט פֿאָרְפִּין פֿוֹן דער שאַבלָּאנְגָּעָר פָּאנְאַנדְעָרְטִילְוָנָג אַיְן קָעְגַּנְשְׁטָעְלְוָנָג⁵⁷).

דאָס איז די געשיכטע פון ווילנער שוסטער הירש לעקערט — זיין
לעבן און טאַט. פון דורות אַנגעיזאמלטער הכנעה און דערשראָקנקייט
פֿאָר דער מאָכט פון הימל און ערְד האָט דער פּשׂוֹטער פֿאָלקֿס-מענטש
גּראָאַטעוועט דעם נֶאָטִירלעַכּן שְׂטָאַלְץ אָן זעלבּסְטִיזּוּירְדָּע, די עַמְפּעָרוֹנוֹג
קעַגּוֹן דערנְיַידְעָרְנוֹג, די פֿאָאַיקִיּוֹת קעַגּוֹנְצּוּשְׁטָאַלְן זִיךְ דער רְשָׁוֹת פּוֹן דער
וועַלְט. ביַ זִינְעַ מַעֲנְטְּשְׁלָעְכּוֹ שְׂוֹאָכְּקִיּוֹת האָט ערְ אַין זִיךְ אַנְטוּיְקִילְט אַ
קוֹוָאַל פּוֹן אַומְגַעְהַיְעַרְן מֹות.

הירש לעקערט האָט שטָאַרְקּ לֵיב גּעהאָט דָאָס לעבן. דָאָר האָט ער
פֿאָרְשְׁטָאַגְּזָעַן אָן גּעְפּילְט, אָן סְאַיְן פֿאָרְאַן עַפְּסָעַ נֶאָר העכְּרָה. אָן אַנְ-
געַמְעַן זִיךְ פֿאָר דער בָּאַלְיִידְקִיטָּעַר מַעֲנְטְּשְׁלָעְכּוֹקִיּוֹת פּוֹן זִינְעַ בָּרְדְּעָרְ-
אַרְבְּעָטָעַר, בָּרְדְּעָרְ-דָּעְוָאַלְזִיכְּיָאנְגְּעָרְן גּעהעָרָט צָו דעם העכְּרָן אָן הַיְלִיקָן,
פֿאָר וועַלְכּוֹ מִידְאָרְפּ זִין גְּרִיטָס אַפְּיָלוֹ צָו צָאַלְן דעם פרִיאַוּ פּוֹן לְעַבְּן. מִיט
דעם אַיְן ער גּעוּווֹן דער אַנוֹזָאָגָעָר, אָן די יִדְיִישָׁע אַרְבְּעָטָעַר האָבָן אוּפְּ-
גּעוֹואָכָט אָן זִיךְ בָּאַנְיִיט, מִיט דעם אַיְן סִיגְנָאַלְיוֹירָט גּעוֹאוֹאָרָן אַ נִיעַ
עַפְּאָכָע אַיְן יִדְיִישָׁן פֿאָלָק. אַיְן דעם זִין אַיְן הירש לעקערטס גּאנְגָ אַוִּית
דער תְּלִיה אַ צְוֹאָה פֿאָר קּוּמְעַנְדִּיקָע דָוְרוֹת.

מקורות און באוצרקונגען

- 1) דיא אַרבײַטער שטיימען 28 נָוּ, אויגומט 1902.
 - 2) דיא אַרבײַטער שטיימען 14 נָוּ, אויגומט 1899.
 - 3) דער קלאָסטען-אַמְפָּה 2 נָוּ, מאי 1900.
 - 4) דיא אַרבײַטער שטיימען 14 נָוּ, אויגומט 1899.
 - 5) דיא אַרבײַטער שטיימען 27 נָוּ, יוני 1902.
- א בונדיישט האט שפערער וועגן דעם דערציילט: „אין אונזער פרישער מונטערקייש פון מאַי האבן מיר נישט געוואָלט הערן די 'מעשיות', וואָס האבן זיך מיט עקשנות געררגאנ איבערן שמאַט, אָז פָּאן וואָל האָש באַשלאָסן אָנוּענְדָּן לֵיבּ-شمְאָה. אַיגונטעלעָך האָבָּן מיר גוֹת גְּעוֹאוֹסְט, אָז אָנָּז 'ניִיעָם קָוָרָם' פָּאן פָּאן פְּלָעוּעָן גִּוּשָׁאַרְאָפָּה אָוּיד; מיר האָבָּן גוֹת גְּעוֹאוֹסְט, אָז מְחַאַט ווֹידָעָר אַגְּעָחוּבִּין אֲנוּעָנְדָּן רִיטָּעָר אַיְן דער אַרְמַיִי. גְּעוֹוֹסְט אָוּן נִישְׁתְּגָלְוִוְּבָט, נִישְׁתְּגָעְכָּנְשׁ עַס פָּאַרְשְׁטָעָלְן זִיךְ... אָז דָּאָךְ האָבָּן מיר צְעַשְׁיוֹקְטָה חֲבָרוֹת דֻּרְגְּיוֹן די זָאָךְ. אָז זִי זִינוּעָן דֻּרְגְּאַגְּנָעָן, אָז עַס אַיז אַמְּתָה. זִיְּה האָבָּן אַלְיָוָן — גְּעוּזָן, זִיְּמְחַאַט אַוְיִפְּן 'אַזְשָׁאַרְגָּעָם הַוִּיףְ' אַוְיָת דָּאַמְּנוֹנִי. קָאנְגָּר גָּסֶם, בַּיְּ דָעָר שְׂטָאַטְיִישָׁר פָּאַלְיִצְיָי, אַרְיִינְגְּעַפְּרִיט אַ וְאַגְּנָז מִיטְ רִיטְעָר אַבְּעָר דָּאָם האָט אֲנוֹז אַוְיִיךְ נִישְׁתְּגָעְשְׁטָעָלְט, מִיר האָבָּן נָאָךְ אַלְיָז נִישְׁתְּגָעָ. גְּלוּיבָט אַיְן דָעָר מְעַלְלָעָקִיָּשׁ פָּאן לֵיבּ-شمְאָה. לעַבָּן מִיר דָאָךְ פָּאַרְט עַפְּעָס אַיְן 'צְוֹאָגְנִיצִיקְסְּטָן יָאַרְהָנוּנְדָּרָת...' פָּאן ווֹיל פְּשָׁוֹט אַפְּשָׁרָעָקָן דָעָם עַלְמָן, כְּדִי מִיר זָאָלָן זִיךְ אַפְּזָאָגָן פָּאן פְּלִיעָוָן דָעָם עַרְשָׁטוֹן מָאִי' (ח' דִּיבְּרִילְן: אַונְזָעָר צִיְּת 17 נָוּ, ווֹילְגָע, 18 מָאי 1922).
- 6) דעם בריוו האָט ווֹאַרְשָׁוִינְלָעָך גַּעֲרִיבָן הִירְשָׁ באַטוֹוִינִיק.
 - 7) שיִונְעָ גְּרִינְשְׁטַיְּוִין אַיְן זָאָלְבָּך — הִירְשָׁ לעַקְעָרָט, מאַסְקוּע 1922.
 - 8) 1880 אלְס גְּבָרָהָט-יאָר דָאָרָה מָעָן אַגְּנָעָמָן פָּאָר ווֹאַרְשָׁוִינְלָעָך. הִירְשָׁ לעַקְעָרָט עַלְטָעָרָר בְּרוּדָר בְּנִימָן, וְעוּמָן מְחַאַט גְּעַרְעָמָט וְעוּגָן דָעָם, האָט דֻּרְקְלָעָרָט, אָז זִיְּן בְּרוּדָר אַיְזָה מְסֻתָּמָא גְּבָרִירָן גְּעוּוֹאָרָן אַיְזָה, ס' אַיְזָה אַבְּעָר נִישְׁתְּגָעָשְׁאָסָן 1879 אַלְדָרָ גָּאָר. 1881.
 - 9) עַטְלָעָכְיָה שְׂטָעָלְעָד זִינוּעָן אַגְּגָעָבָן גְּעוּוֹאָרָן אַלְס גְּבָרָהָט-אָרָהָט, אַסְהָר אַיכְעָרָהָיָפְט אַיְן דָעָר סָאַוּוּעָטִישָׁר פְּרָעָסָע, האָבָּן אַגְּגָעָרָפָן דָאָם שְׂטָעָלְעָד אַנְיִקְשָׁתָה, אַנְדָּעָרָע — יָאַנְיִשְׁאָק. דָאָס אַיְזָה נִישְׁתְּגָעָטָרָה. דָעָר טָעוֹת וְעוּגָן אַנְיִקְשָׁתָה נִעְמָת זִיךְ מְסֻתָּמָא פָּאן דָעָם, וְואָס אַזְוִי אַיְזָה גְּעוּוֹעָבָן אַיְזָה 8 גְּעוּוֹיסָן בָּאַרְיכָּט פָּאן דָעָר רְסִיְּשָׁר אַכְּרָאָנָע. ס' אַיְזָה נִישְׁתְּגָעָט קִיְּוָן סְפָּק, אָז דָאָס גְּבָרָהָט-פָּרָהָט אַיְזָה האַנְוָרְשִׁיאָק. וְעוּגָן דָעָם האָט אַיכְעָרָגָעָבָן דָעָר בְּרוּדָר בְּנִימָן, זִיךְ אַוְיִיךְ אַרְיִי יְוִדָּן פָּאן זָעָלָבָן שְׂטָעָמָה. יְוִדָּן האָבָּן דָאָס שְׂטָעָמָל אַוְיִיךְ גְּרָוָפָן אַנְיִשְׁאָק. (פָּאן דָעָר טָעוֹת מִיטָּן עַלְעָבָן נִאמְעָן יָאַנְיִשְׁאָק, וְואָס אַיְזָה גָּאָר אַיְזָה אַנְדָּעָר

שטעטל). אוויפ ליטויניש איז דער נאמען אונישקיס, אוויפ פוליש — האנו- שישקי, אוויפ רוסיש — גאנושישקי. איז אומא-פֿהענגןין ליטע איז דאס שטעהל געוווען נאנש פֿון דער ליטויניש-לעטישער גרענץ און האט געהרטץ זום רקיקישער קרייג. (פאראן נאך א צוויות ארט מיטן זעלבן נאמען איז טראקער געגנט).

(10) און אייניגקע פֿאלז'יז'יאויש דאקומעטען איז שייבות מיטן אטענטאטש אוויפ פֿאן וואלן פֿגוריין ביידע נאמען: לעקערט און עקרן.
שווין איז די גאר יונגע יאָרֶן האט זיך בעי אים געשפֿן איז אומוילן צו זיין פֿאמְילִיעַ-נאמען. די יונגלעַ האָבָן אַיִם, ווי דער שטיינער איז געוווען, גע- געבן אַ צוֹנָאמען. זוי האָבָן דעם פֿאמְילִיעַ-נאמען צעדרייט איז גערוּן — הירשקע לעקבבל. און דאס האָט שווין געהקט אַ צוֹוּדִיְּטוּקִין מֵיּוֹן... מעגלעה, אַש דער צוֹנָאמען איז דער מקור פֿון דער לעגענדע וועגן זיין גישט שיינער פֿאָרגאנגענָה הייל.

(11) פֿאָלקְסְבָּלָט, קָאוֹנָע, 15 אַקְטְּבָּעֶר 1932.

(12) און יונע יאָרֶן איז אַיִן דּוֹנוֹסְקָעַ גַּעֲוֹעַן אַ טוֹרָה, וועמען מְהָאָט גַּעַרְתָּן הירשקע דער שוטער. צי איז דאס דער זעלבער, וואָס הירשקע שטריך?

(13) אייניגקע האָבָן געשריבן, אַז הירש לְעַקְעַט אַיִן גַּעֲוֹעַן פֿון "דָּקָעַ" און אַנְדְּרָעַ האָבָן געמאכט דעם אַיִסְפִּיר, אַז ער אַיִז פרִיעָר גַּעֲוֹעַן אַ מענטש פֿון דער "אַונְשְׁעַרְוּוּלָתָן". דאס אַיִז נִישְׁתְּרָכְתִּיכְךָ. לעקערט אַיִז פֿון קִינְדוּזְיוֹן אַן גַּעֲוֹעַן אַן אַרְבְּעַשְׂעַדָּר אַן גִּישְׁתְּגַהְתָּאָט קִיּוֹן שָׁוֹם קִרְיָמִינְגָּעָלָן רַעֲקָאָרָד. ווי אַ קִינְדָּפָן דער יְדִישְׁעָר אַרְעָמְקִיָּת, האָט ער געהאט באַקְאנְטָעָ צוֹוְישָׁן וּוּאוּילָעָ ווּונְגָעָן אַן אַפְּילָו קִרְיָמִינְגָּלִיסְטָן. דאס האָט אַכְּבָּר גָּרְאָנִישָׁט געהאט צוֹ טָאָן מִיטָּן זִיְּן אַיִגְּן שָׁוּעָר אַן עַרְלָעָד לְעָבָן. ווי בְּיוֹ אַ סְּדָּקָפָן זִיְּן שְׁטָאָנדָן, אַיִז דִּי באַקְאנְטָאָפָט גַּעֲוֹעַן פֿון גַּעֲמִינוֹזָאָמָע שְׁפִילָן אַיִן דִּי קִינְדָּרְ-יָאָרָן, פֿון שְׁכָנְחָאָפָט, פֿון שענְק אַן אַפְּילָו פֿון שְׁוֹהָל, ווֹאוֹ אַלְעָעָוָן יְדִין זִיְּגָעָן גַּעֲוֹעַן שְׁבָת אַן אַוּוֹדָאִי רָאַשְׁ-הַשְׁנָה אַן וּמְ-כְּפָרָד אַזְוּנָן אַדְעָר זִיְּן בַּיּוֹם דָּאָוּנָן.

(14) א. ל. לאָנוֹニָק, אַ דְּרוּקָר-אַרְבָּעָתָה, אַיִינָרָפָן זִיְּן בּוּנְדִּיסְטָן (פֿאָלקְסְבָּלָט, קָאוֹנָע, 7 אַוְגְּוָסְט 1932).

(15) דער עַמְּעַם, מְאָסְקָוּעָ, 10 יְנוּנִי 1927.

עליע רִוְּתְּשָׁוֹק, אַ שְׁוֹטְרָ-צְרָבָעָתָה, פֿון דִּי עַרְשָׁטָע בּוּנְדִּיסְטָן, אַיִז בעַת דער עַרְשָׁטָע וּוּלְטַ-מְלָחָמָה (1915) גַּעֲמָשָׁט גַּעֲוֹאָרָן אַיִן וּוּאָרְשָׁע אַיִן פֿרָאָצָעָט פֿון דער בּוּנְדִּישְׁעָר צִוְּתוֹנָג "לְעַבְּנָנָס-פֿרָאָגָעָן", ווֹאוֹ וּוּאָרְדִּימְיָר מְעַדְעָם אַיִז גַּעֲוֹעַן אַיִינְגָּרָפָן דִּי אַנְגְּעַלְגָּטָעָן. רִוְּתְּשָׁוֹק האָט באַקְומָעָן קָאָטָאָרָעָן. ער אַיִז עַוָּאָ- קָוְאָרוּת גַּעֲוֹאָרָן קִיּוֹן רָוּסְלָאָנָד. נאָך דער באַלְשָׁעוֹוּסְטִישָׁר אַיבְּעָרָעָרָעָנִישָׁ, ווֹעָן סְאִוָּז פֿאָרָגָעָקָוּמָעָן דִּי שְׁפָאָלְטָוָג אַיִן "בּוֹנְדָן", אַיִז ער מִוְּגַעְגַּגְגָּעָן מִיטָּדִי קָאָמְבָּ�נְדִּיסְטָן אַן אַז לְבוֹף אַרְיָין אַיִן דער קָאָמְנוֹנִיסְטִישָׁר פֿאָרָטְיוֹן. ער אַיִז שְׁפָעָטָר גַּעֲוֹעַן פֿאָרְוּוֹאָלְטָעָר פֿון אַ שְׁוֹטְרָה-קָאָפְּעָרָאָטָיו אַיִן מְיֻנְסָק. אַגְּבָּה, אַיִן דער זְעַלְבָּעָר שְׁטָאָט אַיִז רִוְּתְּשָׁוֹק גַּעֲוֹעַן אַיִינָרָפָן דִּי רַכְבָּעָה, וּוּלְכָעָה האָבָן זּוּמָעָר 1921 גַּעֲמָשָׁט אַ מְיֻנְסָקָעָר רָב אַיִן אַ מְוּסְטָר-פֿרָאָצָעָם, וּוּאָס אַיִז פֿאָרָגָעָקָוּמָעָן אַיִן שְׁטָאָטוּשָׁן טְעַטָּעָה.

אַ שְׁטָאָרָקָעָה השְׁבָעָה אַוְיפָּה לְעַקְעַרְתָּן האָט גַּעֲהָט אַ צְוּוּיְוָתָר שְׁוֹטָר פֿון דִּי עַרְשָׁטָע בּוּנְדִּיסְטָן — פָּסָח קָאָלוֹאָוּסָקִי.

וּוּאָס שִׁיךְ לְעַקְעַרְתָּס אַנְאָלְפָאָכְבָּעָתִיזָם, דָּרְצְיוּלָט בּוּנְיָוּן, אַז בעַת ער האָט

געידינט אין מילישער (1898—1902) האט אים זיין ברודער הירש געשריבן-בריוו איז נאמען פון דער מאמען, וויל זי האט נישט געענט שרייבן, ("פֿאַלְקָסְטַּבָּט", 15 אַקְטַּבָּעֶר 1982). ס'ז'ווינען אַבעָר פֿאַרְצָן סִימְנִים, אַז בֵּין צָמָע-סֻוף האט ער זיך נישט אויסנְגָּלְעָרָנט שרייבן.

16) די שומטער האבן זיך געמיית איז צוויי קאטטען-גָּרְיעָם: קלטאָפֿער איז פֿוֹצְעָר.

17) איזן די פֿאַלְיְצִיְּאִישׁ דָּקְוָמָעָן אַיז זַיִן נָאָמָעָן לִיְּבָן צּוּקָּרְמָאָן; אַיזן דער בּוֹנְדִּישָׁעֶר אָוּסְמָעְגָּלְעָרָלְעָרְפֿרְעָס — לִיְּבָן צּוּקְעוּזִים. וּזְאַרְשִׁוֹן-גָּלְעָן אַיז צּוּקְעוּרְוִוִּים אַזְוִוְיְמָעָר אִירְאַנְשִׁיְּשָׁרְפֿרְעָן צְוָן בְּגָן.

18) וועגן דעם ז'ווינען פֿאַרְצָן צוּוִי נָסְחָהָתָה: אַיְוָנָעָר, אַז פֿרְיָעָר אַיז געוווען דער אַרְעָסְטָה אַיז מְאַלְיָאָט אַז שְׁפָטָעָר אַיז בָּגְּנָעָפֿוֹקָעָן אַנְטָלְאָפָּן פֿוֹן שְׁפִּיטָאָל. דער צוּוִוְיְמָעָר נָסְחָה אַיז, אַז דעם פֿאַרְאָוָנוֹנְדָּעָטָן האט מען באַלְדָּאָרָעָטָרָט אַיז ווֹילְגָּעָ, גַּעֲהָאָלְטָן אַיז שְׁפִּיטָאָל, פֿוֹנוֹנוֹגָעָן עָר אַיז מִיטָּלְעָקְעָרָטָן גַּעֲלָאָפָּן אַיז שְׁכְּנוֹתְדִּיקָּן שְׁטָעָמָל. אַיזן דער ווֹילְגָּעָר בּוֹנְדִּישָׁעֶר צִוְּיָוָנָג אַיז גַּעַוְוָעָן דער צוּוִוְיְמָעָר נָסְחָה. מִיר לִיְּעָנָעָן דָּרָטָן: "פֿוֹן ווֹילְגָּעָר טְרוּמָעָ (אוֹיפֿט אַנְטָאָקָּאָל) אַיז אַנְטָלְאָפָּן חָנָא פֿיְיָנוּעָ ווֹינְגָּאָרָה. אַיז דעם גַּאֲזָאָגְּרָאָדָעָר גַּעַשְׁלָעָגָה האט מען אַים גַּעַרְאָנָעָט — אַרְעָסְטָרָט אַיז אַפְּגָּשְׁיָקָּת אַיז יְהִידָּשָׁן הַקָּדָשׁ. פֿוֹן דָּאָטָן אַיז עָר גַּעֲלָאָפָּן אַיז אַיז ווֹידָעָר אַרְיוֹנוֹגָעָפָּאָלָן אַיז שְׁעָטָלָל מְאַלְיָאָט צְוָן פֿאַלְיְצִיְּוִי. מען האט אַים גַּעַרְאָכָּבָּש אַיז אַנְטָאָקָּאָלָעָר טְרוּמָעָ. אַיְצָט אַיז עָר שְׂוֹן יְוָשָׁת אַיז סְכָּנָה — עָר אַיז אַיז אַוְיְסָלָגָנָד" (דרער קלְאַסְטָעָן-קָאָמָפָּעָן, אַקְטַּאָבָּעָר 1900).

פֿוֹן י. ל. קְרֻעְמָעָר, נְיוּ-יְאָרָק, האט די רְעַדְאַקְצִיעָן פֿוֹן בּוֹנְדִּישָׁן וּשְׁוֹרְגָּאָל "אָוְנְזָעָר צִוְּיָה" זָוְמָעָר 1952 בּאַקְוּמָעָן פֿאַלְגָּנְדִּיָּקָעָ שִׁילְגָּנְדָּרָנוֹגָן פֿוֹן אַרְעָסְטָה אַיז מְאַלְיָאָט: אַז אַיְוָנָמָאָל אַיז אַפְּרִיטִיקָעָטָה האט זַיִךְ אַיז שְׁטָעָמָל פֿאַרְ-שְׁפִּירִוִּיט אַז קְלָאנְגָּה, אַז מְשַׁחְקָעָ בְּעָרָעָ לִיְּבָן דָּעָם שְׁוֹטָמָעָרָט, הַירְשָׁקָעָ לְעַקְעָרָטָן אַיז זַיְוָעָרִים אַז דְּרוּתָרָחָבָר בְּאַהֲאָלְטָן זַיִךְ אַיז אַיְסָם בְּיַיְשָׁנָהָקָעָט שְׁטָטָן אַיז שְׁטוּבָה. דָּאָס הָאָבָּן זַיִךְ זַיִךְ אַחֲרָצָוָן אַפְּגָּשְׁרָאָגָן פֿוֹן ווֹילְגָּעָן נַדְךְ אַז צּוּזָּמָעָנְשָׁטָוִים מִותָּט דָּעָר פֿאַלְיְצִיְּזָוִי. צּוּמָּאָרְגָּסָט, שְׁבַּת אַיז דָּעָר פֿרְיָרָ, אַיז אַיז דִּי בְּתִי מְדָרְשִׁים בְּיָמָן דְּזָוְגָּנָעָן בְּאַקְאָנָט גַּעַוְוָאָרָן, אַז דִּי לְעַצְּטָעָנָט אַיז בְּעָרָעָ לִיְּבָן הַזָּוָיָּה בְּאַלְגָּגָעָרָת גַּעַוְוָאָרָן פֿוֹן פֿאַלְיְצִיְּוִי אַיז אַלְעָלָדְרִי גַּעַיְנָעָן זַיִךְ אַזְרָשְׁפָּאָרָטָרָט בְּיָמָן אַוְרִיאָלְדִּינִיק אַוְיְפָן חַוִּיףָ אַיז מְיִלְגָּאָטָם. קִינְד אַ�וְן קִיְּתָהָאָבָּן זַיִךְ בָּאַלְעָזָמָעָגָלָזָט אַחֲנִיצָן. מִיר יְיִנְגָּלְעָר זַיְוָינָעָן גַּעַרְאָבָּן אַיְבָּרָדְעָנָעָ, אַזְוָיָּה פֿאַרְקָאָנָעָם, אַבְּיָזָן אַז בָּאָפָּן אַז קָוָק אַזְוָיָּה. נַדְךְ שְׁעָהָן וּוּאַרְטָהָן האט זַיִךְ זַיִדְלָעָד גַּעַפְּנָט דָּעָר שְׁוֹיָרָ פֿוֹן הַזָּוָיָּה אַיז זַיִךְ זַיְוָינָעָן אַרְיוֹסְגָּעְפִּירָט גַּעַוְוָאָרָן מִוְּתָה גַּעַבְּוָנְדָעָנָעָ העָנָט אַיז בְּאַגְּלִילִיְּתָהָגָרָט פֿוֹן בְּאַוְאָפְּנָטָעָ פֿאַלְיְצִיְּאָמָטָן. מִוְּתָה די גַּעַבְּוָנְדָעָנָעָ העָנָט הָאָבָּן זַיִי וּוּוּ עַמְּסָאַז אַיז אַרְאָפְּגָּעָנוּמוּן זַיְוָעָרָה יְתָלְלָעָן אַיז גַּעַפְּאָכְבָּעָט זַוְּמָעָן וּלְמָעָן אַיז גַּעַשְׁקָטָפֿרְיָנְטָעָבָעָ גַּרְוָסָן. הַיְּרָשָׁקָעָ לְעַקְעָרָט, זַאְגָּט מִיר מִיְּזָן זְכוּרָן, אַיז גַּעַוְוָעָן פֿוֹן הַעֲכָרָן וּוּאָסָט, שְׁלָאָנָק אַיז מִיטָּט אַז שְׁטָאָלְצָן אַוְיְפָגְּהַוְיְבָעָנָם קָאָפָּה. די אַבְּדָעָרָעָ צְוָוִי זַיְוָינָעָן גַּעַוְוָעָן מְשַׁהָּקָעָ בְּעָרָעָ לִיְּבָסָן פֿוֹן די ווֹילְגָּעָר פֿאַלְיְצִיְּאָמָטָן. מְאַלְיָאָטָעָר יְדוֹן הָאָבָּן זַיִי בְּאַגְּלִילִיְּתָמִיטָה גַּעַמְּיִים. וּוּעָן סְ'אַיז אַיז אַז צִוְּיָה אַרְוָם אַגְּנָעָקָוָמָעָן דִּי נְיוּסָ, אַיז הַיְּרָשָׁקָעָ האט גַּעַשְׁקָסָן אַזְוָיָּה פֿאָן וּוּאָלָן, האט מְאַלְיָאָט אַיז דָּעָר שְׁטוּי זַיִךְ

גאגנבויסט מיט דער זביבה צו האבן געהאט בעי זיך לעקערטן און האט אוניך דורךעלעבט דעם גראויליקן, העלדיישן סוף זייןבעם".

האט אַרְוֹסָגְבּוֹרֶפָּן אֲגַבּוֹדָעֵר אָוֹן דָּרְפִּירֶת צָם אַרְעֶסֶט.

(19) דער קלאסען-אמאָפּ 5 נָסֶן, ווֹלוִי. 1901. לעקערטס נַמְמָעַן אֵיזַׂ דָּרְטָן אֲנַגְגָּעָבָן הַיּוֹרֶשׁ לְעַכְרָר (איון 3 נָסֶן דָּרְזָעָבָר ווּלְיַעֲנָר אָנוֹנְטָעָרְדִּישׁ שְׁעָר צִיוֹתָנוֹ, אַקְטָאָבָּר 1900, ווֹאוּ עַס ווּוְרַעַת דָּעַרְצִיּוֹלָט ווּוְגָן דַּי אַרְעַסְטוּרְטָעָן אֵין שִׁיבוּכָה מִיתְדַּעַם נָאָוָגָרָאָדָר עַזְוּמָעָנְשָׁוִים, אֵיזַׂ אֲנַגְגָּעָבָן בְּלוּוּוּ הַיּוֹרֶשׁ).

(20) דער אויפֿרָפּ פָּוֹן צ. ק. איז געווֹרָן אַפְּגַּדְרוֹקֶט פָּאָרָן אַטְעַמְּטָמָ אַוִּיקָּפָּאָן וְאַלְּלָן, פָּאָרְשָׁפְּרִוּסְטָהָט מְעַן אַיִם עֲרֵשָׂת שְׁפָעַטָּה.

(21) דר. מאיסויו גורעווויש — פון מאי 1901 פארשטייר פון ווילנער קאמעיטש פון "בונד". מחבר פון ערשתן אויפרוף קעגן פאן וואלן (הערבתם

1901) אונן פון די אנדערע אויפרוףן און בראשווין אין שיוכות מיט דער טער מאַי-דָּעַמְּנָסְטָרָצְיָה און דער לעקערט-דראַמען. פון פערבראָר 1903 ביז פערבראָר 1905 גיעזען אין אַוִינְצֵל-קָאמְפָר אין 14. טַנְן כּוֹמָעָר אַין ווַיְלָבָעַ. אַוְוָפֶן פֿרָאַצְעָם פָּאָר גַּעֲהָרָן צָום "בּוֹנְדָּ" באַקְמוּדָן 5 יָאָר קָעַסְטוֹנָג אַון גַּעַוּאָרוֹן

(22) איסאק מיצקון אין זומל-בור הריש לעקרו, מאסקווע 1922.
 (23) אונ וארון ברבור האמן דז אונז'ירא"ר ארטיזן דראטער דהט דאסמאט גראונטן.

(ב) אין זו אוניברסיטה, אך מוסמך להענין בראשה, עת וקצת קומיסיון בראשה, אולם געה לאפלן א' ציוויל אין טורמע און לסוכן בארכ'רויום. עיר האט שפערטער געאר-בעש איזן וויזס-רויטלאנד וויא א' פאכטמאן איזן טאווערטישן קאמוסטארויאט פאר גע-זונטההויזט.

(24) יודל דרוקער : לעבענַס-פראגען, עקסטרא-אויסגאבע, וווארשען, צום ערשות מאיו 1919.

(25) יודל לעוּוִישׁ : יונט-וועקער 12 נָאָן, וואָרְשָׁעַ, 1 יוניי 1982.
 (26) א. א. פָּאֵלָאָנוֹצָעָנוּ, אַ מִּקְוָרָב 50 נָאָן צָאָר, אַ חֲוִיָּה-מְעֻנְתָּשׁ, הַאָתָּה אַיִּזְנִין

טַבָּאָגְבָּרְבָּן: «אין ווילנֶג האַשׁ מִעֵן פַּאֲרֹוָן גַּדְעָת דָּעַם גּוּבְּרָנְטָפָּר אַמְּתָה, אַיִן אלְעַ הִזְּגִיכְתָּן שְׁלַעַכְמָעַר מַעֲנְטָשָׂה». רקע-סני אַרְבָּרְבָּן, מַאֲסָקְוָועָה, בַּאֲגָדָה 3, (1923). דעם, *של'עלטַן מענטַשָּׂה* האַשׁ דוֹ צַירְוַעַשׁ רַעֲנִירַובָּגָן אַצְעָבָן.

מגנומיסטייר און איבערגעגעבען איז זיין רשות דעם ושאנדרטראמען-קארטופום. אופוין-דיאזוקין פאסטן, וואס פאן וואל האט געהאלטן א קורעツ צוימן, האט ער ארויס-געוויז אונרגאען איז געמאָט קעגן דער רעווולוציאַנערער באָ.

אין זיין בארכיטקטורה רעניאוניג וועגן אטעןמאט האט דער ווילנער ווינצע-
גובערנטאטור באיליאסני געמאַלְדַן, איז דער "בונד" האט באשלאָטַן צו דערהרגענען

אנו וולגן, וויל ער חט געזען וו ווורקעם די ליב-שטראָפּ איז אלס מיטל צו פֿאַרְאָלְיוֹזְרוֹן די רעווואָלְצִיאַנְדֶּרְ פֿעלגעַר.

. י. פاط : נייר פאלקסציטוינג, ווארשע, 7 יאנואר 1938.

(28) אין דער נאכט באולד נאכט אטעננטאט האט מען ארטעטירט לעקערטס פרוי, איר לאטער, שועטער אוון ברודער. מ'האט בו זיו דרכגעפערט רעווי-זיעם, אבער קיין שם פארדיעטיקס האט מען נישט געפונגען. וויל דר פרוי איז געווין אין די הויכע חדשים, האט מען זיו צומארגנס ארויסגעלאט, דאס-קעגן די איבעריקע האט מען געהאלטן ערלעכע ואבן. מ'האט זיו אושטיגעפארט און געהארשט, כדי בי זיו צו באפן פעדים, וואס זאל פירן צו די מיטהעלפער. זיו האבן, נאטירלעה, גארנישט געווואסט. אויך ביום ברודער בעמינו, ועלכער האט דעם אלט געדינט אין מליטער, אין אן ארטיליר-פלוק אין קאנקן, האט מען — פאר די אונגן פון זיו גאנצער אפטילוינג — דרכגעפערט אשטראונגער רעווייזע, דרכגעליינט אלע בריוו, אושטיגעפארט וועגן אלע בילדער און אים שוין געהאלטן אויפן אויג, הגד קיין שם פארדיעטיקס האט מען נישט געפונגען. הירשע פעלגת איז יען בריוו אוניגיליגנו אפראקלמאכיע און אונזאגן צו געבן דאס לויינען די זעלגען. בגיןון האט מרא געהאלט דאס צו טאן און האט די פראקלמאכיעס באולד פארניכמעט (חירש לעךערטס מוטער איז געשאָרבּן וואָרשיינעלְעָר אין די יאָרן פון דער ערשות וועלט-מלחת אין ווילגעה).

. י. פاط : נייר פאלקסציטוינג, ווארשע, 7 יאנואר. 1938.

(29) מלכה האט געכובוין א מידול. מ'האט דעם קינד א נאמען געגעבן צביה (נאכט טאטן היירשע-צבי). צביה איז אוניבזעוואקסן און שפערט געטראַבען פון א קראַנק האָרֶץ אין אַפְּטָעָטָר עטער פון 22 יאָר אַיְלָאַנטָּא. (איון 1902 האט די בונדייש אַרְגָּאַנְּזָאַצִּיעַ אַיְלָאַנטָּא ווילגע באַזָּאַרגָּת דאס אַרְגָּוּסָפָּרָן אַוְּמָלָעָגָל פון לעקערטס אלמנה מיטן קיינן געכומען קיון לאַנדָאַן אויף א קורטער צוישט און פון דארטען קיון נוֹיָאָרָק. דאס האט זי א צויזט מאל חתונה געהאלט און זיך באָזעט אין קאנפֿאַדע).

(30) די פרטימס פון דער עקיוקוציע וויסט מען פון דעם, וואס עם האט דער ציווילט ואמכינער בעמצעער ; פון ערלעכע יידישע זעלגען, וואס זוינען דערביי געוויןן (איינער פון זיו א ווישעוווער בונדיסט מיל ליבט), און פון ראתע-קאמאנדריר בלאָפָּאוֹן — א סימפאַטְיָקָר פון דער רעויאַלְזִיכְרָאַנְּדָה, כדי שפערט וועלכער האט זיך ספֿעַצְיָעַל באַמִּית צו זיינן נאָטָפָּן פון דער תליה, כיד שפערט צו קעגען די פירער פון דער באַזָּאַרגָּת אַגְּנוּי בילד פון דער אַרְגָּעָקוֹן-מענער דראָמע. הגד נישט קיון אַפְּטָעָטָר אַפְּטָעָטָר אַיְלָאַנטָּא, מְאַרְקָטָם, האט ער זיך געווין אַפְּטָעָטָר פָּאַר אַיְנִיקָעַ פָּאַרְטָיו-טָוָעַר אַבְּרָעָגָעָן פָּאַלְגָּנְדִּיקָעַ סְצָעָנָעַ : "אַט פָּאַרְט צו די קָאַרְעָטָמָע מִיש לעקערטן. אַפְּנָים, ער זעם נישט די תליה. ווען ער אַיְן אַבְּרָעָטָמָע נְעַטְרָע אַיְלָאַנטָּז דערזוּן, האט ער זיך אַפְּגָעָשָׂעָטָט, אַבְּוּסָל אַרְק זיך געגעבן אַוְּיָק. דאס האט אַבְּרָעָט גָּדוֹוִירט נָאָר אַיְן ווּוּלָע, נָאָך דעם אַיְזָה ער מְוַנְּטָעָר אַרְוִוִּיך אַוְּפָּן עַשְׁאָהָט. אַיְך בֵּין נְעַטְרָע צָוָעָגָעָן צו אַיְם. לעקערט אַיְזָה גָּאנְצָע צִוְּתָן גָּעוּוֹן פּוֹלָקָטָם רָוִוָּק אַיְלָאַנטָּא זיך גַּעֲדָאָכָט, אַיְזָה ער זוּעָר לִיְּכָט שְׁאָרְבָּן". בי די דָאַזְוִיקָעַ ווערטער האט כלאָפָּאוֹן זיך צְעֻוּוֹינָט.

. י. א. באַיְטָאַוּוִישָׁ אַיְזָה זָאָמָל-בּוֹן — הירש לעקערט, מאַסְקָוּעַ 1922.

(32) וועגן דעם האט דער ציווילט דָאַנְיָעַל שְׁוּלָמָאַן אַיְזָה עַמְּעַם, מאַסְקָוּעַ, 10 יוני 1927.

- (33) דיא ארכיבייטער שטיממען 27 №, יוני 1902. מושמעות געהערת דאס דער פעדער פון חבר נה, וועלכער האט אין יענער ציוט אליין אדרער במעט אליין אויסגעפלט די נומערן פון דעם דזויין פאטויאישן אריגאן.
- 34) Гиршъ Лекертъ и его процессъ, июль 1902.
- (35) דיא ארכיבייטער שטיממען 27 №, יוני 1902.
- (36) מיכאלוועויטש ב. : זכרונות פון אַיְדִישִׁן סָצִילִיסְטִׁסְטּ, ערשות בענד, ווארשע 1922.
- (37) בענץ' לעווין אין זאמל-בוק — הירש לעקערת, מסקיע, 1922.
- (38) די שינדעררי אין ווילג', אויסגעפלע פון אויסלענדישן קאטטערט פון "בונד" און "פאסלודרניא איזוועטמיא" 70 №, 29 מאי 1902.
- (39) דער אידערער ארכיבייטער 14 №, אקטאבער 1902.
- 40) Къ вопросу о терроризме. Лондонъ, февраль 1903.
- (דער מחבר איז וואדיימיר קאסאוסקי).
- (41) דיא ארכיבייטער שטיממען 28 №, אוגוסט 1902.
- 42) Искра № 21, 1-го июня 1902.
- 43) Искра № 22, июль 1902.
- 44) Мартовъ Л.: Заря № 4, августъ 1902.
- 45) Впередъ № 7, Женева, 21(8) февраля 1905.
- די באשולדיקונג, וואס לענן האט דאס געמאכט, איז טפפלט פיקאנט: ווינו האט בוי אים געטראָן נישט זעלטן, האט ער איבערגעדרויט די פֿאָקְטּן מיטן קאָפּ אָרְאֶפּ. אָנוֹבּ שְׂוִין יָאָצֵע טְוִילְוָנְגּ צְוִישָׁן אַינְטְּלִיגְּעָנְטּן אָנוֹן אָרְבָּעָטָר, אָיז דֵי נְיוֹגְּנָגּ צָו נְקָמָה-אָקְטּן אָין די סָצִילְדָּעָמְקָרָאָטְמִישׁ רְיִיעָן גִּיכָּעָר געווין בוי אָרְבָּעָטָר אָזְן דָּאָס בְּיַי די פָּאָלִיטִישׁ וְוִינְיִקְּעָר אַנְטוּקְלָעָן, צוינווינטן, זויבען אָין די דְּרוּיסְיִקְּעָר אַרְזָן, וווען אָוִיפּ דָעָר יְדִישְׁעָר גָּאָס אָיז גַּעֲקוּמָעָן צָוּם ווּאָרָט אָ נְיוּעָר דָוָר קְאָמוֹנוֹסְטִישׁ טָעוֹר אָשָׁר לְאָהָרָן וְיַדְעָ אָתְלָעָן וְיַדְעָ אָתְלָעָן, געווואָרָן קָעָגָן "בּוֹנְדּ" קָאָמוֹנוֹסְטִישׁ באַשְׁוֹלְדִּיקְוָנְגָן פָּאָרוֹאָס זְוִינְגּ, "אַינְטְּלִיגְּעָנְטּוֹיִישׁ פְּרִירָעָר" האָבָן נִישְׁתְּ גַּעֲפָלְגָּטּ דָעָם ווּלְיָן פָּוּן דָעָר אָרְבָּעָטָר-מָאָסָע אָזְן זַיְךְ אָפְּגָעָזָאתְ צָו אַרְגָּנִיזְרָן דָעָם אַטְעָנְטָאָטּ אָוִיפּ פָּאָן ווּאָלָן. די לעניינִיסְטּן האָבָן נִעְבָּעַ נִישְׁתְּ גַּעֲוָוָסְטּ אָדָע זַיְךְ גַּעֲמָאָכְטּ נִישְׁתְּ ווּסְנִידְקָ, אָז דֵי מְעָרָהִיָּת פָּוּן ווּלְנִעְרָ בּוֹנְדִּישָׁן קָאָמִינְטָעָט האָט דָעָמָאָלָט גְּרָאָד גַּעֲהָאָדָלָט אַיְן פּוּלְן הַסְּכָם מִיטְלָעַנְיָן. אָזְן, אָגָּבָן ווּאָסְפָּעָר אִירָּאִינָּעָ — דָעָר זַעְבָּעָר לענְנָן, ווּלְכָעָר האָט קָאנְסְּקָוּונְטּ באַקְעָמְפּטּ יְעָדוֹן טְעָאָרִיסְטִּישׁ אָקְטּ לְבָבוֹ דָעָם שָׁוָּנָא, דָעָר צָאָרִישְׁעָר מָאָכָטּ, אָקְיָלוּ ווּועָן ער אָיז גַּעֲוָעָן אָז עַנְשָׁעָר אָוִיפּ אָ בָּאָרְבָּאָרְיִישְׁעָר דָעָרְגִּידְעָרָוָנָגּ פָּוּן דָעָרְמַנְשְׁלָעָכָר וְיַרְדָּעָ פָּוּן די רְעוּאָלְזָאָטָגּ גַּעֲרָעָ קָעְמְפּעָר, האָט שְׁפָעָטָר גַּאֲרָאַלְיָן זַיְךְ גַּעֲוָאָקָלָט קָעָגָן די בִּירְגָּעָר פָּוּן זַיְן לְאָנָּר, אָוּמְפָּאָרְגְּלִיוּכְּלָעָן בְּלֹוְשָׁקָן אָזְן זַיְלָאָזְן טְעָאָרְקָלָט קָעָגָן די בִּירְגָּעָר פָּוּן זַיְן לְאָנָּר.

46) Искра № 26, 15-го октября 1902.

47) Революционная Россия, июнь 1902.

48) Письма Ф. Фрумкиной, Былое № 8, Paris 1908.

דער ברינוו איז געווין געשְׁרִיבָן אָין נָאוּמְבָּעָר 1902 צָו דָעָר רְעָדָקְצִיּוֹן "רְעוּאָלְזִיְּגָנְנִיאָטּ רְאָסִיּוֹן" אָזְן פָּאָרְעָנְטָלְעָכְטּ גַּעֲוָאָזָן ערשת אָין 1908,

דער מעראָריסטישער אַגְטַּחֲצִיעַן פֿוֹן די עַס-ערְן אַיז אוּיד געַקְומָעָן צָו
הילְך ז. סְבָּגָנוֹן (ש. אַגְּ-סְקָי) מֵיט אַסְפָּעַצְיָעַ פֶּאָרָאָפָּסְט לִיד:

או א ווילדער גובערגנאטהָר

וּנוֹי אַ שְׁפִין פָּוָן בְּלוֹט אַ זָּטָעַר,

או מנוואול און א שוואל,

אָט כְּדֻמָּה וֹוִ פָּאָן וּוֹאָל.

(נִקְאָלָאִים אֶן אֹוְהָב נָאָמָן)

וַיֹּאמֶר דָּעַם אַרְבָּעָתָעַר דָּעֲנִי

טמיט דער חרפָה פֿוֹן אַ רּוֹטֶן

פָוּן נַאֲגָאִיקָע אָוֹן פָוּן קְנָה

זאגט, מיט וואם-זשע קען מען ש

דעם רוצחן בייזן ווילן?

ער מחבר ענטפערט :

—אֵל אֶלְעָזָר אַבְרָהָם אַבְרָהָם אַבְרָהָם

טראכומאדר כינוי שהייתה.

בליליה צונונית דעם באפאנו בון

אנו צעשמייטער איר דעב

הגה אברבנאלר שטומטש № 31

אַתָּה בְּנֵי-בְּנָה

הנוג-בלט 6 נו, סא, 1904.

ג. וואלט: דיא צוקונפֿט

בָּנֶן-צִיּוֹן כֵּז : דַּי אִידְיוֹשׁ שְׂטִימָע

א. אוזלכע לידער, פאָרְשֵׁי

עד רוקט אין שמוآل לעהמאנט פ

פריהויהיט, ווארשע 1921. נאך טעקטן געפינגען זיך אין אייניקע אנדערע אויסט-גאלבעם.

(54) דאס דזוקע ליד, פון ווילקן מיר האבן בלוייז בערטנעם אַ צוֹתָאַטָעַ, איז געווען געדראוקט איז קראקע און לעמעריג (אויגאנבע פון יידישן סַאַצִיָּל-דַעֲמָקָרָאַט). איז מאי 1903 איז דאס ווֹ-לִיד געזונגען געווארן דורך אַ קִידְעָמֵד — רחלע האלצער, שפערטער אַ איז דאס ווֹ-לִיד געזונגען געווארן דורך אַ גְרוּסֶטֶר לְעַקְעָרֶט-אַקָּדָעָמִיעַ אַיז קראקע. "קִינְמָאַל אַיז מִין לְעָבָן — דָעַרְצִוְוָלֶט דָר. פֿוֹטְמָאָן — האָב אַיך נִשְׁתַּחַת גַּעַהַת אַזְאָדְטַעַפְעַמְבָּגָן וּוֹיְדָעָמָלֶט, וּוֹעֵן אַיך האָב אַלְסְ-18-יעַרְיוֹקָעָר סַטְוֹדָעָנֶט גַּעַהַרְתָּדָס וּוֹ-לִיד, וּוֹאָסָרְחָלָעָה האָלצער האָט גַּעַזְוְנָגָעָן אַזְוּ גַּעַמְוֹזָת דָרְיוֹי מָאָל אַיבְּרָזְוִינְגָעָן אַוְיָפָן פָּאָרָה-לָאָגָּג פֿוֹן פּוֹבְּלִיקָום" (פארויס, 1 אַוְיָגָוסְט 1952, מעקסיקע). אַגְּבָן, אַוְיָף דָעָר זעלבער לְעַקְעָרֶט-אַקָּדָעָמִיעַ האָט דָעָר שפערטער באַרְימְשָׁעָר קַאַמְנוּסִיטִישָׁעָר פִּירָעָר קָאָרָל רָאָדָעָק צַוְּזָמָעָן מִית גַּוְתְּמָאָנָעָן אַוְיָסְגָּפִירָט אַ דִּיאָלָאָה.

אַין שְׁמוֹאָל לְעַהְמָאָנָן זַמְּלָוָגָן אַרְבָּיִיט אַזְוּ פְּרִיְהִיט גַּעַפְּינְט זִיך אַז עַלְלָעָד וּוֹיְגָ-לִיד. פֿוֹן אַינְהָאָלָט קָעָן מַעַן זִיך מְשֻׁעָר זַיְוִין אַז דָס האָט אַ שְׁוִיכָות אַז צַוְּזָמָעָן, הָגָם קִיְּן נָאָמָעָן וּוֹוָרְטָן נִשְׁתַּחַת דָרְמָאָנָט. פֿוֹן דָעָר עַלְלָעָקִוִּיט אַז צַוְּזָמָעָן, אַז אַיְוֹן לִיד אַז אַ וּוֹאָרִיאָנָט פֿוֹן צַוְּזָמָעָן.

אייניקע מאָלָעָר אַז סַקְוֹלָטָמָרָן האָבָן גַּעַשְׁאָפָן בּוֹלְדָעָר פֿוֹן לְעַקְעָרָטן. בעת דָעָר סַאַוְעָטִישָׁעָר מָאָכָט האָט מַעַן אַז דָעָר שְׁתָאָט מִינְסָק אַים אַוְיָסְגָּפִעָשְׁטָעָלָט אַ דָּעַקְמָאָן.

(55) ח' דִּיבְּרִילְן : אַוְנוּעָר צִוְּיָה 19 נָס, וּוֹילְנָעָן, 28 מָאי 1922. (ח' דִּיבְּרִילְן אַז אַ פֿעַן-גַּנְאָמָעָן פֿוֹן א. י. גַּאֲלָדְשִׁמְדִידָה).

(56) בַּיְיָ דִי קַאַמְנוּסִיטָן דָאָרָף מַעַן אַוְנְטָעָרְשִׁידָן עַטְלָעָכָע פָּעָרִיאָדָן. אַין דִי עַרְשָׁע יִאָזְן נאָך דָעָר רָעוֹוָאָלְצִיעָר פֿוֹן 1917 האָבָן קַאַמְנוּסִיטִישָׁע שְׁרִיבְּעָר, הָגָם זַיְהָאָבָן שָׁוֹן דָעַמְאָלָט דִי וּוֹילְגָעָר גַּעַשְׁעָנִישָׁן פֿוֹן 1902 פָּאָרְגָּעָשְׁטָעָלָט גַּאנְצָעָנְדָעָנְצִיעָז, דָאָך זִיך גַּעַבְּגָעָן דִי מִי, אַז דִי פְּאָקְטָן זָאָלָן בָּאָמַשׁ שְׁטִימָעָן. אַיְזָוְעָר נָאָמָעָן בְּאַקְאָנְטָשָׁאָפָט מִוְתְּ דָעָר זַהָּא, אַיְזָוְעָר גַּעַפְּלָפָן בְּשָׂהָה האָט זַיְהָאָלְטָן פֿוֹן צְפִיְּלָפְּרָאָרְדִּיעָן אַז אַוְיָסְקִוְּמָעָן דָאָס בִּילְד פֿוֹן דָעָר דָרָאָמָעָן. שְׁפָעָטָר, וּוֹעֵן דִי קַאַמְנוּסִיטִישָׁע שְׁרִיבְּעָרְהָאָבָן "פָּאָרְגָּרְעִיסְטָרָת" אַין דָעָר מַלְאָכָה קָעָן פְּעַלְשָׁאָן גַּעַשְׁכִּטְלָעָכָע אַקְטָן אַזְוּ גַּעַנְגָּרְעָן שְׁעַרְאָרָר פֿוֹן דָעָר סַטְאָלִינְגִּישָׁעָר בִּוּשָׁתָש, האָבָן זַיְהָוִן גַּעַשְׁרִיבָן דִי אַוְמְגָלוּבָּה-לְעַכְסָטָע זַאָכָן. אַנְטְּקָעָגָגְעָשְׁטָעָלָט לְעַקְעָרָטָן דָעָם "בּוֹנְדָה" אַזְוּ אַלְיוֹן זִיך גַּעַ-שְׁמָעָלָט אַזְוּ דָעָר זַיְהָט פֿוֹן עַרְשָׁתָן, האָבָן זַיְהָוִן זִיך נִשְׁתַּחַת וּוֹסְנְדִיק גַּעַמְאָכָט, אַז לְעֵינָן — דָעָר הַוּיְפָטָ-בְּרוּנָעָם פֿוֹן אַלְעָלָ קַאַמְנוּסִיטִישָׁע חַכְמָות — אַז גַּעַוְעָן דָעָר שְׁאָרְפָּסְטָעָר צַוְּתָאָלָעָן דָעָם "בּוֹנְדָה" פָּאָר יְהָדוֹן אַפְּנוֹיָג אַין דָעָר זַיְהָט פֿוֹן לְעַקְעָרָטָן.

(57) דָעָם עַרְשָׁתָן פְּרוֹאוֹו צַוְּשָׁפָן אַ דָרָאָמָעָן פֿוֹן דִי וּוֹילְגָעָר גַּעַשְׁעָנִישָׁן האָט גַּעַמְאָכָט לְוֹאִים רִיְוְנָגָאָלָד. אַין יָאָר 1903 אַזְוּ אַז אַמְעָרִיקָע גַּעַשְׁפִּילָט גַּעַוְוָאָרָן זַיְוִין פִּיעָסָע הַוּרְשָׁלָל לְעַקְעָרָטָן.

卷之三

卷之三

卷之三

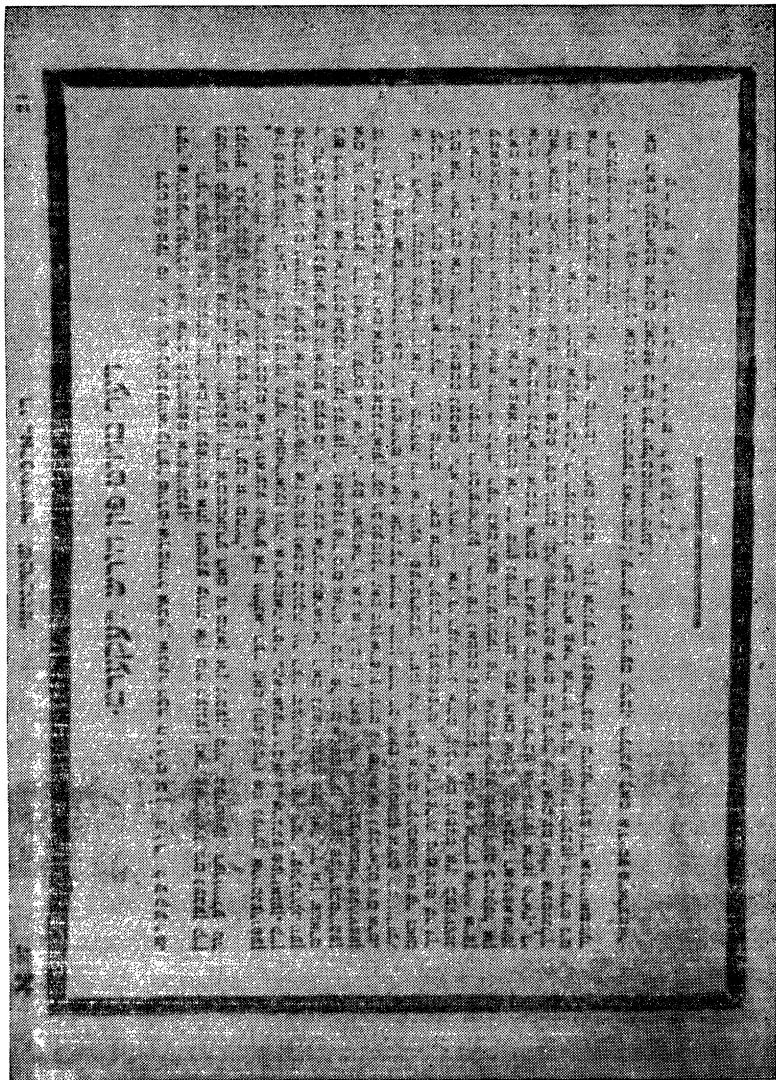
THE BOSTONIAN

四

卷之三

卷之三

କାହାର ପାଇଁ ଏହାର ପାଇଁ କିମ୍ବା କିମ୍ବା କିମ୍ବା କିମ୍ବା କିମ୍ବା

Причём самое главное в этом — это быть! И теперь, современное
живёт за него, и его личностные обдуманности на Бале нечто посвящают;
ищет ощущение чистоты и чистоты выражения, носящим оттиск
психики чистой, неизвестной и чистой чистой мысли. Но борется ли при этом
оператор, то есть пытается отыскать, применить свой способность, но...
применять нечестиво. Использование, даже неподобное мистике, наводит нас
на мысль о фаршированной. Или, если угодно, ложь пути. И отвращение.
Больше, чем в предыдущих, выражено здесь. Или в его отрицании, по-
видимому, сквозь устремлённый подозрением. Чистота наказана!

Мы привыкли к тому, что говорят Стойко, Бал, Гюй, Барн, Токио, Михаил
Савин, Константинос, окончательно Никитин, говорят. Аудиенция Иса-
бульского — 2-го, в Марселе — 6 участия.

Вот то, у которых не хватило счастья отказатьться от Участия в... этом
изобретении, ведь мы спрашиваем национальных выступлений из глянца Мас-
са в них вижу острую опасность, неизбежного суда истории!

На самом деле надо пойти грезами, мистиками,
И быть пленом проявленного предугады!

Соединительный комитет общественных организаций:

- Библиотека, гимна Россия, союз, Лихаков, Г.А., партия,
- Виденец, ком., союз, дем., Пары, за Европейский Польский и Литовский
- Бир, союз, демокр., ком., Девон, Евр., Г.А., в России,

କାହାର ପାଇଁ କାହାର ପାଇଁ କାହାର ପାଇଁ କାହାର ପାଇଁ

ଶବ୍ଦାଳ୍ପିନୀ

Lan. M. P. C. S. N. L. N. M. P. C. S. N. L. N. M. P. C. S. N. L. N. M. P. C. S. N. L.

לעקב ערך בביבליוגרפיה

צוזאָמְעַנְגֶּנְשְׁטָלְנִיט פון יִעְפִּים יִשְׂוִירִין

- א-קי. ז. : הירוש לעקערת, צום 20טן יארצייט פון דער ווילנער טראנדיע. דער
הוֹזְקָעָר, כ. ז., מאי, 1922, זז" 15-18.
- אַבְּרָכָמָאָוִוִוִישׁ הַיְרָשׁ : פון הירוש לעקערת צויטן (זכרון), רויטער פֿנקְט.
צְוּוֹיְנְטָעָר זְמַלְבּוֹן. פֿאַרְלָאָג "קּוֹלְטוֹר לִיגָּעָ" וּוּאַרְשָׁע, 1924, זז" 569.
אַבְּרָכָמָאָוִוִוִישׁ ב. ז. — מעגעס א. : יִדְיּוּשׁ סָאַצְיוֹאַלְיִסְטִישׁ בְּאוֹוְגְּנוֹג. עֲבָרְעַטְסִיעָם קָעָגָן דָּעָר יִדְיּוּשׁ אַרְבְּעַטְמָעָר-בְּאוֹוְגְּנוֹג. אַלְגְּעַטְמִינְעָן
צִיקְלָאָפְּעַרְעָע. יִידְזָן-ג. דּוֹבְּגָאָו-פְּאָגָנְדָן אָוֹן צִיקָּא, כ. ז. זז" 151-144.
- אַיְוּוּעַנְסְּקִי מ. : וּוְלָאָ [דרומאנט הירוש לעקערת] דָּבָר, תְּלָאַבְּבִּי, י"ב תְּשִׁירִי
חרץ' ב' 9.10.85.
- אייבְּנְסְּקִי מ. : "וּוְלָאָ", בְּצָרוּ דְּבָרִים. כ. ז. 1952, זז" 187.
- אייבְּרָאָמָס וּוְלָיאָם : הירוש לעקערת אָוֹן דָּעָר עַרְשְׁטָמָר מָאי. דִּי וּוּלְנָעָר דַּעְמָאָג-
סְמָרָאָצְיָע אָוֹן 1902. פְּרִיְהִיְתִּים, כ. ז. מאי, 1, 1934.
- איינְחָאָרָן דָּוד : הירוש לעקערת (זו זְיוֹן דְּרִיסְטִיקְסְּטָן יִאָרְצִיְּתִים), דָּעָר האָמָעָר, כ. ז. זז"
וּנוֹןִי 1932, זז" 38-29.
- איינְחָאָרָן דָּוד : יְרוּשָׁלַיִם דְּלִיאָט [דרומאנט הירוש לעקערת] וּוּלְנָעָר, זְמַלְבּוֹן
פָּוֹן יְעֵמִים יְשֻׁוֹן, כ. ז. 1935, זז" 787.
- אלְגִּינִּין מ. : לְיִוְוִיק אָוֹן הירוש לעקערת. מָאָרְגָּן-פְּרִיְהִיְתִּים, כ. ז. וּנוֹןִי 16, 1932.
- אלְגִּינִּין מ. : מָאָרְגָּן-פְּרִיְהִיְתִּים, כ. ז. וּנוֹןִי 27, 1932, קּוֹלְטוֹר אָוֹן פָּאָלָק. אַיְקוֹף
פֿאַרְלָאָג. כ. ז. 1949, זז" 116-125.
- אמְרִים-לְאֹוּעָר : מִיטָּה הירוש לעקערת פְּרִינְט אָוֹן חַבְּרִים. זְכוֹרָנוֹת פָּוֹן דָּעָר וּוּלְנָעָר
טוּרְמָע. מָאָרְגָּן-פְּרִיְהִיְתִּים, כ. ז. אָפְּרִיל, 80, 1951.
- אמְרִים-לְאֹוּעָר : דָּעָר "בּוֹנְדָן" האָט מִיר פָּוֹן גָּלוֹת אָוִיסְגָּלוּוֹזָט. נִיעָז פָּאָלָק-
צִוְּטוֹנָג, וּוּאַרְשָׁע, נָאוֹן. 19. 1937.
- אַתְּרָתִי. ת. : דִּי אַרְבְּעַטְמָעָר-בְּאוֹוְגְּנוֹג אַיְן דִּי 80 עָרָר אָוֹן 90 עָרָר וּאַרְן. גַּעַשְׁיכְּטָעָן
יִרְן אָיְן מָוֹרָה-אַיְרָאָפָע. בְּמוֹרְנָעָר-פְּאָגָנְדָן בְּיוּ דָעָר יִדָּ. שּׁוֹל-אַרְגָּאָנִי-
צִוְּצִיעָן פְּוִילְן 1938, זז" 196.
- אַרְזּוֹן דָּוד : וּוּלְנָעָר דִּי צִירְנוֹג פָּוֹן יִדְיּוּשׁר קּוֹלְטוֹר, וּוּלְכָעָ האָט מִיט שְׁטָאָלָץ
גַּעַטְרָאָג דָּעָם נָאָמָעָן יְרוּשָׁלַיִם דְּלִוְתָּע. פָּאָלְקָסְבָּאָט, מָאָנְטָעוֹוִידָעָא.
וּלְיִי, 11. 1944.

- א. ב. : צום אנדעניך פון הירש לעקערט — דעם קעמעפער פאר דער ארבעטער-
וואך. אקטיאבר, מינסק, וויל, 29, 1932.
- ה. ב. : הירש לעקערט פאר זיין טויז. הירש לעקערט — צום 20טן יארטאג
באטחויניק ב. : ווילגע — תשעמעפיאן פון יידיישער קולטור. זי החאט געהאכטן
און געווואנגען. [דערמאנט הירש לעקערט]. דער ווילגע, רעד. פון
יעפים ישוריין, ב. יי., נאנו, 1929, זז" 55.
- באטחויניק ח. : די ווילגע מאַג-דעמאָנטראָצְיָע אַיִן 1902 יאָר. הירש לעקערט
צום 20טן יארטאג — דער עמעס, מינסקווע, אַקְטֶם. 1926.
באטחויניק ת. : לעקערטס באָוירויים. דער עמעס, מינסקווע, אַקְטֶם, 9,
" הירש לעקערט דער רעוואַלעיגאנען. יונגען-וועקער ווֹאַרְשָׁעָן, מאַי 15,
באטחויניק י. : ווילגע. אַפְּרִיקָאנְדָּר אִידְּרִישָׁע צִיוּתָנָה. יַאֲחַצְּגָּעָסְּבָּרוֹג, אַקְטֶם.
באטחויניק יי. : ווילגע. 1935,
באטחויניק ייספֿ : ערשבער מאַי — אַמְּלָאָן הַיִּנְמָה. דער וועקער, ב. יי., מאַי 1,
בארו ה. : "הירש לעקערט" (פון ה. ליינוק), דראָמְקְרִיטִיזָם, אַינְטְּרָנְגָּא-
צִיאָנְגָּל". די ברעסע, בענאנָס אַיְרָעָם, נאָו, 21, 1929.
- בוכבינדר. א. : די יידייש אַרְבָּעָטָר-בָּאוּזָעָגָנָה אַיִן רָאָזְיָן פָּוּן "בּוֹנְדָּר" אַיִן
די יאָרֶן 1890-1890. ב. א. בוכבינדר, רֵי גַּעַשְׂיְכְּבָּטָע פָּוּן דער יידיישער
אַרְבָּעָטָר בָּאוּזָעָגָנָה אַיִן רָוְסָלָאנָר, ווֹילְגָּע, 1981, זז" 197.
- יַיְדִּישָׁע אַוְמָאָפָּהָעָגָנִיק אַרְבָּעָטָר-פָּאָרְטָיִי. די גַּעַשְׂיְכְּבָּטָע פָּוּן דער
יַיְדִּישָׁע אַרְבָּעָטָר בָּאוּזָעָגָנָה אַיִן אַמְּרוּקָע, רָוְסָלָאנָר אַיִן
עַגְּלָאָנָר. ב. יי., ווילגע, 1931, זז" 226.
- דער אַטְּנָכָטָט פָּוּן הַיִּרְשָׁה לעקערט אוֹיְף דעם ווֹילְגָּע גַּעַנְעָרָאָל-גָּו-
בערנָגָטָאָר פָּאָן ווֹאָל. — לעקערטס טויז. די גַּעַשְׂיְכְּבָּטָע פָּוּן דער יַיְדִּישָׁע
אַרְבָּעָטָר-בָּאוּזָעָגָנָה אַיִן רָוְסָלָאנָר. ווֹילְגָּע, 1981, זז" 293-286.
- בורגין העץ : די נְקָשׁ אַנְפְּרָעָנִץ פָּוּן בּוֹנְדָּר אַיִן 1902. די גַּעַשְׂיְכְּבָּטָע פָּוּן דער
יַיְדִּישָׁע אַרְבָּעָטָר-בָּאוּזָעָגָנָה אַיִן אַמְּרוּקָע, רָוְסָלָאנָר אַיִן
עַגְּלָאָנָר. ב. יי., 1915, זז" 496-495.
- ביַאלָּאָמְטָאָצְקִי. ב. יי. : אַ ווִיכְטִיךְ בּוֹךְ וּוּגָן ווֹילְגָּע. דער פרוֹינְד, ב. יי., וּנוּ-וּלוּ-
וֹילְגָּע, 1935, זז" 10.
- יעָפָרִים יְשָׂוִירִין, גַּיּוֹ-אַיְזָקָך, 1935, זז" 795.
- דוד פִּינְסְּקִי — צו זַיִן-80-יאָרְקָן וּבוֹלְעָאָם. פָּאָרוּעָטָס, ב. יי.,
מאַי 4, 1952.
- בליז צָאָלָעַל : הַיִּרְשָׁה לעקערטס שָׁאַט. אַיְקָוָת, בענאנָס אַיְרָעָם, נומ. 107. יונְנוּ-
וּלוּי, 1952, זז" 28-20 אַיִן 49.
- בעל-דָּמִינוֹן (נְחֻומָּשָׁף) : ווֹילְגָּע אַוּן לִיטָּע. לִיטָּע. בּוֹךְ אַיְינָס, אַרְוּסָג. פָּוּן
קָוְלָטוֹר-גְּזָעָלְשָׁאָפָּט פָּוּן לִיטָּוּוּשׁ זַיִן. ג. יי., 1951, זז" 1129.
- בעקער ש. : אַזְוּ עַרְשָׁטָעָר מאַי. אַ בְּלָעַטָּל פָּוּן דער פָּאָרְגָּאָנְגָּעָהִיִּת. פָּאָרְוּוּעָטָס,
ב. יי., מאַי 1, 1911.
- בעקער ש. : אַ אַיְדִּישָׁע אַרְבָּעָטָר מאַי. אַ בְּלָעַטָּל פָּוּן דער פָּאָרְגָּאָנְגָּעָהִיִּת. פָּאָרְוּוּעָטָס,
קָעָרְטָן. מָאָרְגָּן-פְּרִוְּיָהִיִּת, ב. יי., וּנוּי 10, 1952.

- בערנשטיין מ. : הירוש לעקערט. 45 יאר נאך זיין העדרישן אומקום. דאס נייע לעבן, לאדווש, יוני 16, 1947.
- ברוידט יצחק : חד"ר הרצל בווילנה לת' הפרטוי-כל של המשטרה. וילנה הציונית ועספנית. הוצאת הסתריות עולו' וילנה והגilio' בתל-אביב. תל-אביב, וע83, זז" 171.
- גאטלייב ג. י. : די געשיכטע פון א שטאט [וילנדע] קענעדער אדלאער, מאנרטראעל, גאטלייב ג. י. : 1935.
- גאטלייב יעקב : ח. לויויקט "הירוש לעקערט". פאלקסבלאט, קאנונע, גומ. 762.
- גאלדשטיידט א. י. : א. לוייסין — דער דיבטער פון צער, צארן און דער לייזונג, צוקונפט, ג. י. מערץ 1936 ז. 252.
- גארמייזע ב. : "הירוש לעקערט" (פון ח. לויויקט אין דער שטעלונג פון דראם-קריז בים קולטור הויז. אַדְלָסְטֶר אַרְבָּעָתֶר, גומ. 11, 1928).
- גודוינט פ. : זכרונות וועגן הירוש לעקערט. פֿרִיעַ אַרְבָּעָתֶר שְׁטִימָע, ג. י. מאי 1944 ז. 7.
- גוטמאן דר. ב. : אַהֲרֹן לְעָקֵרֶט-אַקָּאָדָמִיעַ אַין קְרָאָקָע אַין יָאָר 1903. פֿאָרָאוּס, מעקסיקע, אַיְוָג, 1, זז" 11-10.
- [גלאנץ א.]. א. לעיעעלעס : וועלט און וארט [הירוש לעקערט]. טאג, ג. י. מאי 1952, 24.
- " " וועלט און וארט. טאג, ג. י. יוני 21, 1952.
- געביבנער ב. : אַ קְוֹלְטָטָר אַיְפָּטָן. [וועגן זב "וילנדע"], רעה. פון יעיפים ושרין]. דער ווילנער, ג. י. סעפטע. 1935, 28.
- גראָס ש. : די גְּרוֹסֶעֶם הִסְטָרְיוּשׁ דְּאַשְׁעָ. (צום 50tan יאָרְצִיּוֹט פון הירוש לעקערט-טאָט). אַוְנוֹגָר שְׁטִימָע, פֿאָרִיז, מאי 5, 1952.
- " " די טאט — לעקערט. לעכְּנָט-פֿרָאָן, תל-אביב, יוני 1952, זז" 4 און 16.
- גרין בער : ערְבָּדָעָם מֵאַיִן וּוְילְנָעָמִית 50 יָאָר צְרוּיקָ. דער חעלד הירוש לעקערט. מאָרגָן-פֿרִיאָהִיט, ג. י. אַפְּרִיל 26, 1952.
- " " דער ערְשְׁטָטָר מֵאַיִן — אַיִן וּוְילְנָעָאַיִן 1902. מאָרגָן-פֿרִיאָהִיט, ג. י. אַפְּרִיל 30, 1952.
- " " די עַקְוּזְקָוִצְיָע אַוְיָף די מֵאַיִן-מַאָרְשִׁירָעָר אַיִן וּוְילְנָעָאַיִן 1902. מאָרגָן-פֿרִיאָהִיט, ג. י. מאי 2, 1952.
- " " הירוש לעקערט ווערט געפֿירֶט צו דער תְּלִיהָ. מאָרגָן-פֿרִיאָהִיט, ג. י. מאי 1952, 7.
- " " אַיִן צוּוִי טָעַג אַרְוּם וּוְעַרְתָּ 50 יָאָר, אַז הירוש לעקערט אַיִן אַוְיָף-געהאנגען געוווארן. מאָרגָן-פֿרִיאָהִיט, ג. י. יוני 8, 1952.
- גרינשטיין שיינע : די ווילנער גַּעַשְׁעַנְגִּישָׁן פון לעקערטס צויטן. הירוש לע-קערט — צום 20tan יאָרְטָאָג פון זיין קעפֿונְג. מאָסקְוּע, 1922, זז" 21-17.
- דאָוִידָמָן שלמה : דער יוֹרֵש פון הירוש לעקערט. מאָרגָן-פֿרִיאָהִיט, ג. י. מאי 8, 1951.
- דיברילן ח. : הירוש לעקערט (דערינְגְּרָוְנְגָעָן). דער ווילנער, ג. י. יוני 17, 1922, זז" 7-6.
- דראָזְגָּעָס ב. : זִיכְרָוִינְגָּס [וועגן הירוש לעקערט]. הירוש לעקערט — צום 20tan יאָרְטָאָג פון זיין קעפֿונְג. מאָסקְוּע, 1922, זז" 58-46.

- הארון י. : פון באנטשע שווייג בין הערש לעקערט. (צום 89 פון יוביילו פון "בונד" ארגונטינער לעבן, בענאמ איזירעם, אקטאכער, 20, 1936, ז"ג).
- " הינט ווערט 50 יאָר, אֶז הירשע לעקערט איז געגאנגען צו דער תליה. אידישע צייטונג, בענאמ איזירעם, יוניב, 10, 1952.
- הינדעת ל. : אַ שמועם מיט הייש לעקערט אַ קאָזין לעבן באַסטען. מאָרנו-פריזה依特, ג. י., מאֵי, 18, 1952.
- ה. לעקערט — זכרונות פון אַ סאלדאת. "אַאלקסצ'יזיטונג" 53 נא, וואָרשה 1922.
- העריטאָן ב. צ. : זוילנע — ירושלים דלאַטָּא. שיקאנָא, סעפֿט-אָקט, 1935, ז"ג 41.
- הערץ י. ש. : הירש לעקערט. 50 יאָר נאָז זיַּין טוֹוִיט אַוִּיפְּךָ דער תליה. 45 יאָר סעמעטער רעדפֿאָרטמענט אַרבּעטער-רינְג, ג. י., 1952, ז"ג.
- " מעשה לעקערט. אונזער צייט, ג. י., אָפְּרַ-מְאַי, 1952, ז"ג.
- הערש ל. : דער געטָאַ-אוּפְּשָׁטָאנְד אָז דער "בונד". פון הייש לעקערט צום געטָאַ-אוּפְּשָׁטָאנְד. קָאָרָאַוִּים, מעקסיקע, אָפְּרַ, 18, 1952, ז"ג.
- " פון הייש לעקערט צום געטָאַ-אוּפְּשָׁטָאנְד. אונזער שטימְפָּ, פָּאַרְזָו, אָפְּרַ, 20-19, 1592.
- " הירש לעקערט צוֹאת. אונזער צייט, ג. י., אָפְּרַ-מְאַי, 1952, ז"ג.
- " פון הייש לעקערט צום געטָאַ-אוּפְּשָׁטָאנְד. אונזער געדאָנק, מעלבּוֹן, מאֵי, 1952, ז"ג.
- " פון לעקערט ביּוּ געטָאַ-אוּפְּשָׁטָאנְד. לעבּנְס-פרָאָגָן, תל-אָבִיב, יוניב, 1952, ז"ג.
- " פון לעקערט שָׁם ביּוּ געטָאַ-אוּפְּשָׁטָאנְד. אונזער געדאָנק, בענאמ איזירעם, יוניב, ז"ג.
- הערשבּרג אַברָהָם שְׁמוֹאֵל : די שְׂטוּרְמִישָׁע יָהָרְן 1900-1907. פְּנַקְס בִּיאַלִיסְטָאָק, באָנד 2, ג. י., 1950, ז"ג.
- ק. וו. : הירש לעקערט. יונְגְּנָט-וּקְעָרָה, וואָרְשָׁע, יוניב, 1, 1937, ז"ג.
- וּאָלְף. : דָּאַס הִירְשָׁה לעקערט-לִיד. אונזער געדאָנק, בענאמ איזירעם, יוניב, ז"ג.
- " הירש לעקערט — העראָאַיקָּעָר אָז מַאֲרְטִיעָרָה. די פרָעָטָע, בענאמ איזירעם, יוניב, ז"ג.
- וּאָלְף. אַסְּנָיָא. : מעשה לעקערט אָז דער אַפְּקָלָאָנג אַיְן לאָדוֹז. געשיכטּ פון דער יְוִידִישְׁעָר אַרבּעטָר-בָּאוּזְוּגָן אַיְן לאָדוֹז. לאָדוֹז, 1937, ז"ג.
- וּאָלְף. : גאנְצָע גַּעֲשִׁיכְּטָע וּוּגָן הִירְשָׁה לעקערט, ווּלְגָעָר שָׁוָס-טָע, ווּאַס אַיְז אַומְגָעָמָען אַוִּיפְּךָ דער תליה. דער ווּקָעָר, ג. י., יוניב, ז"ג.
- וּאָלְף. יְוִידִישְׁעָר אַרבּעטָר אַרבּעטָר-בָּאוּזְוּגָן אַיְן לאָדוֹז. לאָדוֹז, 1942, ז"ג.
- וּאָלְף. א. : גאנְצָע גַּעֲשִׁיכְּטָע וּוּגָן הִירְשָׁה לעקערט, ווּלְגָעָר חָאַט גַּעֲשָׁאָטָן דָעַם ווּלְגָעָר גַּוְבּּעָנָאָטָר. פָּאַרְוּוּתָס, ג. י., יוניב, 12, 1902.
- וּוּגְּנָאָדָסְקִי דָר. יְעָקָב : לעקערט טוֹוִיט. (אַ בלעטל זְכָרָנוֹת). מַאֲרִיךְ גַּרְאַסְמָאָן.
- יְוִידִישְׁעָר אַיְז וּוּלְנָעָן אַיְז בְּיָלָד. ווּלְנָעָן, 1925, ז"ג.
- וּוּטָאָל ח. : ווּלְנָעָן — די באָרְמָטָע שְׁטָאָט אַיְז רַיְכָע פָּאַרְגָּאנְגָּעָנְחִיּוֹת. פָּאַרְוּוּתָס, ג. י., יולְיָו, 15, 1944.

- וילנער מ. : הירש לעקערט דער העלדיישער וידישער ארכיבעשער-קעמעפער. נייע
פרעסע, פאריז, מאי, 28, 1952.
- " " הירש לעקערט — העלדיישער וידישער ארכיבעשער-קעמעפער. וואכגלאט,
טראאנטה, יוני, 26, 1952.
- ווערניך פ. : אונזער פיעל-שפראכיגע ליטעראטור. [דער מאנט הירש לעקערט].
מאנגן ווּרנָלֶךְ, ג. ו., מאי, 5, 1935.
- וועויאַרְקָע א. : הירש לעקערט. עמצע, מאסקווע, אפריל, 19, 1929.
- וועקסלער רוטע : הירש לעקערט — אסיע ביג. (לייד). אונזער געדאנק, בווע-
נאָס אַיּוּם, יוני 1952, ז"ג.
- זאָקָם א. ש. : דער "בונד" און דער אַרְכִּיבָּעֵר רִינְגָּה. דִּי גַּעֲשִׁיכְּבָּעֵן אַרְכִּיבָּעֵר
רִינְגָּה, ערשותער טויל, ג. ו., מאי 1925, ז"ה.
- " " דער סָאוּנְגָּר צו דער טָמֵעָר קָאָנוּנְשָׁאָן. דִּי גַּעֲשִׁיכְּבָּעֵן אַרְכִּיבָּעֵר
רִינְגָּה, ערשותער טויל, ג. ו., מאי 1925, ז"ה.
- זילברצוויג זלמן : ה. ליוויך. [וועגן לויויקס דראמע "הירש לעקערט"].
לעקסיקן פון יידישן טעאטער. צוּוֹיְטָרְבָּרְגְּן, וואָרְשָׁעָה, 1984.
ז"ה 1065.
- זעלדין מ. : מאָטָל דער ואָקְנָמָכָּר. יונְגְּנָט-וּוּקָעָר, וואָרְשָׁעָה, נומ. 18, يولִי, 1,
.9, 1988.
- זָר[בָּבָל] : לְוּוּוִיקָס "הִירְשׁ לְעַקְעָרֶת" אֵין טָעָמָטָר קָאָמִינְסָקִי. אַרְכִּיבָּעֵר-
צִירְטוֹנָג, וואָרְשָׁעָה, נומ. 25, 1928.
- זשיד מאָרִיאָן : דער מערדער פון ווילנער אַידְעָנְטוּם פֿאָר אַ דִּוְתְּשָׁעָן גַּעֲרִיכָּת.
איַרְדִּישָׁע צִירְטוֹנָג, בווענס אַיּוּם, פֿאָבָּה, 7, 1950.
- זשימנְגִּיצְקִי ל. : הִירְשָׁקָע — דִּי בּוֹנְדִּישָׁע שָׂוְטָמָר-יְוָגָן. (50) יָרָח נֶאָךְ
הִירְשׁ לְעַקְעָרֶת טוֹוִת). דִּי פֿאָעָסָע, בווענס אַיּוּם, יוני, 17, 1952.
- טונקלָעָר (דער) ווּסְפָּחָטָן : דָּאָס קָאָפּוֹטָל ווּוּלְנָעָן אֵין מִין לְעָבָן. לִיטָּעָן.
בוֹךְ אַיּוּם, אַרוֹסִיסְגָּעָבָן פון "קָוְלָתָהָר גַּעֲזָלָשָׁפָט פון לִיטְוּוּישָׁע יְדוֹן".
ג. ו., 1951, ז"ז.
- טּוֹרְקָאָנוּ-גְּרוֹדְבָּעָרָג יְצָחָק : אָונְטָהָר שָׁוֵץ פֿוֹן דִּרְאָטָן-רָעִיגְּרוֹנָג. יְדִישׁ טָעָא-
טָעָר אֵין פּוֹילָן. וואָרְשָׁעָה, 1951, ז"ז.
- טְשָׁאָרְגִּי דְּנָיאָל : אַ מְתִים-אַלְמָגָנָאָךְ, ווּאָס אֵין פֿוֹל מִיטָּהָן. פְּרִיעָע אַרְכִּיבָּעֵר
שְׁטָמָע, ג. ו., אַוְּגָסְטָן, 1952, 29.
- טְשָׁעָרְנִיאָוְסְקִי ע. : הִירְשׁ לְעַקְעָרֶת. (צָוָם 80 טָהָן יָאָרְטָהָג פֿוֹן זִוְּן קָעְפָּוָנָג).
אַקְטִיבָּר, מִינְסָק, يولִי, 29, 1932.
- יעַזְשָׁאָר ש. : הִירְשׁ לְעַקְעָרֶת אֵין דִּי באַדִּיוּטָנָג פֿוֹן זִוְּן טָמָט. פָּאָרָאוּס, מַעֲקָמִי-
קָע., يولִי, 1, 1952, ז"ז.
- וּשְׁוֹרִין יְעֻפִּים : דִּרְעָר "בּוֹנְדָּה" אֵין דִּרְעָר אַרְכִּיבָּעֵר-רִינְגָּה. אָונְזָעָר צִירְטָה, ג. ו.,
נֶאָוָן-דָּעָצָה, 1947, ז"ז.
- בְּאַיְתָאָוּוּישָׁ י. א. : דָּאָס ווּאָס אֵיךְ ווּוּוּס ווּעָגָן הִירְשׁ לְעַקְעָרֶת
— צָוָם 20 טָהָן יָאָרְטָהָג פֿוֹן זִוְּן קָעְפָּוָנָג. מאָסְקָנוּע, 1922, ז"ז.
- בְּאַנְיִין ג. : אַ ברְיְוּעָלָעָן צו אַ פְּרִינְגָּה. [וועגן הִירְשׁ לְעַקְעָרֶת]. דִּרְעָר וּוּקָעָר,
ג. ו., מאי, 1, 1952, ז"ז.

- " " הירוש לעקערט און זיין עפֿאכען. דער פרוינד, ג. יי., מאיו-יוני 1952, 5-4, 52.
- כונאי מארק: ווילגע "אן אידען" — און דער נײַיער פָּאָוועטישער ענצ'יקלאָד-בעדייע. אָפּוֹלוֹ הירוש לעקערט, און די געשיכטע פָּון זיין העדרנמאָט, און מאָרטירער-טוֹוֹת אַרוֹיסגעפֿאָלֶן. פָּאָרווערטס, ג. יי., סעפְט. 27, 1952.
- בָּץ בָּן-עִזּוֹן: דער שׂוּסְמֵעַר הַיְשָׁרֶת לעקערט. (צומ 830 יאָרטאג פָּון זיין טוּיט). דָּר אַיְדִּישׁ שְׂתִּיםַע, גָּנוּם. 3854.
- לאזניק א. ל.: הַיְשָׁרֶת לעקערט שְׂתִּיםַע פָּון האָנוֹשִׁישָׁק. פָּאָלְקְסְבָּלָט, קָאָוָונָע, אָוִיגָּד, 7, 1932. פָּאָלְקְסְבָּלָט, קָאָוָונָע, אָוִיגָּד, 8, 1932.
- לייטוואָק א. : לאָבוֹוועַם, גָּנוּים קָאָמְבִּינְאָטָרָן. רָוּטָעָר פְּנַקְס. צוּוֹיטָעַם זָאמְלָבָוּם, פָּאָרְלָאָג "קָוְלְטוּרְלִינְגָּעַ", וּאוֹרְשָׁע, 1924, ז"ז, 129.
- " " הַיְשָׁרֶת לעקערט, דער ווילגער שׂוּסְמֵעַר, ווילבָּר אַיז גָּעוּוֹן אַיְינָר פָּון די מאָרטירער פָּון דער רָוּאָלְצִיעַ. פָּאָרווערטס, ג. יי., יוני, 7, 1927.
- " " דער "בּוֹנד" אָון דער אַרְבְּעַטָּעָר רִינְגָּה. דער פרוינד, ג. יי., אָקָט. 1927, 6, 1927.
- לייעוֹן ש. : קִינְסְּטָלְעָרִישָׁר תִּיקְוָן פָּון אַ רְעָוָאַלְזִיאָנְגָּרָן הַעלָּה. דער האָמעָה, ג. יי., אָוִיגָּד, 1928.
- לייעסִין א. : הַיְשָׁרֶת לעקערט אָון די ווילגער מָאִי-דָּעַמְּאַנְסְּטוּרָאַצְּיָע אַיְינָר. צוֹקוֹנְפָּט, ג. יי., מאי, 1904, ז"ז, 218-213.
- לייעסִין א. : הַיְשָׁרֶת לעקערט, [פָּאָעָמָע]. צוֹקוֹנְפָּט, ג. יי., מאי, 1934, ז"ז, 297. ווילגָּע, ז"ב, דער. פָּון יְעֻפִּים יְשָׁוְרִים, ג. יי., מאי, 1935, 1938, בָּאנְד צוֹוַיִי, ז"ז, 146-144.
- לייעסִין א. : הַיְשָׁרֶת לעקערט, יוֹגָּנְט-וּוּקָּעָר, וּאוֹרְשָׁע, יוני-יולִי, 1947, ז"ז, 11. דער ווילגער, ג. יי., מאי, 1, 1952, ז"ז, 8.
- לייעסִין א. : אַיְרִישׁ צִוְּטוֹנָגָן, בּוּנָאָס אַיְוּרָעָם, יוני, 15, 1952.
- לייסִין אַברָהָם: הַיְשָׁרֶת לְקָרְטָה. אַברָהָם לִיסִּין, זְכָרְנוֹת וְחוּווֹת, תַּל-אָבִיב, תש"ג, 221-210.
- לייזּוֹוִיךְ ה. : לעקערט [לִידְ]. פרוֹיְהִיָּת, ג. יי., ווֹלוּ, 17, 1927.
- לייזּוֹוִיךְ ה. : הַיְשָׁרֶת לעקערט. (דָּסֶם 6 טַוְילְדְּ 50 ח. לייזּוֹוִיךְ דָּרָאָמָעָ). יוֹגָּנְט-וּוּקָּעָר, וּאוֹרְשָׁע, יוני, 15, 1928, 8-6.
- לייזּוֹוִיךְ ה. : הַיְשָׁרֶת לעקערט. [דָּרָאָמְפְּטִישָׁע פָּאָעָמָע אַיְן זַעַקְבָּי בְּילְדָעָר]. ווילגָּע, 1981.
- דרִיְיסִיק ווילגער פָּאָרְלָאָגָּג פָּון בָּ. קְלָעְצָקְןָ, 113 זַיְטָן.
- דרִיְיסִיק ווילגער הַיְשָׁרֶת לעקערט. יְדִישׁ, ג. יי., יוני, 10, 1932, ז"ז, 5-6.
- הַיְשָׁרֶת לעקערט. יוֹגָּנְט-וּוּקָּעָר, וּאוֹרְשָׁע, דָּעָץ, 15, 1938, ז"ז, 6.
- הַיְשָׁרֶת לעקערט [לִידְ]. אָלָע ווּרְקָ פָּון ה. לייזּוֹיךְ. לִידְעָר. בּוֹך אַיְינָם. ג. יי., 1940, ז"ז, 270.
- פּוֹפְּצִיק יָאָר הַיְשָׁרֶת לעקערט. טָאגָ, ג. יי., אָפְּרָר. 28, 1952. נִיעַץ יְדִישׁ צִוְּטוֹנָגָן, מִינְכָּעָן, מָאי, 16, 1952, 16.
- פּוֹפְּצִיק יָאָר הַיְשָׁרֶת לעקערט. אָרְנוֹעָר שְׂתִּיםַע, פָּאָרְיוֹן, מָאי, 22, 1952.

- פופציק יאר הירש לעקערט. צוקנינט, ג. יי. מאי-יוני 1952, זז".
202-201
ווען לעקערט ומאלט איזט אויפגעשטאנען... אונדער געדאנק, בזענאמט
איירעט, יוני 1952, זז".
עחמאן שמואל: ארכיביט און פֿרִיהַיּוֹת. זאמלונג פֿוֹן דער צִוְּיָהּ וּאֶסְּזִינְגּ
אנטשטאנען אין פֿאַלְק אַין דער צִוְּיָהּ פֿוֹן דער פֿרִיהַיּוֹת-בְּאַוּוֹנְגּוֹ
אין צָאַרְישׁוֹן רְוֵסְלָאָנד. פֿאַלְקָלָאָר-בִּיבְּלָאָטְהָעָך, וּאוֹרְשָׁע, 1921.
ערנער פֿאַלְיך: דער זוֹן פֿוֹן גַּעֲדַעַנְקָעָן. (זום פֿופֿצִיקְסְּטָן יַאֲצִיוֹת פֿוֹן
הירש לעקערט). דֵּי פֿוֹעַסְעַט, בזענאמט איירעט, יוני 14, 1952.
לוּבוֹ אַבָּע: הירש לעקערט. דער עַמְּעַם, מאסקווע, יוני 10, 1927.
" הירש לעקערט (ביַאָגְרָאָפְּשָׁע נְאָטְצִין). אַקְטִיאָבר, מִינְסָק, יוני 26,
1927.
לוּוּוּוִיט: מעשה לעקערט (דעַרְצִיוֹלְטָט פֿוֹן אַבְּטַיוֹלִיקְטָן). יוֹגָנְט-וּוּקָעָר,
וּאוֹרְשָׁע, يولִי 1, 1926, זז".
לוּוּוּוִיט יָודֵל: הערש לעקערט. אַיְוָנָעָר פֿוֹן דער לעקערט-גְּרוֹפָעַ דֻּעַרְצִיוֹלְטָט.
לוּוּוּוִיט יוֹגָנְט-וּוּקָעָר, וּאוֹרְשָׁע, يولִי 1, 1932, זז".
לוּוּוּוִיט בענץ: דֵּי בְּטָעָאָנְפְּרָעָנְצָן פֿוֹן "בּוֹנְדָה". הירש לעקערט — זום 20 טן
יאַרטָּמָג פֿוֹן זוֹן קַעְפָּנוּג. מאסקווע, 1922, זז".
לוּוּוּוִיט שלום: הירש לעקערט. אַוְנְמָעָרְעָדְרִישָׁע קַעְפָּמָעָר, ג. יי. 1946, זז".
לוּוּוּוִיט שלום: דער חִסְּטָאָרִישָׁע עַרְשְׁטָעָר מָאִי מִיט 46 יָאָר צְרוּיק אַין וּוּלְנָגָע
אַון דער אַרְבָּעַטְמָרְטָרִיעָר הירש לעקערט. מאָרְגָּנוּ-פֿרִיהַיּוֹת, ג. יי.
מאי 1, 1948.
מוֹמָ: "HIRSH LEKURST" (פֿוֹן ה. לְיוּוּוִיק). יוֹנָגָע גּוֹאָרְדִּיעַ, באָרְקָאָנוּ, נּוּמָ. 43.
1929.
פ. מ.: הירש לעקערט אויַף דער בִּינְעָן. יוֹגָנְט-וּוּקָעָר, וּאוֹרְשָׁע, נּוּמָ. 2.
מַאנְגַּיְוּוּוּוּתְשׁ דָּוד: ה. לְיוּוּוִיק "HIRSH LEKURST". פֿרִיהַיּוֹת, ג. יי. אַקְטָם, 23.
1927.
מַאָרְקָוּם פֿמָּאָ: וּוּלְנָגָע מַעֲנְצָהן. מאָרְגָּנוּ-פֿרִיהַיּוֹת, ג. יי. يولִי 19, 1944.
מוּקוּדָנוּ דָּר: ה. לְיוּוּוִיק "HIRSH LEKURST". פֿינְק אַרְנוֹ צְוֹוָנְצִיךְ יָאָר פֿאַלְקָט-בִּינְעָן, ג. יי.
מאי 1940, זז".
מייכָאַלְעָוּוּתְשׁ בִּינְיָוִשׁ: הירש לעקערט. (זום 20 טן יַאֲצִיוֹת פֿוֹן דער וּוּלְנָגָע
טרָגָדְדִּיעַ). פֿאַלְקָצִיטְ�וָוָג, וּאוֹרְשָׁע, נּוּמָ. 1922, 82.
לוּוּוּוִיט גַּעֲדַעַנְקָבָּרָה, בזענאמט איירעט, 1951, זז".
[מייכָאַלְעָוּוּתְשׁ בִּ. בִּ. אַטְמָאָרָאָל: אַמְּאָל אַיְזָן גַּעֲוָעָן אַ שְׂסָטָעָר... נִיעָטָפָלְקָט-
צָרוֹטָנוּג, וּאוֹרְשָׁע, יוני 10, 1928].
מייכָאַלְעָוּוּתְשׁ בִּ. בִּ. בְּאַרְגָּנְטִיף. זְבּוֹרָנוֹת פֿוֹן אַיְדִּישָׁן סָאַצְיָאַלִּיסְטָט. עַרְשְׁטָעָר
בָּאנְד, וּאוֹרְשָׁע, 1929, זז".
" צום 25 טן יַאֲצִיוֹת פֿוֹן זוֹן [HIRSH LEKURST] מַאָרְטִימְרָעָר-טוֹטוֹת אַין
יאָר 1902. בִּיוּוֹרָשׁ מַיְיכָאַלְעָוּוּתְשׁ גַּעֲדַעַנְקָבָּרָה, בזענאמט איירעט, 1951,
זז".
מייל דושאן: דֵּי אַידִּישָׁע, "אַוְמָאָפְּהָעָנְגִּיקָּעַ אַרְבָּעַטְרָפָטִיּוֹת". מאָנְגִּיאָט וּוּלִי.

- בושעוויטש. — טעראַריסטישע מענדענצען. פִיאָגערוֹ אָוּן בווער. באָנד
2, ג. י., 1949, ז"ז. 127.
- " הירש לעקערט — דער העלד אָוּן מַאְרְטִירָרָה. דער וועקער, ג. י., מא' 1,
7-6. 1952, ז"ז.
- " לעקערט אָוּן דער "בונד". אָוּנוּר צִוְּתָה, ג. י., אַפְּר.-מַאי, 1952, ז"ז.
26-23
- מייצקון אִיסָּאָק (קָאָרֶל) : די ווילנער אַרְגָּנִיזָאַצְיָע פֿוֹן "בּוֹנְדָה" אָוּן לעקערטס
אַשְׁנֵנְטָאָט. הירש לעקערט — צומ 20טָן יַאֲרְטָאָג פֿוֹן זַיְוִן קָעְפָּוָנָג
מַאְסְּקָוּעָה, 1922, ז"ז. 46-42.
- מ[יזיל] ג. ה. לְיוֹוֹוִיקְס "הִרְשָׁה לעקערט" אַיְן קָאָמִינְסְּקִים טַעַטְמָעָר. לי-
שְׂנָאָרִישָׁע בְּלָעַטָּעָר, וּאָרְשָׁע, נּוֹם. 1928, 24.
- מייער : הירש לעקערט (פֿוֹן ה. לְיוֹוִיק) אַוְּפָעָפְּרָט דָּוָרָךְ דָּעַם דְּרָאָמְקָרִיוֹן באָם
סְפָּאָרְט-קָלוֹב "צָוקָוּנְקָט" אַיְן סָאנְ פָּאָולָה. אָנְהָוָרָב, רִיאָ דָעַשְׁאָנְיִרָּא, נּוֹם. 20,
1930.
- מלאָטָעָק : הירש לעקערט. (פָּוּצְּצִיךְ וְאָרְזָה זַיְוִן הַלְּדִישָׁן טָאָט). קִינְדָּעָר-
צִיוּוֹנוֹג, ג. י., מא' 1952, ז"ז. 3-2 אָוּן 16.
- מעדרם וּלְאָדִימָוָר : מעשה לעקערט. פֿוֹן מִירִין לעַבָּן. עַרְשָׁטָר באָנד, ג. י.,
320-315, 1923.
- מעדרם ו. : מעשה לעקערט. יּוֹגְנְט-וּוּקָעָר, וּאָרְשָׁע, מא' 15, 1932, ז"ז. 8.
- מענדעלסָאָן ש. : ווילבע אַיְן דער גַּשְׁיָכְטָע. נִיעַ פְּאָלְקָסְצִיּוֹנוֹג, וּאָרְשָׁע, דָעַט.
1935, 29.
- מענעם א. — אַכְּרָאָמָּאָוּוּטָשָׁה ר. : יְדִישָׁע סָאָצִיאַלִיסְטִישָׁע בָּאוּוּגָנוֹג 1897-
1906. רֻעְפָּרָעִיסָּע קָעָגָן דָּעַר יְדִישָׁע אַרְבָּעָשָׁר-בָּאוּוּגָנוֹג. אַלְגָּעָן-
מִינְעָן עַנְצִיקָּלָפָעָדָרָע. וּדְ-בָ. דּוֹבְּנָאָנוֹ-פָּאָנד אָוּן צִיקָּא. ג. י.,
569.
- מעסטל יעָקָב : שְׁפִּילָ-טְעַקְּסָטוֹן-רַעַפְּרָטוֹאָר. אָוּנוּרָעָר טַעַטְמָעָר, ג. י., 1943,
ז"ז. 30.
- " מַאְדָעָרָנְעָר טַעַטְמָעָר. אָוּנוּרָעָר טַעַטְמָעָר, ג. י., 1943, ז"ז. 115.
- " דְּרָאָמְקָרִיוֹן. אָוּנוּרָעָר טַעַטְמָעָר, ג. י., 1943, ז"ז. 173.
- " צְוּוּיִי הִרְשָׁה לעקערט-פְּוּסָן. [ה. לְיוֹוִיק אָוּן א. קָוּשְׁנָרוֹאָנוֹ]. יְדִישָׁע
קוֹלְטָרָה, ג. י., מא' 1952, ז"ז. 9.
- [אָוּוֹיק] פ. א. : נָאָר אַיְן ווּילְבָן! מַאְרָגָן-פְּרִיהִירָה, ג. י., וּלְבָי, 16, 1944.
- יגער ש. : הירש לעקערט דָּאָס פְּאָלְקָס-הַעַלְדָּבָּיָם לעַבָּן אָוּן עַבָּר
נָאָכָן תְּוִיְּתָגָעָוָרָן דָּעַר הַעַלְדָּבָּיָם פֿוֹן פְּאָלְקָס-פָּאָגְּנָטָזְוָעָ. טָאָג, ג. י.,
מאי 7, 1932. 1932, פְּאָלְקָסְבָּלָאָט, קָאָוָונָע, יְוִנִּי, 9.
- " הִרְשָׁה לעקערט בְּיָמָים לעַבָּן אָוּן טְוּוּט. צְוּוּיִי דְּרָאָמָעָס שְׁלִידָעָרָן דָעַט
פְּאָלְקָס-הַעַלְדָּבָּיָם אַיְן צְוּוּיִי בָּאוּנְדָעָע פָּרָמְעָן. [א. קָוּשְׁנָרוֹאָנוֹ]
ליּוֹוִוִּיקְס. טָאָג, ג. י., מא' 8, 1932.
- " הִרְשָׁה לעקערט [דְּרָאָמָעָס פֿוֹן ה. לְיוֹוִיק]. ה. לְיוֹוִיק, זַיְוִן אַפְּשָׁטָאָט,
זַיְוִן קִינְדָּעָר אָוּן וּגְנַשְּׁ-יָאָן, זַיְוִן לְוִוְישָׁע אָוּן דְּרָאָמְקִישָׁע וּוּרְקָן
טְאָרָאָנְטָאָט, 1951, ז"ז. 248-234.
- [וּסְעַנְבּוּוּם] י. : הִרְשָׁה לעקערט אָוּן ה. לְיוֹוִיק. לוּבְּלִינְגָר טַעַטְמָעָט, סְעַט.
1928, 18.

- גויימאן י. מ. : "הירוש לעקערת" פון ח. ליוווק אוייגעפערט אין קאמינסקי שעהטער. היינט, ווארשע, יוני 15, 1928.
- גויימאך ד. : פון הירוש לעקערת בו ארטור זיגלובוים. פאראויס, מעקסיקע, צפַר. 30, 1952, זז"ה-5.
- " " פון הירוש לעקערת בו ארטור זיגלובוים. דער וועקער, ג. יי', יוני 1, 1952, זז"ה-6-4.
- " " הריש לעקערת. (50) יאר פון זיון הולנדנט און מארטירער-טויט). פאָרווערטס, ג. יי', מאי 11, 1952.
- סאדעוויטש זלמן: הירוש לעקערטס קווין לעבעט אין רקישאָק. פאלקְסְבֶּלְעַט, קאָנוֹנָע, אָוִוָּג, 14, 1932.
- ל. ב. ע. אַנְיִשָּׁאָק (אנושיאָק). לייטע. ברק אַיִינָס. אַרְיוֹסָג. פון "קָוָלְטָנוֹר גְּזָעוּלְשָׁאָפָט פון לִיטְוִוִּישָׁע וִידְזָן", ג. יי', 1951, זז"ה-1622.
- עדליין וויליאם: אַ דְּרָאָמָע וּוּנָן אַ אַיִדְישָׁן הָעָלָד. פִּינָּק אָוּן צְרוֹאָנְצִיךְ יָאָר פָּאָלְקְסְ-בִּינָע, ג. יי', 1940, זז"ה-127-124.
- עטער: הירוש לעקערת. ביבְּלְאָטְעָק "רָוְנָג-וּוָאָלָד", מאָסְקוּע, 1922, 40 זייטן.
- פאָזִין אַיִצְּיךְ: הירוש לעקערט שטאמט פון לִיטָע. זיון רָאָלָע אַלְסָר רָעוֹוָאָלְצִיךְ-גָּעָר. פָּאָלְקְסְבֶּלְעַט, קאָנוֹנָע, 1932.
- פאָזִינְגְּאָנְסִקיּ ח. ל. : מעשה ווילנע. — לעקערטס. מעמוֹאָרָן פון אַ בּוֹנְרִיסְטָס. ערשותער באָנד, וואָרְשָׁע, 1938, זז"ה-64-63.
- פָּאָט יָעָכָב: הירוש לעקערת. צומֵן אַרְצִיּוֹת פון זיון מאָרטִירָעָר-טוּוִיט. לוֹיט מַאֲטָעָרְיָאָלָן פון בּוֹנְרִיסְטָס. פָּאָרָלָאָג "רִי וּוּלְטָמָ", וואָרְשָׁע, 1927, 48 זייטן.
- " " הירוש לעקערטס אַוִיפָּה דָּעַר תְּלִיה. יָוָנָגָנָט-וּוּעָקָעָר, וואָרְשָׁע, יוני 1, 1927, זז"ה-10.
- " " אַוִיפָּה פָּאָרְזָמְלָנוּגָעָן אַיִינָסְמָרִיקָע. אַיִן זָאָל פון דִּי ווּלְנָאָר. נִירָע פָּאָלְקְסְצִיּוֹטָנָג, וואָרְשָׁע, נָאוֹ, 19, 1987.
- " " אַ בָּאָגָעָנָנָשׁ מִיטָּדָע פָּרָיו פון בָּאָרִיטָמָן אַיִדְישָׁן מַאְרִיטִירָעָר הָיָרָשָׁן לעקערת. טָאגָג, ג. יי', יוני 7, 1988.
- " " הָרְשָׁקָעָן קְלִיְּבָּעָן זִיךְרָן דָּעַר תְּלִיה. פָּאָרָאָוִיס, מעקסיקע, يولִוּ 1, 1952, זז"ה-5.
- פֿיעַמְרוֹשָׁקָאַ שְׁמוֹחָה: הָעָרָשָׁן לעקערת. יָרוּשָׁע פָּאָלְקְסְעַנְצִיקְלָאָפְּפָרִיעָ, צְוּוֹיְטָעָר באָנד, מַאֲנָרוּאָל, 1943, זז"ה-222.
- פְּלִוְישָׁעָסְקִי, י. : צומֵן פּוֹפְּצִיקְסְטָן אַרטָּאָג זִונְתָּה הָיָרָשָׁן לעקערטס טוּוִיט. אָוּנוֹעָר שְׁטִיבָּעָן, סָאוֹן פָּאָוָלָאָ, יוני 11, 1952.
- מ. פ. : הירוש לעקערט אַוִיפָּה דָּעַר בִּינָע. יָוָנָגָנָט-וּוּעָקָעָר, וואָרְשָׁע, יוני 15, 1928, זז"ה-9-8.
- פָּאָגָעָל י. : אַיִוְנְפָלוֹס פון הירוש לעקערט אַוִיפָּה אַיִדְישָׁע אַרְבִּיוּטָעָר גַּעַשְׁלְדָעָרָט פון כָּאָנִין בְּיוֹ "וּוּעָקָעָר" פִּיוּרָוָנָג. פָּאָרָוּוּרטָס, ג. יי', מאי 6, 1952.
- פרָאָנָק דָּר. ח. : א. לְיֻסְמִינָס לְיֹרְשָׁע גַּעַשְׁבָּטָע-אַוִיפְּפָאָסְוָנָג. צָוּוֹנְקָט, ג. יי', מַרְעִץ 1936, זז"ה-108.
- פִּישְׁמָאָן יָעָכָב: דִּי גַּעַשְׁיְכָטָע פון דָעַר אַיִדְישָׁע פָּאָלְקְסְ-בִּינָע. פִּינָּק אָוּן צְרוֹאָנָ-צִיךְ יָאָר פָּאָלְקְסְ-בִּינָע, ג. יי', 1940, זז"ה-112.
- פִּינְגְּבָּרָג. ל. : הירוש לעקערט [לייד]. דָעַר גִּיְּשָׁתָן פון ווילנע לעבעט 40 יָאָר אַיִן

- אמריקע. אַרְוִיסָג. פּוֹן ווִילְגֶּנֶר בָּר. 367 אַרְבָּעֶתֶר רִינְגָג. ג.י. 7. 1949.
- " " ווִילְגֶּנֶר אֵין ווֹאָרֶט אָנוּ בַּילְד. פְּרִיעַץ אַרְבָּעֶתֶר שְׁטִימָעַ, ג. י. מַאי 1935, 81.
- צּוּקָרְמָאן בָּרוֹךְ: הַעֲרָצָל אֵין ווִילְגֶּנֶר. אִידִישְׁעָר קַעְמָפָעָר, ג. י. דָעַצ. 5, 1947, 11.
- " " דָר. הַעֲרָצָל הַיִסְטָאָרְשָׁעָר בָּאֶזְזָק ווִילְגֶּנֶר. מַיְוִין אַרְעֶסֶת צּוּלִיב אַפְּרָקְלָאָמָצְיָע פּוֹן לְאָדוֹשָׁעָר קַאָמִיטָעַט פּוֹן "בּוֹנְדָה" (צּוּם יָאָרֶט) צִוְּיָתְ פּוֹן הַיִרְשׁ לְעַקְעָרָט). טָאגָג, ג. י. וּלוֹ, 24, 1949.
- צִוְּנִיצְינְגָטָס א.: ווִילְגֶּנֶר — וּרְוְשָׁלִים דְּלִיטָא. לְעַצְעַט נְיוּיָס, תַּלְ-אָבוֹב, סְעֻפָּט. 1, 1950.
- קָאָחָן אָבָּ: הַיִרְשָׁעַל לְעַקְעָרָט — זַיְוִין אַלְמָנָה קָוָטְ קִיּוֹן אַמְּרִיקָע. בְּלָעֶטֶר פּוֹן מַיְוִין לְעַבְעָנוּ. פְּרוּטָעָר בָּאנְד, ג. י. 401-6, 1928, זַיְוִין.
- " " הַעֲלְדִּוְשָׁע וְאָרָן" — אַ דְּרָאָמָעָ פּוֹן חָ. לְיִוְוִוִּיק. פִּינְפָּרָן אָרָן צְוָאָנְצִיךְ יָאָרֶט פָּאָלְקָס-בִּינְ, ג. י. זַיְוִין, 1940, זַיְוִין, 123-118.
- [קָאָחָן לְאָזָאָר] לְמַדְ-קָוָף: הַלְּיִוְוִוִּיקס "הַיִרְשׁ לְעַקְעָרָט". אָוּנוּעָר עַקְסְפָּרָעָט, וּוֹאָרְשָׁע, יוֹנוֹן, 10, 1928.
- קָאָזְדָּאָן ח. ש.: בּוֹנְדָה. אַלְגָּעָמְרִיעָן עַנְצִיּוֹלָאָפְּעָרִיעָן, פִּינְפָּרָעָר בָּאנְד, דּוּבְּנָאָנוּ-קָאָזְדָּאָן אָוּן צִוְּיקָן, ג. י. זַיְוִין, 1944, זַיְוִין, 325.
- " " הַיִרְשׁ לְעַקְעָרָט אָנוּ דָעַר יְוִידָשָׁעָר לְיִטְעָרָטָהָר. אָוּנוּעָר צִוְּיט, ג. י. אָפְּר.-מַאי 1952, זַיְוִין, 33-30.
- " " הַיִרְשׁ לְעַקְעָרָט אָינוּ דָעַר יְוִידָשָׁעָר לְיִטְעָרָטָהָר. צְוּוֹי דְּרָאָמָעָט, מְעַקְסִיקָע, מַאי, 15, 1952, זַיְוִין, 4-3.
- " " הַיִרְשׁ לְעַקְעָרָט אָינוּ פָּאָלְקָסְלִיד אָוּן פָּאָעָזְיָע. אָוּנוּעָר צִוְּיט, ג. י. יוֹנוֹן, זַיְוִין, 1952, 33-29.
- " " הַיִרְשׁ לְעַקְעָרָט אָינוּ דָעַר יְוִידָשָׁעָר לְיִטְעָרָטָהָר. פָּאָרָאוּסָט, מְעַקְסִיקָע, יוֹנוֹן, 1, 1952, זַיְוִין, 11-10.
- " " 1. הַיִרְשׁ לְעַקְעָרָט אָינוּ פָּאָלְקָסְלִיד אָנוּ אָינוּ דָעַר קִינְסְטָלְעָרִישָׁר פָּאָעָזְיָע. 2. לְעַקְעָרָט דָוְרָךְ דִי אָוִיגָן פּוֹנָם דִיכְטָעָר. פָּאָרָאוּסָט, מְעַקְסִיקָע, יוֹנוֹן, 15, 1952, זַיְוִין, 8-6.
- " " ה. לְעַקְעָרָט אָינוּ פָּאָלְקָסְלִיד אָנוּ אָינוּ דָעַר קִינְסְטָלְעָרִישָׁר פָּאָעָזְיָע. פָּאָרָאוּסָט, מְעַקְסִיקָע, יוֹנוֹן, 1, 1952, זַיְוִין, 11-10.
- קָאָנְטָאָרָאָוּוִישָׁ ג.: ווִילְגֶּנֶר אַ שְׁמָאָט ווּאָס ווּשְׁתָ אַיְוִיכָק בְּלִיבָּן אָינוּ אִידְישָׁע גַּעַשְׁיכְטָע. מָאָרְגָּעָן שְׁוֹרְגָּאָל, ג. י. וּלוֹ, 10, 1944, 1944.
- קָאָסָאָוּוּרָמָה: ווִילְגֶּנֶר — וּרְוְשָׁלִים דְּלִיטָא. טָאגָג, ג. י. וּלוֹ, 10, 1944.
- [קָאָפְּלָאָן פְּטָח] חָנָן: לְיִוְוִוִּיקס "הַיִרְשׁ לְעַקְעָרָט" גַּעַשְׁפִּילָט דָוְרָךְ וּוֹאָרְשָׁעוּוּר אַרְטִימְסָן-וּוִינְקָל. נְיִיעַ לְעָבָן, בִּיאָלִיסְטָאָק, אָוִוָּג. 26, 1928.
- " " דָעַר 1000 זְיוֹתִינְגָּר בָּוָךְ וּוּעָגָן ווִילְגֶּנֶר. אָוּנוּעָר לְעָבָן, בִּיאָלִיסְטָאָק, יוֹנוֹן, 28, 1935.
- קוֹרְסְקִי ג.: נַאֲך אַמָּאָל: הַיִרְשׁ לְעַקְעָרָט. פָּאָלְקָסְלָאָט, קָאָוָנָע, יוֹנוֹן, 29, 1932.
- " " הַיִרְשׁ לְעַקְעָרָט. ווִילְגֶּנֶר, זָמְלָבָה, רָעָד. פּוֹן יְעֻפִּים יְשָׂוִוִּין, ג. י. זַיְוִין, 173-167, 1935.

רובין דר. י. : "אָ יִד אַ פְשׁוֹטָעֶר". (50) יאר נאך הירש לעקערטס אומקומווען על קידוש-השם). לנטצטני נייעס, תל-אביב, יוני 20, 1952.
 ריווקען ד. : הירש לעקערט-אקדעמע ביום אראפיגעלאזון פארהאגן. אונזער שטימען, פאריז, יוני 1952, 25, 1952.
 ריויזען אברהם : ווילגען. א געאנגן. [דרומאנט הירש לעקערט]. ווילגען, זאמלבוך, רעד. פון יעפים ישוריין, ג. י., 1935, ז. 768.
 ריויזען ולמן : לאויס ריוינגען. [פאטפאנטר פון א פיעסע "HIRSH UNKURST"].
 לעקסיקאן פון דער יידישער ליטרטטור, פרעסע און פילאלאגניע, פערשער באנד, ווילגען, 1929, זז"ז 387-386.
 " אהרן קושנירואן. לעקסיקאן פון דער יידישער ליטרטטור, פרעסע און פילאלאגניע, דרכטער באנד, ווילגען, 1929, ז. 622.
 ריויטשוק עלייע : הירש לעקערט — צום 20טן יארטאג פון זיין קעפונג. מאסקווע, 1922, זז"ז 10-7.
 " הירש לעקערטס אנטויל און נאנויגאנראדער אנטא. דער עמעס, מאסקווע, יוני 1927, 10.
 ריוינגען לד. : הירש לעקערט. [דראמען. לויט ז. ריויזענס לעקסיקאן ז.]
 באנד, 4, 1903.
 ריוינחאך מאנגיע : פיאערן, העלון און מארטירער פון "בונד". אונזער שטימען, פאריז, דצמ. 7, 1947.
 ב. ש. : "הירש לעקערט" פון ח. לויויניך, אונטגערירט דורבן "ווארשעוער ארטיסטען-ווינקל". לוביינער שטימען, נמו. 1928, 37.
 שאבאזר דר. צמח : אונטאביגראפּיע. ביאנטראפּישער לעקסיקאן. אויפּ די חורבות פון מלחמות און מלחמות-פנקס פון גענצע-קאמיטשע "עאַקְאָפּא", ווילגען, 1919, זז"ז 980.
 " אונטאביגראפּיע. בוילאטעק פון יוווא, יידישער וויסנשאפטעלכער אינסטיטוועט. דר. צ. שאבאזר-אַספּוֹרָאנְטָוֹר. ווילגען, ז. 57.
 שאטז וועלווול : די ווילגער בלוטיגע ערשותן מאי דעםאנטראפּצִיע און 1902. ווילגען, זאמלבוך, רעד. פון יעפים ישוריין, ג. י., 1935, זז"ז 163.
 שאטז מלה : א מעשה-בור וועגען ווילגען (ישוריינס זאמל-בור). ווילגען 1902-1903. גראזנער, רעד. פון א. גראזענתקין, ז. 1939, ז. 83.
 שוב ד. : פראנץ קורסקי און זיינע "געזאַמְּלַטְעַ שְׂרוּפְּטָעַן". פֿאָרְזָעַרטְּס, ב. י., אַקְטֵם. 5, 1952.
 שלמאן ז. : צום 25טען יאנציג. ארום לעקערט טאט. יונגען-וואַקָּעַר, וואַרשען, מאי 1927, 15, זז"ז 4-3.
 " די מאי-עקזעוציע און ווילגען און יאר 1902. נײַ פֿאָלְקָסְצִירְוָנְגָן, וואַרשען, אַפְּרִיל 1937, 30.
 שוואַרְץ פ. : 1902-1903. יוזעף פֿילְסְוָרְטְּסִיק. זיינ באָצְיאָוָנְגָן צו דער יידן-פֿראָגָע און זיין קאמפּ קעגן "בּוֹנְד" (1905-1893), וואַרְשָׁעָה, 1935, ז. 208.
 שחט מ. : געזען הירש לעקערטס מעטהיוקע. פֿאָלְקָסְצִירְוָנְגָן, אַוְיגָן, 8, 1982.
 שעדרלעַצְקִי ד. : הירש לעקערט. גּערעַכְטִיגְקִירְתִּי, ג. י., יוני 1952, ז. 12.
 שפּוֹזְמָן לד. : האָצְיגָען ווילגען. טאג, ג. י., אַפְּרִיל 2, 1952.

אונזער געראָנָק, בענאמ אַיּוּם, יוני 1952, ז"ט. לעקערת-אָקָט אַין דאַקְומָנָטן אָוֹן מַאֲטָרִיאָלָן.
 אונזער געראָנָק, בענאמ אַיּוּם, אויג. 1952, ז"ט. ענדלען, ענדלען...
 אונזער צוּיט, נ. י., ווֹלוֹ-אוֹיג. 1952, ז"ט. 45. אַ שׂוּוֹוִינְדְּיקָע הִירְשׁ לעקערת פִּיעֻרָנוּג. [אַין בענאמ אַיּוּם].
 אונזער צוּיט, נ. י., ווֹלוֹ-אוֹיג. 1952, ז"ט. 46. הִירְשׁ לעקערת פִּיעֻרָנוּג אַין גַּוּ-וִאָרָק.
 אַיְדִּישׁ צִוְּיוֹנָג, בענאמ אַיּוּם, יוני 1952: הִינְנֶת וּוּרְתֶּה פּוֹפְּצִיךְ יָאָר זִינְתֶּה הִירְשׁ לעקערת אַיז הָעָלְדִּישׁ גַּעַשְׁטָאָרְבָּעָן אַוִּיתֶה דָּעַר תְּלִיתָה.
 אַרְבִּיטְעָר-לֹוח אַוְרָף דָּעַם יָאָחָר 1920. פְּאָרְלָאָג "לְעַבְּנָס-פֿרָאָגָעָן", וּוּאָרְשָׁע, ז"ט. 97. דָּעַר "בּוֹנְדָּ". (חִיסְטָאָרִישׁ אַיבְּרוּזִיכְטָ).
 דֵּיא אַרְבִּיטְעָר שְׁטִימָע, נָוָם, יוני 1902, ז"ט. 24. דָּעַר תְּוִידָּת פּוֹן הִירְשׁ לעקערת.
 דֵּיא אַרְבִּיטְעָר שְׁטִימָע, נָוָם, 27, יוני 1902. ז"ט. 19. אַונְזָעָר צִוְּיט, נ. י., אַפְּרִ-מָּאי 1952, ז"ט. 29. וּאָס פָּאָר אָן עַנְטָפָעָר הָאָשׁ דִּי רַעְגְּרָוָג בְּאַקְומָנָעָן פָּאָר אִיר וּוּלְדָעָן טָאָט ?
 בְּלָעַטָּעָר, בענאמ אַיּוּם, ווֹלוֹ, ז"ט: הִירְשׁ לעקערת.
 דֵּיא טַעַטְקִיָּת פּוֹן "בּוֹנְדָּ" פָּאָר דָּעַר לְעַצְּמָעָן צָוְרִי יָאָהָר (פּוֹן 4 טָן בִּיזְוֹן קָטָן צְוּזָמָעָנְפָּאָר). אַרְוִיסְגָּעָבָן פּוֹן "בּוֹנְדָּ", לאָנְדָּזָן, אַקְטָאָבָּעָר 1908, ז"ט.
 דֵּיא מָאי-דַעְמָאַנְסְטָרָאָצִיעָ אָוֹן לעקערת אַטְעַמָּאָט. (פּוֹן זְשָׁאנְדָּרְמָעָרִישָׁן אַיִּז-בְּעַרְזִיכְט 1902 וּאָרָ). הִירְשׁ לעקערת — צָוֹם 20 טָן יָאָרְטָאָג פּוֹן 70-68.
 דַעְמָאַנְסְטָרָאָצִיעָ, אַגְּרָאָר-אָוּמְרוֹעָן, עַקוּזְעַצְּיָעָם אָוֹן טְלִיעָם (אַפְּרָעִיל-מָאי, 1902), אַיִּז אַפְּוִיצְיָעָלָעָ מְעַלְדָּוְגָּעָן אִין "פְּרָאָזְוּעָלְטָוּעָנִי וּוּעַטְמָנִיקִי", מַעְלָד. 4.
 — לעקערת אַטְעַמָּאָט — מָאי, 8, 1902. מַעְלָד. 7 — לעקערת קָעָפָוָג — מָאי, 30, 1902. הִירְשׁ לעקערת — צָוֹם 20 טָן יָאָרְטָאָג פּוֹן 70-68.
 דָּעַר פְּאָלִיכְזִוִּי-דַעְמָאַנְסְטָרָאָצִיעָ וּוּגָן דָּעַר אַגְּטוּנִילְ�וָג פּוֹן דָּעַר רַעְוָאָלְוִיצְיָאָנְגָּרָעָר בְּאוּוּגָנוּג אַיִּז דִּי אַרְזָן 1901 אָוֹן וּוּגָן דִּי מִוּטָלָעָן צָוְקָעָפָן מִישָׁ אִיר. נָאָוָגָאָרְאָדָעָר צְוּזָמָעָנְשָׁטוּסִים. הִירְשׁ לעקערת — צָוֹם 20 טָן יָאָרְטָאָג פּוֹן זְיוּן קָעָפָוָג. מְאָסְקוּעָן, 1922, ז"ט.
 "וּוְילְגָּעָ", זָאָמְלָבוֹן, רָעָה. פּוֹן יְעָפָם יְשָׁוּרִין, נ. י., 1985, ז"ט. 252. בְּרָאָנְגָּלָאָגָּיָע — פּוֹן דָּעַר אַיְדִּישׁ אַרְבִּיטְעָר אַרְבִּיטְעָר בְּאוּוּגָנוּג אַיִּז דִּי אַרְזָן 1922 — 1876.
 "וּוְילְגָּעָ" טָאג, מָאי, 26, 1985: דָּאָס זָאָמְלָבוֹן "וּוְילְגָּעָ".
 יְוּבָּלְ-בָּרוֹן פּוֹן דַּרְקָעָר-אַרְבִּיטְעָר אַיִּז וּוּלְגָן, 1906-1936, ז"ט. 187; מַאְטָע-רִיאָלָן צָוְם דָּעַר גַּעַשְׁיוּכְטָעָן פּוֹן פְּ"פְּ" פּוֹן דַּרְקָעָר אַרְבִּיטְעָר אָוֹן וּוּלְגָן.
 יוּגָּנָט-וּוּקָעָר, וּוּאָרְשָׁע, מָאי, 15, 1927, ז"ט. 2-1: הִירְשׁ לעקערת. אַ חֲלָד אָוֹן מַאְטָרִירָעָה.
 " " וּוּאָרְשָׁע, נָאוֹו, 1, 1987: אַונְזָעָר פָּגָנְטָעָן. הִירְשׁ לעקערת.
 " " וּוּאָרְשָׁע, מָאי, 15, 1988, ז"ט: [חִוְּשׁ לעקערת בַּילְד].

דער יוד, קראקו, יוני 5, 1902, ז"ה 14 : אַלְגָּמִינָּע וּוּלְטָ גִּוִּיסֶּט.
 " קראקו, יוני 26, 1902, ז"ה 11 : גַּזְוָעָצָן אֹון מִשְׁפְּטִים.
 יורייש קולטור, ג. ו., מאי 1952, ז"ה 3 : הירש לעקערט (50) יאָר זונט זיון
 טענטאָט אָוִיף פָּאנַן וּוָאלַן).
 הירש לעקערט צוואה הערוייסגעגעבען פון דעם יודישען סַאֲצִיאָל-דֻעָמָאָקָרָאַט אֵין
 לְעַמְבָּרָג.
 הירש לעקערט צומן יארטאג פון זיון קעפונג : רְוִסְּלָעָנִיְּשָׁע קְאַמְּנוֹסְטִישָׁע
 פֿאָרְטִּיּוֹ. צ. ק. פ. צ. ב. פון די אִידְסָעָקְצִיעָם, מאָסְקָוּעָן,
 דער 1922 1922.
 לעקערט געקבעט. אַוְיפְּרוֹפַּט וּוּלְכָּר אַז גַּעֲוָוָעָן אַרְוִיסְגַּעַבָּן אֵין אִידִיש, פֿוּיִּ-
 לְיש אֹון לִיטְוּוֹשְׁ גְּלִיךְ נָאָךְ לעקערטס קעפונג. הירש לעקערט —
 צומן 20 יארטאג פון זיון קעפונג. מאָסְקָוּעָן, ז"ה 65-64.
 דער מאָמענט, ואָרְשָׁע, יוני 15, 1928 : ה. לייזוּק : הירש לעקערט. מעאטער
 קָאָמִינְסְּקִי.
 נִיּוּעַ בְּרִעְטָס, פֿאָרְיוֹן, מאי 20, 1952 : חַיּוּעַלְעָכָב אַנְדָּעָנָק-אָוּוֹנָשָׁן צומן 505 זיון וּאָרַ-
 טָאג פון רְוִמְּפָלוֹן אַרְבָּעָטְרָ-קְעָמָפָר הירש לעקערט.
 נִיּוּעַ פֿאָלְקָסְצִיּוֹנָג, וּוּאָרְשָׁע, מאי 28, 1937 : חַיּוֹנָט — 35 וּאָרַגְנָאָן טוֹוַת פון
 הירש לעקערט.
 דער עַמְּפָס, מאָסְקָוּעָן, יוני 10, 1927 : דער 25-טער יארטאג פון הירש לעקערטס
 קעפונג. (טְעוּוִיסְן פֿאָרְטְּרָעְגָּעָר).
 [פֿרָאַקְלָאָמָאָצִיעַ], דער אַלְגָּמִינָּע אִיד. אַרְבִּיוּשָׁר בְּנֵד אֵין לִיטָּא, פֿוּוִילָּעָן אֹון
 רְוּסָלאָנד. צו אַלְגָּמִינָּע אַרְבִּיוּשָׁר אֹון אַרְבִּיוּשָׁרִינְס ! קָאָמָנָר
 סָאָג. דֻּעָמָאָרָטִישָׁר קָאָמָטָעָט פון "בּוֹנְדָּ".
 [פֿרָאַקְלָאָמָאָצִיעַ], צומן גַּאנְגָּעָן וּוּלְכָּר אַרְבִּיוּשָׁר פֿאָלָּק ! בְּרִידָּעָר קוּיְוָרָט דָּעַם
 אַנְדָּעָנָקָנוֹג פון הָעָלָד הירש לעקערט. וּוּלְנָאָגָּר סַאֲצִיאָל-דֻעָמָאָקָרָאַטָּיְשָׁר
 קָאָמָ. 26 מאי 1908 יאָחר. דָּרוֹקָעָרְיוֹ פָּוֹן "בּוֹנְדָּ".
 [פֿרָאַקְלָאָמָאָצִיעַ], צו אַלְעָ אַרְדִּישָׁ אַרְבִּעְשָׁר אֹון אַרְבִּעְשָׁרִינְס. רְוּסְלָעְנְדָר
 סַאֲצִיאָל דֻעָמָאָקָרָאַטָּיְשָׁר אַרְבִּעְשָׁר פֿאָרטִּיּוֹ. אַלְגָּמִינָּע אִידְישָׁר אַרְ-
 בעַטְעָר-בְּנֵד אֵין לִיטָּא, פֿוּוִילָּעָן אֹון רְוּסָלאָנד. הירש לעקערט — צומן
 20 צומן יארטאג פון זיון קעפונג. מאָסְקָוּעָן, ז"ה 63-61.
 פֿאָלְקָסְבָּלָט, קָאָוָגָן, אַקְטָה, 9, 1932, אַקְטָה. 15 : וּוֹסְמָה אַתָּ אָונְדוֹז דָּעַר-
 צוּוִילְט הירש לעקערטס ברודער.
 פֿאָקָטָן אֹון מְיוֹנְגָּעָן, ג. ו. מאי 1952 : פֿוֹפְּצִיק יאָר זונט הירש לעקערט הָעָלָדָן-
 טָאָט.
 פֿאָלְקָסְצִיּוֹנָג (אַילְוָסְטְּרִיטָה), וּוּאָרְשָׁע, אַקְטָה, 20, 1935 : רְעוּוֹאַלְוָצִיאַנְדָּרָע הָעָלָדָן
 אֹון מְאָרְטִוּרָה. הירש לעקערט.
 פֿאָר אָנוֹנוּעָ קִינְדָּעָר, פֿאָרְיוֹן, סָעָפָ-אַקְטָה, ז"ה 28 : הירש לעקערט.
 פֿאָרְאוֹרִים, מְעַקְסִיקָּע, וּוּלִי, 1, 1952, ז"ה 14 : אַ גַּלְוָנְגָּעָן הירש לעקערט-אַקְאָ-
 דָּעַמִּיעַ.
 פֿאָרוּעָרטָס, ג. ו., מאי 20, 1902 : אַ אִיד שִׁוּסְטָ דָעַם וּוּלְגָנָעָר גּוּבְּרָנְאַטָּאָר.
 [HIRSH LEKURST].
 " " ג. ו., יוני 1, 1902 : אַיְינְצָעַלְהָיוּטָן וּוּעָגָעָן וּוּלְגָנָעָר שָׁאָם.
 " " ג. ו., יוני 11, 1902 : דִּי וּוּלְגָנָעָר אַרְבִּיוּשָׁר זְיַינָּעָן זִיךְ נָוקָם.

- ב. י., ווני 12, 1902 : די חיליגע ראכע פון דעם אידישען שומטער און ווילנַג. "
- ב. י., ווני 13, 1902 : הירשל לעקערת שטארט אוניכן תלית. "
- ב. י., ווני 14, 1902 : ווי מען האט געשמייסען די אידישע ארכוישער און ווילנַג. "
- ב. י., ווני 15, 1902 : צור ערער פון הירש לעקערת. "
- ב. י., ווני 15, 1902 : גאנץ נארישע בעזנעם, הערערן פון "טאגעלאלט". "
- [לונטארטיקל — אן ענטהער אוית און ארטיקל און בוו-יארקער "טא-גבאלט" וועגן הירש לעקערת אטטען-טאט אוניך דעם ווילנער גוברע-גאנטאר פאן זאול]. "
- ב. י., ווני 20, 1902 : ווילנַג וועגען פאן ואחל, לעקערת געהרט. "
- ב. י., מאי 19, 1952 : 50 יאָר הירש לעקערת געפויערט פון בונדיישער וועלט-משפחה. "
- ב. י., ווני 13, 1952 : ארכויזטער קערפערשאָפֿטען ערערן מאָרגען אנדען פון הירש לעקערת. "
- פארווערטס אלמאָנגאָך, ג. י., ז' 52 : אלגעמיינע און אידישע בראנָאָלָגִיּוּן, ז' יאָר (1897-1922) זאמלבוך געווידומעט דעם 25-יאָרין, זיבילאָום פון דער וידישער ארכויזטער-באָוועגן, פֿאָרְלָג, "די וועלט ווֹרְשָׁע — ז' וועגן דער ערנִידערונגס-טאָקטיק — די אָפֿיצִיעָל בְּאָנְגִינְדּוֹגָן, ז' 167-166.
- פלוג-בלעטַל, נומ. 6, מאי 1904, ז' 5-8, הערויסגעגעבען פון ווילנער סָאָצִיאָל-דעמאָקָרָטִישָׁען קָאָמִישָׁעט פון "בּוֹדֶד". צום אנדען פון אָחָלָד.
- (הירש לעקערת 28 מאי 1902 יאָר).
- פריע ארכויזטער שטיַּמּע, ג. י., ווני 10, 1927 : אָחָלָטִירְשָׁע יָאָרְצִיּוּם, קָאָמָף און קָעְמָקָעָר : הערויסגעגעבען אונטער דער רעדאָקְצִיאָן פון ז. סִינְגָּאָני און יְוָהָנָן הַקְּנָאָן לְאָנְדָּאָן, פּּאָבְּרוֹאָר 1905. ז' 73-70. 78-70. הירש לעקערת אויַּס דעם 7שען נומער רעווילאָזְאָנִיאָג דָּאָסִיאָ. נְעַקְּרָאָלָגָן.
- רי רויטשע 5אָהָן (אָחָלָבָוך צום 18טֵן מאָ). לאָנְדָּאָן, אָפְּרָיל 1905, ז' 8-28 : צוֹ הירש לעקערת אָסְטָרְצִיאָן, דער ווֹרְשָׁע-מְאָיו הַעֲרָשָׁקָע : אָלְדָּיְדָּס דָּאָס פָּאָלָק האָט גַּעַשְׁפָּן אָנוֹן גַּעַזְגָּעָן נְאָרָד דָּעַם, וְוִי הירש לעקערת אָז אָמוֹנָעָקָומָעָן אָוּף דער תְּלִיה. אָנוֹגָ� צִיטָט, ג. י., 27. 1952, מאי ז' 8.
- הַעֲרָשָׁקָע [ליַּיד], יְוָגְּנָה-וּוּקָעָר, וּאְרָשָׁע, וְלוֹי, 15, 1927, ז' 8. אָבְּרָאָמָאוּיִיטָה הַרְשָׁע : אָוּוֹלְפָּוֹן אָהָלְדָּנָאָט (1902-1952). אָנוֹגָ� שְׁטִימָע, פְּאָרְיוֹג, אָקְטָם. 1952, 27, 26-25, 24, 23, 28, 26-25, 24, 23.
- [יאָנוֹוּסְקִי, ש.]. ד. ב. : הַרְשָׁלָעָל לעקערת. פריע ארכויזטער שטיַּמּע, ג. י., ז' 1, 1902, ווני 20, 1902, ז' 1. 1952, נָאָו, 9.
- ליַּוּוּוִיק ה. : זָאָלָסְטָ דָּעַרְצִיאָלָעָן דָּיְינָעָן קִינְדָּדָר, טָאָג. ג. י., נָאָו. 1943, ז' 50. מָאָרָק יוֹדֶל : די גַּעַשְׁכִּטָּע פִּון דָּעַר יְדִישָׁע לִימְעָרָאָטוֹר. ג. י., ז' 1902, 29. מָאָרָק יוֹדֶל : די גַּעַשְׁכִּטָּע פִּון דָּעַר יְדִישָׁע לִימְעָרָאָטוֹר. ג. י., ז' 1943, 107. נִיגְעָר ש. : די אִידִישָׁע לִוְתְּרָאָטוֹר אָנוֹן דָּעַר אִידִישָׁע לְעוֹזָר. ש. נִיגְעָר, לעזָר, דָּכְטָה, קָרְטִיכְעָה. עַרְשָׁעָר בְּאָנְדָּה, ג. י., 1928, ז' 107.

- Abramovitch, Raphael R., *The Jewish Socialist Movement in Russia and Poland* (1897-1919). *The Jewish People Past and Present*, Vol. II. Jewish Encyclopedic Handbooks, p. 374. Central Yiddish Culture Organization (Cyc), N. Y., 1948.
- Cohen, Israel, *Under Russian Rule from Alexander II to Nicholas II*. Israel Cohen, Vilna. Philadelphia. The Jewish Publication Society of America. 5704-1943. P. 298.
- Dinaburg, B. Z., *Jerusalem in Lithuania*. Jewish Frontier, N. Y. Sept. 1944. P. 41.
- Dubnow, S. M., *The Kishinev Massacre*. S. M. Dubnov, *History of the Jews in Russia and Poland*. The Jewish Publication Society of America. Philadelphia, 1920. P. 67.
- Libman, Hersch, *Hirsch Lekert's Legacy*. The Jewish Labor Bund Bulletin, N. Y., March-April-May, 1952. P. 6.
- Roback, A. A., *Scientific Literature — Vilna*. A. A. Roback, *The Story of Yiddish Literature*. N. Y., 1940. P. 362.
- Schappes, Morris U., *Hirsh Lechert — Worker Hero*. Jewish Life, N. Y., June, 1952. P. 19-21.
- Bałaban, Majer, *Wilno* (Przegląd Najnowszej Literatury O Żydach Wileńskich), Nasz Przegląd, Warszawa, 17 Października 1937.
- Berensztajn, M., *Dzieło I Żywot H. Lekerta*. Głos Bundu, Łódź, Nr. 5-6 (9-10) 1947. Str. 4.
- P-us, *Hirsch Lekert*. Wolna Młodzież, Warszawa, Nr. 7, Lipiec 1938. Str. 7.

Арский, Р., Казнь Гирша Лекерта. Красный Архив. Том второй (пятнадцатый). Москва — 1926 г. — Ленинград, стр. 95-103.

Бухбиндер, Н. А., История Еврейского Рабочего Движения в России. Ленинград, 1925 г., Гирш Лекерт — стр. 168, 171, 174, 200, 209, 210, 224, 225.

” ” Празднование 1 Мая 1902 года. в Вильне. — Экзекуция над демонстрантами. — Покушение Г. Лекерта на виленского генерал-губернатора фон-Валя. — Казнь Г. Лекерта. История Еврейского Рабочего Движения в России. Ленинград — 1925 г. Стр. 253-259.

Еврей, Гиршу Лекерту. [Поэма]. Революционная Россия. № 10. Августъ, 1902 г., стр. 3.

Мартовъ, Л., Внутреннее Обозрѣніе. Демонстраціи. Терроръ и восстание. Заря. № 4. Stuttgart, Августъ, 1902 г., стр. 222.

Мицкун, Р., Виленская демонстрация 1902 года. (Воспоминания). Правда, Москва, 1 Мая 1927 г.

- Плеханов, Г. В., По поводу наказания розгами участников первомайской демонстрации в Вильне. Сочинения Г. В. Плеханова. Том 12, Изд. 2-ое. Москва. 1924 г. Стр. 250-254.
Напечатано впервые «Искра» № 25, 15 сент., 1902 г.
- Рафес, М. Г., Гирш Лекерт, Рассказ о царских розгах, «Вперед», Минск, 1922 г.
- ” ” Террористические настроения. М. Рафес. Очерки по Истории «Бунда», «Московский Рабочий», 1923 г. Стр. 84.
- ” ” Краткий очерк еврейского рабочего движения за период 1901 (Апрель) — 1903 (июнь) гг. М. Рафес, Очерки по Истории «Бунда», «Московский Рабочий», 1923. Стр. 111.
- ” ” Документы Виленской Экзекуции. А. Доклад фон-Валя о Виленской экзекуции. Б. Предание Лекерта военному суду. В. Казнь Лекерта. Г. Воззвание ЦК «Бунда» о Виленской экзекуции. М. Рафес. Очерки по истории «Бунда», «Московский Рабочий», 1923. Стр. 339-344.
- ” ” Гирш Лекерт и его покушение. Красный Архив. Том второй (пятнадцатый). Москва. 1926. Ленинград. Стр. 86-95.
- ” ” Почему мы чествуем память Лекерта? Трибуна Еврейской Советской Общественности. Москва. Июнь-июль 1927 г. № 4-5. Стр. 12-13.
- ” ” Годы кризиса социал-демократического движения и образования большевистской партии. Очерки Истории Еврейского Рабочего Движения. Государственное Издательство. Москва. 1929 г. Ленинград. Стр. 69.
- Рж. Изъ Польской Жизни. Жизнь. Лондонъ № 3. Июнь, 1902 г. Стр. 191-192.
- Тубов, А., Первое мая 1902 года и казнь Лекерта. Изд. («Звезда»), 1922 г. Стр. 2.
- Сн., Виленская Экзекуція, Освобожденіе. Штутгартъ, 2/15 Іюля, 1902 г. Стр. 29-30.
- Большая Советская Энциклопедия, Москва. 1938. Том 36. Стр. 282.
Гирш Лекерт.
- Брошюра о Лекерте, изданная въ Июне 1902 г. нелегально въ России Виленскимъ Комитетомъ Бунда. Авторъ Брошюры Моисей Сауловичъ Гуревичъ (Матвей).
- Гиршъ Лекертъ и ево процессъ. Россійская Соціалдемократическая Рабочая Партия. Всеобщій Еврейскій Рабочій Союзъ въ Литвѣ, Польшѣ и Россіи (Бундъ). Іюль, 1902 г. 9 страницъ.

- Дѣятельность Бунда за послѣдніе 2 года (отъ IV до V-го съѣзда), Изд. Всеобщаго Еврейскаго Рабочаго Союза въ Литвѣ, Польшѣ и Россіи. Лондонъ. Тип. Бунда. 1903 г. 16 стр. Отчет по 2-му Съезду Р.С.Р.П.
- Искра. № 21. 1 Іюня, 1902 г. Стр. 4. Изъ Вильны.
- ” ” № 22. Іюль, 1902 г. Стр. 1. Русскій Рабочій Классъ и Полицейскія Розги.
- ” ” № 29. 1-го Декабря 1902 г. Стр. 6. Соціальдемократія и Терроръ.
- Ко второй годовщине казни Лекерта (1904). Прокламація Ко-венского Комитета Бунда.
- К вопросу о Терроризмѣ. Издание Всеобщаго Еврейскаго Рабо-чаго Союза въ Литвѣ, Польшѣ и Россіи. Лондонъ. Фев-раль 1903 г. Стр. 35.
- Малая Советская Энциклопедія. Москва. 1929 г. Том 4. Стр. 554. Гирш Лекерт.
- Освобожденіе. Штутгартъ. 2/15 Іюля 1902 г. Стр. 19. [Передовая статья о Лекерте].
- ” ” 19 Августа, 1 Сентября 1902 г. Стр. 78. О Казни Г. Ле-керта.
- Письмо из Вильны о Казни Лекерта (Конец Мая 1902 г.). В виде дополнения к брошюре о Лекерте. Письмо это в свое время не было напечатано в «Последних Известияхъ».
- Политическая борьба. Докладъ Интернаціональному Соціалисти-ческому Конгресу въ Амстердамѣ. Дѣятельность Бунда послѣ его V-го съѣзда. Женева. Августъ 1904 г. Стр. 4.
- Послѣднія Извѣстія, № 70. 29 Мая 1902 г. Стр. 1-4. Полицейскій Разбой въ городѣ Вильнѣ.
- ” ” № 72. 7 Іюня 1902 г. Стр. 1. Вильна. Ко всему Обществу.
- ” ” № 74. 19 Іюня 1902 г. Стр. 1. Гиршъ Лекертъ Казненъ...
- ” ” № 84. 4 Сентября 1902 г. Къ Тріумфальному возвращенію Вала.
- Революціонная Россія. № 7. Іюнь 1902 г. Стр. 1-2. Гиршъ Лекертъ. (Некрологъ).
- ” ” № 10. Августъ 1902 г. Въ Хронику Рабочаго Движенія. Вильна. Стр. 18.

אֵין דער בִּילְיָאנְדַּעְפִּישָׁר רְשִׁימָה גַּעֲפִינְנָן זֶיךְ 348 פָּאוֹצִיצִיעַם, זֶיךְ אַיִזְעָבָר וּוּוִוָּט נִישָׁת קַיּוּן פּוֹלָעָן.

פָּאָרְלָאָג் "אוֹנוֹזֶעֶר צִיִּיט"

\$2.00	— — — — —	י. י. טרונק — פּוֹוִילָן, בָּאנְד I, 252 זַוִּיטָן — — — — —
2.50	— — — — —	י. י. טרונק — פּוֹוִילָן, בָּאנְד II, 318 זַוִּיטָן — — — — —
2.50	— — — — —	י. י. טרונק — פּוֹוִילָן, בָּאנְד III, 288 זַוִּיטָן — — — — —
3.00	— — — — —	י. י. טרונק — פּוֹוִילָן, בָּאנְד IV, 304 זַוִּיטָן טַעַקְסָט, 8 זַוִּיטָן בִּילְדָּעָר — — — — —
3.00	— — — — —	י. י. טרונק — פּוֹוִילָן, בָּאנְד V, 308 זַוִּיטָן — — — — —
3.00	— — — — —	י. י. טרונק — פּוֹוִילָן, בָּאנְד VI, 244 זַוִּיטָן טַעַקְסָט, 4 זַוִּיטָן בִּילְדָּעָר — — — — —
3.00	— — — — —	י. י. טרונק — פּוֹוִילָן, בָּאנְד VII, 280 זַוִּיטָן טַעַקְסָט, 5 זַוִּיטָן בִּילְדָּעָר — — — — —
3.50	— — — — —	י. ש. חֻרְץ — דֵּי גַּעֲשִׁיכְמָטוּ פּוֹן אַ וּגְנָגְטָה, (592) זַוִּיטָן טַעַקְסָט 48 זַוִּיטָן בִּילְדָּעָר) — — — — —
2.50	— — — — —	לִיבְעַטְשָׁקָע בְּעַמְּצָן — אַיִן לְוִוְּפָן וְאַרְגָּו, (386 זַעַ"ז טַעַקְסָט, 38 זַוִּיטָן בִּילְדָּעָר)
3.00	— — — — —	זְוַגְּנָלְבּוּיִם-בּוֹן — (408) זַוִּיטָן טַעַקְסָט, 9 זַוִּיטָן בִּילְדָּעָר) — — — — —
3.50	— — — — —	בּוּרְגָּאָרְד גָּאַלְדְּשָׁטִיּוֹן — 5 וְאַרְ אַיִן וּוּאַרְשָׁעוּוֹר גַּעַתָּא, (500) זַוִּיטָן טַעַקְסָט זַוִּיטָן בִּילְדָּעָר) — — — — —
2.00	— — — — —	דֵּי יַיְדָן אַיִן פּוֹוִילָן (א. מְעֻנְעָם, דָּר. ר. מְאַחַלָּעָר, דָּר. יַעֲקֹב שְׁאַצְקָיִ, וְ. שּׁוֹלָ-
5.00	— — — — —	מָן) 920 שְׁפָאַלְטָן (פּוֹן גְּרוּוֹסְן פְּאַרְמָאָטָה) — — — — —
2.00	— — — — —	אַרְקָאָדוּ — 436 זַוִּיטָן טַעַקְסָט, 11 זַוִּיטָן בִּילְדָּעָר — — — — —
2.00	— — — — —	וּלְאַזְרִימָרְטָמָעָם — 367 זַוִּיטָן טַעַקְסָט, 6 זַוִּיטָן בִּילְדָּעָר — — — — —
3.00	— — — — —	אַיִן דֵּי יַיְדָן פּוֹן יַיְדָן חַוְּרָבוֹן — (דֵּי שְׁתִים פּוֹן אַוְנְטָהָרְדִּישָׂן בְּוֹנְדָה), 342 זַוִּיטָן טַעַקְסָט, 6 זַוִּיטָן בִּילְדָּעָר — — — — —
3.50	— — — — —	שְׁלָמָה מְעַנְדָּעַלְסָן — 492 זַוִּיטָן טַעַקְסָט, 5 זַוִּיטָן בִּילְדָּעָר — — — — —
3.00	— — — — —	י. ש. הָעַרְץ — דֵּי יַיְדָן אַיִן אַוְקָרְצִינָה (262 זַוִּיטָן) — — — — —
4.00	— — — — —	עַרְלִיךְ-אַלְטָעָר בּוֹן — 472 זַוִּיטָן טַעַקְסָט, 16 זַוִּיטָן בִּילְדָּעָר — — — — —
3.00	— — — — —	מְרִים רַאֲסָקִין — וּלְאַטְקָע, 336 זַוִּיטָן טַעַקְסָט — — — — —
1.50	— — — — —	י. ש. הָעַרְץ — הַיְרָשׁ לְעַקְרָומָה, 132 זַוִּיטָן טַעַקְסָט, 8 זַוִּיטָן בִּילְדָּעָר — — — — —

מִיטָּ בָּאַשְׁטָעַלְגְּנָגְעָן זַיְךְ וּעֲנָדוֹ צֹו :

FARLAG UNSER TSAIT

25 East 78th Street,

New York 21, N. Y.

